Silviu Angelescu s-a născut la 24 ianuarie 1945 în Bucureşti. Studii: Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti între 1967 şi 1972. Doctor în filologie în 1983 cu o teză despre portretul literar. Profesor universitar la Catedra de Etnologie şi Folclor, Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti; director al Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu" al Academiei Române.

Lucrări publicate: *Portretul literar*, Editura Univers, 1985, premiul „G. Călinescu" pentru critică literară; *Calpuzanii*, Editura Cartea Românească, 1988, premiul „Ion Creangă" al Academiei Române; *Mitul şi literatura*, Editura Cartex, 1995; ediţia a II-a, Editura Univers, 1999; *Legenda*, Editura Cartex, 1995

SILVIU ANGELESCU

CALPUZANII

roman

Ediţia a II-a revăzută

HUMANITAS

BUCUREŞTI

Coperta

IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Ilustraţia arh. SORIN SERGENTU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale ANGELESCU, SILVIU

Calpuzanii / Silviu Angelescu, Bucureşti: Humanitas, 1999

288 p.; 20 cm. – (Roman) ISBN 973 – 28 – 0986 – 8 821.135.1 – 31

 ISBN 973 – 28 – 0986 – 8

roman răstălmăcit pe româneşte dintr-o limbă necunoscută de

SILVIU ANGELESCU

Desluşirintâmplarea de la care-au pornit toate a avut loc în urmă cu şapte ani, mai exact la 15 octombrie 1978. Locuiam pe atunci într-o veche casă boie-cvrească din apropierea Cişmigiului, într-o cameră destul de mare, deşi cam întunecoasă din cauza ferestrelor înguste şi a

pereţilor acoperiţi cu demodate boiserii. Îmi plăceau, totuşi, panourile de lemn întunecat de vreme, care aveau şi un rost practic: câteva dintre ele disimulau dulapuri foarte potrivite pentru haine şi cărţi, eliberându-mi camera de multe mobile inutile. Într-unul din dulapuri, condus de jocul ciudat al hazardului, am descoperit manuscrisul acestor pagini.

Cineva îmi dăruise, pentru colecţia mea, o veche monedă romană care, în timp ce-mi aşezam hainele în dulap, a alunecat din buzunarul unde-o uitasem şi, după ce s-a rostogolit pe placa de lemn, a dispărut printr-o crăpătură. Ca să o pot recupera, am demontat panoul din partea de jos a dulapului. Moneda era acolo, lângă perete, dar, aplecându-mă s-o ridic, m-am dezechilibrat şi-a trebuit să mă sprijin cu mâna de podea. În clipa următoare, surprins, am văzut cum, sub ochii mei chiar, se deschidea

Desluşiri capacul unei ascunzători, nu prea adânci, pe fundul căreia lucea întunecat abanosul celei mai frumoase casete orientale pe care-am privit-o vreodată. Explicaţia era simplă şi, oarecum, în spiritul epocii când fusese construită casa. Una dintre piesele de lemn ale parchetului, cea pe care mă sprijinisem, căci acolo se oprise micul disc de argint, elibera prin apăsare zăvorul trapei ce se ridica împinsă de un resort.

Caseta am deschis-o destul de greu pentru că broasca, ruginită, refuza cu înverşunare să se supună vreunei chei. Când, după multe eforturi, am reuşit să-i ridic capacul, un miros greu de mucegai s-a răspândit în cameră: venea de la un vraf de hârtii năpădite de o greţoasă colonie de ciuperci fumurii, translucide, peste care, jucând – cum am crezut atunci – rostul unui presse-papier, se afla un vechi pistol cu cremene, de atelier balcanic, ornamentat cu bronzuri înverzite de cocleală. Pistolul acela, după ce l-am curăţat, l-am păstrat multă vreme pe peretele biroului, alături de o sabie căzăcească, fără teacă. Avea arcul cocoşului rupt şi ţeava, în interior, mâncată de rugină, dar oţelul damaschinat şi ferecaturile din bronz aurit mai păstrau încă o parte din trecută lui

frumuseţe. Cu un vârf ascuţit, pe partea interioară a patului, erau scrijelite mărunt câteva litere greceşti: Lămpii.

Am crezut un timp – nu descifrasem încă manuscrisul – că era vorba despre o deviză magică, o formă coruptă a grecescului *soteria* ce-nseamnă *mântuire*, *salvare*. Acum, după ce am descifrat manuscrisul, cred altceva: inscripţia trebuia citită Sotir. Nu era o deviză magică, ci un însemn al proprietăţii, Sotir fiind numele fostului stăpân al armei. Ascuns la un loc cu manuscrisul, vechiul pistol cu cremene nu era un simplu presse-papier, ci o relicvă păstrată pentru adevărata ei valoare, de a garanta adevărul întâmplărilor povestite în paginile manuscrisului.

Luni de zile, manuscrisul m-a derutat şi, într-un fel, m-a umilit. Deşi redactat cu caractere punice, ce-mi erau.

Desluşiri 6

oarecum, familiare, limba era una cu totul necunoscută. Dezlegarea enigmei mi-a cerut mulţi ani de muncă, dar preţul nu mi s-a părut prea mare pentru că ajunsesem la certitudinea că sunt autorul unei uluitoare descoperiri – manuscrisul reprezenta unicul document scris în limba paleosarmatică!

Din întregul manuscris, un in-folio, am recuperat numai 240 de pagini. Ultima filă, numerotată de autor cu chirilice, poartă însă, în colţul din dreapta, sus, o altă cifră, 288, care spune destul despre ce s-a pierdut. Umezeala şi mucegaiul transformaseră primele şi ultimele pagini într-un fel de pastă urât mirositoare pe care, cu tot regretul, am fost nevoit s-o înlătur. Pe atunci bănuiam doar un lucru ce s-a confirmat ulterior – timpul distrusese orice posibilitate de a mai căpăta vreo indicaţie cu privire la identitatea autorului, la data şi la locul scrierii. Cea mai mare parte a manuscrisului se păstrase, totuşi, într-o stare destul de bună. Cu excepţia câtorva pasaje, care n-au putut fi descifrate din cauza degradării, lacunele sunt puţine. Marginea din dreapta paginii, deşi atinsă de mucegai, a permis lectura, sensul, de cele mai multe ori, putând fi controlat cu ajutorul contextului. S-au strecurat,

poate, şi unele lecţiuni greşite, puţine, sper, şi oricum, explicabile prin starea manuscrisului.

Textul era ortografiat cu cerneală violetă, fanată, pe hârtie gălbuie, cu granulaţie fină, dar neomogenă, purtând în filigran un inorog închis într-un romb dublu. Am putut stabili că aceasta a fost emblema sub care şi-a pus în vânzare produsul, în perioada 1801-1820, moara de hârtie deschisă la Văcăreştii de Răstoaca de pitarul Van-ghele, fratele serdarului Salomiade sân Doviţe ot Vlăşceni. Primele 124 de pagini cuprindeau o gramatică a limbii paleosarmatice; ultimele 116 file, cu aceeaşi cerneală şi aceeaşi caligrafie, conţineau cronica unor întâmplări din timpul domniei lui Nicolae Mavrogheni.

Ar fi indecent să povestesc cu câte dificultăţi am fost confruntat pentru a descifra manuscrisul. Operaţia nici

Desluşiri nu ar fi fost posibilă dacă autorul n-ar fi avut obiceiul de a dubla unele pasaje, destul de lungi uneori, cu echivalentul lor în greceşte, imprimându-le astfel valoarea unor juxte. Am repetat în felul acesta experienţa lui Champollion, însă fără avantajul eruditului francez de a lucra cu inscripţii dăltuite în granit. N-am amintit de Champollion pentru a sugera o comparaţie avantajoasă pentru mine, în spatele ei trebuie căutată nu vanitatea, ci tristeţea. Şi iată de ce: la 4 martie 1985, ţin minte bine acea zi, am încheiat traducerea integrală a straniului manuscris. În ziua aceea m-a vizitat un vechi prieten, medic, care, văzându-mă obosit, a insistat să mergem în oraş pentru a lua masa la un restaurant. La rândul meu, am ţinut să-i dăruiesc o copie a traducerii. Nu am lipsit decât două ore.

Când am coborât din lift, locatarii apartamentului de jos, neliniştiţi, sunau la uşa mea. M-am grăbit să deschid. În hol apa se rostogolea în valuri murdare şi fierbinţi. De fapt, nu era apă, ci, în limbajul de specialitate, „agent termic” de la un calorifer spart. Nenorocirea s-a produs în biroul meu. Şuvoiul fierbinte ţâşnea din radiator cu o presiune căreia nu-i rezistaseră decât maşina de scris şi vechea mea scrumieră şlefuită dintr-o agată grea, vineţie.

Celelalte lucruri de pe birou, măturate de jet, pluteau pe valurile negre şi agitate. În timp ce închideam robinetul am zărit şi manuscrisul. Nu mai era decât un ghem păstos, inform, zdrenţuit, pe care apa fierbinte, furioasă încă, îl izbea de pereţi, de mobile, desăvârşind o distrugere deja împlinită. Hârtia, veche de aproape două sute de ani, fusese pur şi simplu dizolvată. Am cules din valuri câteva file ce păreau să fie într-o stare mai bună – puteau fi citite încă, dar nu erau decât dactilograma traducerii. Nu le-am păstrat. Vechiul meu prieten, medicul, mi-a înapoiat copia pe care i-o dăruisem. Am ezitat îndelung înainte de a o preda editurii.

Desluşiri 8

Dificultăţi de ordin tehnic mă împiedică, deocamdată cel puţin, să public şi textul gramaticii ce constituie, cum am mai spus, prima parte a manuscrisului. Pentru cea de a doua parte a manuscrisului am ales un titlu mai mult sau mai puţin conveţional, *Calpuzanii*, şi un subtitlu ce sună, probabil, destul de ciudat. Spre a nu mi se atribui o intenţie ironică, sunt tentat să mă explic. Traducerea de faţă, deşi completă, este imperfectă. Dar nu imperfecţiunea determinată de starea manuscrisului m-a făcut să includ în subtitlu cuvântul *răstălmăcire*. „A răstălmăci” înseamnă „a întoarce pe dos” dar şi „a interpreta eronat”. Să lămurim, în primul rând, de ce „a întoarce pe dos” exprimă, destul de exact, o caracteristică a acestei traduceri. Autorul cronicii, deşi stăpânea nu numai limba paleosarmatică, ci şi greaca, turca, slavona şi latina, şi-a compus iniţial povestirea în limba română. Manuscrisul, cum lesne vor înţelege cititorii, nu era decât o *traducere* cu ajutorul căreia erau ilustrate, ca o anexă a gramaticii, caracteristicile limbii paleosarmatice. Traducerea mea, din acest motiv, nu face altceva decât să recupereze forma *originalului*, „întorcând pe dos” versiunea intermediară. În mod firesc, am căutat să menţin traducerea cât mai aproape de particularităţile limbii române de la sfârşitul secolului XVIII. Pentru a explica de ce şi celălalt sens, „a interpreta eronat”, se potriveşte

acestei traduceri, trebuie să deschidem o paranteză mai lungă referitoare la o altă, aparentă, împroprietăte de sens nu strecurată, ci păstrată în subtitlu: „limbă necunoscută”.

„Tradus dintr-o limbă necunoscută” nu înseamnă – cum se vor grăbi să se facă a-nţelege spiritele critice nu tocmai bine intenţionate – că este vorba despre o limbă necunoscută *traducătorului*! Paleosarmatică va rămâne cel puţin până în momentul când voi publica cea de a doua parte a manuscrisului, gramatica, însoţită de un dicţionar, o limbă *necunoscută*, în sensul cel mai exact al cuvântului. Deşi Herodot, *Istorii*, IV, CXVII, şi Strabon.

Desluşiri

Geografia, VIII, 12, confirmă faptul că în lumea antică existenţa acestei limbi era cunoscută, niciunul nici altul nu reţine vreo caracteristică privitoare la identitatea limbii paleosarmatice. Platon, *Phaidros*, 229, c-e, la rândul lui, îi aminteşte existenţa, dar într-un pasaj în care exemplifică, destul de încâlcit, condiţia *himerelor*. Platon, cum i se întâmplă adeseori, se înşela. Iată, fără abuz de amănunte, câteva dintre caracteristicile acestei limbi, necesare cititorului pentru o mai corectă înţelegere a textului: Paleosarmatica este o limbă prebabelică, aglutinantă, care, cu ajutorul unui mare număr de prefixe, adăugate unui radical, exprimă ideea de gen, număr, caz, mod, timp, persoană etc. Dar să urmărim un exemplu: în paleosarmatica, echivalentul românescului *om* este *veg*. *Veg* nu are numai sensul de *om*, ci şi de *bărbat*. Femininul se formează de la acelaşi radical care primeşte prefixul, „a”, având valoarea de marcă a femininului: „*aveg*” înseamnă, deci, femeie, în timp ce *veg* înseamnă *bărbat*, atunci când nu are sens generic de *om*. Alte două prefixe, „el „şi „es”, adăugate radicalului, întotdeauna în poziţie iniţială faţă de prefixul de gen, au valoarea de articol hotărât, „el”, şi articol nehotărât, „es”. *Elveg* înseamnă prin urmare, *bărbatul*, iar *esveg* s-ar traduce *un bărbat*. Pluralul este exprimat cu ajutorul altui prefix „d”, folosit atât pentru masculin, cât şi pentru feminin. Atunci când articolul, hotărât sau nehotărât, este precedat de marca

pluralului, „d”, îşi schimbă sensul, încât forma *desaveg* trebuie s-o interpretăm ca însemnând *nişte femei*, după cum*dezv eg* înseamnă *nişte bărbaţi*. Desigur, cu articol hotărât, vom înţelege prin *delveg* bărbaţii, iar prin *delaveg* femeile. Flexiunea cauzală este realizată, într-un mod asemănător, cu ajutorul unor prefixe. Funcţia de subiect pe care, în limba română, o indică nominativul este anunţată, în paleosarmatica, cu ajutorul prefixului „mă”, semnul nominativului; funcţia de obiect direct.

Desluşiri corespunzătoare acuzativului, este marcată cu ajutorul prefixului „ca”.

Situaţia verbului nu este diferită. *A avea*, în paleosarmatica, se spune *tir*. Aspectul negativ este construit prin adăugarea prefixului „me”, însemnând *nu*. *Metâr*, prin urmare, numeşte starea negativa, *a nu avea*. Orice verb, în paleosarmatica, se acordă în gen şi număr cu substantivul pe care-l determină, primind, pentru a realiza acordul, atât prefixul marcă a femininului, „a”, cât şi prefixul marcă a pluralului, „d”. *Ametâr* este o formă care ne atrage atenţia că cel ce *nu are* este o *femeie*, datorită prefixului marcă a femininului, „a”, pe câtă vreme forma *metâr*, unde marca este O, ne indică faptul că cel ce *nu are*, să nu uităm de existenţa prefixului de negaţie „me”, este un *bărbat*. Acordul cu pluralul presupune adăugarea prefixului „d”, marcă a pluralului: *dametâr*. Marca prezentului este, fără excepţii, prefixul „ra”, iar marca modului indicativ este prefixul „to”, întotdeauna antepus faţă de marca timpului: *toradametâr*. Ideea de persoană este marcată cu ajutorul a numai trei prefixe: „az”, pentru persoana întâi, „bez „pentru persoana a doua, şi „uz”, pentru persoana a treia. Nu există prefixe specializate pentru formele de plural, deoarece prefixul „d”, marca pluralului, face distincţia între *eu vs noi*, *tu vs voi şi el* (*ea*) *vs ei* (*ele*).

Forma *uztoradametâr*, descompusă în elementele sale componente, uz-to-ra-d-a-me-târ, ne ajută să înţelegem că *ele nu au*, fiind vorba despre verbul *a avea* (târ) la forma negativă (me), feminin (a), plural, (d), prezent (ra),

indicativ (to) persoana a treia (uz). Exemplele analizate sunt suficiente pentru a construi câteva propoziţii în limba paleosarmatica, spre a ilustra şi implicaţiile sintactice şi semantice ale acestei limbi. Construcţia *Madelveg uztoradmetâr caesaveg* nu trebuie confundată cu *Maelaveg uztoradametâr caesveg*, deoarece prima se

Desluşiri traduce prin *bărbaţii nu au nişte femei*, în vreme ce a doua înseamnă *femeile nu au nişte bărbaţi*.

Vom încheia aici acest excurs, spre a nu-l transforma într-o erudită şi aridă analiză lingvistică. Totuşi, considerăm necesare şi câteva explicaţii în legătură cu posibilităţile expresive ale limbii paleosarmatice, de natură să pună în lumină anumite particularităţi de viziune şi stil ale lucrării, dar şi să justifice unele obscurităţi ale traducerii noastre. Două verbe, *mir*, însemnând *a râde, a lua peste picior*, şi *câr*, al cărui echivalent, aproximativ, ar fi românescul *a nega*, dar şi *a contesta, a întoarce pe dos, a răstălmăci*, joacă un rol deosebit de important în sistemul limbii paleosarmatice, intrând în componenţa unui uriaş număr de expresii. Regimul acestor verbe este, oarecum, asemănător cu cel al auxiliarelor româneşti *a fi şi a avea*.

Această caracteristică a limbii paleosarmatice, dezvăluind o atitudine de asumare a lumii şi un tip de sensibilitate cu totul particular, este strâns legată, cum am putut deduce din analiza puţinelor elemente cunoscute, de strania mitologie paleosarmatică. În modul cum îşi reprezenta lumea această mitologie, *râsul* şi *negaţia* jucau un rol fundamental. Mitul cosmogonic al paleosarmaţilor – ce ne este cunoscut, deoarece era reprodus într-unul din paragrafele *Gramaticii* – spune că întreaga lume vizibilă a fost făcută de un zeu, Mnemintamagu, nume ce s-ar traduce, cu aproximaţie, prin *Forma-avidă*. Mnemintamagu era unicul născut al unui cuplu mitic: Are-mondorotamagu, *Timpul-veşnic*, şi Toremondorotamagu, *întinderea-nesfârşită*. Răzvrătindu-se împotriva părinţilor, Mnemintamagu şi-a construit propriul lui imperiu, după ce şi-a ucis Tatăl şi Mama, deci în urma unui paricid. Din

cadavrele părinţilor, Mnemintamagu, simţindu-se singur, a creat lumea formelor finite. Actul creaţiei s-a dovedit a fi imperfect, deoarece *substanţa* din care Mnemintamagu a modelat formele lumii finite şi-a păstrat însuşirile iniţiale: *eternitatea* şi *ilimitarea*. Lumea formelor

Desluşiri *finite* s-a dovedit a fi, în egală măsură, o lume a formelor *trecătoare*, nestatornice. Formele, imaginate de Mnemintamagu spre a imprima o ordine Veşniciei şi Nesfârşitului, fiind însăşi *esenţa* zeului, intrau în conflict cu atributele materiei modelate. *Substanţa*, alterând *forma*, a transformat imperiul lui Mnemintamagu într-un simbol al vanităţii. Dizolvând formele, generând neaşezarea, Aremondorotamagu şi Toremondorotamagu răstălmăcesc gesturile şi intenţiile lui Mnemintamagu, râzându-şi de neputinţa celui ce a crezut că-i poate ucide sau stăpâni. Se înţelege că, în mitologia paleosarmaţilor, divinităţile adorate erau Aremondorotamagu şi Toremondorotamagu în vreme ce fiul răzvrătit era mai degrabă un simbol al suficienţei şi al vanităţii. Totuşi, viaţa rituală a paleosarmaţilor pare să fi avut la bază acte de o mai mare complexitate, oscilând între atitudinile dualiste şi cele duplicitare. Dacă, intuind esenţa perechii divine la a cărei condiţie, corporal, participiu, paleosarmaţii se puneau cu divinitatea pasivă într-o relaţie de comuniune, relaţia în care intrau cu Mnemintamagu, divinitatea activă, era mai degrabă una de complicitate. Adoratori ai substanţei monadice, veşnică şi fără sfârşit, paleosarmaţii dispreţuiau lumea formelor amăgitoare, finită şi efemeră, ce-i fragmentase unitatea şi-i distrusese armonia. Conflictul dintre cele două ipostaze ale sacrului – substanţa pasivă şi forma activă – trebuie să-l înţelegem de fapt ca pe o expresie a timpului psihic paleosarmat pentru care *râsul* şi *negaţia* erau nu numai două atitudini existenţiale, ci şi elementele fundamentale ale sistemului lor ideologic, operând cu concepte sensibile. Râsul, al cărui resort profund trebuie să fi fost legat de sentimentul de participare mistică la eternitate şi nemărginire, era o modalitate de eliberare pentru paleosarmaţi. Puteau astfel

să se sustragă logicii imediate ce controlează realitatea practică şi reuşeau, la modul metafizic, să depăşească mizeria ontologică. Este greu să înţelegem astăzi cum

Desluşiri de era posibilă concilierea acestei atitudini care sub aspect estetic gravitează în orbita *comicului* cu cealaltă, constând în negaţie, în contestaţie, ce pare să aparţină unei puternice zone a *tragicului*.

Particularitatea textului tradus în paginile ce urmează constă în aceea că autorul îşi însuşise nu numai limba paleosarmatică, ci şi *ideologia* acestei limbi, fundamental diferită de ideologia limbii române. Există o relaţie, deloc întâmplătoare, între cele două verbe cu o atât de mare frecvenţă în limba română – *a fi* şi *a avea* – şi tipologia personajului din literatura română, tipologie reductibilă la două mari categorii: eroii lui *a fi* şi eroii lui *a avea*. Logica limbii paleosarmatice, imprimată de mitologia ce sta la baza ei, este, cum am văzut, diferită şi explică dificultatea de echivalare a perspectivei epice. Iată, închizând paranteza, de ce şi cealaltă semnificaţie a lui „a răstălmăci” – am în vedere cel de al doilea sens, „a interpreta eronat” – nu este folosită în chip deplasat în subtitlul ediţiei. Nu o dată, dificultăţile de echivalare, ţinând de spiritul diferit al celor două limbi, au avut drept consecinţe fireşti fie anumite obscurităţi în versiunea românească, fie chiar îndepărtări, mai mari sau mai mici, faţă de sensul din original. În ultimă instanţă, paginile ce urmează, cu toate limitele lor, rămân o traducere. Nimic mai mult decât o traducere, dar, aş adăuga, nici mai puţin!

Dubla titulatură a capitolelor ar putea, probabil, să-i deruteze pe cititori. Am considerat necesară această intervenţie nu atât pentru a propune, între paranteze, alte titluri de capitole într-o formulare mai sintetică, cât pentru a include în structura lucrării şi acest avertisment, deoarece, într-un fel, rezumă prima parte a manuscrisului, care, cum a reieşit, poate, o explică pe a doua. Fiind un rezumat, se înţelege că nu-mi pot asuma drepturi de autor. Discontinuitatea acestui capitol faţă de celelalte nu este decât una stilistică.

O ultimă lămurire. Faptul că manuscrisul era redactat cu caractere punice se explică prin absenţa unui alfabet paleosarmatic. Deşi oamenilor le-a fost dezvăluită de chiar Mnemintamagu arta magică de a-şi fixa gândul, paleosarmaţii au refuzat să se folosească de scriere, căci o socoteau nu un mijloc de a-şi păstra gândurile şi istoria, ci o primejdioasă amăgire şi un act de revoltă împotriva eternei mişcări, deci un ultragiu la adresa zeilor adoraţi, un păcat. Este, mi se pare, un loc comun al gândirii antice pe care-l aminteşte şi Platon, dar atribuindu-l vechilor egipteni. Se pare însă că, spre deosebire de alte culturi, care mai devreme sau mai târziu au adoptat scrierea, paleosarmaţii şi-au luat măsuri de precauţie magică. Asupra acesteia datele din *Gramatică* sunt confuze şi eliptice. O frază mi-a reţinut atenţia: „Blestemul lui Hereantipota a fost rostit şi nimic în limba noastră nu va cunoaşte amăgirea de a fi scris…” Am crezut un timp că este vorba despre un pasaj ales întâmplător, pentru a ilustra o banală problemă de gramatică, dar mai târziu am înţeles că nu era aşa. Autorul gramaticii formula, indirect, un avertismet, căci gramatica era mai mult decât părea să fie. În complicata ei construcţie, prima parte a manuscrisului ascundea ceva, un sens, aş spune esoteric, pe care, trebuie s-o recunosc, n-am reuşit să-l pătrund. Sunt înclinat să pun în legătură sensul acela cu blestemul celui de al doilea mare preot al paleosarmaţilor, care a fost Hereantipota. Faptele, oricum, sunt neliniştitoare: aproape două veacuri manuscrisul a rămas îngropat; când l-am descoperit era, în mare măsură, putred; în cele din urmă a fost distrus în apă; a rămas din el doar această copie pe care, cu strângere de inimă, m-am hotărât s-o încredinţez unui editor. Mă întreb, şi-mi veţi înţelege neliniştea, ce soartă va avea? Totuşi, interdicţiile, cum mi se pare că a spus cineva, n-au altă menire decât aceea de a fi încălcate.

S.A.

Desluşiri

În *mu* în scrism prs în gihî> s-o umpănind noi cu mintea noastră zicerea înţeleptului aceluia care-au şi spus

că urât lucru şi de l/XJAI mare sminteală este să nu cate omul la câte în*S2J. tâmplări toate urmează aici, în lume, o am socotit şi pe aceasta ce o vom scrie ca pe o pildă carile zisa aceea mai mult o adeverează. Să luăm aminte că lui Moişă însuşi şi altora bărbaţi vestiţi şi cărturari au poruncit chiar Domnul a scrie întâmplările neamului lor, spre a le ţine întru veac de-nvăţătură, care lucrare prea mult i-a-nţe-lepţit, încât ulea şi pe la alţii s-au lăţit învăţătura ce-au deprins. Iară la noi aşa învăţături sunt în lipsă mare şi foarte de trebuinţă, că stăm în zare de spaimă şi de ruşine şi până sub vremile de apoi este să aşteptăm. Că altă dată, poate, a fi altcum, dară acu e cum e şi, scriind noi întâmplările aici la condică, cugetăm că poate-or folosi cu ceva, măcar sub acele vremi s-ajungem fără a mai trage după noi atâta ruşine câtă spre fala noastră nu-i.

Scriu şi eu aice cât îmi va fi putinţa spre a da în lumină şi la vileag adevărul, că, dacă unul nu tace, mai vorbesc apoi şi alţii, luându aminte la durerile moşiei şi la risipa ţării. De se va supăra oarecine, au va găsi cu cale

Arătări că n-am scris după adevăr, însuşi să ia condeiul şi să dreagă pe unde va socoti c-am greşit. Eu mai bine nici nu pot face, nici n-am ştiut, că cele omeneşti toate-s cu margeni şi cu greşeli şi, ştiindu de aceasta, nicio amăgire n-avem, ce gândit-am că destul ar fi măcar unele de-am putea nemeri. Căci de mult folos sunt istoriile cele de obşte ce au dat învăţături şi poveţe dintru a cărora osteneală au folosit traiul tuturor.

Iară eu nu de zidirea lumii şi alte aşezări am cugetat a scrie, că nu mi s-au întâmplat mie să caz în răpire sufletească, cum au păţit sfinţii proroci, spre a afla de acele, dară am luat seama câte s-au petrecut şi-am gândit a nu spune mai mult, ce numai întâmplările moşiei ce-au fost în domnia lui Mavrogheni. Şi-am făcut aşa după cuvântul ce-au zis Nafalie în *Hronograful* său, că frumos lucru este din greşelile altora să tocmim viaţa noastră. Şi pe cei buni şi vrednici să-i pomenim şi să-i lăudăm după faptele lor, iară pe cei răi şi de rău făptuitori să-i ocărâm,

că înşişi au ales cât au trăit în lume să rămâie blestemaţi şi huliţi. Întru această întâmplare ce-au avut Mavroghene cu pitarul Sotir ot Glavacioc multă rătăcire au fost care, dacă o am scris, poate a fi o pildă, spre a nu mai face aşa, cugetând la tâlcul vorbei ce zice că numai boii se leagă cu funia, iară oamenii cu cuvântul.

Crezi-ne nouă, cetitorule creştin, că cu multă osteneală săvârşit-am lucrul nostru. Că s-au risipit povestea ce-au fost au prin spuneri şi cântece de s-au făcut în prostime, au prin gazetele nemţeşti de la Beci, au prin hrisoavele Divanului, au prin condicele Agiei, cât au trebuit să cumpănim pe-ndelete, aflându în acelea, de multe ori, nu puţin ajutor şi ştiinţă. Iară unde n-am ştiut, nici am aflat scris, am mai ispitit prin oameni dumiriţi, care au mai ştiut din acelea ce n-am cunoscut prea bine, au am mai uitat, că e scursoare de vreme de atunci. Şi-am căznit a scrie cu de-a măruntul toate cum au fost ca să nu rămânem orbi şi muţi şi surzi, că cine a le scrie n-au fost, nici au purtat grijă, au n-au putut, fiindu lucru cu primejdie. Încă şi-acuma, pentru paza vieţii noastre ticăloase, n-am scris povestea limpede, ce-n grai ascuns, ca să-i pătrunză tâlcul numai cei înţelepţi şi învăţaţi, c-a ajuns vremea să nu se mai încrează omul nici în cămaşa lui. Cu greu dară am ajuns de-am legat cap şi coadă lucrurilor şi-am prins pricina urzelilor, care s-au rătăcit mult, că s-au purtat vorbe în felu' şi chip, care de crezut nu-s, nici pot fi. Iară dac-am prins tâlcul întâmplării ce-au fost, gândit-am să scriu istorie suptu a căreia poveste să pilduim. Ci, ca să arătăm desluşit cum au fost lucrurile şi-ntâmplările, se iveşte nevoia să facem arătare mai întâi despre cine vom spune la această istorie, ce lucru adevărat au fost şi nu scornitură, că în sune am cunoscut pricina îndeaproape prin rostul slujbei ce-am avut la acea vreme. Şi mai întâi, gândit-am eu, să spunem despre Vodă, căci, fiindu el precum ţâţâna ţării, în juru-i s-au rotit toată-ntâmplarea.

Arătarea lui Vodă Mavroghene a leatu 7295 de la Facerea lumii, iară socotit de

Jla Naşterea Mântuitorului 1786, au pus Poarta Domn la Ţara Românească pe Neculai Mavroghene, care au fost creştin de-acela de nu l-au botezat popa cu toată apa, c-au nemerit el pe lume sub zodie smintită. Dară, dac-au venit locul, să-i facem mai întâi înfăţişarea chipului, că era Vodă om nalt de statură şi mai mult uscat, şuieţ, negru la obraz, semuind harapilor, cu mişcări iuţi, ca nevăstuica, şi-nsemnat de Dumnezeu, că era chior de ochiul drept, pentru care nu căta oblu la om, ce numa dintr-o parte privea şi-ncruntat. Era scris peste tot cu slove turceşti, fiindu dres, să nu-l prindă glonţul, că-n tinereţe au trăit între tâlhari şi-au avut obiceiuri de-ale acelora. Nu era Vodă bărbat frumos, că

Arătări

Arătări era slut la chip şi buzat la gură şi-avea neşte colţi ca de mistreţ, însă au fost scrmtit la cap, ţicnit, însuşi zicând că stă de vorbă cu duhurile, de-i dau acelea-nvăţ ce să facă! El nici nu era de neamul grecilor cei din Fanar, ce dintre grecii mai proşti, din Ostroave, fiindu-i neamul, precum am auzit, de la Negroponte. După ce-au ajuns Domn, umbla a-şi subţia neamul, zicând că s-ar trage din ducă veneticilor, Morosini, care, ce-i dreptul, au trecut pe la Negroponte, c-am aflat şi scris. Şi, mai pe urmă, luase obicei de se iscălea Maurocenus. Nu l-au dus pe el capul că, zicându aşa, lui – şi porcea neamul, nu că-l subţia, zicându de strămoaşă-sa c-au fost curvă şi-au primit în aşternuturi bărbat ne-ngăduit, fiindu ea mări-tată-n biserică cu altul. Şi şi-au făcut inele cu zgriptor, singur boierindu-se pe el. Cât încercau el să pară altcum, necioplirea apucăturilor sale îl arătau răzvedit cine-i şi din ce neam se trage. Aşa, de-o pildă, îi lipsea deprinderea de-a se sluji de unelte la masă, mâncându numai cu ghiarele, ca dihăniile. Şi-şi ţinea vitele-n palat, că nu se sinchisea de duhoare, nici de privelişte necuvenită, de ne-au şi dat în gura lumii să ne râdă ca pe varvari.

Grecii Fanarului, care-au fost de neam mai vechi, nice în ogradă nu l-au primitu şi nu i-au dat îngăduinţă să-şi ia muiere din neamul lor, să nu se spurce. Şi n-au aflat

nevastă, măcar că era mare dragoman, decât printre grecii mai de rând ai Fanarului, că Mărioara Doamna, cât se purta de ţanţoşă şi cu coada pe sus, nice dânsa n-au fost mai de soi, ce era fata unui Scanavi, om de jos ce adunase ceva stăricică din daraveli de negoţ cu turcii. Au fost dânsa grasă rău şi purta guşă şi se jmălţuia ca brezăile, altfel era îndărătnică şi rea tare de muscă, cât nici ighe-moniconul nu şi-au putut ţine. Cât au şezut la Therapia, fiindu Mavroghene dragoman, s-au mai ţinut şi c-un Petrache Celibi, bucătar de-ndeletnicirea lui, care lucrare iarăşi ne-arată înţelepciunea bătrânilor ce-au lăsat vorbă că apa la matcă trage şi prostul la teapă. Acel Petrache.

Arătări ştiind face bucate bune, s-au înstărit şi-au ajuns tarapanagiu bogavut, bătându-şi bani cu turaua-mpăratului. Când au fost să-l facă Domn pre Mavroghene, singur şi-au cam curmat acel Celibi firul zilelor, c-a uneltit cu grecii Fanarului să n-ajungă Domn. Se mâniase bucătarul că-l lăsase grasa pentru altul, un popă de l-au surghiunit şi pe-acela Mavrogheni că prea o spovăduia des pe dragomănească! fără de prăsilă s-au arătat bună Doamna Mărioara, că se plodea ca iepuroaicele şi-au făcut noo copii ce-n atâta gloată bine nu s-au ştiut cine-au fost tatăl lor. Doamna, din care pricină iară nu se ştie bine, avea putere mare asupra lui Vodă, ce din vorbă nu-i ieşea, măcar că, în multe rânduri, au avut Vodă prepus asupra ei, dară n-au putut-o dovedi că era şireată foarte, iară Vodă au fost bărbat de aceia de le zicea muierea: nu crede, bărbate, ce vezi cu ochii că e, ce să crezi ce-ţi spui eu!

Cum va fi ajuns Mavroghene dragoman la Poartă are să rămâie taină nepătrunsă şi lucru de mirare, de n-o fi fost după cum au zis un neguţător turc, ce-au fost în trecere pe la noi. Au zis acela de Movroghene c-au fost căpetenie de tâlhari şi tot umbla pe mare cu catarga de-au făcut multă prădăciune turcilor. Şi, pentru ce-au făptuit, au dat însuşi sultanul poruncă tare lui Hasan-paşa, capu-danul, să-i cureţe marea de tâlhari, dară paşa nu l-au putut prinde, c-avea ascunzători prin ostroave. Şi, temându-se sultanul, să nu-l lepede din dregătorie, i-au trimis, zice, om

de i-au făgăduit să-l facă mai bine dregător la Poartă, dacă se va lăsa de înhării şi se va mântui de cetaşi. Şi, pe acea făgăduială a turcului, ca să s-arete cu credinţă, s-au pus Mavroghene de i-au omorât pe toţi ai lui, ajutat numai de-un arnăut, Sava, care-l avea om de credinţă. Dară poate să fi fost acestea şi vorbe ce-au zis duşmanii să-l difaime, că adevărul cum au fost numai Dumnezeu singur îl ştie. Lucru hotărât este că, ajungând dragoman – că şi-au ţinut paşa vorba – de ceilalţi cu care-au tâlhărit dânsul nemica nu s-au mai auzit. Şi era Mavroghene, cum am

Arătări zis, om fără creştere şi ne-nvăţat, că nici n-avea de unde, fiindu mă-sa, kera Pregulina, precupeaţă, vindea ouă cu coşniţa. Ba, pe cându au ajuns Domn, mai şi spunea, şi pe drept cuvânt! că un om cu cât s-a-ndeletnicit mai puţin cu cetitul cărţilor, cu atâta e mai limpede la cap! Că cei învăţaţi din cărţi vorbesc aşa de nu-i înţelege nimenea! Avea şi temei să zic-aşa, că dânsul nici greceşte n-au ştiut bine, că vorbea greaca cea proastă de prin porturi. Se vede însă că, tot umblând prin lume cu catarga, deprinsese de pe la alţii s-o rupă niţel pe limba italienilor şi, mai ştiind câteva vorbe din graiul franţujilor, mai dedându-se niţel a grăi şi turceşte, i-au părut învăţat tare lui Hasan-paşa, care-au fost ridicătură din proşti, om fără nicio-nvăţătură. Şi, după cum zice vorba că cioara lângă cioară trage, alte păsări nu-i sunt drage, şi-aceştia s-au adunat împreună şi-atâta dragoste au prins unul de altul cât s-au făcut şi fraţi de cruce, măcar că nu erau ei de-o lege decât într-ale învăţăturii! fără dac-au ajuns o slugă de-a lui Hasan-paşa mare vizir, au dat norocul peste noi, n-ar mai fi dat! c-au făcut pe Mavroghene din haimana grecească Domn în scaunul Basarabilor, cât nici lui nu-i venea a crede. Dar au fost şi socotind ale turcilor la mijloc, pe câte s-au mai răsuflat, că, fiindu răzmeriţă mare-n prostime între românii de la Ţara Ungurească, s-au temut sultanul să nu se facă şi pe la noi după-nvăţul acelora şi să-i dea pricină cu muscalul, că-mpărăteasa Catrina alta n-aştepta. Între care, luând aminte Hasan-paşa la teama sultanului, l-au sfătuit să-l schimbe pe Şuţu şi să-l puie pe

Mavrogheni, că i-a stăpâni mai bine pe ghiauri, fiindu-şi foarte credincios împărăţiei. Şi-aşa l-au înduplecat pe sultanul, măcar că grecii Fanarului, văzând-u că le piere vaca de muls, au strâns să dea aur mult, numai să nu-l puie. Dară, fiindu împrejurarea prielnică lui Mavroghene, i-au dat sultanul firman şi l-au căftănit domn. Şi, grăbind el să se suie-n tron, pân-a nu se răzgândi sultanul, au şi dat la Giurgiu, unde-au lăsat-o pe Arătări 22

Doamnă-sa, că-i părea să-ntârzie mergând cu halai mult, şi s-au dus iute şi s-au aşezat în mănăstire la Văcăreşti, s-apuce mai curând să-i auză pe boierii ţării zicându-i *Avthenta*, adică, pre elinică, Măria Ta.

Şi, de cum au venit Vodă, au făcut zarvă mare, cât s-au vădit în urmă că tâlc bun are-o vorbă din proşti care zice de butea plină că nu s-aude, însă butea goală vuiet mare face. Aşa şi cu Mavroghene cel de naştere neagră. De cum s-au pus în tron, au început a da la galbeni cu pumnii pe la toţi, de se minuna oamenii c-aduce Vodă rânduială nouă, dând de la el în loc s-apuce. Dară n-au trecut mult şi le-au picat bieţilor creştini râsu-n vine, că dărnicia aceea n-au fost decât o dibăcie grecească ce l-au învăţat Doamna, zicându-i:

— Să dai de la tine până la cămaşă, pshi mu, ca să poţi apoi lua şi tu pân-la piele!

Cu-nvăţătura asta, la care l-au mai îndemnat şi Ianache Drakinos, au făcut bună părere tuturor, numai dumnealui Ienăchiţă Văcărescul au rămas cuminte şi-au scăpat o vorbă, zicând Dudescului:

— Când se-ncură măgarii va să se strice vremea, logo-fete! Să-ţi aduci aminte de vorba mea!

Şi-aşa au şi fost, că şi-au prea amintit Dudescul şi Câmpineanul de ce le-au zis, numai nu l-au crezut atunci, uitând cuvântul vechi ce zice să ieşi afară când latră un câine bătrân. C-au spus adevăr adânc velitul voier şi, fiindu-şi cu mintea foarte ageră, şi-au luat seama de s-au tras din Divan cu socotinţa că mai bine-i măgar viu decât înţelept mort.

Şi n-au lăsat Vodă să treacă multă vreme la mijloc şi

şi-au dat arama pe faţă, arătându-şi chipul cum i-au fost: lacom, aprig, crunt şi aplecat din scrânteală şi neştiinţă către tiranii. Dară şi-mprejurare au avut bună, fiindu noi, cum se ştie, un neam de oameni ce prea lesne punem fruntea-n pământ, că ne e grija mai mult pentru ticălos trupul nostru, iară nu pentru sufletul cu care-om merge înaintea judecăţii lui Dumnezeu. Şi-aşa, de cum s-au

Arătări aşezat Domn la Curtea Veche, au spart Divanul şi l-au risipit dar, ca să nu pară tiran, au făcut altul, cum au vrut el, numai aşa ca o amăgire pentru proşti, căci în Divanul ce-l făcuse, n-au îngăduit pe nimeni să-i stea împotrivă şi să se pună pentru ţară. Că şi-a ales dregători tot din neamuri şi din aceia de-au avut şezutu-mblănit cu păr de iepure, care nu ziceau altfel, Doamne fereşte! de cum zicea Vodă.

Cându au fost joi, a patra zi după ce-au ajuns în Bucureşti, au trimis slugile de-au chemat pe mitropolit şi pe boieri şi pe neguţători şi alte obraze şi l-au pus la bir, să dea fieşcare atâtea pungi de bani, nu după cât avea omul, ce după cât îi făcea lui trebuinţă, sub cuvânt că şi-au pus în cap să meremetisească Curtea, că e surpată şi n-are unde să şază. Şi-au adunat cu tertipul acesta 1138 de pungi de bani! Şi-au dat, ce-i dreptul, 121 pungi de-au spoit odăile şi-au mai schimbat nişte uşi, nişte fereşti şi-au mai dres nişte divane şi-o masă din sala cea mare a spătăriei. Iară ce bani au mai rămas i-au datu lui Condili, cumnată-su, să-i vâre-n negoţuri ca să-i mai înmulţească. Şi-au păstrat năravul acesta şi-au urmat a cere bani, scornind mereu alte tertipuri, şi care nu-i dedea îi punea vină că s-au hainit şi-l trimitea în surghiun şi-l despuia de averi de-l lăsa numai cu pielea. Şi tot mereu îi aduna pe boieri şi pe neguţători la Curte şi le cuvânta astfel:

— Ana maskyn! fiind aceasta o vorbă arăbească, de unde va fi ştiut-o? care-o zicea mereu că-nseamnă *sunt sărac*! Cum vreţi voi să mă ţiu în domnie fără parale? Să daţi parale! De parcă ar fi stăruit aceia să fie Domn, dară parale dădeau că n-aveau alta ce face.

După ce şi-au tocmit dânsul dregători şi slugi, la

puţină vreme i-au adunat pe toţi la Curte şi le-au zis ţipând ca când l-ar fi belit cineva şi:

— Va veni ea vremea să cunoaşteţi cine sunt! Până atunci, voi toţi câţi îmi rumegaţi pita – aşa au zis, ca când ăia ar fi fost vite! – să vă faceţi treaba şi slujba că de unde nu, aşa fel am să vă răsplătesc că pe lumea cealaltă nici n-o să mai aveţi trebuinţă a merge-n iad! Şi n-au grăit minciună, nici s-au făloşit doar, că-n puţină vreme au umplut târgul cu furci şi cât au şezut Domn n-au rămas furcile goale. Şi pravila au stricat, că tot scornea la legi de le strigau mereu pe la răspântii:

„Cela ce va şti de altu' că va face rău şi păcat şi nu-l va spune, ca şi-acela iaste şi asemine va ispăşi, încât ulea mai bine să-l spuie!"

Şi-aşa ajunsese timpul că putea stârvurile-n toate părţile, din pacoste multă ce-au adus peste ţară. Că, înndu Vodă om necărturar, n-au ştiut el că obiceiurile cele noi risipesc ţara şi-i pierd pe domni, că atunci se-nmulţesc lotrii, când se-nmulţesc şi legile. Făceau el legi după ce-au văzut prin alte ţări, când au umblat tălălău prin lume, avându aceia deprinderi care nu se prea potrivesc pe la noi, unde n-au fost trăitor şi calului, cum bine se ştie, nu-i afli năravul până nu-l încaleci. Aşa, din puţină minte şi din multă scrânteală, au pus pravilă că cine se va da la muierea altuia, de va fi prins, să fie jugănit! Nu l-au dus capul că, aşezând o aşa lege nepotrivită, nici pe bărbaţi nu i-au potolit, iară pe muieri mai rău le-au asmuţit, că nu le-au cunoscut firea, şi fiecare ar fi vrut să se ştie cum că de hatârul ei l-au jugănit pe carevaşi! Şi-au ajuns de trăgea-n ţeapă omul şi pentru nemergere la biserică. Din care se vede bine că n-au ştiut el deloc cum îs oamenii pe la noi, că pleacă de-acasă cu gând s-ajungă la biserică, dară mai lesne înemeresc la cârciumă, căci decât vorbele popii mai plăcut le este să se amăgească la o durere ce au cu vin şi cu cântece proaste, de cele ce zic lăutarii despre vremelnicia acestei lumi.

Şi-au fost Mavrogheni om închipuit, că n-au putut umbla ca alţii, ce numa-n târlie trasă de căpriori, ce i-au

învăţat la ham şi le-au aurit şi coarnele, pentru fală mai mare. Au fost Vodă ispitit, mai cu seamă, de-ndeletnicirea războiului, cum sau şi văzut de pe aceea că-şi

Arătări

Arătări grămădinse-n odăi mulţime de scule omorâtoare, fiindu păreţii acoperiţi cu şuşanale, mazdrace, iatagane, pistoale, hangere, arcuri nemţeşti, de-acelea cu vârtej, suliţe, măciuci, paloşe, buzdugane, junghere şi câte altele, de te luau frigurile numai văzându-le. Şi, mai pe fieşcare zi, ieşea-n câmpia Teilor cu straja după sine şi făceau întrecere de dat la semn cu şuşaneaua câte-un ceas de vreme. Şi, dreptu-i, dedea Vodă la semn mai abitir ca un arnăut, că dedea şi din pistoale, încă din fuga calului, cu amândouă mâinile şi ţinând frâu-n dinţi, după obiceiul tătăresc. De aceea, pe la vânătorile domneşti, nu era altul care să nemerească mai bine, că punea cioara jos din zborul ei. Şi-avea deprinderea a mânui şi iataganul bine, arătându multă strădanie numai să nu-şi piarză agerimea. Pentru aceasta, avea neşte saci umflaţi cu paie în care bătea cu sabia şi-i înţepa până-i făcea tot zdrenţe, jucând pe lângă ei şi ţopăind ca la danţ. Ba, câteodată, chiar aflându-se la sfat cu vreun boier, odată trăgea hangerul de la brâu şi-n-cepea să-l fluture şi să-mpungă văzduhul, părându curat Sfeti Gheorghiţă, cându-se lupta acela cu balaurul. Şi de călărit călărea bine, ca un surugiu de olac, putându-se-ncălăra din fugă, că sărea-n şa ca pisica, nemaiavând trebuinţă să-şi puie picioru-n scară. Pe acel meşteşug al lui Vodă, care l-au ştiut şi turcii, l-au şi făcut sultanul seraschier, căpetenie de oşti, cându au venit vremea de s-au bătut cu neamţul şi muscalul. Că de cutezător, nu se poate zice, au fost cutezător precum Alixandru Machidon, ale căruia isprăvi le-au socotit de multă cinste, numai n-au avut dascăl, ca acela, pe Aristoteles înţeleptul, nici cărţile lui Omir, grecul, nu prea i-au plăcut, că la slovă n-au fost dat, nici au socotit-o de vreun folos. Iară cutezanţa fără pătrunderea minţii e, cum se ştie, ca sabia-n mâna orbului. Şi adunase la dânsul la Curte fel de fel de haimanale greceşti să-i scrie isprăvile-n

condică şi să le aşeze-n stihuri ca să-i păstreze faima peste veac, că se vedea presine cât împăraţii râmleni de mare. Iară aceia şi aveau ce

Arătări scrie! Dară n-au dovedit şi-au rămas de mai scriem şi noi puţintel. Şi-atâta despre Vodă. Şi să spunem acum despre Dumitrăchiţă Turnavitu.

Arătarea lui Dumitrăchiţă Turnavitu înduau venit Vodă Mavrogheni-n Bucureşti, cu prăsilă multă şi flămândă, cătându-le cine să-i înveţe elinică, s-au încârduit c-un grec, Dumitră-*Jsa” *” chită Turnavitu, ce-aveau negoţ mare de piei de cloşcă, ţinând şi dugheană pentru care da bir, vorbindu-se ei că cum ar face să puie din nou crucea peste Sfânta Sofia. Nu-i era lui Mavrogheni de credinţă că, de! au fost creştin de aceia legaţi la cap cu cealama. El numai putere mai mare căta s-apuce, fiindu ştiut lucru că asupra popilor avea mânie mare din pricina celuia de-au fost îngăibărat cu Doamnă-sa la Therapia, cându au fost dânsul dragoman. Pentru aceea, de cum au venit, temând-o, c-o ştia cu nărav la poale sfinţite, au dat lege ca popii tot prin biserici să şază, spre a se-ndeletnici, care va să zică, cu cele sfinte, iară nu cu muierile şi prin cârciumi.

Pe-acel Dumitrăchiţă l-au fătat o pităriţă grecoaică, Marusaki, cu ajutorul ce-au căpătat de pe la mai mulţi, dară mai cu seamă de la un Alexandru Turnavitis, dascăl la Sfântul Sava, care-au şi luat-o cu popă, la biserică. Din nunta aceea au ieşit Dumitrăchiţă, om destrăbălat, măcar că-n tinereţea lui, din credinţă mare ce-au avut în Dumnezeu, au şezut o vreme la mănăstire, la Sf era Gora, însetat de-nvăţături. Acolo au deprins dânsul, cât au stat prin mănăstire, şi meseria călugărilor greci, de-a fi folositor în loc de muiere, şi se lăsa puştănit pe parale. Şi-au rămas la călugărie până l-au alungat aceia, c-au fost prea stricat, de-au trecut între iretici şi-au umblat în învăţături rătăcite, de cele ce zic să fie doi dumnezei, unul

Arătări alb şi-altul negru. Acelea şi de lume zic să fie tot în două, fiindu parte a unuia şi parte a altuia. Şi de toate cele ce-s după fire zic să nu fie bune, că rânduiala lumii ar fi tocmai pe dos, nu cum au crezut bieţii oameni

de cându s-au tocmit lumea. După cum cred aceia, bărbaţii cu bărbaţii se cuvine a se-mpreună şi muierile cu muieri, ca să nu mai sporească lumea lui Dumnezeu şi să se tot înmulţească, ce să se isprăvească şi să vie domnia Celui întunecat!

Acei credincioşi ai Satanei, arză-i-ar focul cel veşnic, se destrăbălau noaptea-n biserică, stându-şi bând vin pe sfântul altar şi-apoi, beţi fiind, pupau dinapoia unei întruchipări de-a Necuratului! Şi cu tocmirea aceasta stingeau luminările şi toată obştea se deda apoi la păcatul sodomiei! Huleau acei iretici, că aveau învăţături de-ale bogumililor, zicându de Satana c-au fost frate bun lui Dumnezeu care, cu viclenie, l-au năpăstuit de i-au răpit partea şi l-au alungat din cer. Şi ziceau c-are să vie ziua cându-se va ridica şi se va sui-ndărăt pe tronul lumii şi-i va slobozi pe oameni de-ntocmirile dumnezeieşti! Că, precum ar fi crezut acei smintiţi, tot ce e trebuie dărăpănat şi dat la pământ, c-aşa va răzbi lumea la altă rânduială care să fie mai bună!

Tot rătăcind prin lume, după ce l-au alungat de la Sfeta Gora, zice să se fi adunat c-un agă ieniceri, de-au stat o vreme şi-n şatra aceluia, bătând cu oastea toate drumurile împărăţiei. Şi aga, mai în urmă, l-au dat lui Pasvantoglu, paşa din Vidin, care l-au îndrăgit mult, măcar c-au fost cam hărtănit, că suferise multă clacă turcească cât au umblat cu ordia. Iară Mavroghene, cunoscând dragostea ce-au avut paşa pentru Dumitrăchiţă, l-au tras pe lângă sine, să aibă mijlocitor la Pazvantoglu. Lenevos din fire şi mult stătător, c-avea mare sârguinţă să nu facă nimicuţa, Dumitrăchiţă se bolnăvise rău de trânji şi pătimea durere mare, că Dumnezeu au rânduit ca pe unde păcătuieşte omul, pe acolo să ispăşească, căsc-nchina el la Belial, ca toţi sodomiţii. Cu muieri n-am auzit să fi fost încurcat, zicându să aibă acelea dinţi în partea firească, de umbla după ele ca dracul după aghiazmă, dar îi plăcea mult să bea şi-avea meteahna, când se-adă-pa cu vin, de chiuia-n glasnice, ca măgarii: Iii-aaa! mai avea el şi obiceiul, vătămător pentru alţii, de-şi tot flutura mâinile

când vorbea, de gândeai c-are să zboare ca pasărea. Scutura aşa din mâini, zicea el, după o-nvăţătura ce i-au dat un monah bătrân de la Sfeta Gora, că, făcându aşa, alunga diavolii! fără eu cuget mai degrabă să fi fost el îndrăcit de-aceia de le zice greceşte energumeni, că nu-s stăpâni pe ce fac şi tot alandala umblă, că n-au cumpăt. Măcar c-au ştiut ceva carte, arare putea fi bănuit de gând chibzuit, c-avea limba deprinsă a vorbi tot într-aiurea, dară decât Vodă tot au fost mai învăţat, că şi l-au luat sfetnic şi-i tot grăia pilde de prin cărţi şi din Scriptură. Multe din acelea n-au fost de la el, ce de pe la boierul Vlăşceanu, c-au mersu la el la-nvăţătură, după cum vom spune mai încolo, deşi mai rău i-au scrântit mintea, că tot rău l-au învăţat.

Cum va fi făcut Dumitrăchiţă de i-au căşunat lui Vodă atâta dragoste asupra lui nu se ştie bine, dară mai în urmă, cându s-au pornit războiul turcului cu nemţii şi muscalii, plecându Vodă cu oastea, şi Kaiem-makam l-au făcut, măcar că nu era după pravilă. Şi-au făptuit atuncea Dumitrăchiţă minuni după minuni, de-au rămas de poveste la oameni. Ce slujbe o fi făcut ţării, să-l cheme Vodă la aşa ranguri nalte, n-am auzit, că poate să fi fost de cele de nu se pot spune, fiindu prea de tot tainice.

Multă vreme lui Dumitrăchiţă i-au stat în cale dumnealui Ianache Drakinos, mare stolnic, şi numai după ce i s-au întâmplat acestuia moartea, după cum vom arăta când va veni şirul, n-au mai avut Dumitrăchiţă pe nimeni între sine şi Vodă şi-au prins a-şi încura caii cum au vrut dânsul, c-au dat de trai şi berechet. Om cârcotaş, adulmecând cusururi, îi plăcea să râme-n ograda altuia şi să

Arătări

Arătări iscodească, făcând în urmă pâră la Vodă, să-l ţie-n ochi de bine. Cu chipul acesta, nu lăsa altora vreme să zică de dânsul c-au fost însuşi vârât în multe pricini tulburi, ce le-ar fi vrut uitate, dară, avându cugetul încărcat, de multe ori singur se prindea-n încâlcelile lucrurilor. Aşa, odată, stând în taine cu Vodă, i-au zis

Mavroghene de Dudescul că-i pare cam ţicnit la minte. Şi Dumitrăchiţă s-au repezit să-i dea dreptate, după năravul ce-avea:

— Ţicnit, să-l închizi la balamuc!

Dară n-au mai lungit vorba, cum făcea altă dată, ce-au tăcut şi-au prins a-şi freca nasul, cam stingherit. Pricina acelei codeli era că, mai demult, sub Vodă Şuţu şezuse însuşi o bucată de vreme în maristanul mănăstirii Sărindar, nu atâta pentru c-ar fi fost chiar ţicnit, cât pentru că, stricând nişte bani ce dăduse Vistieria să se cumpere oarece lucruri trebuincioase şi neavând de unde-i pune la loc, din care faptă i s-ar fi putut trage mult năduf, l-au învăţat Tănase, dascălul, să se facă rătăcit la minte. Şi-aşa au scăpat Dumitrăchiţă din bucluc, dar de când ieşise de unde şezuse, au rămas cu meteahna că, fără veste, ridica de nas în sus şi zicea subţirel pe greceşte:

— Noi, Tallestris, crăiasa…

Pasămite, cându au stat la Sărindar, la balamuc, s-au făcut el a crede că-i Tallestris, crăiasa muierilor călăreţe, cu care s-au luptat Alixandru Machidon şi, tot zicând aşa, i-au rămas deprinderea de mai zicea şi pe urmă, cându nu-i mai făcea trebuinţă să pară smintit. Că, tot făcându-se nebun, de bună seamă că niţel s-au scrântit la minte, pe lângă ce-au mai fost. Dară a merge dânsul în iad, dacă n-au ajuns încai, c-am auzit că l-au tăiat turcii, să-i frigă dracii târtiţa la jerăgaiul cel veşnic pentru câte-au făptuit…

I-au fost el prea credincios lui Vodă, de la care mult bine-au căpătat, că l-au şi boierit, să-l poată trage-n Divan. Şi, decât toţi, Dumitrăchiţă l-au slăvit mai mult şi l-au lăudat, nu numai în auzul lui Vodă, cum făceau ceilalţi, cându-i şedeau în faţă, ce şi făr-a şti de-ajunge zisa lui la urechea lui Vodă, că au fost pătruns şi statornic în credinţa lui. Aşa, stându-n sfaturi cu Pazvantoglu, paşa Vidinului, au spus de Mavroghene cum au schimbat starea multora, boierindu-i. Şi-au zis a fi bine că mai primeneşte Vodă obicelele ţării, că boieria nu-i bine-a se ţine numai după naştere, ce şi după faptele omului, cumu-i la turci, care-i foarte bine aşa. Că, unde-s alcătuirile prea statornice, nici

dare-nainte nu-i. Şi-apoi ce-a mai fi şi-acea rătăcire întru care stăruie oamenii, zicându-i *evghenie*, naştere bună adică? Nu toţi ne tragem din strămoşul Adam? Au vor fi şi unii scoborâţi cu hârzobul din cer? Iacă, pe aceste rătăciri s-a stricat lumea, că unii-s prea sus şi-alţii prea jos. Şi toate le-au schimbat şi le-au schimonosit numai s-arete printr-însele starea la care-au urcat. Aşa şi cu casa şi cu straiul şi cu toate, că unii se poartă în mătăsării, alţii în trenţe, fiindu-le straiul spre trufie. Numai Vodă, care-i foarte înţelept, fiindu-şi om umblat prin lume, i-au zis lui a nu fi bine-aşa, că-n alte locuri sunt altfel de rânduieli. Aşa, cum au văzut Vodă cu ochii lui, scoborâtorii lui Ham, feciorul Noii, care-s negri ca tăciunele, au la ei rânduiala de umblă toţi golaşi, fără nemica pre dânşii, nice măcar *femuralia*, izmene adică. Şi, neavând straie, nici craiul, nici sluga, nice fudulia nu ştiu ce-i, că şi casele tot într-un chip le sunt, neşte convergi de frunzar. Aceia, dacă s-au lepădat de trufie, trăiesc tot într-o petrecere, cu dansuri şi cântece, fiindu ei ca-n rai, că toate le vin de-a gata, deşi pâinea le creşte-n pomi şi ei numai ce-o pun la copt!

Şi, desluşit, se poate-nţelege de pe aceste vorbe ce-au fost în mintea lor – să trăim despuiaţi, adică, şi-n covergă, ca lăieţii! Dar la aşa trai, cum e la soiul acela de oameni, nici firea nu ne-mpinge, nici năravurile nu ne lasă, nici vremea nu ne-ngăduie, că sunt la noi ierni geroase, grele, cu multă ninsoare, de-ngheaţă şi ouăle corbului. Şi nici pâinea nu creşte-n copaci, ce trebuie smulsă cu trudă şi sudoare, răsturnând brazdă cu plugul şi secerând în zăduful verii, precum nu-i lesne-a face.

Arătări

Arătări

Poate să-i fi plăcut lui Dumitrăchiţă acelea, cuget eu, pentru pricina că soiul acela de oameni negri, din seminţia lui Ham, sunt, cum se ştie, în puterea Satanei, că nuse-nchină la cruce şi nu-l slăvesc pe Dumnezeu, pentru care i-a şi-nsemnat Dumnezeu şi i-a făcut ca funinginea, Doamne apără! Ba şi lui Vodă poate să-i fi fost credincios numai unde i-au zis pe nume cum i-au zis, Mavroghene adică,

socotindu el a fi un semn, că numele acesta, din greceşte, s-ar tâlcui Neagră naştere! Şi e numele omului, cum au lăsat cuvânt bătrânii, putere mare asupra firii, c-o strâmbă au o-ndreaptă şi-i călăuzeşte paşii pe cărările vieţii. Ba mai sunt câte pe undeva şi muieri bătrâne, moaşe, care au învăţături vechi, rămase din vremi, şi, când se-ntâmplă să zacă de boală rea copil sau copilă, iară nădejde de scăpare nu mai e, fac ele o vrajă anume şi, vânzând copilul pe fereastră, îi schimbă şi numele, că, făcând aşa, îl scot de la moarte. Şi numai aşa se mai poate, iară altă cale nu-i, de-ar face ce-ar face. Într-acest chip zice să-l fi scăpat o moaşă, Neacşa, pe Lupu Ogiogioc, sărdarul, ce pe numele de la botez nu i-au zis Lupu, cum îi zice-acuma, ci Pârvu, c-au fost primul născut al sărdarului bătrânul, Rize Ogiogioc, ăl de l-au tăiat muscalii lui Nazare Carazin sub Vodă Ghica. Ci, pe acel dezmăţat, mai bine-l strângea Dumnezeu de pe pământ, că prea au făcut multe, fiindu el omul lui Ioniţă Papuc, baş-haimana şi bună pereche lui Dumitrăchiţă Turnavitul. Mult le-au fost până s-au nemerit, c-apoi de toate-au făcut, şi copii au răpit de i-au vândut robi la turci…

Arătarea lui Neagu Vlăşceanu ce i-au mai zis şi Triglava cest Dumitrăchiţă, după ce-au ieşit de la balamuc, dacă n-au avut ce mânca, s-au lipit ca scaiul de poalele lui Neagu Vlăşceanu, boier vechi.

— e din neamul Brâncoveneştilor, şi o vreme, până şi-au mai îndreptat starea, s-au ţinut pe la uşa aceluia.

Boierul era om cuprins, având case mari de piatră, făcute cu pridvor şi cu odăi multe, către Capul Podului, unde-au făcut Mavroghene târgul cel nou. Erau case cu două caturi, împrejurate cu zid înalt, ca de cetate, şi închise cu porţi grele de stejar, întărite cu piroane şi păzite cu străji într-armate, arnăuţi ce şedeau sus, în foişor, deasupra porţii. Avea în ogradă puţ şi moară cu cai şi mulţime de acareturi, grajduri, pimniţe şi cămări ale ţiganilor robi. La catul de jos îşi făcuse odaie de taifas, zidită cu boltă, în care se intra din pridvor. Pe lângă pereţi, avea acolo divane acoperite cu şaluri turceşti şi dulapuri

nemţeşti cu vivliotecă, avându multă strânsură de cărţi, care mai erau şi pe nişte poliţe, îngropate în grosimea zidului. Bez acelea, au mai fost scobite firide întru care ţinea forme de oameni, dară mai mult muieri goale, au întrupate-n alamă galbenă, vărsată, au ciophte-n lemn, au în piatră de aceea albă ce-i zice mermer. Pe ziduri au mai fost agăţate şi mulţime de cadre, între care-au fost una cu desfrânarea zugrăvită-n chip muieresc, stând tolănită pe divan şi mai mult dezgolită, c-o mână dând să bea vin din cupă unui tinerel, iară cu cealaltă ţinându-l pe după gât.

Măcar că era din neamuri, boier Vlăşceanu au fost mare cărturar, pentru care i-au mai zis lui şi Triglava, Treicapete adică, c-au fost om înţelept, adâncit în învăţături. Umblase la şcolile cele nalte de la Beci şi la Şorbona, care este-n ţara franţuzească, şi deprinsese toate-nţelep-ciunile. Triglava, la vremea cându s-au întâmplat cele de scriem, au fost bărbat ajuns spre bătrâneţe, că era cam adus de spate şi purta barba lungă, albă ca fuiorul, iară ţeasta i-au fost lucie. Umbla cu mişcări domoale, prelinse, avându călcătura lungă, ferită, de parc-ar fi mersu pe-ntuneric şi s-ar fi temut să nu dea-ntr-o apă. L-ai fi semuit cumva c-un sfânt mucenic, de aceia zugrăviţi prin biserici, că şi moartea i-au fost de mucenic. Numai cât mucenic n-au fost, măcar că multora aşa le-au părut.

Arătări

Arătări

Trăit şi-n tărâm varvar, c-au pătimit în viaţă şi surghiun, căpătase o bună-nvăţătură, cum că vorba puţină aduce tihnă mare, de-avea şi-o zicere care-o spunea: dacă taci şi le dai pace, şapte sate n-au ce-ţi face. Dară tot el zicea că şi-o cetate o poţi sparge cu gura. Avându mintea agerită de slovenirea bucoavnelor, c-au fost la fire zăbavnic, lesne scornea vreun chip de-a dezlega cele mai încâlcite întâmplări în care s-ar fi aflat prins. Vorbea puţin şi bizuit, dară ştia să pună şi vorbele pieziş, dând răspunsuri în doi peri, şi să pară nătâng sau înţelept, după cum avea trebuinţă.

Sub Vodă Ipsilanti, fiindu sfetnic aceluia, au făcut

dânsul pravilă scrisă, şi româneşte şi greceşte, ce-au dat-o la tiparniţă, la mitropolie. Şi-au fost foarte bun lucru că, fiindu lege scrisă cu slove, pentru ori şi care pricină, să fi fost judecata şi-n Divan, se deschidea pravila la locul cu pricina şi spunea acolo desluşit cum trebuie a se face. Şi-au fost aşa o lege pentru toţi, iară nu pentru fiecare alta. S-au văzut atunci bunele urmări ale acelei rânduieli, că şi birul au scăzut mult, de nu s-au mai luat sferturi pe toată luna, ce numai patru să-mi pe an. Şi-au scăzut şi oieritul, de la şaişpe parale şi jumate de oaie la dooşpe, tocmai cu parale patru şi jumate, de se-nmulţiseră oile şi se eftenise şi carnea şi brânza şi lâna şi oamenilor le venea mai lesne.

L-au mai învăţat Triglava pe Vodă şi altele, de-au făcut ca-n alte ţări şi-au dat fiecăruia ce făcea o slujbă simbrie anumită, după greutatea slujbei ce purta, de nu mai aveau oamenii trebuinţă să dea plocoane şi bacşişuri că, fiindu lefele mari, se ţineau aceia să nu cază-n ispită şi să-i alunge Vodă din leafă, luându-le slujba. Dară, venind Domn Nicolae Caragea, care-au fost prea lacom, l-au mustrat Triglava şi-acela l-au surghiunit, de s-au stricat şi buna rânduială ce făcuse. Pentru care s-au amărât Triglava în sufletul lui şi n-au mai umblat să înveţe lumea despre bunătatea legilor sub care să trăiască, ce mai mult sucea minţile unora cu cugetări amăgitoare, de acelea sofisticeşti, de nu zic de dreptate şi adevăr, măcar că, de multe ori, aşa ar părea. Acelea smintesc adevărul, fă-cându minciuna de pare a fi dreptatea înseşi dar, cându ai lua aminte, cugetând limpede, numai rătăcire afli într-ace-lea. După cum am auzit, zice să fi zis c-au făcut aşa pentru pricina c-au ajuns de-au luat în ţară toată puterea numai înşelătorii. Şi, fiindu prea mare rătăcirea-n care trăiau toţi, au zis dânsul că numai o cale-au mai rămas: să-i copleşească-nşelăciunea şi stricăciunea şi înşişi să vază ce-au ajuns. Că pe-ngăduinţa lor s-au făcut toate, că nu s-au pus împotrivă, ce s-au lăsat cuprinşi de stricăciune. Şi, ca să se facă iarăşi buni, trebuie înşişi să-nţe-leagă că-i trebuinţă a se primeni şi-a veni-ndărăt, sub lege. C-au zis el că trebuie s-ajungă oamenii să-nţeleagă vorba cum au

scris Platon: că cel mai mare dintre rele este să fii nedrept. Că cine biruie cu-nşelăciuni nicio tihnă nu mai are-n viaţă, că oricând poate fi şi el biruit de un înşelător mai iscusit. Şi nimeni nu mai este care să-l apere, că însuşi au stricat legea-nşelând, de niciun temei nu mai are să-l tragă pe altul la lege. Că şi la *Scriptură* se află scris: cu ce măsură masori, cu aceea ţi se va măsura. I-au mai zis câte unii boierului Vlăsceanu şi Mavroforu, căci se purta-nveşmântat numai în straie mohorâte spunând cui se-ntâmpla să-l întrebe că se poartă aşa pentru pricina că negrul e culoarea neştiinţei şi-a-ntristă-ciunii, iară el ştiutor nu se crede şi-ntristare are multă. Voia, vorbind aşa, să pară desfăcut de cele pământeşti, numai nu era, au din nevoinţa cugetului, au din slăbiciunea firii lui celei omeneşti ce n-au putut stăpâni. Au fost el după cum zice zicătoarea cea veche, dacă-i smerit, nu-i şi sfânt, că n-au fost potrivire între vorbele ce zicea şi umbletele lui, de-au urzit şi lucrări viclene, şi-au încurcat iţe, şi-au stârnit buclucuri, cum vom face arătare mai încolo. Ba şi vin cam bea c-un Tănase Harmozek, la hanul lui Agop, cel de la straja târgului. Dară ştia el a

Arătări

Arătări suci aşa fel vorbele de-ţi încâlcea gândul şi lesne-i venea să facă din minciuni sulemenite părere de adevăr. Că, întrebându-l boier Câmpineanul de ce bea vin mult pe la hanuri, precum nu se cuvine, au zâmbit Triglava şi i-au făcut răspuns după rânduiala loghică, zăcându:

— Adevăratu-i că doftorii au arătat că o oală de vin ne dă sănătate?

— Adevărat, au îngăduit Câmpineanul.

— Adevăratu-i că zece galbeni au cuprindere mai mare decât unul?

— Adevărat şi-aceasta.

— Dacă zece galbeni au cuprindere mai multă decât unul, tot aşa zece oale de vin cuprind într-însele mai multă sănătate decât una. Aşadar ă, dacă bem zece oale de vin, vom căpăta de zece ori mai multă sănătate, carele este

pentru noi de preţ mult şi cată s-o-ngrijim spre a o avea.

Pe acea-nvăţătură ce-au căpătat Câmpineanul au şi abătut apoi la darul beţiei! fără cându l-au rugat Dumitrăchiţă pe boier să-l înveţe-nţelepciunea, cărturarul au clătinat din cap şi l-au căinat:

— Amărâte, amărâte, dară pentru care pricină-ţi doreşti moartea?

— Dară nu moartea doresc, arhonda, ce-nţelepciunea, s-au apărat Dumitrăchiţă.

— Ba moartea! au zis Triglava, că tu voieşti a fi ce nu eşti! Că-nţelept nu te poţi socoti! Adevăratu-i?

— Prea adevărat, arhonda! au încuviinţat Dumitrăchiţă, neputând el tăgădui adevărul.

— Dacă tu voieşti a nu mai fi ce eşti, răzvedit e că nu mai voieşti a fi, aşadar ă îţi doreşti moartea!

Şi-au rămas pe gânduri Dumitrăchiţă, căci nu se putea el deloc dumiri pentru care pricină ieşea că-nţelepciunea şi moartea tot una se ţin, măcar că au mai stăruit Triglava şi cu altele, de i-au desluşit părţile mai adânci şi mai greu de-nţeles ale acelei învăţături. Că şi la ei, la greci, cum este ştiut lucru, numai morţii cunosc cele viitoare, de-au mersu atâţia şi-atâţia să-i întrebe de acele, coborându la Hades, cum şi Omer au arătat. Că morţii sunt numai duh, au zis Triglava, şi, nemaiavând ei trup şi sânge, nice patimi nu mai au, dintru care vin toate greşelile noastre şi lipsa de-nţelepciune. Şi i-au mai făcut o pildă, care mai rău l-au încurcat, avându aceea înţelesul că, dacă te ţii pe lângă un înţelept, însuţi eşti înţelept, iară dacă te tragi între nebuni, însuţi eşti nebun. Şi-aceea i-au părut prea adevărată lui Dumitrăchiţă, măcar că nu prea i-au plăcut deloc, căci dânsul tocmai ce ieşise de la Sărindar. Pilda aceea poate să fi fost mai mult luatoare-n râs, căci au fost aşa:

— Sunt oameni înţelepţi? l-au întrebat Triglava.

— Sunt, arhonda, chiar domnia ta eşti dintre aceia.

— Sunt ei tot una cu-nţelepciunea?

— Asta nu se poate, arhonda, s-au împotrivit Dumitrăchiţă, aceia nu sunt înţelepciunea, măcar că-

nţelepciu-nea-i cuprinde, căci se-mpărtăşesc de la ea.

— Iată un răspuns înţelept, au zis Triglava, din care se-nţelege că, şezând tu-ntre-nţelepţi, vei fi-nţelept, căci înţelepciunea acelora te va cuprinde şi te vei împărtăşi de la ea, iară dacă ai să mai şezi între smintiţi, însuţi te vei sminti, căci sminteala acelora te va cuprinde şi te vei împărtăşi de la aceea.

Cu tertipuri de acestea, rău l-au ameţit de cap pe Dumitrăchiţă sub cuvânt că-l învăţa loghica şi chipurile de-a cugeta ale-nţelepţilor. Iară ce-au înţeles Dumitrăchiţă sau şi văzut chiar în Divan, cându au voit s-arate cum se desluşeşte adevărul după rânduiala loghică. C-au făcut, într-un rând, şi pilda aceasta de-o scriem mai jos:

— Boier Dudescul nu e Vodă.

Boier Dudescul e om.

Aşadar ă, Vodă nu e om.

Şi-au tăcut apoi, spăimântat de ce l-au luat gura pe dinainte, că Vodă s-au cătrănit rău şi l-au întrebat foarte

Arătări

Arătări mânios, că el, dacă nu-i om, ce-i? Dihanie? Dară Dumitrăchiţă, de spaimă s-au dezmeticit şi-au ieşit faţă curată că l-au luat pe Vodă cu lingării şi-au spus:

— Nu mă năpăstui, Doamne, să zici de mine c-am zis ce n-am zis, că n-au fost asta-n capul meu!

— Dară nu ziseşi tu că eu nu-s om cum e boier Dudescul? Au n-am auzit eu bine?

— Adevărul grăit-am, Avthenta, că Vodă nu-i om, ce-i peste oameni şi mai nalt mult, căci rânduit este de la Dumnezeu să-i cârmuiască şi să le puie pravili şi să-i ţie sub ascultare spre a-i duce către unde doreşte el a merge, fiindu el capul ţării şi desăvârşit înţelept.

Şi l-au ogoit pe Vodă, că-i plăcea mult s-auză de dânsul aşa vorbe ce-l desfătau şi-i ameţeau mintea ca un vin de cele vechi.

Cuget eu că Triglava mai mult râs îşi făcea de Dumitrăchiţă, căci l-am auzit vorbind şi altfel când au trecut pe la noi, în domnia lui Ipsilante, un episcop papistaş ce mergea cu solie la Poartă. Cu-acela s-au

înfruntat cărturarul chiar în Divan şi i-au cam stat asupra, măcar că le-a fost vorba mai mult despre Scripturi. S-au văzut bine atunci că Triglava stăpânea Scriptura şi letineşte şi greceşte, ţiindu el partea Coridaleului. Şi l-au ascultat papistaşul cu mare uimire şi-n urmă au mărturisit dumnealui cum că n-ar fi crezut să fie adevărul pe dos de cum au cugetat dânsul.

— *Polla idiş an u kata logon ghignomena, i akrivos exetazis*, i-au zis atuncea Triglava, care vorbe, pe româneşte, s-ar tâlcui aşa: *multe lucruri ai vedea că se-ntâmplăpe dos, dac-ai cerceta mai îndeaproape*.

Şi-au făcut dânsul apoi o frumoasă zicere, arătând că-nvăţătura grecilor care-au lăsat vorba *pandon hoimaton metron anthropos*, adică *omul e măsura tuturor lucrurilor*, nu spune tocmai adevărul. Că omul acela ce slujeşte de măsură care este? înţeleptul sau nebunul? împăratul sau robul? muierea sau bărbatul? monahul sau mireanul? ostaşul sau plugarul? Că nu toţi sunt într-un chip şi alta este dreptatea fiecăruia, cu care măsoară şi pune rânduială lumii. Şi fiind monah, ca sfinţia ta, umbli să răspândeşti cuvântul Domnului şi să pui pace-ntre oameni, dară fiind ostaş, pacea nu ţi-e-ndemână, că nu mai capeţi simbrie, nici prilej de-a face prădăciune şi-a strânge avuţie nu ţi se-ntâmplă. Că adevărul ostaşului e pe dos decât al monahului, măcar că şi-acesta umblă şi tulbură lumea, însuşi stârnind răzmeriţe şi războaie numai ca să-ntinză cuvântul lui Dumnezeu. Şi-n lume este o ciocnire amarnică între om şi om, că fiecare umblă să-şi cotropească semenul, să aibă mai multă mărire şi mai mare avuţie… Din această pricină, poate-i mai bine cum au făcut aceia de s-au pustnicit, s-au tras, adică, în pustiu, căci rămâind singur omul se trage mai aproape de Dumnezeu şi de sine, putând urma atunci învăţătura grecilor ce ziceau *to gnothi seafton*, care, letineşte s-au zis *illud nosce te ipsum*, vrând a zice aceasta că, mai întâi, pe tine însuţi să cauţi a te cunoaşte. Un înţelept arab, Abu Iusuf, care pe limba noastră s-ar zice Tatăl lui Iusuf, având va să zică un prunc ce-l chema aşa, au spus, fiindu de atuncea o mie de ani,

„am privit lumea cu ochi veghetor şi nu am văzut în ea ceva mai de folos decât de a o părăsi”... Mult i-au plăcut acelui popă papistaş zicerea cărturarului, care-au fost mai lungă, dară nu mai stăruim, pentru lungimea vorbei, şi l-au lăudat mult pentrunţelepciunea lui, şi-au rămas de tot făceau scrisoare unul către altul până sub Vodă Şuţu, că i-au poruncit acela să nu mai scrie papistaşului, temându-se Vodă să nu fie la mijloc ceva urzeli. Că ştia Şuţu de Triglava c-au fost nepot lui Macarie, arhimandritul, care-au fost văr bun Brâncoveanului, fiindu, aşadar, os domnesc. Dară, cându l-au chemat Şuţu şi l-au ispitit dacă-n acele scrisori n-au fost cumva şi oarecari amestecuri politiceşti, Triglava au tăgăduit, zicându:

— *Ar un an me iesthe tosade eu diaghenesthe, i epra*ton la *diomosial* care, din greceşte, s-ar tâlcui aşa: *Credeţi*

Arătări

Arătări *oare că aş fi trăit atâţia ani, dacă mă-ndeletniceam cu cele de obşte*?

Şi-au râs Şuţu şi i-au dat pace, văditu fiind c-au grăit adevăr adânc acel cărturar care, de bună seamă, ajunsese la anii bătrâneţii numai pentru că s-au ţinut departe de amestecături. Dar scrisori l-au oprit să mai facă, zicându-i că-n oala acoperită nu dă musca. De frica grecilor, cuget eu, Triglava nici între boieri nu prea au mai stat, ce mai mult cu dascălii de la Academia grecească au avut împreunări şi cu un stihurgos, despre care iarăşi trebuie să spunem, că şi-acela au fost amestecat în pricina pitarului Sotir ot Glavacioc.

Arătarea lui Grigoraş riglava umbla mult cu un doftoroi după sine, ce pe nume i-au zis Grigoraş Zlătescu ot Zlata. Avea acela o statură a trupului foarte lungăreaţă, fiindu subţirel ca o jordie, şi purta plete rătunzate den foarfecă şi-ncreţite cu fierul. Nas avea mare şi cam turtit şi era flocos la chip, însă şi gura-i era mare, mai până spre urechi, că vorbea mult. Avându picerele strâmbe se purta mai mult în poturi arnăuţeşti, iară pe deasupra ipingea. Umbla pe uliţi c-un coşcodan în cârcă, care-i mai zicea şi

maimucă. Era o jivină, ce-au adus-o el de pe unde va fi adus-o, mai mică decât un dulău, însă mai mare decât un cotoi şi tot aşa de ageră. La făptură, numai cât avea coadă, să fi zis că-i om, iară la chip cam semuia lui Grigoraş. Era acoperită cu păr negricios, cumu-i şi-al clinilor, numai îndărăt, în partea cozii, n-avea deloc, numai pielea, roşie tare, ca cum ar fi belit-o şi-au rămas bubă.

Grigoraş, cându au fost la leatul 1769, sub Grigore Ghica, fiindu tinerel şi necopt la minte, s-au luat pe lângă polcovnicul Ilie, comandirul volintirilor, de-au trebuit apoi să fugă-n lume, să-şi rătăcească urma. Şi-au umblam mult, că s-au adunat pe lângă un neamţ de cei cu coadă care-au fost ghinărar, de-au bătut toate ţările apusului, după cum se strămutau pricinile împăraţilor şi trebile oştirilor. Umbla neamţul numai cu Grigoraş orişipeunde, plătindu-i şi simbrie multă, că era mâncău, iară Grigoraş stăpânea taina de-a găti bucate bune: rumenea fripturi, potrivea tocăni, sucea plăcinte, fierbea borşuri cum nu se afla muierea să le facă mai cu dibăcie. Aşa au ajuns Grigoraş de s-au frecat nu numai de tingirile de prin cuhnii, ce şi cu obrazele mai subţiri ale Evropei că, fiindu ager la minte, au mai deprins el şi meşteşugul stihurilor şi-al zicerii din scripcă. Şi pe acolo, fiindu la cinste mare acele meşteşuguri, de multe ori îl puneau cu dânşii la masă, să le zică din scripcă, şi-l dăruiau cu vin şi cu scule scumpe, deprinzând bine chipurile de-a firitisi în ziceri şi adunându-şi ceva stăricică.

Căpătase bună-nvăţătură, că născocea de fiecare dată alte vorbe de slavă, mai aprinse, mai iscusit rânduite, prin care-şi descânta stăpânii, spuindu-le câtu-s de-nţelepţi şi câtu-s de dragi celor căzuţi sub ascultarea lor. Şi-aceia căutau la el cu drag, bucuroşi să fie nemuriţi în stihurile ce le scornea.

De meserie au fost Grogoraş priceput doftoroi, că tămăduia albeaţa, pocitura, lungoarea, brânca, dalacul şi alte boli cu neşte magiunuri ce ştia face şi cu mult ajutorul sfinţilor Cosma şi Damian pe care-i tot pomenea. Meşteşugul tămăduirii zice să-l fi deprins de la un popă ire-

tic, tocmai la Cracovia, c-au stat la acela pentru învăţătură ani şapte încheiaţi. Întâmplarea au fost aşa: tot umblând Grigoraş după acel neamţ, l-au lovit holera şi neamţul l-au lepădat de la dânsul în uliţă, crezând-u c-are să se isprăvească. Dar l-au adunat acel popă letin, care-au fost vraci, şi l-au dus la dânsul de l-au tămăduit. Şi s-au făcut Grigoraş slugă popii pentru acea facere de bine, cu gând să deprindă dibăcia de-a fierbe ierburi, să facă magiunuri

Arătă

Arătări tămăduitoare şi fierturi de leac. Şi fiindu, plăcut popii, că l-au văzut dezgheţat la minte, l-au învăţat acela toate dibăciile meşteşugului, dară l-au pus mai întâi să jure că n-are să-şi vânză-nvăţătura pe bani. Şi-au ţinut Grigoraş acel jurământ, măcar c-au fost făcut unui ieretic, pentru care, cu toate că pe mulţi au tămăduit, parte de faimă n-au avut că, unde nu lua bani, l-au crezut lumea că nu-i bizuit în meşteşug. Şi, scârbindu-se Grigoraş, n-au mai vrut să fie iatrofilosof, doftoroi adică, ce s-au apucat de-au scornit o-nvăţătură cum că păstrarea sănătăţii din gătirea bucatelor se face şi din uşurinţa mistuitului. Dară aceasta nu-i iatrichi, adică meşteşug doftoricesc, ce maghirichi, adică meşteşug bucătărese, măcar că s-au răzimat el pe dovediri multe şi foarte tari.

Aşa, cu gătirea bucatelor, care i-au plăcut mai mult decât fieberea leacurilor, au luatu el drumul plăcerii şi-au lăsat al binelui, să-ngrijească de sănătatea oamenilor. Că drumul plăcerii doară o-nşelăciune este, că nu la sănătate duce, măcar că-i amăgeşte pe oameni cându se-ndoapă de cred că plăcerea ce-o au e sănătate.

Dară poate să fi fost şi alte pricini de-au făcut aceea, cum am auzit, că, venindu Grigoraş de la Cracovia, au dat prin Iaşi, unde-au aflat bolnav pe un Balş, mare vornic, pe care niciun doftor nu s-au aflat să-l tămăduiască. Şi-au mersu Grigoraş la acela şi-n puţine zile l-au sculat din boală, de-au stârnit pizma tuturor doftoroilor de la Moldova, că n-au vrut să ia parale şi le strica obicelele. Şi zice să fi dat aceia bani în mâna unei slugi de-a vornicului de i-au vârât în desagă un potir de aur scump foarte. Şi s-

au făcut apoi a-l prinde cu furt, de i-au legat potirul de gât şi l-au purtat pe uliţi cu bătăi rele. Şi-au avut noroc el că l-au scăpat chiar acel vornic Balş, dar au fugit Grigoraş din Iaşi, scuturând din încălţări să nu ducă de-acolo nici praful din uliţă. Şi-au zis el atuncea că oamenii, decât la trup, mai bolnavi sunt la suflet. Şi-au prins a face stihuri cu măscărituri, să fie de râs oamenilor, că

Arătări râsul, au zis Grigoraş, le mai tămăduieşte bolile sufletului.

De cum s-au aşezat în târg, au prins Dumitrăchiţă Turnavitul a-i da târcoale şi, de cum venea vorba, îl tot semuia lui Omer al grecilor, dară decât acela, pentru pricina c-au fost orb, musai că Grigoraş, văzător cu amândoi ochii, se vădea mai mare şi mai cu faimă s-ajungă.

Însă, prepun eu, Dumitrăchiţă îl slăvea aşa unde-i cam luase frica de când Grigoraş, supărat dintr-o vorbă spusă la beţie, şi-au vădit puterea dând în gura târgului, aşezată-ntr-o cântare de lăutari, patima ce-au avut un boier cu ibovnica lui, că l-au datu aceea gol pe uliţă, fiindu zuliară.

Dară poate să mai fi fost la mijloc şi alta că, după ce l-au slobozit de la Sărindar, au mai avut Dumitrăchiţă şi meteahna că tot da din mână către nas, s-alunge o muscă ce-i părea lui că i se tot aşeza acolo. Luând aminte Grigoraş la meteahna aceluia i-au datu a-nţelege că musca aceea pe afară nu-i că alţii n-o văd, şi-i umblă care va să zică, pe dinăuntru. Şi s-au prins el să-i taie un pic nasul şi să-i scoată musca, să nu-l mai supere aşa. Şi, dacă l-au încredinţat, l-au crestat niţel la o nară de l-au sângerat şi i-au arătat apoi o muscă mare, ce-o ţinuse pitită-ntre deşte. Şi, cu acea-nşelăciune, l-au tămăduit pe Dumitrăchiţă de nărav.

Om lumeţ, Grigoraş avea trecere şi la prostime, că nu umbla mândru, ce se-mbăta şi prin cârciumi şi-apoi cânta lumeşte şi juca de gât cu mahalagiii. îi plăcea lui mai ales să cânte-n felul vuvăriţelor, că era oltean şi la ei, la Zlata, se făceau nunta cu vuvăriţe şi dânsul, umblat de mic pe la nunţi, deprinsese bine felul acela de cântări ce se zic în

prostime. Meteahna îi venea tot în folos că, de-şi arăta chipul pe uliţă, cu coşcodanul sugrumat în lanţug, se strângea laie multă după el, iscându-i, fără plată, un halai cum nici Vodă n-avea cându ieşea de la Curte. 43 Arătări

Şi la gură era slobod, că-i plăcea lui să tot aridice frunza cea de vie, au de ce-o fi fost, spre a da-n privelişte cele ascunse sub ea, zicându că nu-i ruşine, că şi pe papa-l alege după fudulii, că trebuie să le aibe mari. Umbla la gât c-o cadra mititică, făcută din aur cu jmalţuri, ce-arăta chipul cum David au văzut în scăldătoare pe Vitsavia, muierea lui Urie, goală puşcă şi râzând neruşinat, încîtulea lesne se putea-nţelege sminteala regelui. Lega vorbă cu muierile arătându-le acea cadra, că zicea a fi oglinda în care bine se pot vedea nurii şi podoabele ce-au tăinuit sub veşminte. Şi le spunea vorbă că, fiindu lumea rău întocmită, umblă dânsul s-o facă mai bună şi de-aceea sendeletniceşte cu slujba prăsitului, făcându oameni după tiparul lui. C-au socotit, pesemne, să-l fi făcut Dumnezeu bine rău!

Şi mai mult îi plăcea a face stihuri ţigănite, vorbind tot despre nicovală, ciocane, cleşti, potcoave, tingiri i tij alte, sau povestea cum au călărit el o mânză, ţiindu-se-n şa până spre ziuă, cu virtute mare, cât i-au şi zis mânza-ceea că-i vrednic bărbat, dar au dat la altul! Şi se tot văita că varsă pâraie de lacrimi pentru acea ibovnică ce nu mai căta la dânsul. Au căptuşit el târgul cu multe scorneli, că mai făcuse şi-o poveste lungă, potrivită-n stihuri, despre *întâmplările Casandrei şi-ale lui Năstase beţivul*, ce n-o mai spunem, fiindu prea de tot încâlcită. Cum n-apucase să-n-veţe slova, că era un *agraphicus*, cum i-au zis Triglava, îşi făcea versurile-n cap, iară dac-avea trebuinţă să le-aştearnă cu slove pe hârtie mergea la un Tănase Harmozek, de-au fost şi dascăl la Academia Grecească, despre care vom spune mai încolo, că şi-acela au fost băgat în urzelile de le scriem aici.

Muiere n-au avut Grigoraş, că se ţinea mai mult c-o târfoştină de la hanul lui Agop, armeanul, care-i pe undeau făcut Mavrogheni bolniţa nemernicilor de la biserica

Izvorul Tămăduirii au, cum i-au zis greceşte

Zoodocbos pighi, care s-ar tâlcui mai bine „Izvorul dădător de viaţă”.

Într-atâta buruiană ce-au fost în dânsul te miri că se mai rătăcea şi câte-o floare, cât se vădea mult adevăr să fie-n vorba din bătrâni ce zice că dintr-un lemn cioplești şi cruce să te-nchini şi măciucă de spart capul. Când nu-i crea-n gură să spună măscări, făcea şi stih mai aşezat cu tâlc subţire, să stai să te socoteşti mult ce-au vrut să zică, fiindu în chipul parabolei. Judecând după dreptate nici dumnealui Ienăchiţă Văcărescul n-au făcut scrisoare cu aşa adâncituri ale vorbelor, că spunea cu tâlc mai dezvelit de cum spunea Grigoraş, dară nu în toate, ce numai în unele. Din ce-au rămas de la el, mie una mi-au plăcut mai mult, măcar că nu-i dintre cele adânci. Pe aceasta o zicea dânsul mai rar, că poate să nu-i fi plăcut, spunându mai mult de cele nepierdeluite, şi s-ar putea să n-o fi ţinut eu minte tocmai bine, dar eu aşa o ştiu, cum o aşternem mai jos:

Arătări

Au fost un oştean, Fecior de moştean, Din neam de boieri, şi-au avut averi, şi-au avut şi vii, şi multe moşii, şi culă-ntărită, şi soaţă iubită. Da-n-atât-avere Pătimea durere şi mare-ntristare, Cât nu-şi afla stare, l-au avut un vis în care i-au zis Un bătrân cernit cu glasul şoptit că el va să cate

De Alba Cetate Unde nu e moarte şi e viaţa foarte cu tihnă, senină, Tot într-o lumină. Dup-acel moşneag S-au făcut pribeag şi-au purces în lume, întrebând anume de Alba Cetate încătrău parte abate? fără, dacă au pornit, Mult tare-au călătorit, Numai singur cu o slugă, Călare pe-o iapă murgă. Şi-au luat drumul în zare, Ţinându-se după soare

Arătări

Peste dealuri, peste munţi, Peste ape fără punţi. Dar cât-au călătorit Niciunde n-au auzit de Alba Cetate încătrău parte abate. Tot cătând în zare Drumul după soare Au dat pe un plai la un mândru crai Ce-i ştia de

nume şi i-au Zis anume: – Şezi în ţara mea Pe unde vei vrea, Că ţi-oi da putere şi multă avere! Dar el n-au clintit, Vis n-au părăsit şi-au pornit pe plai, Zicând către crai: – Nice vreau mare putere, Nice vreau multă avere, Că puterea-i trecătoare şi averea-amăgitoare;

Şi puterea te stârneşte, Iar averea te trufeşte, Ci eu caut tihna şi-n suflet odihna. Şi-au purces pe cale Mult adus de şale şi la plete nins, De mult dor cuprins, Cale tot bătând şi tot întrebând de Alba Cetate încătrău parte abate? Sluga i-au murit, Cal au prăpădit, Dar n-au abătut, Ce, cum au putut, Mai adus de şale, Au pornit pe cale, la un biet moşneag Proptit în toiag, Tot cătând în zare Drumul după soare Spre Alba Cetate încătrău parte abate?

Pe cât am ispitit eu, au vrut să zică dânsul aicea despre întristările sufletului carele, neamăgit de cele lumeşti, altă rânduială umblă să afle, mai presus de cele vremelnice. Iară Cetatea cea Albă poate să fie, după cum i-a dat el tâlcul, un fel de tărâm al curăţiei şi-al nentinării. Gândesc eu că s-o fi luat după greci, că şi-aceia au vorbit mult de un ostrov ce i-au zis *Levki*, care cuvânt, adus pe limba noastră, tot *alb* s-ar spune. Acolo-şa, în ostrovul acela, socoteau grecii că merg după moarte toţi vitejii şi-nţelepţii lor, să şază-n tihnă veşnică. Şi-au zis frumos şi cu adânc înţeles Grigoraş despre calea luminii, pre care

cată să umble omul, numai n-au spus desluşit dac-acela au ţinut calea către amurg au către răsărit? Şi-apoi ce-au vrut dânsul a zice, suindu-l pe-o iapă murgă, adică neagră, mohorâtă la culoare? Au prin păcat au vrut el a zice că dăm la lumină, au cum au cugetat? Am mai stăruit eu şi la altele, vezi bine, căci mi-au plăcut cum au zis, da-mi pare c-au dat înţeles prea adânc şi unele nu le-am pătruns.

Grigoraş acela, de n-ar fi fost prea stricat de muieri podarese şi de băuturi beţive, putea să fie ceva de capul lui. Numai nu i-au plăcut lui calea dreaptă, că prea au făcut multe amestecături şi s-au ţinut tot pe lângă oameni destrăbălaţi la umblete. Adunându-se dânsul prin cârciumi

cu toţi căzuţii, s-au nemerit şi c-un Tănase Harmozek, ce din înfăţişare şi-apucături ce-au avut nu prea putea fi socotit între cei înţelepţi.

Arătarea lui Tănase Harmozek

(j* rea acela om nalt, lat, borţos, gălăgios, fudul şi mare spuitor de lucruri ne-nţelepte. Obraji avea roşii, fiindu-şi lat în fălci, iară nasu-i era cârnit către partea stângă. Şi frunte avea naltă, că-ncepuse să-i cam cază părul, şi cu neşte umflături în părţi, de parcă sta să-i iasă coarne, cum au şi avut, că i-au pus muierea, de-au şi dat-o la călugărie la Mănăstirea Dintr-un lemn. De pe acea-ntâmplare ce-au avut el, prea de cu vremea căpătând gust pentru băutură şi tot umblând cu tălăniţe, îşi măcinase sănătatea că, tot amestecându-se cu oameni stricaţi, nu-i trebuise mult să cază însuşi în stricăciune şi, din cât străumblase alăturea cu drumul, am auzit că se alesese sfrenţit. Avea însă firea veselă, măcar că vorbea uneori prea de tot neales, însuşi hohotind apoi de-i săltau burţile.

Tănase au fost feciorul unei Pălăguţe ce-au crescut de suflet în casa Vâlculeştilor. Pe mă-sa, Pălăguţa, au

Arătări adus-o tocmai de prin părţile ungureşti, de la Trei Scaune, care ungureşte se zice Harmozek, de unde i-au dat şi nume, că n-au avut, fiindu găsită de acel boier, Vâlculescu, după cum au zis, că curgea pe gârlă-ntr-o copaie. Da mai curând poate să fi fost altfel, adică s-o fi făcut boierul c-o muiere ce-au avut ibovnică pe-acolo când au stat fugit, că la ce alta s-o mai fi adus cu sine? Şi-au înzestrat-o boierul şi-au măritat-o după Stane Cobia, pe care l-au tăiat Manolache Giani cându cu răzmeriţa volintirilor, c-au fost pe lângă Ilie Polcovnicul. Şi, dac-au murit şi Pălăguţa de inimă rea, l-au luat pe Tănase Vâlculescu bătrânul de l-au crescut, c-avea ani numai vreo şaişpe, şi l-au dat şi la carte, luându Tănase nume de pre mă-sa, să aibă linişte din partea grecilor.

Iară carte-au învăţat Tănase multă, că ştia turceşte, nemţeşte, greceşte, ba şi limba ovreiască-mi pare c-au deprins. Şi, măcar că de pe tată-su, Stane Cobia, au fost boier, s-au băgat dascăl la Academia grecească, fiindu

lăudat foarte, numai că cerea el plată prea multă pen-tru-nvăţătură, după cum sau şi plâns kir Şofron Ploştina cându au mers cu fie-su să-l vâre la carte. Că, mergându la dânsul, i-au cerut Tănase taleri doozeci, de sau şi speriat boierul, zicându, pe drept cuvânt, că pe banii-aceia putea să cumpere un bou.

— Ba că chiar, arhonda, zice să fi zis Tănase. Aşa să faci, c-ai să te-alegi c-o pereche!

Şi n-au lăsat Tănase nici pentru Vodă mai jos, de l-a şi-ntrebat la ce ia aşa mulţi bani pentru învăţătură? Şi-au zis Tănase că face-aşa ca să-i înveţe pe oameni cum să cheltuiască banii, că lucrurile scumpe sunt de preţ, iară cele fără de preţ nu pot fi scumpe.

Ţinea Tănase învăţătura de carte în cinste mare şi lucrul său ştia a-l săvârşi bine şi cu tragere de inimă, aducându-şi cărţi nemţeşti tocmai de la Beci, plătindu mulţi bani pe-acelea. Dară şi avea de unde, c-au fost el om înstărit, avându case mari, cu ogradă întinsă şi sălaşe de ţigani. Şi moşie-a avut rămasă de la tată-su, la Cobia, cu livezi de pruni şi povarnă de fiert rachiuri. Şi nici strâns la pungă n-a prea fost, dându-se la el unor tinerei mai sărăcuţi, care-i vedea mai dezgheţaţi la minte, să aibă cu ce se ţine-n şcoală şi să înveţe. Dar avea şi obiceiuri rele, precum am auzit, că unde-i părea a nu fi silinţă destulă, o mai sporea cu toiagul. Şi le tâlcuia acelora, bătându-i, cu cuvintele ce-au zis Solomon, că mijlocul de vindecare pentru cel rău sântu bătăile. Şi n-alegea, că nu se uita şi el după om, a cui odraslă este, că-i al unui boier, că-i al unui neguţător, ce pe toţi deopotrivă-i buşea şi-i ologea, cât aveau aceia frică mare de dânsul. Cându venea tatăl câte unuia de-l cotonogise mai rău să se jeluiască, aşa-l sucea Tănase, îndreptându-se din vorbe, cât nimica nu mai zicea acela, plecându chiar foarte mulţumit de desluşirile ce-i da cărturarul, zicându:

— O *mi dans anthropos u pedevete*, care vorbe-nseamnă că omul care nu este bătut n-are creştere! Şi-i arăta apoi pe-ndelete că-n greceşte *paideia*, ce-nseamnă, va să zică, a da bună creştere, vine de *hpedevo*, care-

nseamnă a chinui. Ba şi-n-româneşte *pedeapsă* s-au zis tot după greceşte, de la aorist, *pedepsa*, ce s-ar tâlcui cu *dădui creştere*. Şi toate vorbele acestea-s legate *depais-paidos*, care-nseamnă copil, şi, prin urmare, *copil* şi *pedeapsă* se ţin olaltă, cum se şi cuvine, dar e aici un înţeles adânc, ce nu-l poate pătrunde oricine, că-s cugetări de-ale înţelepţilor…

Sub Vodă Ipsilante, dac-au aflat acela şcoala stricată, l-au pus pe Tănase, după sfatul lui Triglava, şi-au rânduit Academia de la Sfântul Sava. Au făcut Tănase atunci, să nu vorbim cu păcat, bună treabă, de s-au minunat şi Vodă şi l-au tocmit însuşi dascăl beizadelelor. Numai că, aflând Vodă c-au fost Tănase boier de neam, l-au pus şi judecător, să judece-n pricinile de lucruri şi datorii. Şi, dac-au ştiut Tănase bine pravila, au ajuns vestit judecător, de l-au lăudat toţi că făcea judecată mai înţeleaptă

Arătări

Arătări şi decât Solomon, cum s-au văzut şi-n pricina care-au fost c-un fecior al pitarului Maimăduc, Şerban. Acesta, murindu-i taica lui şi fiind chipeş, a cam avut multe pricini cu muieri, c-a fost cam dezmăţat la umblete. Acel Şerbănică Maimăduc, pitarul, umbla foarte fudul: cu şalvari năutii, cu anteriu roşu de mătăsică şi cu fes, tot roşu, pe cap, iară mijlocul, peste anteriu, încins cu şal verde adus tocmai din Persia, de la Ispahan, şi-n picioare meşi de saftian, tot roşii. Iară pe deasupra beniş turangiu, în coaja năramzelor, îmblănit cu vulpi. Şi se făcea să şază el cu casa-n Târgul Cucului, alăturea cu cârciuma unui ovrei, jupân Moişă sân Bercului. Şi, având jupân Moişă, ovreiul, o copilă de numai ani vreo cincisprezece, Raşelica pe nume, aceea atâta l-au îndrăgit, de-i scăpărau ochii după el şi nu se mai deştepta din leşinuri. Drept e, zicea el, că şi lui îi plăcea de el, fiind foarte falnic, mai cu seamă când îşi punea el şi işlicul pe cap, c-au avut negru, de samuri, şi cu fundul siniliu, şi-l trăgea aşa, mai pe-o sprânceană. Şi, pentru oftaturile Raşelicăi, s-au înduplecat şi-au ajuns de-avea alcătuiri cu dânsa, dar cu fereală mare, să nu ia jidanu de veste, fiindu primejdie, c-au fost

vergură, partenos zis greceşte. Numai n-a avut noroc din pricina unei ţigane, Rafira, cu care avusese el ceva, mai demult, de-a şi rămas zuliară. Şi-acea Rafira, ţigana, tot pândind, i-a prins în fapt, de i-a adus toţi jidanii pe cap tocmai când n-avea el deloc trebuinţă de musafiri şi de ziafet, c-avea… altele! Şi-a sărit jupân Moişă sân Bercului de gâtul lui că el, fiindu cu şalvarii lăsaţi, nu prea era deloc slobod în mişcări, şi-au fost şi jidanul voinic, şi l-au dus la Agie şi-apoi l-au purtat la judecată. Şi nicio nădejde nu mai trăgea, că erau toate împotrivă-i, oameni mărturi, dovediri, încă şi mai multe decât ar fi fost trebuinţă. Şi, urmând a fi judecat după Pravilă, alta nu-l aştepta decât să-i taie gealatul mădularul vinovat în priveliştea târgului, c-aşa zicea la Pravilă pentru asemenea alunecări. Că jupân Moişă sân Bercului pornise jalbă în care se tânguia de el, pitarul Şerbănică, să-i fi vătămat cinstea Raşelei. Şi-au venit şi ziua-n care i-au chemat la judecată însuşi Tănase Harmozek, despre care ştia şi dânsul să fie foarte-nţelept, şi decât Solomon mai înţelept. Şi-a venit jupân Moişă cu Raşela şi cu neamuri multe, făcându gură şi tânguindusă:

— Oi-vei, oi-vei, mamu mieu, cum ne-au vătămat nouă cinstea!

— Aşa trebuie să fie, nici vorbă! au zis Tănase, judecătorul. Dară martori care să fi văzut cum au fost întâmplarea sunt?

— Au fost, boierule! Au fost! s-au răpezit Moişă. Iată, este aici şi Rafira, ţigana, care-au văzut toate! Spune tu, Rafira, boierului! Hai, spune!

— Taci, jupâne, să-ntreb eu! au zis Tănase. C-aici eu judec! Ia vină, fă-ncoace! Ai văzut tu?

— Văzut, săru-mâna, boierule, văzut, cum nu!

— I-mhî! Şi când a fost, fă, tereşenia?

— Iacă-i săptămâna, că se nemerise chiar de Rusalii…

— Şi unde-au fost, fa – ntâmplarea?

— Păi unde să fie, boierule? în beci la jupânul Moişă, că s-or fi dat mai la răcoare…

— Şi de unde ştii tu, fa? Ţi-au spus jupânul Moişă?

— Da’ unde se pomeneşte, boierule? Am văzut cu ochii mei, uite, îmi fac cruce! Să-i sale ochii care te minte! Să-nebunesc, ia!…

— Bine, fă, dar cum văzuşi?

— Păi cum să văz, boierule? Iaca cum: ieşisem eu după casă să strâng ceva urzici, c-a pus jupâna Maica neşte ouă de curcă şi numai ce ieşiseră puii de vreo săptămână-două, c-a căzut curca mai târziu, şi eu le adunam urzici să le dau tocate cu mălai şi cu câte un bob-două de piper că…

— Spune, fa, întâmplarea, ce baţi câmpii după pui de curcă!

Arătări

Arătări

— Păi nu spui, boierule? pupa-ţi-aş tălpili! Spui! Că-n spatele casei e răsuflătoarea de la beci şi, tot adunând eu urzici, aud ceva chirăială pe la răsuflătoare. Şi-am cunoscut glasul jupâniţei Raşelica cum se văita şi se ruga: Oi-vei, oi-vei, ci mă las-acu! Oi-vei, oi-vei, mamu mieu, aibi milă de mine! Şi-am zis iară s-o fi prins jupânul Moişă la butea cu vin, c-a mai prins-o, şi mă dau la răsuflătoare să văz…

— Şi-ai văzut?

— Văzut, cum nu? Dar nu era jupânul Moişă la care se văita, ce către dumnealui, pitarul Şerbănică, că făcea păcate cu dânsa, trăsni-l-ar să-l trăsnească! Şi, dacă m-am dus în prăvălie şi-am ţipat, s-a strâns casa şi i-au prins în fapt, că nici n-apucase dumnealui, pitarul, să-şi mai tragă ciacşirii…

— Fă, el era? Ai văzut tu bine? Când era-n beci, te-ntreb?

— El, boierule, să-mi sale ochii! Păi ce-s chioară?

— Păi bine, fă, tu-l cunoşti şi pe spate?

— Păi dă ce pă spate, boierule? Eu l-am văzut la ochi…

Şi, dac-au mai stăruit niţel Tănase, judecătorul, au aflat de la ţigană, de la Rafira, că, acolo-n beci, dumnealui, pitarul Şerbănică, au şezut opo, adică dedesubt, iară

dânsa, Raşela lui Moişă ovreiul, au şezut iper, adică deasupra. Şi-au poruncit Tănase către toţi să nu mai facă larmă, că s-a luminat, şi l-au pus pe grămăticul de divan de-au scris întocmai cum au spus Rafira şi-apoi i-au alungat pe ovrei de-acolo, zicând că sunt nişte înşelători, că n-au pricină să vie cu jalbă la stăpânire, că ce-au zis să fi păţit Raşela au fost cu voia ei, iară nu cu sila, nici cu videşuguri au tertipuri. Că, de-ar fi fost cu sila, au altcumva, s-ar fi cuvenit să fie altfel aşezate părţile, iară nu cum au zis Rafira ţigana să fi văzut cu ochii ei. C-aşa cum au zis, numai dumnealui pitarul poate veni cu jalba la stăpânire. Iară jidanca lui Moişă, dacă nu i-a fost cu voia, ce căta adsupra pitarului?

Şi, măcar c-au stat Tănase la bine şi-n cinste la acea vreme, s-au văzut a fi om zburdat, că s-au luat cu beizadelele de-au fugit în hotarul unguresc, c-au vrut a-l însura Vodă pe beizadea Constantin c-o slută şi-acela n-au vrut s-o ia. Şi-au trebuit să umble însuşi Ienăchiţă Văcărescul tocmai la Beci, lampăratul, să-i trimită pe-aceia-ndărăt. Pentru acea fugă a beizadelelor sau şi cerut Vodă la turci să-l mazilească, ca să nu bănuie că s-au hainit şi să-l taie, de-au fost în urmă rău pentru biata ţară. Şi mulţi au fost care-au grăit rău de Tănase, măcar c-acela s-au îndreptat zicându că dreptatea e lucru prea sucit, prea gingaş şi greu tare de dibuit. Şi se-ntemeia el pe o pildă turcească, de-o şi zicea mereu, despre un cadiu ce-au fost să judece-ntr-o pricină. Şi, zicea Tănase, au venit mai întâi păgubaşul de-au spus ce şi cum. Şi-aşa frumos ce-au spus acela, cât cadiul pe loc au şi zis:

— Ai dreptate, bre!

Dar au venit rândul şi pârâtului de-au spus, şi-aşa bine s-au îndreptat şi-acela, de nu s-au mai putut ţine cadiul şi-au zis:

— Bre, şi tu ai dreptate!

Dar, cum zicea Tănase, au avut cadiul şi-un ucenic, care-au stat pe lângă el la-nvăţătură. Şi-acela zice să-l fi tras de poala caftanului, zicându că nu-i bună judecata cum au făcut, că dacă unul are dreptate, nu mai poate

avea şi celălalt, că aşa se sminteşte legea. Şi l-au ascultat cadiul cu multă luare-aminte şi-au oftat apoi:

— Bre, înţelepte vorbe-ai spus, căci şi tu ai dreptate! Şi, tot zicând Tănase pilde sucite, s-au lăsat de-a mai judeca-n pricini, că nu-l mai lăsau grecii, umblându el mai mult cu ziceri de cele ritoriceşti, amăgitoare, că te poartă pe calea păcatului. Pentru multe asemenea fapte stricăcioase, care, de-am sta să le scriem cu slovă, multe

Arătări

Arătări călimări ar fi să istovim, s-au ales Tănase Harmozek om cu faimă proastă, de au şi fost mare pagubă de câtă carte-au ştiut degeaba. Că de-nvăţat nu s-au putut spune că n-au fost învăţat, arătându-se el foarte trebuitor domniei, că şi Mavrogheni, cându au venit, tot pe Tănase şi l-au luatu tâlmaci.

Dar, ca să nu fie bănuială la mijloc, nice să vorbim cu părtinire, gândit-am să scriem mai jos o precuvântare ce-au zis Tănase la Academia domnească, pe care am aflat-o rătăcită la kir Barbu Memerea, cel de-au fost diac de vis-terie. Atâta i-au rămas, mi-au zis acela, dintru mai multe ce-au avut, de pe vremea cându i-au fost Tănase dascăl de ritorică şi greceşte. Precuvântarea aceea s-au chemat *Despre meşteşugul ritoricesc* şi sună cum scriem mai jos:

Omului datu i-au fost graiul spre a cuvânta către aproapele lui şi-a face înţelegere şi-a căpăta ajutorinţă la treburile mai puţin lesnicioase, ce singur nu putea-m-plini. Oamenii grăiesc unii către alţii, dară mai puţintei au ştire despre rânduiala graiului, măcar că încă de pe timpul grecilor cei din vechime aflatu – s-au cărturari şi ritori şi grămătici ce cu multă-nţelepciune dat-au în vileag rânduiala de pe care se tocmeşte lucrul limbii. Unul dintre aceia multă faimă au ajuns a dobândi şi mult bănet au adunat, căpătându el deprinderea de-a vorbi către valurile mării, ţiind cataroaie-n gură că era peltic. Pilda aceluia, Dimostene, c-aşa i-au fost numele, şi alţii s-ar cuveni s-o urmeze, lipsiţi fiindu de-nlesnirea de-a cuvânta şi cu gura slobodă, darămite cu cataroiu-n gură. Mai sântu ei şi alţii ce s-ar cuveni să-i puie Vodă să umble cu cataroaie-n gură,

că prea cârtesc de toate cele, fiindu noi un neam de oameni prea clevetitori, cum au zis şi Herodot la *Istorii*, în cartea a cincea, pentru care suntem slabi, că din clevetiri se face neunirea. Dară nu despre dulceaţa sau amărăciunea limbii avem a cuvânta, că despre aceasta mai bună desluşire au dat Esop, ghebosul, ale căruia pilde bine spun, pentru cine le-nţelege.

Limba are mehanica ei, adică o-nvârtejire lăuntrică ce se ţine olaltă cu un chip de aşezare. Învârtejirea vine din puterea crescătoare a graiului, ce cu vremea tot sporeşte, iar aşezarea vine din starea graiului, ce au dovedit-o grămăticii, rânduind vorbele după firea şi rostul lor, cum aud că s-au apucat a face şi pe la noi însuşi Ienăchiţă Văcărescul, marele vistiernic. Ce-a ieşi de-acolo, om vedea, că rânduiala graiului o au deprinsu cărturarii cu multe osteneli. Că graiul nu-i ca cum ar fi giubeaua mea, adică lucru vârtos, să-l poţi lua-n mână, să-l drămăluieşti, să-l amuşini cu nările au să-i câţi cusătura pe unde-au croit-o meşterul.

Graiul, măcar că se-aude, e doară lucru-nchipuit în mintea noastră, fiindu ca o părere şi bine semuind nălucilor, greceşte *poantasma*, ce-au văzut unii şi alţii. Lipsit fiindu de trup, nu-l putem nici drămui-n palmă, nici iscodi cu ochii, nici a-l amuşina cu nările. Scornit cu-n-chipuirea, graiul cată să-l iscodim cu mintea şi tot din puterea minţii cată să-l stăpânim. Puterea minţii, cum şi virtutea trupului, nu le-au datu Dumnezeu oamenilor tot deopotrivă la cumpănă, ce după cum s-au nemerit. Unii mai multă au apucat şi-aceia-s cărturarii, ce din lucrul minţii rânduiesc lumea. Altora, care-s ţăranii cei proşti, mai puţină le-au venit, că le-au dăruit Dumnezeu mai mult virtutea trupului să-şi agonisească ale gurii, răsturnând ţarina, din lucrul braţelor. Au mai fost unii ce-au căpătat niţică minte, dară nu destulă să fie cărturari, cumpănită cu oarecare virtute, nedestulă să lucreze-n ţarină. Aceia s-au schivernisit cu-ndeletnicirea războiului, fie la ei! din care-au ajuns de-şi ţin viaţa tot rindicând-o pe-a altora, zi-cându că păzesc hotarele moşiei să nu le calce duşmanul.

Cărturarul, dară, fără puterea minţii nu se poate-n-chipui. Că lumea pe care trăim nu-i una, ce-s două, că peste lumea cea de lut, cum au zidit-o Dumnezeu, oameni cărturari au ridicat cu vremea altă lume, de-a doua, închipuită de ei, că nu se vede, fiindu părelnică, dar a căreia rânduiala este temei lumii celei de lut, pe care-o ţine să

Arătări

Arătări nu se risipească şi s-ajungă oamenii să trăiască precum jivinele. De aici se trage şi puterea cea lumească a cărturarului, popă de-ar fi, ritor, stihurgos, legiuitor sau altce. Puterea aceasta nici crailor au împăraţilor n-au fost dată că, schimbând cărturarul rânduială lumii-nchipuite, strică şi aşezarea lumii celei văzute, prefăcând-o după gândul ce-au avut. Cu chipul acesta cărturaru-i ca cumu-i Dumnezeu, iartă-mă, Doamne! al cărui ales este şi tot aşa putere are, că şi Domnul au urzit lumea numai din vorbe ce-au zis, cum scrie şi la sfânta *Scriptură*. Dumnezeu însuşi tot o vorbă este, că scrie la Ioan astfel: *V nacealo bâlo Bog*i *Bog bâlo Slovo*i *Slovo bâlo Bog*. N-au scris evanghelistul acolo-şa numai o-mpletecitură de limbă, ce au vrut a zice, cum scrie şi la *Facere*, că Dumnezeu au zis vorbe care, fiindu miezul oricărui lucru, *pragma* zis greceşte, acelea s-au învârtoşat şi-au prins făptură: A zis Dumnezeu: „să mişune apele de vieţuitoare, şi să zboare păsări deasupra pământului pe întinderea cerului...” De unde se-nţelege că lumea, care greceşte se zice *cosmos*, dentâi în cuget s-au făptuit, ca să aibă o rânduială şi-un înţeles. Fiindu în cuget, lumea n-au *fost pragma*, ce *logos*, care letineşte s-au tâlcuit rău, c-au pus aceia *verbum*, măcar că *logos*, adus letineşte, s-ar tâlcui-n două vorbe: *ratio* şi *oratio*. De unde se-nţelege desluşit că este trebuinţa, dacă năzuim să iscodim duhul lumii, să stăpânim dentâi meşteşugul vorbirii, că-i ţinut cărturarul să afle starea, aşezarea şi încheieturile vorbirii, spre a şti către unde să-şi aducă lucrul său cu chipul de-a izbândi.

Gândit-am eu că bine-ar fi să vă lămuresc dentâi una mai uşurică – chipul cum vorbele se-nmulţesc, sporindu-ne

meşteşugul cuvântării şi putinţa de-a stăpâni gândul, de-a-l desluşi, de-a-l face lucrător, clădind oarece au dărăpănând, după cum se iveşte nevoia, slujindu-ne numai de puterea graiului. Băgaţi voi de seamă că vorbele nu se-nmulţesc fără rânduială, fiindu limba ca şi vieţuitoarele, adică avându ea deprinderi şi metehne ce, cunoscându-le, mai îndemână ne vine s-o meremetisim după cum e-mprejurarea. De la o vorbă se face altă vorbă, dacă cea dentâi este-ntoarsă spre a se arăta cu tertipul acesta nu numai ce e, ci şi ce nu e. Aşa putem zice de cineva şi că e *spălat*, *volnic*, *cinstit*, *chibzuit* şi tot aşa, după cum ni s-arată a fi. Dară noi putem întoarce vorbele şi să spunem tot de acela că-i *nespălat*, *necurat*, *nevolnic*, *necinstit*, *nechibzuit* şi altele. Va să zică am întors înţelesul vorbelor, dară, vă fac eu vă pros, cum am făcut? Lesne puteţi băga de seamă că înaintea fieşcărei vorbe am mai adaos ceva, c-am pus acolo-şa pe ne *spălat* – *nespălat*; *curat* – *necurat*; *volnic* – *nevolnic*. Cu dibăcia asta, dintr-o vorbă facem două şi este şi-o rânduială, că vorbele îşi schimbă înţelesul şi se tocmesc în două şire-mpotrivite: *tot* şi *netot*; *bun* şi *nebun*; *cioplit* şi *necioplit*; *copt* şi *necopt*; *credincios* şi *necredincios*; *om* şi *neom*; *drept* şi *nedrept*; *glasnic* şi *neglasnic*; *isprăvit* şi *neisprăvit*; *lume* şi *nelume* şi altele multe. Prostimea mult se foloseşte de asemenea ziceri, cum ar fi bunăoară: *l-a făcut din om neom*, sau alta, *cum necum să facem treaba* şi multe care nu mai stăruim.

Vorbele care capătă la-ncepătura \expe*ne* se cheamă *negative*, care-i pe letineşte, fiindu, îmi pare mie, tot o vorbă întoarsă cu ne care-i surpă şi-i răstoarnă tâlcul. Deosebim dară o ciocnire înăuntrul vorbirii între două puteri vrăjmaşe: gativele şi negativele. Şireagul gativelor, măcar c-aici nici eu nu ştiu bine că n-am aflat scris pe la alţii, se face din vorbele fără *ne* şi-arată cum e cevaşi, iară cum nu e arată şireagul negativelor, unde trag vorbele cele cu *ne*. Iată dară o lege pe care-o ţine limba: gativele se fac negative cu adaosul lui ne *suferit* şi *nesuferit*; *pământesc* şi *nepământesc,* ce se zice de un lucru care nu-i din lumea noastră; *saţ* şi *nesaţ* adică foame; *ghiob* şi *neghiob*, unde s-

au pierdut gativul, că l-au uitat oamenii, dară au avut înţelesul, pesemne, de înţelept, ştiutor. Cu trecerea de vreme multe gative s-au rătăcit şi s-au uitat, că omul mai lesne ţine minte cele rele, care au mai multă vlagă-n ele, de mai greu ajung a pieri. Că oamenii încă

Arătări

Arătări zic *neghină*, care-i o iarbă rea de creşte prin grâul câmpului, c-o sporeşte necuratul să-i facă răutate plugarului, iară *gbina*, ce iarbă va fi fost aceea? în zilele noastre n-am mai pomenit, că multe dintre cele bune se pierd şi se risipesc din neprivegherea oamenilor.

Asemenea este şi cu *veste* şi *neveste*, fiindu tâlcul lesne de prins, că vine de la o vorbă latinească ce se zicea muierilor care ţineau să nu se stingă focul cel sfânt şi nu erau deloc slobode să se mărite, adică să fie *neveste*. Acelea, măcar că erau ţinute cu jurământ să-şi ducă viaţa-n feciorie, se tot greşeau, cum au fost întâmplarea şi cu aceea de-au zămislit tot neamul râmlenesc, de unde şi noi ne tragem, şi-au lăsat apoi obiceiul acesta văzând-u ei că nu-l pot ţine muierile, c-au fost prea greu pentru puterile lor.

Nu numai cu *ne* se fac negative, ce şi cu *ba*, la care le-am putea zice noi, ca să nu-ncâlcim lucrurile, *băgaţive*: *laie*, adică neagră, şi *bălaie*, adică albă, plăvană, cum ar veni la părţile femeieşti, şi *Ian* – *bălan*, pentru partea bărbătească, dară *Ian*, pe cât am băgat de seamă, nu se mai zice decât la ogor, care-i negru, adică *Ian*, după ce l-a zdrumicat plugul; tot aşa cu *laur* şi *balaur*, care şi-mpreună se mai zic, dară mai mult în vrăjile cele vechi. Poate să mai fie şi altele, dară nu ne slujeşte să le-nşirăm toate câte sunt, căci ne e de ajuns nouă dac-am dibuit paradigma ce-au fost.

Şi-acu, de-ar fi să căutăm tâlcul celor de-am spus, ar fi să-nţelegem că temeiul lumii este cuvântul, adică înţelegerea. C-au făcut Dumnezeu lumea cu rânduială, avându nu numai începătură, ce şi adaos, care-au lăsat oamenilor să-l facă, şi apoi sfârşit, capăt. Şi-au dat ziditorul oamenilor, ca să le-ncerce cugetul, puterea ce

însuşi au avut, de-a adăuga la ce-au făptuit şi-a-mplini. Iară la urmă, cându va veni vremea, toate cele văzute s-or topi, că şi lumea-i cu margeni, cumu-i şi omul. Ce, luaţi aminte, numai trupul omului se risipeşte, iară duhul lui nu, că i-l ţine numele ce-au avut spre pomenire vecinică. Că numai

Arătări cele văzute-s trecătoare, iară cele nevăzute, fiindu miezul lucrurilor, sunt vecinice, de păstrează firea ce-au avut cându au fost şi după ce lucrul, pragma, şi-au risipit chipul văzut.

Iată, de pe noi numai numele rămâne şi umbra noastră ce-are să rătăcească până când o fi judecata cea mare, a tuturor. Că, măcar că n-om mai fi, oameni văzuţi şi simţitori, cu numele nostru ne-or pomeni cei de-or să vie pentru ce-am făptuit, au bine, au rău. Şi pomenirea noastră va fi au cu laudă şi cinste, au cu ocară şi blestem, după cum ne-au fost faptele în viaţa aceasta trecătoare. Că faptele sunt aidoma firii oamenilor, venindu ele din duh, care-i partea lui Dumnezeu, au din trup, ce-i unealta Satanei. Ci nu vă lăsaţi robiţi trupului, că ale trupului sunt amăgitoare şi vătămătoare duhului, că-l strică şi-l împuţinează, de nu umblaţi cu priveghere. De-aceea, arătându-vă firea şi puterile graiului, vă zic vouă: păziţi-vă numele, că vi s-au dat întru veşnicie şi pentru pomenirea oamenilor.

Precum se vede, nedus de cap n-au fost Tănase, măcar c-au mai şi strâmbat unele, ba, de multe ori, şi-au făcut el de dragoste cu buruieni de urât, de s-au şi-mplinit vorba veche ce zice de câte unul că se ţine cu sfinţi şi fată draci! Că ce-au ieşit mai târziu din toate acestea se va vedea. Şi-atâta despre Tănase ca să spunem niţel şi de Ianache Drakinos, că mai mult cu-acela s-au înfruntat cărturarul.

Arătarea lui Ianache Drakinos anache, stolnicul, au fost feciorul unui Costa Drakinos, care-au mai avut numele poreclit şi turceşte, zicându-i Kâzâl, adică Roşcatu, c-au.

— J avut barba roşie, fiindu aşa-nsemnat de Dumnezeu să-l cunoască toţi c-au fost poamă rea. Acel Kâzâl au fost pe vremuri toptangiu, dar scăpătase la un foc

de

Arătări i-au ars acareturile şi l-au lăsat calic. Pe câte-au fost vorbe, nu s-au pornit focul acela fără pricină, ce i-ar fi pus un Era cle Condurachi pe care l-au înşelat Kâzâl de l-au lăsat pe drumuri, măcar c-au avut amândoi întocmiri de negoţ.

Din ce-au mai scăpat, după ce-au mofluzit, Kâzâl ajunsese de ţinea dugheană-n Târgul Cucului, ca plevuşcă, vânzând cu paralâcul, dar numai mărfuri de băcănie. Ţinea dugheana-ntr-o odaie lungă, înghesuită cu coşuri de nuiele, cu papornițe, cu puţini şi chiupuri de cele mari, din pământ ars. Aflai acolo roşcove, păpuşi de smochine uscate şi boabe de piper, scorţişoară, măsline, pastrama, legături de ţâri, roate de ghiudem, icre, ulei de măsline, brânzeturi, stafide, lămâi, cuişoare şi alte mirodenii aduse de pe-ndepărtatele meleaguri asiaticeşti. Pe rafturile de lemn erau înşirate căpăţâni de zahăr, sticle păpurite cu mastică de Corint şi alte băuturi greceşti, bocaluri cu zaharicale, alune, sorbeturi, tipsii cu rahat şi altele multe. Între coşuri, lângă talerele tiriziei ce spânzura de-o grindă, se aţinea Kâzâl, mic şi borţos, înfăşurat peste burtă c-o pânză unsă cu uleiuri. Cându n-avea vânzare, sta cu ochii pe pereţi şi tot cletina din cap, jucându-şi canaful fesului, s-alunge muştele ce-l năpădeau roi. Dacă-i intrai în prăvălie, vorbea grecul numai cu unsori şi tot făcea la plecăciuni, să nu se vază c-au socotit rău, fiindu mare-nşelător, că ţinea vorba ce zice să cumperi două, să vinzi nouă.

Kâzâl au avut doi feciori, pe Theodoros şi pe Ianache, şi i-au dat el de-au învăţat carte la Stambul, unde-au şi rămas mulţi ani la o soră de-a lui. De Theodoros s-au auzit să se fi făcut călugăr la Sfeta Gora dintr-o patimă ce i s-au întâmplat la Stambul c-o muiere. Vorbea lumea că, fiindu aceea măritată c-un bragagiu, l-au prins bărbatu-su cându-i puneau coarne, de l-au şi jugănit pe Theodoros ca pe berbeci. Theodoros au luat nume de monah Teofan şi, dac-au ajuns frati-su stolnic, au mijlocit la vlădica de l-au făcut egumen mănăstirii Glavaciocului, unde-au făcut

Arătări furaturi multe, că şi ferecaturile icoanelor au

prădat. Şi s-au văzut bine a-i fi fecior lui Kâzâl, că poama departe de pom nu cade.

Pe Ianache, ştiindu carte bună, l-au luat slugă Mavroghene, grămătic, de pe cându au fost dragoman. Şi i-au ajuns om de credinţă şi sfetnic, măcar că nu prea-l suferea Doamna Mărioara, fiindu cam slut la-nfăţişare. Dară i-au făcut Vodă bine socoteala după vorba ce zice că-i mai bun un măgar ce te poartă decât un armăsar care te trânteşte. Şi, cine-ncalică măgarul, să-i sufere şi cusurul! Era Ianache mic de trup, c-au fost oleacă ghebos, dară nu tare, şi-avea pletele pe cap tunse, după obiceiul turcesc, fiindu chel ca ridichea. Capul cam mare i-au fost şi ochii mici şi spânatic şi la făptură uscat, cumu-s peştii cei greceşti de-i vindea tată-su, ţârii. Nu prindea seu pe el neam că, până s-ajungă boier mavroghenesc, postea mult, ne prea având el ce mânca din simbrie puţină ce-au căpătat de la dragoman. Dar nici cându au ajuns boier nu mânca mai de soi, să nu facă cheltuială că, fiindu zgârcit, lega banul cu zece noduri. De atâta zgârcenie şi sănătatea au avut stricată, că-i era răsufletul cu miros rău şi căpătase meteahnă de nu vorbea decât ţinându-se cu mâna la gură, s-abată duhoarea, pentru care-i ieşea vorba cam bolborosită.

Nedestoinic la muncă n-au fost Ianache, că-i sticleau ochii în toate părţile după bani şi, zicându că cine treapădă capătă, au adunat multă blagă şi avere. Şi-acesta au semănat lui Kâzâl, că din rădăcină rea smicea rea odrăsleşte, cum sau şi văzut că, să-i fi fost dator, pentru o para ţi-ar fi pus şi ştreangul de gât. Aduna el mai mult galbeni, zicându că aurul are cuprindere mai multă şi nici focul nu-l strică. După apucături ce-au avut, gândesc eu că şi-n somn se visa tot cu banii în mână. La ce i-au plăcut atâta, nu pot înţelege, că banii mai multă-ntristăciune dau şi voie rea decât veselie şi părere de bine. Tot cu gândul s-apuce, măcar că l-au pus Vodă-n dregătorie, nici

Arătări habar n-au avut de pravilă, măcar că altul s-o ştie mai bine greu să fi aflat, dar au zis că legile-s ca să nu se ţie şi pravila-i ca cumu-i ceara pentru cel iscusit, căncotro ţi-e voia o poţi strâmba, după cum vine-

mprejurarea.

Trăit între turci, luase-nvăţături de-ale acelora, zicându că peştele cel mic se teme de cel mare, iar celui cu stare calicul ise-nchină că, dacă bogatul greşeşte, tot săracu-i ţinut să-şi ceară iertăciune. Şi altora le da din acele învăţături, povăţuindu-i să joace după cum e cântecul, că sluga-i ţinută să se dea după stăpân: cu strâmbu cată să te strâmbi şi cu şchiopul a şchiopăta, să nu le dai pricină de pizmă. Şi nu vorbea cu făţărie, ce însuşi ţinea acele-n-văţături că, fiindu Vodă chior şi cătând spanchiu la om, ca găina, căpătase deprinderea, de cându i-au slujit la Stambul, de-şi lipea un benghi pe vârful nasului, şi, tot privindu-l cu amândoi ochii, se dedase să caute saşiu, bazaochi. Ca stare, au fost om ne-nsurat stolnicul, spunând, dacă-l întreba cineva, c-au ales să trăiască-n feciorie spre a se păstra curat, numai nu-l credea nimeni, vorbindu oamenii că de prea strângător şi din lăcomie nu-şi lua muiere lângă sine, să nu facă cheltuială, că muierea cu ale ei risipeşte parale multe.

Pe Tănase nu l-au suferit Ianache de cum l-au văzut, că, avându cărturarul faimă de bun judecător, se temea de el, nefiindu prea-nlesnit stolnicul a cuvânta-n grai strein. Şi-au făcut aşa de i-au băgat lui Vodă-n cap să-i poruncească lui Tănase a-ntocmi o scriere: *Arătare pe scurt despre semuirea şi rudirea între graiul valah şi cel turcesc*. Şi-au găsit coasa gresia, zicându Ianache către Vodă c-aşa are să se facă mai plăcut sultanului, fiindu acela un semn de mare credinţă. Iar cărturarul, dintr-oceput, n-au vrut deloc, zicându să fie o rătăcire, dar mai în urmă şi-au luat seama, şi, cu-ndrăzneală mare, s-au pus de-au scris-o, numai c-au mai lungit niţel numele şi l-au prefăcut de la el: *Arătare pe scurt despre semuirea şi rudirea între graiul valah şi cel turcesc cu pilduiri lămuritoare şi desluşiri*

Arătări *asupra chipului de-a grăi măscări*! Şi, trimiţându scrierea lui Vodă, au şi mers Tănase de s-au băgat în mănăstire la Calmata, lăsând cuvânt c-au mersu să se căiască!

Dar au vrut Dumnezeu cu el că, cetindu Vodă ce-au scris cărturarul i-au plăcut, măcar c-au stăruit Ianache şi-au tot zis să fie aceea o batjocură ce-au întocmit-o Tănase numai spre luare-n râs. Dar au fost acolo multe măscări pe care, pesemne, nu le-au ştiut Vodă şi-au trimis de l-au scos, zicându că, de data asta, îl iartă. Şi s-au jelit Tănase cu glas mare, că n-au ştiut el să facă mai bine de cum au făcut, că-i nedus de cap, dară, dacă i-a da Măria Sa răgaz mai lung, măcar doi-trei ani, mai bine-are să facă, fiindu osteneală multă şi bătaie de cap. Şi l-au îngăduit Vodă să mai facă o-ncercare, hotărându-i ca-n soroc de doi ani s-o dea făcută.

Aflându Tănase de unde i s-au tras amarul au căpătat mânie mare asupra lui Ianache, pe care tocmai ce-i boierise Mavrogheni şi-ncepuse a umbla-n caretă. Şi, având Triglava un măscărici ţigan, pe Mandea Bălan, îi da Tănase bani să iasă-n poartă când trecea stolnicul pe uliţă-n caretă şi să strige după acela pe ţigăneşte vorbe de ruşine:

— Şo mai care, bre boierule? Da’ nu te mai însori? Au n-oi fi avându? Hai că-şi pune Mandea obrazul şi-ţi fac vorba cu Lisandra chioara, că e încă tânără, nici şaizeci n-are. Stai, bre, nu sări aşa, că nu ştiu dac-o vrea şi aia, că eşti frumos ca benga! mai rabdă niţel şi dă şi mie ceva pentru osteneală, că n-oi fi vrând să-ţi fac degeaba?

Şi-ncepea apoi de juca halaripu după caretă, până-i zicea stolnicul arnăutului să-l alunge, ajungându, de răul ţiganului, să ocolească mahalaua. Dar şi cându s-au simţit mai tare au tocmit Ianache nişte stricaţi de-aceia de pe Podul Calicilor care l-au prins pe Bălan şi, băgându-l într-un sac, l-au dus în pădurea Cotrocenilor, dincolo de mănăstire, unde l-au bătut de l-au zobit şi l-au lăsat acolo. Şi l-au găsit nişte copii ce umblau după bureţi, care au spus la Agie. Şi, dac-au auzit Triglava şi cu Tănase.

Arătări i-au junghiat la inimă de ce-au pătimit bietul Bălan, dar nu s-au arătat, că nici dovezi asupra stolnicului nu erau. Însă, după cum se va arăta când va veni rândul, n-au uitat aceia moartea lui Bălan, măcar că n-au fost decât

un ţigan cam nebun.

Nici Dumitrăchiţă nu prea s-au înţeles cu stolnicul, aflându el că-l cam ponegrea Ianache la Vodă pentru năravurile lui cele dosnice. Şi se răzbuna şi el cum putea că, odată, fiindu în Divan, s-au pus de-au pitit işlicul stolnicului care, cât l-au căutat, nu l-au putut găsi şi-au plecat cu capul descoperit, ca după mort. Iară altă dată, voind stolnicul să se-aşeze, i-au vârât Dumitrăchiţă felegeanul cu cafea sub cur, de sau şi opărit acela, c-au fost cafeaua fierbinte. Iară Dumitrăchiţă, cu făţărie, se făcea a nu fi vrut, tot cerându-şi iertăciuni că n-au băgat de seamă.

În urzelile ce-au făcut Ianache, s-au ajutat mult c-un Perdicari, venetic, care-au fost mare-nşelător, măcar că învăţase carte bună, dar nu s-au slujit de ştiinţa lui pentru faceri de bine, ce numai rele-au făptuit. Fiindu priceput în videşuguri, ca şi Ianache, lesne-l amăgeau pe Vodă, căruia, ştiindu-i bine stolnicul firea şi metehnele, c-au şezut atâta amar de ani lângă dânsul, aşa i-au pus belciugu-n nas de-l purtau ei cum le era voia. Dară tartorul Ianache-au fost, fiindu el nu slugă lui Vodă, cum se smerea, ci stăpân, că judeca Mavrogheni mai mult cu mintea stolnicului. Că Ianache la o ureche, iară Perdi-caru la alta, tot umblând cu Ungarii, îl amăgeau cum se-a-măgeşte copilul cu leagăne, să tacă. Umblau ei pe căi ocolite, cu multe-ntortocheri şi meşteşuguri, de-l aduceau unde le făcea lor trebuinţă. Că se sfătuiau unul pe altul zicându:

— Netezeşte mâţa de vrei să fâţâie coada!

Şi cu multe tertipuri, tot îi puneau lui Vodă perdele pe ochi, pe lângă ce-au mai avut, după cum vom arăta mai încolo, că să spunem acu şi de Perdicaru.

Arătări

Arătarea lui Perdicari cel Perdicari şi la chip se vedea a fi-ntocmit cu necumpăt, că i-au fost gâtul lung şi gros, iară capul mic, tărtăcuţă. Ochi avea bulbucaţi şi roşii – S iară barba-i creştea ca unui ţap, ba şi deştele mâinilor păreau a-i fi ghiare, că-şi lăsa unghiile lungi dese-ncarligau. Cându s-au pripăşit în târg, dac-au fost om fără

stare, s-au vădit a fi deprins bine meseria de-a trăi pe spinarea altora, dar umbla rufos şi, nespălat fiindu, la vreme de vară pricinuia putoare, măcar că se purta-nmiresmat cu zeamă de trandafiri. Pentru aceea punea el vină unui cetitor în stele, pe lângă care-au stat la-nvăţătură, zicându c-acela, spre a-i ascuţi mintea, i-au dat o fiertură de-au băut. Şi fiindu făcută prea tare, c-au fost cu multe leacuri, ajunsese de putea aşa de rău că lungă vreme nici din odaie să iasă n-au mai putut.

Despre el au umblat multe vorbe, că bine nu s-au ştiut cine-au fost. Aşa, zice să-l fi cunoscut un neguţător de la Veneţia care-au zis de dânsul că dentâi au fost popă pe la ei, papistaş. Şi-au zis să fi călcat pravila, că la papistaşi popii-s ţinuţi a nu se-nsura şi-a nu avea-mpreunare cu muieri, cum e la noi rânduit monahilor. Iară dânsul, popă fiind, s-au dat în dezmăţuri c-o muiere ce-au fost în târgul acela, din care lucru, auzindu-se, tot vorbeau oamenii cu mânie asupra lui, că nu mai ploua deloc şi ziceau că pentru faptele lui au dat Dumnezeu acea secetă.

Şi auzind Perdicaru c-au fost vorbe să-l vâre-n temniţă, să-i facă judecata, au fugit să scape. Şi, umblând pe drum, au dat într-o pădure, unde, şezând, l-au aflat un vraci de cei rătăcitori care, văzându-l necăjit, l-au întrebat ce-a păţit? Şi s-au tânguit Perdicaru către vraciul de năpasta ce-au venit peste el, iară acela l-au învăţat, zicându-i:

— De ţi-ar lipsi partea cea mai vinovată, te-ai putea-ntoarce-ndărăt să strigi asupra lor că te-au prigonit fără

Arătări să le fi greşit nemica. Şi ţi-ar veni şi mai lesne-n slujbă, de-ai putea, pentru viaţă curată, şi episcop s-ajungi. Ia să vedem!

Şi s-au uitat vraciul, au pus mâna, au zis neşte vorbe tainice, şi partea aceea, care-au fost cea mai vinovată, s-au tras înăuntru şi s-au mistuit de parcă nici n-ar fi avut, fiindu-acela foarte priceput. Şi s-au întors Perdicari, măcar că tocmai bucuros de pierdere n-au fost, dară au vrut dânsul să le-arate credincioşilor acea dovadă ne-n-doielnică cum că l-au năpăstuit. Şi-au mersu drept la

biserică de-au bătut clopotele şi-au adunat lumea. Şi-n faţa bisericii, fiindu mulţime adunată, bărbaţi şi muieri, au şi făcut o zicere plină de mânie asupra lor, că pun păcatele de le săvârşesc dânşii asupra celor fără prihană, iară ca să-şi întărească spusa cu dovada trebuincioasă s-au pus şi-au săltat poalele. Şi-au rămas toţi ca neşte stane de piatră că s-au ivit lucrul altminteri de cum l-au zis, după cum bine s-au putut vedea, fiindu partea vinovată la locul cuvenit şi chiar mai mare decât se-ntâmplă!

Care lucru au priceput şi Perdicaru, c-au prinsu aceia a-l huidui şi-a-l afurisi şi-a-l bate cu pietre, de nu s-au putut scăpa decât fugind în biserică şi zăvorând uşa. Dară peste noapte s-au dus de-acolo, măcar că-l păzeau aceia, c-au luat funia de la clopot şi-au coborât zidul de şi-au luat lumea în cap. Poate să fi fost şi după cum au zis acel neguţător, măcar că-mi pare mie a fi vorba aceasta soră cu povestea. Dară apucături rele-au avut, de care-au zis neguţătorul, că, de cum au venit, au făcut dânsul multe şi pe-aci. Iată, bunăoară, ce-au păţit odată: fiindu vară, pe la Sfânta Maria mare, ieşise veneticul prin târg, în crailâc, şi tot căta dânsul în jur cu multă neruşinare la tot ce purta poate şi-şi juca-n palmă un icuşar, s-arate adică câtu-i de procopsit. Dară fala s-au întors împotrivă-i că, scăpătându-i galbenul din mână şi dându să-l prinză, s-au aplecat prea cu grabă, iară nădragii fiindu-i prea din strâmt croiţi, că umbla îmbrăcat nemţeşte, sau şi auzit un pârâit de-au rămas cu izmenele-n priveliştea trecătorilor. Din necazul acela i-au şi scos unii vorbe cum că-i place să se izmenească, zicându aceia şi de-o-ntâmplare mai veche, cându au fost prins fără nădragi pe dânsul în casa unei muieri, iară bărbatul aceleia l-au şi pedepsit cu bătaie, măcar că şi el se apărase tot spunând că-i ne-nţelegere la mijloc. Intrase acolo, zicea el, şi pesemne c-aşa au fost, să-i ia măsură pentru nişte izmene ce-i făceau lui trebuinţă. Dreptul este că şi muierea aceea era mare meşteră!

Şi-atunci, când cu icuşarul, împins de nevoie, au dat el buzna-n dugheana unui turc mindirigiu, aflată pe unde-au fost locul nevoii, şi, înţelegându-se cu turcul, şi-au

lepădat nădragii de pe sine, să i-i dreagă mindirigiul. Aşteptând să-i isprăvească turcul treaba, s-au tras Perdicaru mai la dos, într-o odăiţă din spate, să nu şază-n geam în felul acela necuviincios. Şi, tot aşteptând el întins pe divan, că-l dăruise turcul c-o cafea, l-au furat somnul şi, aţipind, au zis să fi visat c-au năvălit peste el nişte turculeţi zdraveni care, răsturnându-l pe divan, şi-au făcut cu dânsul năravul lor cel rău. Şi spunea că-n urmă, cându s-au dezmeticit din somn, au fost năuc de cap şi-l ţinea şi-o durere grozavă din jos, sub şale, care l-au cam băgat la bănuială, de s-au şi-nfricat şi-au dat mândrigiului cât i-au cerut, numai să-i dea nădragii-ndărăt.

Şi, dacă i-au tras pe el, sau şi grăbit să scape-n uliţă, văzând-u şi vremea că trecuse multă, c-au fost soarele către scăpătat. Fiindu mai liniştit, măcar că-l rupea rău junghiul din partea de jos a spinării, au gândit dânsul să-şi afle un loc unde să se aşeze. Şi, tot cugetând la bănuiala ce-au avut, au intrat el la cafeneaua lui Memer Hogea din Zărăfie, că ţinea turcul şi muieri. Acolo au şi văzut, care-au fost, că părea cam podidit de jale şi de durere, de s-au dat pe divan mai cu fereală, pe o dungă, cătând, pesemne, un fel de aşezare mai puţin dureros. Că bănuiala îi cam ajunsese încredinţare şi, uitându-se-n jur, au şi zis

Arătări

Arătări către Memer o vorbă care n-au înţeles-o acela, suspinând şi oftând că:

— Barem nu se vede!

Şi s-au văzut bine c-au avut dânsul poftă să caute ouă de drac, c-au zărit, tolănită pe divan, mai într-un ungher, pe Sultana Zamoris alăturea cu Tănase Harmozek care, ce-o va fi descântat-o, de râdea aceea-n hohote. Cam auzise el de prin alţii despre meşteşugurile acelei muieri, dară prilej ase-ncredinţa însuşi nu aflase şi, dac-au luat seama că Tănase s-au dus, sau şi grăbit să se tragă lângă dânsa. Şi i-au dat a-nţelege, cu vorbe mai alese, că socotea a fi pentru dânsul o plăcută-ndeletnicire s-o poată pupa ca pe o mândreţe a lumii ce este. Însă, din cum i-au întors vorba muierea, c-au grăit tare, s-au înţeles bine, dară mai mult

de către, e alţii că el n-au ştiut bine româneşte, c-ar putea-o face, numai în alt loc de cum e obiceiul.

Perdicaru, care tocmai îi pipăia cu luare aminte fustele în partea spatelui, spre ase-ncredinţa că erau cusute dintr-un bogasiu de cel bun, n-au luat aminte că, tocmai pe când aceea, plină de năduf, îl dăruia Satanei plocon, s-au întors şi Tănase, ce-au prins a se răsti la el ca la o slugă, alungându-l. Dar au fost şi Perdicaru om de aceia de se iuţesc lesne şi, cum avea nărav de căuta pricină, ajungea de isca ceartă din te miri ce şi mai nimic. Că şi-atunci, în loc să tacă şi să-şi vadă de durerea lui, i-au sărit de grumaz lui Tănase de-au ieşit afară, în uliţă, că i-au îmbrâncit slugile. Acolo, cam fără veste, e drept, i-au stâlcit Tănase obrazul c-o palmă aşa fel potrivită că l-au prăvălit la pământ, năucit de tot.

Dar şi Perdicaru iute s-au ridicat şi o au ruptu la fugă, mai sprinten şi decât un armăsar arăbesc, de-aceia misirlii. Depăna aşa de iute din picioare încât ulea lesne şi-au rătăcit prigonitorul, oprindu-se mai departe-ncolo, să-şi mai tragă sufletul şi să-l înjure pe dujman. Dar şi Tănase s-au pus şi i-au scornit nume, zicându-i *podas okis Ahilefs*.

Arătări adică Ahile cel iute de picior. Şi-aşa l-au pornit Tănase către casă pe venetic, care-au fost şi cu straiele în neorânduială, că mindirigiul zice să-i fi dres nădragii cam de mântuială, de-au trebuit să facă ocol mult, pe uliţe mai dosnice. Şi-o vreme nici n-a mai ieşit din casă, că i s-au aflat păţania în tot târgul. Şi-au fost toate după cum zice-o vorbă proastă că Dumnezeu e mare, dar şi dracul e meşter! Că desluşirea întâmplării cu mindirigiul au dat-o însuşi turcul, zicând să fi avut dânsul o nepoată căreia Perdicaru îi tot ţinea drumul, măcar c-au fost aceea o copiliţă necoaptă. Şi, dacă i s-au ivit prilejul, cum s-a văzut, că şi-au vârât dracul coada, i-au pus turcul afion în cafea şi l-au dat în seama unor turcaleţi, zicându să fi făcut aşa după cuvântul vechi ce zice: cui face facă-i-se! Şi-acu să lăsăm altele, că ne-au venit rândul să spunem şi de Sotir, pitarul ot Glavacioc, care-au pornit toată pricina.

PRillHIISOR C3RS S-au STIRNM VRZ – cislltf aRam

în bvevrşti dvmh

Nk SOTIR MOGOS8NV O

u fost, cum se ştie, un neamţ bătrân, Franţ Findling, potcovar vestit, că şi carete ştia face, care-au ţinut fierărie peste drum de Hanul Cărăuşilor, în metocul Cotrocenilor, mai sus de mănăstire. De la acela am aflat cum s-au pornit pricina cându s-au arătat în târg dumnealui pitarul Sotir Mogoşanu ot Glavacioc. Că, auzind larmă, au ieşit neamţu-n poartă şi-au văzut un călugăr ce venea-n-călărat pe un măgar şi cu toiag de beldie-n mână. Iară pe lângă acela au zis c-au fost halai mult de copii ţigani şi gloată, oameni de strânsură, strigând şi făcând zarvă. Şi s-au cam minunat neamţul, după cum a zis, c-au cunoscut în acel călugăr pe kir Sotir Mogoşanu, pitarul ot Glavacioc, căruia de multe ori i-au potcovit calul, ba şi daraveli de negoţ au zis să fi avut cu dânsul, cât l-au cunoscut bine. Şi-ar fi vrut să-l întrebe pentru care pricină s-au călugărit, dară n-au avut când, fiindu pitarul cam prins cu altele. Că s-au întâmplat în cale, zicea neamţul, alţi sfinţi monahi, neşte greci, de la mănăstirea Cotrocenilor care, ce-i vor fi zis celui de venea cu halai, pitarului adică, n-au auzit bine, c-au zis greceşte, destul c-au prins a se lua în t îl n i r i urât den vorbe. Şi s-au descălărat pitarul, sărind ca un uliu pe acei greci, şi, cu mânie mare, au prins a le trage toiege la cur, zicându:

— Procleţi afurisiţi, c-aţi stricat legea şi-nvăţătura care-au adus-o Mântuitorul nostru şi lăcomiţi la strânsură şi la munca altuia. Adunat-au Iisus averi pe pământ? Luat-au Iisus den al altuia? Au cu biciul i-au alungat pe neguţători? Iată că şi eu vă fac întocmai dup-acea-nvăţătură…

Dar de văzut au zis neamţul drept că n-au văzut bine ce le-a făcut, că ieşise praf mult din anteriele acelora şi nici de auzit n-au mai auzit bine, că prea zbierau grecii şi făceau larmă, de-au ieşit de prin han toţi călătorii câţi au fost, petrecându aceia ca la nuntă. Şi mult zice să fi pătimit acei sfinţi monahi, dar i-a scăpat Dumnezeu că s-au întâmplat de-au trecut pe-acolo nişte lefegii de-ai Agiei, arnăuţi călări de la straja târgului, şi-au sărit aceia şi cu

multă opinteală au făcut aşa de l-au oprit din dat pe pitar, că era vânjos ca un taur, şi l-au pus jos să-l lege. Însă pitarul, cum va fi făcut, că i-au dat unuia-n boaşe de s-au slobozit şi s-au pus cu toiagul asupra lor de i-au culcat în praful drumului, că avea agerime mare. Şi zicea c-au fost privelişte! Că, rotind toiagul, tot dintr-o lovitură a şi culcat trei, măcar c-au fost un arnăut mai mititel şi cam stricat de vărsat la faţă care-i sărise-n spate, ca pisica, strângându-i beregata să-l sugrume. Aceluia numai una i-au dat pitarul cu contu-n burtă de l-au lepădat şi l-au aruncat, stricând poarta hanului cu dânsul, c-au fărâmat ulucile. Şi-au crăpat capete, au risipit dinţi, ba şi mâna unuia au rupt, că fiindu toiagul lung, apuca loc mult de-l sfinţea! Şi dac-au isprăvit şi cu aceia, iară s-au încălărat pe măgarul lui, să se ducă unde-au avut a merge, că grecii, cât au avut pitarul a face vitejii cu arnăuţii, s-au şters de-acolo, ca cum nici n-au fost.

Şi-au zis neamţul că se depărtase bine pitarul când, uitându-se-ndărăt, au luatu seama că arnăuţii aceia sau în tâl n i r i sculat de jos şi, măcar că se cam ţineau care la cap, care la şale, care pe la ţurloaie, s-au luatu şi-au pornit călări după dânsul şi cu hangerele-n mâini, să-l taie şi alta nu. Pentru care, văzând pitarul întâmplarea cum vine, s-au pedestrit cu grabă, au lăsat măgarul şi o au luatu la goană pe uliţi cu zor mare şi cu poalele anteriului sumese, pentru mai multă sprinteneală. Şi acel neamţ, Franţ care-taşul, au zis că nu l-au mai văzut, că uliţa nu da drept, ce şovăit, dar au aflat din oameni că i-au rătăcit urma arnăuţii şi numai măgarul l-au dus la Agie, carele cu nemica n-au fost vinovat.

Dintru această întâmplare, cum s-au aflat mai târziu, au ajuns de s-au adunat pitarul cu Grigoraş Zlătescu, care-au fost şi el între călătorii de la han, râzând-u şi desfătându-se de păţania arnăuţilor, cum i-au toiegit călugărul, măcar că erau aceia oameni domneşti şi nu se cuvenea. Şi-au mărturisit Grigoraş că, văzând-u el cum se ridică de pe jos acei arnăuţi, s-au încălărat şi-au pornitu iureş la vale, după călugăr, că nu i-au părut lui a fi vrednic

să-l lase pe călugăr în voia acelor lefegii, fiindu prea de tot mânioşi. Şi, dacă l-au ajuns, l-au luatu la spate, pe cal, şi l-au dus prin zăvoaie de l-au trecut apa Dâmboviţei, şi s-au pitit într-o livede până s-au mai întunericit, că nu-l putea duce prin târg, fiindu cu chipul cam stricat, c-au avut un ochi învineţit rău şi buza ruptă. Şi anteriul i-au fost prăpădit, fiindu vechi şi cam putred pesemne. Dar au zis Grigoraş că i-au plăcut mult dumnealui de acel călugăr, luându seama că era bărbat falnic la făptură şi semeţ, purtându-se cu fudulie, c-avea deprindere de-şi rădea fălcile şi numai mustăţi purta în chipul cătanelor ungureşti, adică mari mult, până către urechi. Şi părul avea lung şi împletit la spate-n coadă, ca popii, numai n-o strângea sub comanac, ce o lăsa să-i cază pe spate, în felul nemţilor. Era om vioi, iute la vorbă şi la mişcări, dar cam aspru la căutătură şi de fire cam bănuitor. La trup au fost nalt de statură, iară părul şi ochii au avut negri.

Întâlni îi

Şi, dac-au mai stat de vorbă, aşteptându soarele să scapete, au aflat Grigoraş că nu-i călugăr adevărat, ce s-au îmbrăcat aşa c-au avut o-mprejurare neprielnică la drum. Şi-au avut bună creştere, că au mulţămit lui Grigoraş pentru ajutorul ce i-au dat şi i-au spus, ca să ştie, că se numeşte Sotir Mogoşanu, pitar ot Glavacioc. Iar Grigoraş, tot veselindu-se de-ntâmplarea ce-au fost şi plăcându-i de-nfăţişarea pitarului, mai pe sub ascunsu, când au fost vremea către seară, l-au dus plocon lui Tănase, dascălul de la Academia domnească, de i-au dat sălaş în casele aceluia, zicându:

— Cată de te fereşte o vreme şi mai bine-ar fi să stai pitit până te mai omeneşti la faţă şi se mai uită-ntâmplarea, că aşa nu te poţi arăta prin târg fără primejdia vieţii. Şi i-au zis că, poate ştie dumnealui de Mavroghene, Domnul cel nou, c-au adus obiceiuri turceşti: face judecată puţină şi dă pedeapsă multă. Iară dumnealui au bătut oameni domneşti, precum nu-i îngăduit, şi poate pătimi osândă mare pentru aceasta.

Şi-au zis şi Tănase că nici nu s-au împlinit săptămâna

de când au ridicat Vodă-n ştreang pe un Iliuţă, casap din mahalaua Scaunelor, c-au sărit acela cu satârul la Aga Manolache, că l-au înjurat Aga de nevastă, iară Iliuţă, fiindu oltean, nu suferea. Şi măcar că mulţi s-au pus pentru acel Iliuţă, nu s-au îndurat Vodă nicidecum zicându că s-ar face obicei dac-ar îngădui să sară oricine la un om domnesc. Că se strică rânduiala ţării, iară altă dată să vie cu jalbă la dânsul, nu să sară cu satârul să facă moarte de om pentru nişte vorbe, care se risipesc şi se spulberă ca fumul. Dar acel Iliuţă nu mai avea cum face jalbă altă dată, că două zile l-au lăsat de s-au scorojit în ştreang…

Şi s-au rugat pitarul de Grigoraş, scoţând de prin sân neşte galbeni împărăteşti, de-au mersu acela până la dugheana lui Moişă ovreiul, în Târgul Cucului, şi-au cumpărat un rând de straie, fiindu cam deopotrivă de nalţi la statură. Şi, nu târzie vreme, s-au întors Grigoraş c-o în t îl n i r i boccea-n mână pe care-au luat-o pitarul şi-au mersu în altă odaie de s-au primenit. Şi-au venit apoi îmbrăcat c-un mintean de postav negru, fără mâneci, pe subt care-au avut cămaşă albă de borangic vârâtă-n poturi vişinii cusuţi cu ceaprazuri negre şi strânşi peste mijloc c-un brâu lat de şal şi-n picioare cu iminei stacojii. Numai pentru cap nu i-au aflat alta Grigoraş decât o pălărie lipovenească, de aceea cu margeni late, care-i bună că te apără de dogoarea soarelui, ba şi la vreme de ploaie, că-i ca o straşină. Şi iarăşi au mulţumit pitarul lui Grigoraş, zicându că le-au potrivit bine, numai de iminei au zis că i-au luat cam mari şi nu-i vin tocmai bine pe picior.

Şi, înţelegând Tănase că s-au cotorosit dânsul cu oaspete nepoftit, au poruncit către o ţingăncuşă nurlie ce-o ţinea să-i vază de casă de-au adus aceea bucate şi băuturică şi, dacă l-au poftit să mănânce, bine s-au văzut că era flămând foarte, c-au istovit totul. Iară dacă s-au dat pe divane să tragă ciubuce, pentru trecere de vreme au spus pitarul întâmplarea ce-a fost cu el. Şi-a spus că-i de loc dintr-un sat de lângă mănăstirea Glavaciocului, de pe apa Glavaciocului, care va să zică, şi-i e numele, cum le-a spus dumnealor, Sotir Mogoşanu, pitar. Şi-au zis mai întâi de

tată-su că s-au îndeletnicit cu negoţul de vite, fiindu el gelip şi geambaş de cai, şi de mititel l-au luat lângă dânsul în drumurile ce făcea la Stambul şi la Ţara Ungurească şi la Beci. Şi-aşa au bătut el pământ mult şi-au cunoscut lumea, şi-au deprins şi alte graiuri, care i-au fost de mult folos.

Şi, cugetând că i-a fi destul cât au agonisit, s-au tras la casa ce i-au rămas la moartea părinţilor, casă mare, cu culă şi c-o sfoară de moşie-n jur, care-i hotar cu moşia mănăstirii Glavacioc. Şi-au trăit o vreme fără nicio supărare, până mai acu, nu-i mult de-atunci, de cându au venit egumen nou un grec, Teofan…

Acela, fiindu om cârcotaş, au scornit pricină pentru un petic de pădure, zicându că-i din moşia mănăstirii.

Întâlni r i

Şi-au ticluit înscrisuri mincinoase, măcar că se cunoaşte c-au făcut adaos cu alt condei, ca să-i prinză partea aceea de pădure. Şi poate că nimica n-ar fi zis, având dânsul de ajunsă strânsură şi fiind şi doritor de tihnă, numai cât chiar acolo, în locul acela, se-ntâmplă să fie-ngropat moşul lor, Udrea, de pre care au moştenit ei acea moşie cu hrisov de la Matei Basarab, şi-ar fi păgân el s-o lase grecului, care nicio treabă nu are cu acea moşie, ce numai zice că are.

Şi ce poate spune el e c-au nemerit rău caţaonul, că nu l-au văzut ce om e. Dumnealor poate ştiu că-i îndeletnicirea de geambaş cu primejdie şi nu-i e dat verşicui să se ia-n piept prin păduri cu tâlharii, că trebuie să fii tare de inimă… Dar o greşeală tot a făcut el, care nu-i de nicio laudă, ce le-o spune numai ca să-nţeleagă dânşii cum a ajuns de s-a-mbrăcat călugăr. Va să zică, având dânsul pricină cu egumenul, a lăsat vorbă că porneşte la judecată cu îndreptările ce avea. Şi-au luat hrisoavele cu dânsul şi-a pornit la drum cu o slugă. Şi-a luat calea spre Argeş, către Potlogi, şi i s-a părut c-aveau om pe urmă dar nu s-a-nfricat, fiindu într-armat, ce s-au dat acolo sub neşte tufe, ca şi cum n-ar fi vrut să-l arză soarele. Şi-acela, ce i-au părut a fi pe urmele lor, nu s-au arătat, crezând-u

dânsul că i-au părut doar, şi iar au pornit la drum.

Şi-au dat la un aleşteu. Şi-acolo i-au luat Dumnezeu mintea că, fiind ziua cu năduf, au dat a se răcori-n aleşteu. Şi-a lepădat straiele lăsând totul în seama slugii şi a intrat în apă şi s-a desfătat mult, înotând de-a-fundulea. Şi făcând el una ca asta au arătat multă lipsă de-nţelepciune, că, privind către mal, l-au văzut pe acela cumu-i aduna straiele şi punga şi armele şi calul şi hrisoave şi tot. Şi, strigându la el, acela au tras pistolul de la brâu de-au dat într-însul, dar nu l-au nemerit că s-a dat la fund. Şi-acela, crezându-u să fi murit, poate, s-au luat de s-au dus cu toate-ale lu-i lăsându-l gol ca un vierme în acel aleşteu, că pesemne, l-au cumpărat grecul. Şi-au stat el toată ziua întâlni:

L

prin zăvoaie, rupt de foame şi-mbrăcat pistol, la un loc ce se cheamă Ziduri. Dar a avut norocul c-a dat acolo, în pădure, peste-o biserică, carele el n-au ştiut-o, că nu era la drumul de şleau. Şi-n biserică au fost un popă bătrân, care trecuse-n viaţa lui prin ceva – ntâmplare, c-au avut pe obraz urmă adâncă de sabie. Şi s-au arătat popii îmbrăcat ca paparudele, adică-ncins cu bozii, şi s-au rugat la acela de ajutor. Şi popa, dacă i-au spus întâmplarea, l-au dus la o chilie într-un conac alb ce-au fost lângă biserică, unde i-au zis că-i sălaşul unui vescov, fiindu biserica aceea a vescovului…

Despre vescovul acela are să le spuie mai încolo, că au fost întâmplare cu tâlc adânc, cum i-au părut dumnealui. Atâta numai să ştie că nici la-nfăţişare nu s-arăta a fi om de rând. Sta acolo-n chilie şi citea pe o carte şi avea părul cum e zăpada de alb şi barba aşijderea. Şi, dac-au ridicat privirea către dânsul, au văzut c-avea o lumină-n ochi care nici n-ai fi zis că se poate-ntâmpla să fie la om pământean. La gât avea cruce mare de aur, bă-tută-n pietre nestemate, al cărei lanţ se rupsese, pesemne, că era legat cu o sforă proastă. Şi, pe deasupra crucii, purta ochiul unui juvăţ de frânghie care-i atârna pe umere. S-au cam mirat dânsul de ce-au purtat acel juvăţ dară nu l-au iscodit, cugetând că nu se cuvine, că poate să fi avut canon

sau au fost altă pricină, că monahii aceştia de multe ori îşi poartă viaţa după cum a fost a vreunui sfânt mucenic. Şi i-au vorbit vescovul, care era desăvârşit înţelept, grăind tot în pilde-adânci. Şi, dacă i-au spus de-ntâmplarea ce-au avut dânsul, i-au dăruit acel vescov neşte veşminte călugăreşti de-ale lui, altele neavând, şi-aşa s-au făcut dânsul călugăr, cum l-au cunoscut dumnealor. Şi, aflând un măgar rătăcit, c-au ştiut de monahi că-i ţin canoanele să nu meargă-ncălăraţi, numai pe măgari, au luat drumul spre Bucureşti, cum l-au sfătuit vescovul. C-are de gând să se facă mort, să vadă ce-are grecul în gând? Că întâlniri poate l-a afla şi pe vânzător, să-i plătească după cum i se cuvine.

Tăcând pitarul, au prins Grigoraş a-i spune lui Tănase întâmplarea cum au fost la Cotroceni şi-au râs mult, zicându-i pitarului că bine-au făcut ce-au făcut. Acela au pus însă nasu-n podele şi-au clătinat din cap cu-ntristare, jelindu-se că dânsul n-au vrut să-ntineze straiul cel sfinţit, măcar că viaţa lui în multe păcate s-a spurcat, c-au avut multe alunecări, mai ales din pricina muierilor. Dară s-au mâniat că l-au luat în râs acei călugări, care trebuie să fi fost băuţi, c-au strigat după el şi-au hulit, zicându: – Bucură-te foarte, fata Sionului, căci iată împăratul tău vine la tine drept şi însuşi Mântuitor. Şi-au prins a striga: Osana! Osana! şi cântându Kirie eleison! Kirie eleison!

Şi-au zâmbit Tănase către pitar şi i-au zis că acele vorbe sântu la Matei, la Evanghelie de le-au zis către Mântuitorul cându au intrat la Ierusalim. Dar Grigoraş n-au luat aminte, ci au zis c-ar vrea şi el s-auză ceva întâmplări din ce-au păţit dumnealui, că-i place mult cum istoriseşte. Iar Tănase au bătut din palme să vie ţiganca şi i-au poruncit de-au mai adus ciubuce şi vin proaspăt, care sfărâia, că i-au zis Tănase de l-au adus în ulcele noi, de pământ ars. Şi-au mai băut vin, şi-au mai tras din ciubuce, iar pitarul au prins a spune cum au fost el într-un rând la Rusciuc, peste Dunăre, cu neşte cai să-i vânză. Şi şedea el la un han, care-a fost lângă saraiul unui turc, Şarkan-bey, ce era mare neguţător. Turcul acela au avut în casa lui o cadână, frumoasă foarte, grecoaică creştină din Stambul,

Smaranda pe nume. Şi-aşa mult ce i-au plăcut dânsului de acea cadână, cât l-au lăsat şi ţinerea de minte şi-a rămas şase luni încheiate la Rusciuc, de i s-au încâlcit toate daraverile negoţului şi-au prăpădit mulţime de bani. Că sărea noaptea pe fereşti, cu primejdie mare să-l prinză turcii, şi şedea toată noaptea cu cadână, că neguţătorul umbla mult şi călătorea în negoţurile lui. Şi-având Smaranda aceea o turcoaică slugă, o copilă ce-i zicea Fatma, întâlnir i care i-au fost cu credinţă mare, sta aceea şi-i păzea toată nopticica.

Dar au venit tată-su după el, că mai trăia pe atunci, şi l-au bătut cu toiagul, să-i aşeze minţile de unde i-au căzut. Şi legat l-au întors acasă la nevastă, că era om însurat, şi alte şase luni l-au ţinut închis în casă, iară hrană i-au dat numai câtă să rămâie viu. Şi vin nu i-au dat neam, numai apă de la fântână, după vorba ce-au zis tată-su, că vinul îi iuţeşte sângele şi-l împinge la păcat. Şi-aşa l-au tămăduit. Acu, fiind trecuţi de la întâmplarea aceea ani şapte, cugetă dânsul că bine-au făcut tată-su ce-au făcut de l-au întors acasă, c-avea copii de crescut, iar el umbla să-l taie mahometii.

Dar de cadâna-ceea tot îi pare rău câteodată, de-i vine să se jelească… ŞI-1 ia aşa un fel de sfârşeală…

— N-am avut noi parte, l-au căinat Grigoraş, să fi avut puterea care-au avut-o un dumnezeu de-al grecilor, c-acela se schimba în tot felul de vite şi de orătănii şi da la muierile oamenilor, de-au umplut pământul cu copii făcuţi în flori…

— Prea crezi şi tu în toate iresurile, l-au râs Tănase, acelea nu sunt lucruri care sunt, că-s poveşti cu tâlc…

— Povestea aceea am auzit-o şi eu, au mărturisit pitarul, şi mi-au plăcut mult, că eram crud, dar nici atunci n-am prea crezut c-ar putea fi lucru adevărat, că era prea frumoasă. Dară, fiindu necopt la minte, m-am apucat atunci să-nvăţ solomonia, să mă fac vâlhovnic, vrăjitor… Asta a fost o-ntâmplare mai veche, din tinereţe, c-aveam ani numai şaptesprezece şi m-au lăsat taica pentru nişte dara-veli de negoţ la cetatea Vizogna, lângă care se sapă

sare, care este pe lângă Sibiu…

Şi-au povestit dânsul cum au cunoscut acolo pe fata unui neamţ, doftor şi şpiţer. Neamţul au ştiut face şi vrăji, fiindu foarte vestit, că prea i-au fost frumoasă fie-sa, şi-au intrat la dânsul la-nvăţătură, că l-au amăgit acela zicându-i c-are să-l înveţe o vorbă ce-l face pe om nevăzut. Şi s-au r 79 în t! 1 n i r i tocmit cu şpiţerul pe bani mulţi şi l-au ţinut la-nvăţătură de-a deprins, ce-i dreptul, mulţime de şiretlicuri, numai cât vorbele acelea s-au arătat a fi fără putere, că-ntr-o noapte, măcar că zisese vorbele, tot l-au prins şpiţerul în patul Lisavetei, c-aşa o chema pe fie-sa.

Şi l-au bătut dânsul pe şpiţer, cum i se şi cuvenea înşelătorului, dară bana nu i-au mai luat îndărăt, ce au zis să-i facă zestre fie-şi, că aceea nu l-au înşelat, ci, pre cât i-au părut lui, au dat de bunăvoia ei. Iară el au fugit şi-au stat la un geambaş, Varahia, că s-au temut de şpiţer să nu-l tragă la lege. Dar, din întâmplarea ce-au avut cu şpiţerul, auzindu-se la ei, în părţile Glavaciocului, i-au ieşit vorbe că e vâlhovnic şi-au fost dres, fermecat, să nu-l vatăme:

nice custură, nice uitătură, nice mană, nice buruiană, nice furtună, nice puşcă care tună…

Iară adevărul este altminteri, că nu-i dres, ce are o iarbă de-i zic turcii *gjirid oti*, ce pe la noi ar fi să-i zică *frdsinel*, care iarbă aşa putere mare are într-însa cât zvârle-afară din trup şi fier şi plumb.

Cu iarba-ceea şi-au scăpat dânsul viaţa-ntr-un rând, nu-i nici anul de atunci, când a călătorit la apa Niprului, să cumpere nişte cai căzăceşti. Se afla la drum cu un slugă ce-l tocmise la Brăila de nevoie, că pe omul lui îl tăiaseră nişte ţigani. Şi l-au vândut şi-acela, c-au dat în el cu pistolul, pe la spate, şi i-au luat aurul, cât au avut, şi calul i-au furat şi-a fugit, lăsându-l căzut în sânge, între străini, tocmai într-o câmpie, la apa Niprului. Iară dacă şi-au venit în sine şi-au cunoscut că-i vătămat de glonte, s-au legat cum au putut şi el cu iarbă de aceea. Şi-au tras întâln în i iarba plumbul afară şi n-au lăsat să obrântească locul, măcar că-i sfărâmase o coastă. Şi s-au închis rana de parcă n-ar fi fost nimica, dar putere să umble n-au mai avut, că

sânge i-au curs mult şi-a zăcut trei zile şi hrană n-a avut nimica.

În starea aceea l-au aflat o moscăliţa, care l-au luat pe cal şi l-au dus la dânsa, unde mult l-au îngrijit, că nu trecuse săptămâna şi s-au putut ridica pe picioare. Şi i s-a-ntâmplat de-au căzut la dragoste cu moscăliţa, fiindu aceea frumoasă muiere... Dânsa avea moşie de nu-i ştia hotarul şi creştea mulţime de cai. Era muiere aprigă, care umbla mai mult încălărată şi hoţea cu cetaşi la drumul mare, făcându mulţime de grozăvii nefireşti. Năvăleau buluc în puterea nopţii pe la curţi şi, spăimântând cu armele, ridicau bani şi scule scumpe şi cai, iar dacă le şedeau împotrivă, nu pregetau să facă omor. S-o fi văzut, n-ai fi gândit de ea că şi moarte de om au făcut, că părea să fie un înger de aceia scrişi în icoane, avându părul în culoarea paiului de grâu şi ochii albaştri. Dară din pistoale da ca un bărbat.

Şi dacă l-au văzut pe picioare, l-au dus la dânsa-n odăi şi i-au aşternut masă bogată şi s-au îmbătat împreună c-o băutură dulce, semuind vinului, care aceia-l fac din miere. Din acela, pesemne, le-au venit apoi a curvi, c-au sărit moscăliţa asupra lui, şi mugea de parcă dăduse strechea-n dumneaei, şi l-au cuprins cu braţele şi l-au sărutat cu fierbinţeală mare, şi-i tot şuşuia la ureche vorbe, care n-au prea înţeles el ce-au vrut să zică, că, pe atunci, bine nu i-au cunoscut graiul. Dar i-au părut c-au rămas mulţămită, măcar că dânsul n-au fost tocmai tămăduit. Şi-n vremea cât l-au ţinut moscăliţa au slăbit şi s-au împuţinat la făptură, de-ajunsese ca uluca, şi-i sticleau ochii-n cap ca la strigoi... Şi-abia, abia l-au îngăduit să plece...

Iar Tănase, care-şi ţinea burţile-n mâini ca să răsufle mai lesne, l-au oprit pe pitar din povestea ce-au fost cu moscăliţa că, fiindu netreaz la minte, l-au întrebat cam întâlni îi ce trecere cugetă dumnealui c-ar putea avea dânsul la acea muiere, că şi lui i-ar cam prinde bine să mai lepede din seul cu care l-au dăruit Dumnezeu, fiindu prea bun la inimă? Şi pitarul s-au gândit niţel, s-au mai frecat pe la ceafă, apoi au râs degeaba şi-au zis că n-ar putea spune,

de teamă să nu greşească şi să-l înveţe rău, mai ales că aflase, cât au rămas pe acolo, că au mai avut moscăliţa un ibovnic litvan, pe care, supărându-se, pentru ce pricină n-au izbutit să cunoască, a pus de l-au legat cu şleauri de patru cai ce chiar dânsa i-au bătut cu biciul până l-au rupt.

Auzind întâmplarea, cărturarul au zis să fi întrebat numai aşa, spre a-l ispiti pe dumnealui, că i-ar veni şi greu să călătorească tocmai până la apa Niprului, care-i departe tare, şi mai bine şade-aici cum l-au lăsat Dumnezeu, măcar că, dac-au înţeles bine, aceea trebuie c-avea bune meşteşuguri şi dibăcii… Dar s-au amestecat Gri-goraş, care şi-au rânjit dinţii către dânsul şi l-au sfătuit cu vorbe-nţelepte să nu umble-n slujbe întru care nu-i bizuit, cerând acelea nu volnicia cugetului, ce virtute şi puterinţa trupului, ce mai rar se-ntâmplă la un dascăl de ritorică, mai ales dacă l-au iertat Dumnezeu!

Şi-au prins a se-nfrunta din vorbe şi l-au cam rămas Grigoraş pe Tănase, măcar că nici acela nu s-au lăsat deloc, ci au prins a se-ndrepta zicându, după cum zice şi zicătoarea, că nu te albeşti pe tine dacă-l înnegreşti pe altul. Căci dânsul s-au răzgândit nu din alte pricini, ce pentru că şi-au adus aminte de cuvântul înţeleptului care-au zis, când au fost tot aşa o-mprejurare, *Emi tuto upiiteon*, ce letineşte s-ar zice *mihi hoc non faciendum est*, adică pe limba noastră adus, ca să priceapă şi Grigoraş, *eu nu trebuie să fac aceasta*!

— Cum dară n-aş face după cum firea ne-au rânduit? s-au nedumerit Grigoraş. La ce ne-au mai lăsat Dumnezeu, când ne-au alcătuit cu sfânta-i înţelepciune, mădularele ce le ziceţi ruşinoase? Numai ca să puie semn deosebitor între ce-i parte femeiască şi ce-i parte bărbătească? N-au poruncit, cu poruncă mare, să creştem şi că întâlnir i ne-nmulţim? Nu şi jivinele sunt supuse aceloraşi porniri din fire? Mă iartă, Iurie, dară, socotesc eu, numai dintru cei căzuţi în neputinţă s-au scornit canoanele cele vătămătoare firii ce le ziceţi moraliceşti. Făptuitu-le-aţi întru hula lucrării şi înţelepciunii ziditorului, nu întru slava a ce-au zidit! Şi-mi pare că eşti domnia ta precum cotoiul

din poveste care, dacă n-ajunge la slănină, zice că pute!

Şi-au urmat a se-nfrunta, pentru zădărnicii de acestea, până târzie vreme, că-i ameţise la cap vinul şi le venise gust să sfredeluiască apa! Dar, pentru pricina pitarului, s-au înţeles dânşii să meargă să se mai sfătuiască şi cu Triglava că, avându acela bună-nvăţătură, l-a povăţui să facă după cum e mai bine. Şi, chiar a doua zi, l-au dus aceluia, stăruind ei pentru pitar să-l ajute de hatârul lor. Dar boierul, dacă i-au spus Sotir, pitarul, că umblă egumenul să-i răpească din moşie, s-au cam întunecat la faţă şi, fără ocol, i-au zis că nu poate birui-n Divan, mai cu seamă c-au pierdut şi-nscrisurile, iar Teofan acela-i grec şi frate lui Drakinos, pe care l-au făcut Vodă Mavrogheni mare dregător. Şi s-au făcut la noi spurcat obicei, că pricinile nu se mai judecă după dreptate, ce după starea pricinaşilor şi, dacă cineva şi e grec şi dregător, nu poate fi rămas de altul ce nu e, măcar de-ar fi acela cu toată dreptatea-n mână. Şi numai o cale piezişă de-ar afla, ca să umble pe-aceea…

Şi-au bătut în palme boierul şi-au poruncit slugilor s-aducă ciubuce şi cafele că, dacă s-au tras pe divane, au zis către pitar să-i spună pe de-amăruntul toată tărăşenia, ca să cumpănească dânsul. Şi-au povestit Sotir toată-n-tâmplarea cum au fost şi cum l-au tâlhărit la drum, care noi nu ne mai întoarcem şi au spus şi de cum s-au aflat dânsul cu acel vescov de la biserica din pădurea Zidurilor, că l-au tot iscodit boierul cu-ntrebări despre acela, zicându că-i pare cam ciudat lucru. Şi s-au învoit şi Sotir, c-au mărturisit că nu s-au dumirit încă ce-a fost, pentru care nici n-au povestit unele dumnealor, să nu-l crează rătăcit la întâlnir 1

minte. Şi-au băgat mâna sub cămaşă şi, după ce-au desfăcut nişte cătărămi, au tras afară un chimir greu, cusut cu pungi, şi l-au aşezat lângă dânsul.

Şi-au prins a povesti pitarul de acel vescov că, după ce-au stat şi-au vorbit multe, s-au ridicat şi, luând o lumânare-n mână, l-au dus pe o scară răsucită de-au coborât într-o pimniţă boltită, sub pământ. Acolo au fost o

trecere ascunsă, îngustă tare, prin care-au dat într-o hrubă umedă, zidită cu cărămizi. Şi-au mers cale multă prin acea hrubă, că-l dureau şi şalele tot mergând aplecat şi răsucit, c-au fost locul strâmt. Şi-ntr-un târziu au dat într-un beci larg, boltit, din cărămidă roşie, unde-a fost locul uscat, avându pesemne răsuflători. Şi-au fost acolo neşte tronuri mari, pline de scumpătăţuri, cum au numai împăraţii: tipsii, talgere, căţui, ibrice, cupe, candele, icoane ferecate şi multe altele tot în argint lucrate, dară unele şi de aur au fost. Şi i-au zis vescovul că se află ei sub palatele Brâncoveanului, într-o tainiţă, care n-o mai cunoaşte nimeni, c-au murit demult aceia de-au ştiut ascunzătoarea. Şi-au ridicat pleoapa unui sicrieş de lemn negru, încrustat cu sidefuri, şi-au tras de-acolo acest chimir, care-l pot cerceta dumnealor să vază că-i burduşit cu bani de aur, tot galbeni împărăteşti şi mahmudele, şi i l-au dat zicându-i să se-ncingă cu el, c-are să-i prindă bine în treaba ce are de făcut. Că aurul toate uşile le deschide. Şi i-au zis să ţie minte vorba că banii fac bani şi-aceia-l povăţuiesc pe om ce să facă-n viaţă, fiindu buni când puterea lor nu-i stricată…

Pe când strângea el cătărămile acelui chimir, care trage mai bine de cinci ocale, l-au întrebat pe vescov de nu-i e teamă să-i arate lui, om necunoscut, toate acele taine şi comori, fiind bine ştiut lucru că aurul îi stârneşte pe oameni de fac multe nelegiuiri. Şi-acela au zâmbit şi i-au zis:

— Noi nu ne-arătăm către cei răi. Şi să mai ştii că nu-i întâmplare pe lume, cât de măruntă ar fi, să nu fie scrisă dinainte în cartea Domnului. Şi-apoi, când a veni vremea, vei înţelege că eu n-am a mă teme, că nimeni n-au murit de două ori…

Şi l-au dus în urmă tot printr-o hrubă zidită, de l-au scos într-un loc pustiu, pe malul unei ape, răsucind pe ţâţâni o piatră mare, năpădită de muşchi. Dar, când a fost să plece, i-au zis vescovul să-l caute pe un nepot al său, c-acela are să-l ajute mult, şi i-au dat şi semn de-ncre-dinţare către dânsul, numai ca, fiindu el cu nebăgare de seamă, n-a luat aminte să-l întrebe de numele aceluia, că nu i-au

spus. Şi degeaba a strigat către piatră şi a bătut cu pumnii că, pesemne, n-au lăsat să-i treacă glasul, fiindu groasă foarte, şi semnul acela i-au rămas în zadar. Şi pe aceste vorbe au băgat pitarul mâna şi-au tras din sân o năframă de mătase neagră, veche tare, unde, dac-au desfăcut-o, s-au văzut capacul unui engolpion din aur şi jmal-ţuri, bătut cu pietre nestemate. Şi se minunau Tănase şi Grigoraş de lucrătura acelei scule scumpe, numai Triglava s-au făcut la faţă alb ca păretele şi s-au desfăcut la gât, c-au zis să fie zăpuşeală mare. Şi, ridicându-se de pe divan, au mersu de-au scotocit într-o lacră, iară când s-au întors către dânşii s-au văzut că aducea chiar cealaltă parte a engolpionului. Şi-au luat pitarul părţile şi le-au împreunat, bine văzându-se că se potriveau întocmai. Şi au rămas pe gânduri Triglava, cât şi ceilalţi au tăcut, fiind tulburaţi de-ntâmplări, numai Tănase, ce-i va fi venit, au prins a cânta popeşte: *Kirie eleison*, *Kirie eleison*…

După ce-au şezut câtvaşi cu gândul său, s-au sculat Triglava şi-au zis să iasă afară, în grădină, că e şi aerul mai bun. Şi-au stat între pomi, unde-au fost neşte laviţe de piatră netezită, şi i-au spus pitarului să-i mai spuie odată povestea acelei călătorii. Şi-au spus pitarul tot drumul cum i-au fost şi, povestind, au tras c-un băţ pe jos neşte dâre, arătându cum i-au fost calea. Şi-au zis Triglava, băgându de seamă semnele ce scurmase pitarul, c-acelea închipuie o slovă ovreiască ce se zice greceşte *Tău*, şi întâlniri întâlniri slova aceea e semn adânc, spunând ea, pentru cine-i cunoaşte tâlcul, multă-nţelepciune…

— Nu cred eu să şază-nţelepciunea-ntr-o slovă, zice că s-au îndoit Sotir, dar un semn poate să fie.

— Numai de l-am înţelege bine, zice c-au zis şi Tănase, că mie-mi pare a semăna mai mult c-o cale rătăcită, de aceea ce-i zice greceşte lavirint. Şi iarăşi au prins a cânta popeşte *Kirie eleison*, *Kirie eleison*, măcar că i-au tot zis Triglava nebunului să tacă, fiindu-i voia, după cum s-au mărturisit, să afle ce-au grăit pitarul cu acel vescov?

Şi-au prins a spune Sotir cum s-au plâns aceluia de

întâmplarea ce-au avut cu Teofan şi cum s-au văitat de greci, că-s prea apucători, de-au năpădit peste noi ca lăcustele şi toată vlaga ţării o au supt, cât îi vine să sară cu parul, să s-aleagă-ntr-un fel. Şi nu se poate dumiri el cumu-i mai rabdă ţara, măcar c-au ajuns bieţii oameni la sapă de lemn. Iară vescovul l-au ascultat cu luare-aminte şi i-au zis apoi:

— Şi ovreii, cându l-au mâniat pe Dumnezeu, au căzut în robia lui Faraon, pentru ispăşirea păcatelor. Şi multe au fost greşelile noastre, de ne-au dat sub greci, dară poate că s-au împlinit sorocul să ne mântuim, c-ar cam fi vremea…

Pe aceste vorbe s-au despreunat, c-au zis cuvânt Triglava că va să cugete la unele, şi să se vadă a doua zi, să ospăteze-mpreună.

Şi-a doua zi, cându au fost vremea prânzului, au mersu şi Tănase cu Grigoraş şi cu pitarul la curţile lui Triglava care îndată i-au primit şi-au chemat slugile şi le-au poruncit de i-au pus caii la caretă şi-au călătorit afară din târg, dincolo de gârla Colentinei, la mănăstirea lui Cernica Ştirbei. Acolo i-au primit însuşi Veniamin, stareţul, care-au fost prieten bun lui Triglava, şi i-au dus în trape – zărie unde-au aflat întinsă masă mare, că trimisese veste din vreme Triglava către stareţ. Aşteptându dânşii să le aducă bucatele şi mai umblând niţel să-şi dezmorţească întâlnin picioarele, au zărit pitarul zugrăvit pe perete un chip între altele ce-i înfăţişa pe stareţii care-au fost ai mănăstirii. Şi-au stat Sotir tot privind acel chip, că nu se desluşea bine, fiindu cam întunecat de fumul lumânărilor, şi-au zis apoi lui Triglava:

— De s-ar vedea mai bine aş zice că-i însuşi vescovul, dară l-au întunecat prea tare fumul.

— Şi fumul, dară şi vremea, au zis Veniamin, că tocmai intrase. Ţi-au spus, se vede, domniei tale, au zis apoi Sotir, c-au fost acel Macarie, arhimandritul, unchi bun, după mamă, înţeleptului meu prieten, boierul Vlăsceanu. Noi, păcătoşii, nici cât colbul de pe-ncaltările lui nu preţuim, c-ar trebui să-i scrie viaţa la *Ani*, alăturea

cu-ale sfinţilor mucenici… N-au fost dânsul decât doi ani stareţ aici, că l-au luatu de l-au făcut episcop…

Şi s-au arătat doritor pitarul să-l întrebe pe stareţ despre acel arhimandrit Macarie, dară n-au mai avut răgaz, că Triglava au luat altă vorbă şi-au prins a le povesti de un venetic ce l-au prăsit Vodă la Curte, Perdicaru. Acel Perdicaru, au zis Triglava, fiind ghicitor în stele şi tălmăcitor de vise, s-au fălit către Mavroghene că dânsul cunoaşte şi cele de-au fost şi cele ce sunt şi cele ce-a fi să fie, de cându s-au zidit lumea şi până când i-a fi capătul, cum scrie la Scripturi, pentru care umblă tot în spinarea lui Vodă, că i se uită acela-n gură ca unui proroc. Şi-au zis cuvânt şi Tănase, că îl ştie şi el pe acela, de-a avut şi-o pricină cu ghicitorul, care-i fiul minciunii, că se ţine mare ştiut, măcar că de unele ce sunt zice că nu sunt, iară de altele de nu sunt zice că sunt, dară, vorbind cu-ncâlcituri, zice aşa că se mai şi potrivesc câte unele… Şi lumea zice, de n-ar fi vorbe de-ale dujmanilor, că are-n ogradă o poiată unde ţine vreo patruzeci de cocoşi, că umblă să capete vasilisc. Acela, precum se ştie, se face din ou de cocoş, fiindu unii care la şapte ani o dată se ouă! Şi-n fiecare dimineaţă, singur intră şi-i caută de ou. Şi-am auzit să umble dup-o cumnată ce-are Vodă, văduvă, c-ar vrea întâlni r i

T

ş-o ia el, să intre-n neam. Numai nu-l vrea aceea deloc şi tot suspină veneticul şi oftează, c-o curteneşte fără noroc!

Dar au tăcut Tănaşe, că i-au poftit stareţul la masă iară dascălul, văzând bucatele, au prins a gogoneţa ochii tot adulmecându-le şi frecându-şi mâinile. Au fost, ce-i dreptul, bune bucate: ciorbă de ştiucă fiartă-n zeamă de varză acră şi iuţită cu hrean, marinată de stacoji dreasă cu mujdei de usturoi, plachie de crap umplut cu stafide greceşti, berbec la proţap, uns din pleaftură cu sos de vin amestecat cu usturoi zdrumicat cu băcănii şi cu zeamă de lămâie, curcan pe varză umplut cu castane de cele dulci, plăcinte, baclavale şi multe altele care nu le mai înşirăm

pe toate. Şi le-au dat stareţul întâi nişte rachiu de cel tare şi cu gust de migdale, care-au fost fiert de două ori şi cu sâmburi de prună sparţi ca să-i dea acel gust. Pe lângă rachiul acela nu le-au dat Veniamin decât nişte ghiudem uscat lemn şi câteva fărâmituri de brânză iute, din care le-a venit sete mare. Cându i-au fript mai rău setea, au poruncit stareţul de-au adus nişte vin galben, cam vechi, care-au fost aşa de tare răcit la gheaţă că le trosneau dinţii, măcar c-au fost bună potrivire între acel vin şi plachia de crap.

Din vinul acela, pesemne, şi stareţului i s-au slobozit glasul că, dându-şi barba mai spre urechea lui Triglava, au prins a povesti cum i-au fost lui călătoria la Horezu, c-au murit Iosif, egumenul, şi-au mers de-au slujit la-n-mormântare, că s-au adunat acolo sobor mult. Şi tot clătina din cap şi zicea că nu e bine ce e, că pentru multe biruri grele ce-au fost asupra satelor, multe s-au spart şi-au fugit oamenii, unii peste munţi, alţii peste Dunăre şi cine-ncotro au putut şi-au văzut cu ochii. Şi-acuma ţara fuge toată, c-au fugit şi din boierii olteni ce, cându au fugit, au zis ţării:

— Fugiţi şi voi după noi şi nu mai daţi nimica!

Acei boieri zice că s-au lăudat către ţară c-or veni cu alt Domn, să-i scape de dări grele şi de trai rău şi de nevoi. C-ar fi zis cuvânt că Vodă-i smintit şi nu poate chivernisi

ţara ce-o lasă de-o jupoaie grecii, iară mai cu seamă Iana-che, stolnicul, care-i sfetnicul lui Vodă. Şi cât au călătorit dânşul prin sate au văzut oameni puţintei, mai mult bătrâni şi neputincioşi, şi multe bordeie părăsite şi pământuri nelucrate şi năpădite de bălării. Şi cugetă dânsul c-are să se întâmple foamete, că e stricată rău ţara şi nu mai vor bieţii români să are pământul, că prea-i făcuiesc toţi. Şi iar au mai cletinat din cap Veniamin şi s-au căinat de vremuri că-s grele şi-ntunecate şi nicio cale nu vede să dăm mai la lumină. Şi-au mai zis dânsul, spre mai bună desluşire, şi vorba cum au scris la Matei: Vai lumii din pricina smintelilor, dară vai omului aceluia prin care vine sminteala…

Şi-o vreme tuscinci au tăcut, fiindu-ngânduraţi, şi numai încolo au luat Sotir vorba zicându de cum au fost dânsul la Beci, cu angarale de-ale negoţului, şi i-au plăcut mult rânduiala cum e acolo. Că şi-mpăratul trăieşte tot după pravilă, ca un om de rând, măcar că lăcuieşte dânsul într-un palat mare. Şi-au zis pitarul că-i curtea palatului aşa fel făcută încât ulea să se vază că oricine poate grăi cu-mpăratul, că ograda-mpărătească e ca o piaţă slobodă verşicui. Şi de pe aceasta negreşit se cunoaşte că nu are trebuinţă împăratul să-l păzească neferi şi arnăuţi cu puşti şi cu pistoale, nici să-şi apere viaţa cu ziduri şi porţi zăvorâte. Şi nici n-au văzut dânsul pe nimenea să meargă-n patru labe dinaintea-mpăratului şi să-i pupe papucii, că acolo-s altfel de oameni, nu ca noi, care suntem ca vitele, că cine cum se scoală mare mai rău ne-njugă. Acolo legea şi judecata sunt mai tari şi decât împăratul, c-au auzit dânsul de-un morar ce l-au tras la judecată pe însuşi împăratul. Şi-aceluia i-au dat judecătorii dreptatea, cum au venit după lege, nu-mpăratului! Şi nu se poate dumiri dânsul cumu-i suferă toţi lui Vodă şi-l lasă de face cum i se năzare. Şi s-au mâhnit zicându că ne-or blestema copiii noştri că nu ne-am pus destul împotrivă şi să-l fi oprit, că rea moştenire le vom lăsa.

Întâlniri

T

— Urâte-i sunt faptele şi mult rău ne-au căşunat, i-au dat Triglava dreptate, că ne ţine sub spaimă ridicând în furci şi surghiunind şi canonind pe toţi câţi îndrăznesc a-l grăi de rău. Atâta i-au înfricat pe toţi şi-aşa i-au făcut a se pârî unii pe alţii şi i-au învrăjbit, cât au ajuns de se mănâncă ei precum câinii…

— I-au dat învăţătură Ianache, au rânjit Tănase, c-acela-i mintea lui Vodă, şi i-au zis că, de-ar vrea Măria Sa, măcar că-i om puternic, să rupă un mănunchi de nuiele, nu va putea, dară de le va rupe una câte una i-a veni lesne. Că zece gâşte, dacă tabără pe-un dulău, îl răzbesc, dară de le va răzleţi dulăul nicio supărare nu va avea de la ele, ce pe toate le-ar putea înfuleca. Pentru care-nvăţătură l-au

lăudat mult Vodă şi l-au făcut stolnic, că l-au sfătuit să-i stârnească pe oameni, zicându că pentru dânsu bine-a lucra pizma!

— Aceasta-i învăţătură de la Satana, care şi lui Cain i-au fost sfetnic, cându l-au pus de-au ucis pe frati-su, s-au mâniat Veniamin. Că bine-au lucrat pizma încă de cându s-au făcut lumea!

— S-au adunat lăcomia cu nebunia, au râs Tănase, că de Vodă să zici c-ar fi deplin cuminte nu se poate, că umbletele lui nu-l arată a fi tocmai teafăr la cap. Ba nici şir la vorbă nu-mi pare că ţine, că însumi l-am auzit vorbind bazaconii de celea cum scrie la *Alixăndria*. Au făcut dânsul joi petrecanie foarte veselă la Hortolan, adică aşa am auzit, că eu când am ajuns era vremea cam trecută şi tocmai povestea Vodă de pe cându umbla pe mare. Şi-a zis că-ntr-un rând, fiindu vijelie mare, i-au purtat la un liman pe unde umblându ei au aflat o peşteră de os. Şi, dac-au privit mai cu luare-aminte, au văzut c-au fost aceea o tidvă a unui jidov de aceia din vechime, fiindu aşa cam cât o casă de mare. Şi zicea că-n ostrovul acela au mai fost şi-un soi de păsări care n-au avut pe ele fulgi, pene, ce păr lung, muieresc, roşu ca focul, fiindu-şi iuţi foarte, c-au vrut dânsul să prinză una, dar n-a fost chip!

Întâlnir i

Şi, ascultându-l, tot cletina Veniamin din cap şi-au zis apoi că, precum se vede, adevăr adânc e-n vorbele *Ecleziastului* unde se zice că nebunia este pusă-n dregătorii nalte, fiindu, cum îi pare lui, obicei de când lumea.

— Asta-i pentru că au lăsat Dumnezeu în lume şi firi pătimaşe, le-au desluşit Grigoraş, care se lasă stăpânite de aprindere, fiindu semnul lor focul. Aceia sunt doritori de faimă şi putere, fiindu pornirea ce au încolţită dintr-o prea mare iubire de sine. Aceştia, cum au păţit şi Avesalom, cel cu mândre plete, de multe ori se prind în încâlcelile celor de le făptuiesc, ajungând şi-asupra părintelui lor a ridica sabia. Şi calea lor e fără cumpănă, că nu-i a cugetului, ce a patimii…

— Cu-nţelepciune ai vorbit, l-au lăudat Tănase, şi-adânc ca la *Cazanie*. Şi să ştii c-ai spus lucru prea adevărat, că însumi am fost de faţă şi l-am auzit zicându-i lui Ianache stolnicul: Când ajungi într-un loc nalt, trebuie să te ţii acolo-şa cum oi şti şi oi putea şi măcar ce-ai face, că altfel cum s-ajungi vestit în lume şi să rămâi pomenit în veac? Din care vorbe se-nţelege bine că de sla-vă-i însetat, şi-i doritor de faimă, fiindu om prea iubitor de sine, cum au zis Grigoraş. Că-i Vodă, precum îmi pare mie, ca Narţis din poveste ce singur pe sine s-au iubit în oglinda apei, de-au şi pierit…

Şi-ar mai fi urmat dânşii a zice multe, dar au luat seama că e vremea târzie, fiindu soarele spre asfinţit, şi, lăsându-l pe stareţ, au urcat în caretă şi-au pornit, avându ei grabă s-ajungă pe la casele lor. Le-au fost zorul pentru o meteahnă ce-avea Vodă, că dădea în fieşcare seară cu tunul de la Curte, tot la un ceas turcesc, să se ştie că nimeni nu mai e slobod să umble pe poduri, ce la casa lui să şază!

De la acel ospăţ ce-au făcut la mănăstire, au prins Triglava a-i arăta multă dragoste pitarului, că tot îl poftea pe la dânsul de şedeau la vorbă ceasuri de vreme, că avea boierul vinuri bune, stăpânind neşte vii pe la Dragă – şani. Cu vinuri de acelea, singuri îşi făceau fierbinţeala întâlniri minţii, că se strângeau toţi în odăi la Triglava şi făceau sfat şi se povăţuiau cu ce meşteşuguri să-l scoată pe Ianake din dregătorie şi cum ar face să-l alunge pe Vodă. Că umbla Sotir cu multe vorbe răzvrătitoare, avându din fire pornire către zarvă, căci pătimea el de dimerghesie, şi cu mânie mare se ridica asupra grecilor, zicându:

— Dar până când să le răbdăm furaturile şi smintelile? Că atâţia oameni pierit-au de moarte silnică, alţii pribe-git-au pe veci în ţări streine, alţii, despuiaţi de averi, au căzut şi-au calicit.

Şi mai zicea de greci c-ar pune biruri şi pe ploaia din cer, măcar c-aceea-i de la Dumnezeu! fără mai mult se scârbea că se răzleţesc oamenii, că se bat ca iepurii, fugind adică, şi mai bine-ar face de s-ar aduna.

Iară Triglava tot încerca să-l mai domolească, amintindu-i cuvântul vechi ce zice că din fire ţese muierea răbdătoare pânza lată, că trebuie răbdare şi chibzuinţă, să nu pornească lucru bun, dară la vreme nepotrivită şi fără folos, că, dacă peştele-i în gârlă, nu pui borşul la foc. Şi i-au zis cuvântul din bătrâni, că la lemnul tare trebuie secure ascuţită, măcar că Sotir îi întorcea vorba zicându că la vreme de lipsă şi-o unealtă rea-i bună.

Dar n-au trecut multă vreme şi-au avut pitarul o-n-tâmplare din care s-au mai muiat, c-au cunoscut a fi multă dreptate-n spusele boierului, cându-i zicea de chibzuinţă, întâmplarea aceea au fost aşa: dac-au rămas pitaru-n târg, că-l ţinea Tănase-n gazdă, au trimis acasă răvaş că s-au apucat de daraveli de negoţ şi-are să mai rămâie. Dar dânsul numai de negoţuri nu s-au ţinut, că tot bătea podurile şi se-nsoţea cu fel şi fel de oameni, făcându multe-ames-tecături, c-au avut legături multe şi tari. Şi-au prins a-şi trece vremea umblându cu Tănase şi cu Grigoraş tot prin cârciumi şi cafenele şi vorbind cum nu se cuvine pe seama stăpânirii. Îşi făceau ei veacul mai mult pe la hanul lui Agop, armeanul, care-i în capul Podului Mogoşoaiei, dincolo de strajă, de i-au zis mai apoi şi Hanul Galben, în t în i şi-i tot purta Grigoraş într-acolo din pricina unei muieri, care-o ţinea armeanul la han, o fată curvă, Olerica, ce şi pentru Agie multe slujbi făcea. Că, avându Aga Manolache prepus pe câte cineva şi, îi da în seamă aceleia să-i iscodească tainele. Era aceea frumoasă peste fire, dară stricată tare, că multora au mâncat banii, fiindu apucătoare de fel, şi se neguţa scump rău. Şi era o vreme de cându birnic i-au fost Grigoraş, de l-au şi calicit.

Acolo, la hanului lui Agop, şezând-u dânşii-ntr-o zi sub umbrar şi bând vin de Drăgăşani cu cofa, se tot împungeau din vorbe pitarul cu Tănase, că s-au fălit dascălul cu puterea ce-avea, zicându cum au frânt el într-un rând oiştea unui car numai din puterea braţelor. Şi-şi tot dezgolea braţul şi-şi juca muşchii sub nasul lui Sotir, dară nu prea l-au luat acela-n vreo seamă. Însă dascălul, se vede, tot căta pricină să-l stârnească, zicându să-şi arate şi

dânsul puterea, numai că, fiind băut, cam încurca limbile, stăruind mai mult greceşte către pitar:

— *Tis şi estin i dinamis*? adică, întreba el, care-ţi este puterea? Că voia, zor-nevoie, să-i drămuiască virtutea. Şi s-au trufit Sotir şi-au luat o para din pungă pe care, după ce-au arătat-o şi dascălului şi lui Grigoraş, o au îndoit-o ca pe-o frunză, numai cu două deşte, măcar că s-au cam căznit niţel. Şi-au aruncat-o pe masă, aşa-ndoită, şi i-au zis lui Tănase să facă şi dânsul aşijderea, dară dascălul n-au vrut deloc, zicând că e cărturar şi nu se cuvine să facă pehlivanii de acelea-n cârciumă…

Pe când se desfătau dânşii în acea-ndeletnicire neroadă, au intrat pe poartă un om, călător pasămite, căci au fost plin pe straie de pulbere, spre care, văzându-l, au strigat pitarul:

— Varahia!

Şi s-au ridicat mergându către el. Iar călătorul, dacă l-au zărit pe pitar, s-au luminat la chip şi-au venit către dânsul de s-au strâns în braţe. Şi-au adus pitarul pe acel călător la masă şi-au cerut îngăduinţă să şază acolo, întâlni îi zicându că-i e prieten vechi. Şi, dac-au mai băut vin, au mărturisit acel Varahia că-i fugar de la Ţara Ungurească, fiindu căutat de stăpânire c-au făcut răzmeriţă şi-au sculat gloatele, c-au fost şi dânsul cu Ursu şi cu Cloşca. Şi-au spus el multe de-acel Ursu Horea, care-au fost capul răzmeriţei, zicându Varahia c-au fost om bun, fiindu dulgher, precum Iosif al Mariei. C-aşa l-au cunoscut dânsul, mai demult, cându au ridicat acela biserica din Cizer…

Dară cu răzmeriţa au mers rău, după cum au spus, că au trimis împăratul oşti multe asupra lor şi pe capii lor i-au prinsu, c-au fost un vânzător ce i-au dat pe bani, ca Iuda, şi i-au omorât cătanele cu canon mare. C-au pus de le-au sfărâmat oasele pe încetul, luând-o de la fluierul piciorului, cum însuşi au mers şi-au văzut, pentru ţinere de minte, măcar c-au fost primejdie mare pentru sine, că-l putea cunoaşte oarecine. Şi-au spus Varahia de dânsul că, fugind, s-au scăpat de moarte, dară n-au mai avut cum şade-n ţară,

şi-i mai bine de un an de când umblă fugar printre străini, avându capul pus la preţ mare pentru moarte de om ce-au făptuit.

Să-l fi văzut la-nfăţişare n-ai fi putut zice c-au săvârşit omor şi nelegiuiri că, măcar că era om mare la trup şi nalt mult, cât pitarul, se arăta domol la mişcări şi blând la fire. Avea dânsul părul capului bălan, împletit în coade pe lângă urechi, şi căta nevinovat la om, că-i erau ochii sinilii. Şi vârfute-au avut multă, după cum s-au văzut, că, zărind pe masă banul ce l-au îndoit Sotir, l-au luat zicându că-i pagubă să strici un ban bun. Şi numai cu deştele l-au dezdoit de l-au făcut bun la loc.

De pe ce-au spus pitarul s-au înţeles c-au avut dânsul întocmiri de negoţ cu Varahia, fiindu şi-acela geambaş de cai. Şi-au fost ei, se vede, buni prieteni, cât i-au şi dat pitarul bani mulţi, să-şi mai îndrepte starea, măcar că nicio nădejde să-i mai capete-ndărăt n-au avut. Şi n-au fost Varahia om blajin cum părea la chip, că nu s-au spăimântat de câtă moarte-au ieşit din răzmeriţa ce-au făptuit, întâlniri ce au umblat cu Sotir pe lângă cărturari să scoale gloatele şi pe la noi, să facă omor şi prădăciune. Cu tâlhării de-ace-lea cugetau să surpe stăpânirea, c-au zis dânşii că nu-i bună rânduiala cum au fost şi să facă alta. Dar umbletele lui mai târziu s-au văzut, că atunci, stându cu cărturarii la masă, tot bea vin mult, fiindu însetat, după cum şi-au cerut iertăciune. Că s-au mărturisit dânsul şi-au zis că, nemaiavând bani, au ajuns, acu mai în urmă, de-au băut şi braga, care, poate ştiu dumnealor, este un terci din făină de mei ce-au fost lăsat să fiarbă, şi poate să fie bun, când eşti flămând, că e şi săţios. Numai cât, neavându el deprindere să bea acel terci, i-au căzut rău la burtă şi-au dat în urdinare. Şi-a păţit ruşine, că l-au prins neputinţa-n uliţă şi s-au dat după un gard. Dară l-au lătrat câinii, că l-au năvălit, şi s-au strâns gloată multă care l-au şuierat şi i-au strigat huideo! Şi trebuie să bea mai mult acum, ca să-şi mai dreagă măruntaiele. Iară mai bine, cugetă dânsul, i-ar cădea un vin de cel negru, vârtos, c-acela îţi strânge burta… Şi-au poruncit pitarul de i-au adus de acela şi toţi l-

au căinat c-au ajuns de-au băut braga!

Din cum se uita după muieri acel Varahia s-au putut vedea desluşit c-avea năravuri rele. Ba, cându au văzut pe Olerica urcând pe scări, c-au mersu până sus, în odăi, cu Grigoraş, au grăit tare către pitar:

— Tulai, Doamne, cumu-i de faină, tune dracu-n folele ei! Avan mai mestică din buci! No, cată numai şi ia seama ce chişiţe are!

— Varahia acela, precum se vede, fiindu de tânăr tot geambaş de cai, căpătase deprinderea de-a preţălui şi muierile ca pe iepe!

— No, frate, au urmat ungureanul, aista dacă te-apucă la loc mai înghesuit te dumică de te-alegi tăt dăraburi. Feri-mă Doamne! s-au păzit dânsul, dar au fost cu gând viclean că, după aceea, de multe ori s-au văzut umblând pe la acea Olerica. Dar poate să fi avut ungureanul şi oarece neguţătorii cu dânsa, măcar că geambăşie n-am auzit de aceea să fi făcut.

Întal n în 1

Şi-au tras învăţătură Sotir din ce-au povestit Varahia că, mergând la Triglava, au spus de cum au fost întâmplările cu răzmeriţa şi zice c-au blestemat Sotir şi-au zis că, dac-au făcut Dumnezeu un lucru strâmb, nimeni nu poate să-l mai îndrepte. Şi le-au adus aminte dânsul de-o vorbă proastă ce zice că, făcând Dumnezeu lumea, au luatu aminte că au făcut pământul mai mare decât cerul şi-au vrut să dreagă ce-au greşit, dar nu s-au priceput cum. Şi-au trimis pe albină la arici, să-l iscodească, şi-acela au zis să mai strângă pământul, să-l facă văi şi munţi, pân-o-ncape sub cer. Şi-aşa au făcut Dumnezeu şi-au strâmbat pământul să aibă loc sub cer.

Dar vorba asta are – un tâlc, s-au cugetat dumnealui, măcar că-i pornită din proşti, că, au vrut să zică, dintr-nceput mai mult lut au fost pe lume, din care şi pe om l-au zidit Dumnezeu, iară lumea cerească e mai puţină, măcar că pare a cuprinde şi-a acoperi pământul. Cuprinderea aceasta-i însă doar o amăgire ce-au scornit-o ariciul, căci, de s-ar netezi pământul, bine s-ar vedea că nu-l cuprinde

cerul, că n-ajunge prin toate adânciturile. Şi, din strâmbătura aceea, lucrurile au urmat a merge tot strâmb, şi-aşa vor fi cât a fi lumea, că-i cer puţin şi prea mult pământ…

Aşa, mâhnit în sufletul lui, au luat pitarul drumul către casă, la Glavacioc, să-şi mai descâlcească treburile pe-acolo. Dară mult n-au zăbovit că, la puţină vreme, iar s-au arătat în târg, mergându să-l vază pe boierul Vlăşceanu, c-au zis să-i fi adus veste de la acel vescov. Şi-au povestit cum s-au înfruntat cu Teofan, c-au mersu la mănăstire şi-au spus egumenului întâmplarea cum au fost la drum de l-au prădat sluga. Că, i-a zis egumenului, acela, sluga lui, de bună seamă c-au fost cumpărat cu bani, dar cine l-au cumpărat, măcar că dânsul nu ştie, n-are la ce se bucura. Şi s-au jurat că-l va ucide cu mâna lui pe cel ce s-o atinge de moşia lui, ca să ştie şi egumenul şi să spuie cui va socoti că-i face trebuinţă să ştie. Şi-acela, cu făţărie, se făcea a nu şti nimic de-acelea.

În t îl n i r i

Şi dumnealui, pitarul, n-au mai putut rămâne acasă, că n-avea tihnă-n suflet şi nici liniştea somnului nu-şi mai afla, tot răsucindu-se noaptea-n aşternuturi şi cu ochii aţintiţi pe pereţi. Că-i părea să-l tot mustre moşu-său, acel Udrea Mogoşanu de pe care-au moştenit ei moşia, fiindu povestea lui zugrăvită pe perete. Şi-i părea că se tot uita acela cu mânie la dânsul şi-ncruntat, socotindu-l nevrednic în neamul lor. Şi, într-o noapte, dacă n-au mai suferit uitătura acelui, s-au sculat, şi-au luat calul şi-au pornit la drum, cu gând să s-abată pe la vescov, să se mărturisească şi să-i ceară povaţă.

Ajungând dânsul la conacul de zid alb, dac-au zărit lumină la o fereastră, au bătut la uşă, măcar c-au fost în puterea nopţii. Şi i-au deschis însuşi vescovul şi l-au poftit la dânsul în chilie iară dumnealui, mai-nainte de toate i-au spus c-au dat semnul cui trebuia, că i-au îndrumat Dumnezeu căile, oricât au uitat să-ntrebe de numele aceluia. Şi-au spus apoi de biata ţară, cum au stricat-o grecii, şi de rătăcirea-n care trăiesc oamenii, de-au ajuns

mai nevolnici ca nişte babe, că fieşcare numai grija pentru sine o poartă, iară de altele, ce sunt amare foarte, nimica nu mai caută, parcă i-au legat la ochi Dumnezeu…

Şi, zâmbindu către el, au tras vescovul o carte de pe poliţă şi-au răsfoit-o niţeluş, zicându:

— Scrie aici, la *Sindipa*, o pildă cu o vulpe care-au fost prinsă-ntr-o cetate şi n-au mai avut cum ieşi. Pentru care, s-au dus vulpea la poarta târgului aceluia şi s-a făcut moartă. Şi, făcându-se ziuă, o au zărit un om care-au zis că-i bună coada vulpii să şteargă moara cu ea. Şi i-au tăiat coada şi vulpea au îndurat durerea cozii şi nu s-au clintit nimica. Şi-au mai venit şi alt om şi-au zis şi-acela că urechile vulpii sunt bune de plânsoarea copilului. Şi i-au tăiat şi urechile şi au răbdat vulpea durerea urechilor şi nu s-au clintit nimica, fiindu-şi poarta tot închisă. Şi alt om au mai venit care-au zis că dinţii vulpii-s buni pentru durerile de dinţi. Şi-au luat un cataroi de jos şi i-au rupt dinţii şi-au îndurat vulpea şi durerea de dinţi şi n-au întâlniri clintit câtuşi. Şi-au mai venit un om şi-au zis că inima vulpii-i bună la durere de inimă. Şi-au tras custura de la brâu s-o spintece, să-i scoată inima. Şi vulpea n-au mai răbdat să-i ia şi sufletul, că s-au deschis atunci şi poarta şi-au dat pe poartă de s-au izbăvit…

Şi-au zis vescovul de pilda aceea că-i plină de tâlc, căci au făcut-o un înţelept ce-au vrut să zică, după cum au cugetat dânsul, că multe poate să rabde omul, fiindu-i împrejurarea neprielnică, dară să-i iei sufletul nu te-ngăduie, şi nici Dumnezeu nu te lasă, fiindu sufletul dar de la Dumnezeu care nu stă sub putere omenească. Şi-atun-cea şi poarta izbăvirii se deschide, cându pentru sufletul lui se bate omul, că de toate cele lumeşti te poţi lepăda, bani de-or fi, moşii de-or fi ori altce, dară de sufletul tău nu te poţi lepăda, nici întru necurăţenia sufletului nu poţi vieţui.

Şi i-au dăruit acea carte, s-o ia cu sine, de le-au şi arătat-o: o bucoavnă veche, cu scoarţe grele de lemn îmbrăcat în piele, care pe mărgeni au fost cam mucedă, c-au fost, se vede, locul umed unde-au stat. Iară dinlăuntru, pe prima foaie a cărţii, au aflat scris desluşit: Macarie,

fiindu acela numele vescovului. Şi-au povestit Sotir cum i-au mai spus vescovul şi de Brâncoveanul, că toate cele lumeşti au lăsat şi-au pierdut, cându l-au pus turcii la cazne, dar sufletul şi-au păstrat curat, că nu şi-au lepădat legea şi credinţa. Şi, măcar că l-au omorât cu rea moarte, că sub ochii lui i-au tăiat pe coconi, dacă nu şi-au pângă-rit sufletul, s-au ridicat biruitor asupra păgânilor, întocmai sfinţilor mucenici. Şi-au rămas spre pildă că, s-au înţeles bine, nu e putere pe lume, cât de mare să fie o-m-părăţie, care să aibă putere asupra sufletului cuiva. Iară cine-şi scapă sufletul şi trupul poate să-şi scape, că puterea noastră din suflet ne vine…

Tăcând pitarul, au luat vorba Tănase de-au zis că pilda Brâncoveanului şi turcii-au înţeles-o şi, temându-se, n-au mai suferit Domn pământean, ce ne-au dat sub grecii…

— Voi umblaţi să-nţelegeţi căile Domnului, le-au zis Triglava, şi uitaţi vorbele cum au zis la *Ecleziast*, că unde-i înţelepciune multă e şi mult necaz şi cine ştie multe are şi multă durere. Şi-au tras apoi *Scriptura* de pe poliţă de le-au cetit cuvintele *Ecleziastului* unde zice că nu e altă fericire pentru om sub soare decât să mănânce, să bea şi să se veselească.

— Cum aş putea? zice să fi sărit Sotir, numai dac-aş fi orb şi surd, să nu văd şi să n-aud! Că-i adevărată vorba cum mi-ai spus odată, *pas anthropos filozoos*, că, adică, orice om iubeşte viaţa, dară nu tot domnia ta mi-ai zis cum spune la Evanghelie: *udis gar imon cafto zi*, care-nseamnă că nimeni dintre noi nu trăieşte numai pentru sine? Ci nu vedeţi ce-i în jur? Bine-i că ne stăpânesc şi ne răpesc toate şi turcii şi grecii? Şi ce-om lăsa copiilor noştri? C-au fost mai demult neamul nostru vestit şi lăudat şi în lupte tare, iară acum fără putere şi fricos s-au făcut şi fără de faimă şi ocărit de toţi zace. Că s-au rătăcit în întunericul neştiinţei şi-au orbit, că de-nvăţătură nicio naţie nu-i lipsită, numai a noastră şi cea ţigănească. Şi-aşa om ajunge toţi a ne lepăda şi-a ne robi ca pe ţigani, căzând-u noi slugi a fi pe la alte neamuri, să fim de batjocura acelora!

După ce-au zis pitarul acestea, zice că nimica nu s-au mai înţeles, c-au făcut vorbă multă şi toată deodată, că fiecare striga-n toate părţile, zicându unul una, altul alta, de-au fost sfat ca-n balamuc, la Sărindar. Şi-abia-abia i-au domolit Triglava, aducându-le aminte de ziduri că au urechi. Şi i-au întrebat apoi, să-i spuie, ce le e voia? Şi toţi într-un glas zice să fi zis:

— Să sculăm ţara şi să ne mântuim!

Iară Grigoraş au prins a le-aduce aminte cum au fost sub Grigore Ghica, la leatul 1769, cându au venit Nazare Carazin, moscalul de l-au trimis împărăteasa, şi-au făcut răzmeriţă cu polcovnicul Ilie, comandirul volintirilor. Că şi pe Vodă l-au prins dânşii atunci, măcar c-au fost pitit întâlnir i întâlniri într-un cufăr, în prăvălie la Hagi Târtan, lipscanul. Şi-au zis şi Tănase, tot împungând cu deştiul, să scrie răvaşe pe la-mpărăţii, să ceară milă şi ajutor fimdu şi-aceia creştini.

— Ba nu-i bine cum zici! s-au ridicat Triglava-n toiag. Că o aşa lucrare nu pe cei dinafară trebuie să se razime, ce pe aceia dinăuntru. Că nemţii au moscalii, dac-or veni, că şi să nu vie se poate, de nu le face lor trebuinţă, gândeşti c-or mai lăsa ce-au apucat şi-or pleca? Şi cu ce te-ai uşurat dacă nu mai dai birul turcului, ce neamţului au moscalului? Că slobod tot nu eşti şi tot ca ursul vei juca, au că-ţi zice turceşte, au că-ţi zice nemţeşte. Luaţi aminte, ce vă spun că, pentru războieli ce vreţi voi a face, trebuie multe şi bune boieli, sulimanuri tari, ca să vază desluşit pricina nu numai cei de-or purta războiul, ce şi-mpărăţiile. Pentru aceasta trebuie răul să sporească şi stârniţi grecii ca mai tare să jupoaie ţara…

— Ba să-mi fie cu iertare, s-au mâniat Sotir, dară nu pot înţelege eu vorba aceasta, ce gâcitură a mai fi? Au pricina ce-i la mijloc nu-i tocmai că-i rău cum e? De ne-au ajuns cuţitul la os? N-or fi bieţii oameni destul de apăsaţi? La ce să le mai sporim amarul?

— Să nu cugeţi astfel, l-au domolit Triglava. Nu uita că te pui cu grecii, care-s prea iscusiţi în urzeli şi, dacă vrei să-i rămâi, trebuie lucrare meşteşugită. Că mai sântu

în gloată mulţi de-aceia de-l laudă pe Vodă, văzând-u cumu-i beleşte pe boieri, că le pare lor a face Domnul dreptate. Nu-i pricep ei videşugurile, că niciun bine nu e pentru ţară în acelea de făptuieşte, că binele de obşte nu vine din prăvălirea celor de sus, ce din ridicarea celor de jos prin învăţătură şi-nlesniri. Nu văd ei că ridicări n-au făcut decât neguţătorilor, pentru paralele acelora, iară nu pentru c-ar fi avut aceia-nsuşiri. Că neguţătorul nu-i nici ţăran să are câmpul, nici meşteşugar să facă vreun lucru văzut şi trebuitor, nici cărturar să-i deprindă pe oameni care-s cele bune şi frumoase ale vieţii. Neguţătoru-i doar înşelător nărăvit la trai bun, că nici soarele întâlniri nu-l pârleşte, nici ploaia nu-l udă, nici vântul nu-l usucă, nici munca nu-l istoveşte.

Şi-apoi nu uita că-nţelepciunea celor vechi ne-nvaţă că şi din covârşirea răului se iveşte binele. Că lumea nu mai rabdă când o-neacă răul, iar din supărarea supuşilor se naşte multă putere cu care, dacă o fi cine s-o poarte către unde trebuie, s-ar putea face altfel de aşezare, să-ntoarcem stăpânirea la un domn pământean. Să nu uităm vorba care-au lăsat-o bătrânii, că lipsa frânge legea! Să ferească Dumnezeu de cine-au pierdut toate, de-au rămas numai cu sufletul, că lumea-i ca vulpea cea din pilda *Sindipii*: rabdă multă durere, dară vine-o vreme când nu mai îndură, că nu mai poate, şi-atunci se scoală şi face răzmeriţă. Iată, acu e lipsă mare, c-au pus Vodă biruri neprăvilnicite, dară lumea încă rabdă, cum şi vulpea au răbdat durerea cozii şi-a dinţilor. Şi stau oamenii şi nu clintesc nimica, că nu i-au covârşit tot răul şi mai sunt încă şi de-acei ce-şi pun nădejdea-n Vodă, că nu pot crede să fie Domnul ţării scrântit, ştiindu că-i unsul lui Dumnezeu. Pentru aceia trebuie boiele, mai bine să-l zugrăvim, să-i vază chipul lui adevărat.

Şi, pe vorbele lui Triglava, au pregândit dânşii fapta, sfătuindu-se ca mai tare să tulbure apele de cum erau şi ţipetele norodului să-ntărâte. Şi se cugetau dânşii cum ar face mai bine să-l strice pe Mavrogheni cu turcii, că nu dibuiau calea, dar au zis Sotir să-i fi spus vescovul să nu

uite vorba veche ce zice că morarului, dacă-i iei apa, îi şade moara. Şi-au fost nedumerit, zicându că n-au prins întocmai înţelesul ce-au avut acea vorbă.

— Ba nu-i tocmai aşa adânc, i-au zis Triglava, că puterea morii din apă se trage, iară puterea lui Mavroghene din bani îi vine, cu care şi-au căpătat trecere la turci, tot plătind peşcheşuri. Fără bani olog ar fi şi neputincios, iar trecerea lesne şi-ar pierde, că-i om ne-nvăţat, mai pătimindu, precum l-arată umbletele, şi de megalopsihie. Şi-mi vine a crede că, de-ar săvârşi unele fapte dintru care întâlniri să se vadă că n-are însuşire a fi Domn, s-ar lepăda împărăţia de dânsul. Că noi suntem aici poarta turcilor către Evropa, care n-o vor lăsa aceia s-o piardă. Şi-aşa faimă, care să-i risipească trecerea, l-am putea ajuta să capete, numai cu banii e lucru mai gingaş, dar o vrea Dumnezeu cu noi şi-om nemeri şi-acolo meşteşugul…

Şi s-au vârât Tănase-n vorbă, c-au zis să-şi aducă aminte c-au cunoscut dânsul, cându s-au dus cu beizadelele lui Ipsilante la Sibiu, un argintar, care-au fost tarapanagiul Mariei Thereza, împărăteasa, şi-avea acela dibăcia de-a bate bani calpi.

Şi-au stat pe gânduri Triglava şi l-au întrebat pe Tănase de n-ar putea să-i mijlocească pe lângă acel argintar, măcar şi calpuzan de-a fi, să-i lucreze o candelă ce vrea mai de multă vreme să-i dăruiască lui Veniamin, stareţul de la Cernica. Şi, cum s-au înţeles mai târziu, dacă s-au ajuns din vorbe şi-au făcut înţelegere, au clocit dânşii o urzeală sucită, precum mai pe lungul vom arăta. Ci să spunem, până a zice de acelea, de altele ce-au mai fost.

În ca Re uRMează a se pare priciniisor din ca Re s-au zvârnit ce s-au *im Mw* sotir, piravis, ev ot umblând Sotir cu Tănase şi cu Grigoraş, l-au învăţat aceia năravul de mergea la cafeneaua lui Hagi Moscu, „La patru harapi”, unde se adunau mulţi călători. Cafeneaua au făcut-o Hagi Moscu-ntr-o odaie mare, boltită, cu divanuri pe lângă pereţi şi cam plină de fumul ce se ridica din ciubucele mulţilor fumători, că era ciubucul slobod. Şedeau acolo,

tolăniţi pe laviţe, arnăuţi cu fesuri şi fustanele albe încreţite, turci cu ţestele-nfăşurate în cealamale, ovrei în halate soioase şi cu tichii negre pe cap, greci cu picioarele vârâte în opinci cu canafi, lipoveni bărboşi, cu ochii ascunşi sub margenele largi ale pălăriilor negre, negustori nemţi, în haine strâmte pe trup şi cu părul capului adunat în coadă pe ceafă, şi alte naţii de oameni, vorbind toate limbile Evropei, de păreau a fi curat Turnul Vavilonului. Pe tablale de alamă galbenă, împodobite cu flori bătute din ciocan, aburea cafeaua în felegene tot timpul, că Hagi Moscu avea dever mare, ştiindu el bine să-şi poarte neguţătoria. Ba ţinea acolo, să-i sporească vânzarea, şi-un ceauş de juca, la anumită vreme, caraghiozul turcesc, cu păpuşi, şi-acela spunea vorbele nu numai

Iubiri

T

turceşte, ce şi greceşte şi româneşte, cu măscări multe şi murdalâcuri, care nu le mai spunem, că poate nu se cuvine.

Luase obicei Sotir de juca ghiulbaharul, ca să se-aşeze la vorbă cu Hortolan, care pe toate le ştia, primindu el şi gazetele nemţeşti de la Beci. Hortolan acela avea meseria de negustor, dară mai mult număra podelele pe uliţă, că tot bătea podurile, stând la taifas cu oricine. El stare-au avut bună, că muierea i-au fost armeanca şi se pricepea la negoţuri, avându ea şi fraţi mulţi şi neamuri, ba la Stambul, ba la Beci, ba la Cracovia, ba la Lipsea şi mai ştiu eu pe unde. Aceia toţi îi trimiteau mărfuri bune, cât şi ţineau armeanca dugheană mare cu de toate, cum n-au mai avut nimenea: covoare, argintărie, scule scumpe, blănuri, lipscănie, băcănii, ce voiai.

Dânsul, Hortolan, au fost iscoadă franţuzească, că slujba i-au fost să stea cu urechea-ntinsă, deşi bani căpăta pentru acele auziri. C-au fost, cum se ştie, neaşezare mare-n Evropa, umblându multe vorbe răzvrătitoare, dintru care şi răzmeriţa s-au făcut mai apoi, cându s-au sculat franţuzii contra stăpânirii ce-au fost, de singuri şi-au tăiat craiul, cu crăiasă cu tot, zicându că nu le mai face lor trebuinţă să-i

apese nimenea. C-au fost oameni cărturari, volterişti, ce tot ziceau de Dumnezeu că nu e, arză-i matca focului! şi că toţi oamenii deopotrivă sunt. Lucrările lor mai târziu s-au văzut, că pe subt ascunsul şi-au ţesut ei pânza multă vreme, dară câte ceva tot s-au mai răsuflat din acele taine şi uneltiri. Şi aveau frică mare împăraţii, că se puteau strica aşezările ce-au fost din acele uneltiri, măcar că, săpându-se unii pe alţii, tot umblau să se şubrezească pentru ca-n urmă mai lesne să se poată cotropi, ca să-şi mai lăţească-mpărăţiile şi pe unde n-au avut. Iară ca să afle, ţineau iscoade pe la alţii, făcându-se aceia altă treabă a avea, precum au fost Hortolan, care-au ajuns de s-au înţepenit bine pe lângă Mavroghene, de la care mai mult

Iubiri au cumpărat neguţătorul decât au vândut, fiindu pus să stea cu ochii asupra turcului.

Pitarul, dac-au fost om umblat, au cam priceput iute care era îndeletnicirea lui Hortolan şi, făcându-se a intra cu dânsul în unele negoţuri, afla multe de la acela, fiindu peste tot vârât. De pe urma lui Hortolan, cunoştea bine cum erau trebile împărăţiilor şi cine pe unde câta să bată război, că umbla după sfatul lui Triglava şi sta la pândă să afle împrejurare prielnică lucrăturilor ce-au pus dânşii la cale, dară mai mult petreceau cu acela-n dezmăţuri, că erau amândoi cam deşuchiaţi la umblete. De faptele lui Sotir însuşi Grigoraş au povestit, că l-au şi afurisit, fiindu ei împreună cându s-au aflat pitarul cu grecoaica-ceea de i-au fost ţiitoare…

Asta au fost într-o zi, pe cându ieşeau de la Hagi Moscu şi-au fost, după zisa lui Grigoraş, o caretă nemţească, de acelea aduse de la Beci, care, trecându pe lângă dânşii, au oprit mai încolo. Şi-au scos capul pe geam o muiere, frumoasă foarte, ce-au vorbit greceşte către pitar. Şi, măcar c-au fost lume multă-n jur, au făcut precum nu se cuvine, c-au sărit Sotir în caretă şi l-au părăsit pe Grigoraş, în mijlocul uliţii, să fluiere-a pagubă. C-au zis să-i fi plăcut şi lui acea muiere, c-aducea la chip cu Thaïs, ţiitoarea lui Alexandru Machidon, de i-au avut Triglava chipul zugrăvit într-o cadra. Şi s-au dus Sotir de nici nu s-

au mai văzut o vreme, c-aveau şi grijă, neştiind povestea ce-i. La vreo săptămână, cându s-au întors pitarul, măcar că părea cam istovit, au făcut dânşii din nou sfat la Triglava, că aflase multe Sotir de la acea grecoaică, care-au fost chiar Smaranda Şarkan, cu care-au avut dânsul patimă la Rusciuc, după cum le-au povestit. Aceleia, murindu-i bărbatul, c-au căzut bolnav de ciumă în Persia, la Ispahan, au venit aici, fiindu soră lui Condili şi, de pe acela, cumnată lui Vodă. Şi-au luat-o Doamna Mărioara pe lângă dânsa, şi-i arăta multă dragoste, fiindu muiere iubeaţă.

Iubiri

T

cum au fost şi dânsa, şi nice o taină n-au ţinut, ce-i spunea toate.

Şi-au zis Sotir, după cum au înţeles de la Smaranda, că, dacă s-au socotit Doamna că un bărbat nu-i era prea mult, şi-au luat ibovnic, lângă care-au mai avut, pe un Ioniţă Sikeliotis, vătaf de ceauşi, ce-au fost cu douăzeci de ani mai tinerel decât Vodă. Cătră acel Ioniţă, au zis pitarul, au scris Doamna unele răvaşe în care-au zis multe şi cam fără fereală. Iar Ianache Drakinos, luându aminte la slăbiciunile ce-au avut Doamna, au umblat cu meşteşuguri greceşti pentru a dobândi mai multă trecere. Aşa, au făcut Ianache cu acel Ioniţă cardaşlâc, adică s-au făcut fraţi, dar au fost el cu gând ascuns, că i-au apucat acele scrisori ce-au primit de la Doamna, fiindu multe suspi-nuri scrise-n ele.

Şi mai mult încă au suspinat Doamna dac-au înţeles c-au rătăcit Ioniţă scrisorile, că-l temea să nu-l taie Vodă, fiindu zuliar foarte, precum se ştie. Şi-au ajuns Doamna de joacă precum îi cântă stolnicul şi nemica nu-i ticneşte, trăindu tot într-o spaimă.

Şi-au zis şi Tănase vorbă, că i-au dat dreptate pitarului, c-aşa trebuie să fie, cum au spus. Că, după cum au prins dânsul de veste, au fost pesemne învăţul stolnicului de-au deschis Doamna o portiţă ascunsă-n zid, unde ţine strajă un mut. Şi care merge la Vodă cu jalbă,

trecând prin harem, se foloseşte mult, măcar că Doamnei multe scule şi scumpătături cată să-i dai, dară nu ei în mână, ce stolnicului, care-şi trage al lui. Şi după cât preţuieşte ploconul, vine Ianache şi-i desluşeşte Doamnei cum e-ndreptarea acelei pricini în pravilă, ca să se ţie de capul lui Vodă. Iară dacă celălalt pricinaş dă mai mult, merge iarăşi Ianache şi-o povăţuieşte pe Doamnă cum să-ntoarcă hotărârea, tot cu razim în pravilă. Şi, pe aceste tertipuri, nu se mai isprăvesc pricinile şi-i despoaie stolnicul pe cei ce se gâlcevesc, că n-au luat aminte el vorba cum scrie la

Archirie: să nu iai mită, că mita orbeşte ochii omului şi-i pierde sufletul.

Şi-au cletinat şi Triglava din cap, zicându că nice Doamna, ca toţi grecii, nu ţine seamă de-nvăţurile de-au scris la *Ecleziast* că mita strică inima. Şi rău fac şi-aceia care dau, că nu ştiu ei, precum se vede, ce-au zis *Ecleziastul*, că ce e strâmb nu se poate-ndrepta şi ce lipseşte nu poate fi trecut la număr. Că goană după vânt şi deşertăciune e totul şi nemica trainic şi stătător nu-i sub soare. Goi am venit pe lume şi-om pleca făr-a duce nemica-n mână din toată osteneala ce-am ostenit. Din care lesne se vede că umbletul după bani nu-i de niciun folos, ce numai goană după vânt!

Tăcând Triglava, au mărturisit Sotir c-au făcut dânsul un lucru ce nu s-ar fi cuvenit, poate, dară n-au putut face altfel, că n-au făcut pe învăţul cuiva, ce aşa i-au venit şi-au cugetat. Şi-au spus că, socotindu dânsul că Ianache ar avea asupră-i acele scrisori, s-au pus vreme de trei zile d-au iscodit aşezarea casei stolnicului. Şi-au aflat de-un Staico Lungu, vătaf de ogradă al stolnicului, ce-au fost din părţile lui, dinspre Glavacioc, cu care-au băut vin în cârciumă şi i-au spus acela toate rânduiehle casei, că s-au plâns de stolnic că-i prea de tot strâns la mână şi nemica nu lasă să-i mai scape printre deşte. Şi, noaptea trecută, s-a dus cu Varahia şi-au dat prin grădini la curtea stolnicului, aruncându ei carnea dreasă cu afion câinilor, de s-au lăţit pe jos, şi-au urcat apoi nesupăraţi printr-un nuc mare, de-

au coborât pe crengile aceluia pe şindrila casei. Şi-au trecut de-acolo-n pod, intrându pe-o răsuflătoare, de unde-au dat la odaia stolnicului, ce-au fost la catul de sus al casei. Şi-au intrat şi-acolo, c-au ridicat clampa-nchizătorii cu limba cuţitului, şi l-au luat din somn pe Ianache de i-au pus căluş în gură, să nu strige, şi l-au legat cobză. Şi-au crezut acela că-s tâlhari, c-au fost cu obrazul acoperit, să nu-i cunoască, şi tremura ca piftia şi tot scheuna ca o potaie bătută, că i s-au citit în ochi multă groază. Şi-au făcut

Iubiri

Iubiri

T

ei lumină-n odaie şi-au căutat peste tot, aflându multe pungi cu bani, iară acele scrisori nu. Şi, neavând alta cum face, s-au socotit să-l puie la munci, să le spuie unde-s, c-au fost un mangal în odaie. Dară, pe cându sufla el cu foiul în acel mangal, au zărit o besactea, care-a fost sub perină, pe jos, de nici n-au luat aminte şi n-au văzut-o.

Acea besactea, dac-au luat-o-n mână, au văzut c-au fost făcută cu meşteşuguri, că n-avea capac, n-avea-nchizătoare, n-avea nimic, ce-au fost otova. Şi-au râs Varahia de dânsul şi l-au luat-o din mână, zicându c-au mai văzut de acelea pe la ei, fimdu lucrătură ungurească. Şi-au împins el într-o latură de-au tras o scândurică, ce era cu aşa meşteşug îmbinată în lăcaşul ei că nu se cunoştea deloc, ascunzând aceea o broască. Şi n-au mai umblat să afle cheia aceleia, ce au vârât limba cuţitului de-au spart broasca. Şi-au aflat înăuntru multe hârtii şi înscrisuri, fiindu acolo şi hrisoavele ce i-au răpit lui, pentru care-au fost el tare bucuros, dară nu s-au arătat, ce au pus în sân unele dintre acele înscrisuri dimpreună cu hrisoavele, să-l înşele pe grec. Dară acele scrisori iară n-au fost.

Şi iară au luatu Varahia acea besactea, c-au zisu să mai aibă o chichiţă. Şi-au pipăit-o pân-au aflat un cep, care n-au fost încleiat, ce se trăgea afară, fiindu şi-acela făcut cu multă iscusinţă şi ascuns. Şi s-au mai deschis o latură, spre fundul acelei besactele, care-au fost găunos. Şi-au

aflat acolo, în scobitură, scrisorile Doamnei, împăturate frumos, că le-au păzit bine stolnicul. Şi n-au mai avut trebuinţă să-l pună la cazne, măcar că ar cam fi avut gust să-l vadă perpelit la foc, să se zvârcolească ca un vierme, că prea l-au ars la suflet câte-au făcut, dară, se vede, nu-i bun de gealat, că nu s-au îndurat. Şi-au socotit dânsul să nu lase urmele acelei călcări, că de stolnic au gândit că nu va cuteza să se plângă ce-au fost pricina. Şi i-au descleştat fălcile de i-au dat să-nghită afion, să-i fie somnul adânc. Şi, adormind stolnicul, l-au dezlegat, iară ei s-au luat de s-au dus de-acolo, avându treaba isprăvită. Şi-i pare rău că nu-l poate vedea la ochi când s-o scula!

— Şi unde-s acele scrisori? au întrebat Tănase, că poate să ne prindă bine.

— Ba că tocmai asta e! au pus Sotir ochii-n podele. C-am datu acele scrisori Smarandei, să le-ntoarcă cui le-au scris. Că slăbiciune şi greşeală mi s-au întâmplat şi mie, fiindu inima omului aşa făcută de nu stă sub lege. Şi nu mi-au părut mie faptă bărbătească să-mi aflu unealta în slăbiciunea unei muieri, că pentru aceea numai Dumnezeu poate s-o judece…

— Şi cu gingăşii de-acestea gândeşti să-i răzbeşti pe greci? s-au mâniat Tănase.

— Eu şi să nu spun aş fi putut, că n-au ştiut decât Varahia… Dar îmi cer iertare domniilor voastre, că poate-am făcut precum nu-i bine.

— Ba unde nu-i vină nu trebuie nici iertare, zice să fi zis Triglava, măcar că l-au cam mustrat apoi, zicându-i că pentru acea faptă, dacă i-ar fi prins, îi ridicau în furci fără judecată, ca pe nişte tâlhari dovediţi.

Dară, din acea ispravă, au dobândit pitarul multă trecere la Curte, că, tot în acea zi, au trimis Smaranda om de l-au căutat peste tot şi i-au zis cuvânt să meargă la Curte de îndată, avându a se-nfăţişa Doamnei. Şi s-au primenit frumos pitarul, şi s-au înmiresmat cu fum de odagaciu, şi-au sărit în şa de-au mers la Curte, unde l-au aşteptat Smaranda Şarkan de l-au dus şi l-au urcat în harem, în odăile Doamnei. Şi-au venit însăşi Doamna şi-au

stat de-au băut cafea şi-au tras ciubuc, fiindu veselă foarte şi ciripind întruna. C-au zis să fi aflat de la Smaranda mult bine de dânsul, c-au sărit de-au ajutat-o la o nevoie ce-au avut, pentru care şi dumneaei se socoteşte-ndatorată, ştiind, poate, domnia sa, că-i e Smaranda cumnată. Şi i-au dăruit un inel cu piatră scumpă, în care-au fost săpată pecete cu zgriptor, zicându-i că, de va avea vreo supărare, însuşi să vină la dânsa că, arătând acel inel, i se vor

Iubiri

Iubiri deschide toate uşile. Şi l-au învăţat să vie pe portiţa aceea din zid, de care-au spus şi Tănase, avându acolo un credincios al ei, că şi Smaranda are să-l aştepte. Şi-a prins apoi a-i zice de Smaranda că aleasă este-ntre alese şi frumoasă ca luna, că străluceşte întunecându toate stelele cerului, şi e şi bună la suflet, fiindu ca un izvor de apă dulce întru care curg toate bunătăţile... Şi s-au cam îngreţoşat pitarul, după cum au zis, că prea i-au părut a fi-n acele vorbe apucături de pezevenghe, şi prea i-au zis de Smaranda de parcă i-o dedea plată, cât sau şi căit de ce-au făcut, gândindu că n-au zis rău Tănase ce i-au zis.

Şi-au înţeles pitarul cu cine-au pus în plug că, după cum s-au văzut, nu târzie vreme, acea facere de bine o au scris-o Doamna pe luminare, pentru ţinere de minte! Şi mult au suspinatu Sotir mai târziu, dar au fost întru zadar, că fiecare lucru-şi are vremea lui. Şi nu-i venise lui vremea-nţelepciunii, avându patimă pentru greaca cea frumoasă, însă este patima, cum se ştie, rău sfetnic. Dară o vreme l-au ţinut Doamna cu farafastâcuri, că-l tot poftea la Curte şi la vânători ce făcea Vodă, ba şi ispravnic au vrut a-l pune, dară nu s-au învoit Sotir. Cu acelea, tot ţinindu-se pe urmele Smarandei, pitarul se cam răzleţise de cărturari, stându tot cu greaca, c-au povestit Tănase lui Grigoraş, cum au fost, că se-ntâlneau la dânsul în casă.

Aşa, cându au fost duminică seara, 22 deni, a şasea săptămână după Rusalii, de ziua sfintei Maria din Magdala, leatul 7297, au mersu Vodă cu boierii la mănăstire la Caimata. Şi acolo au stat la slujbă, tot în genunchi la sfintele icoane, de au făcut rugăciune multă şi-au ascultat c-au

cetit popa *Evanghelia* lui Matei. Şi-au fost toate neamurile lui Vodă cu dânsul, numai Smaranda Şarkan n-au mersu, ce au tras careta-n curţi la Tănase şi, intrându în odăi, s-au pus să-l aştepte pe pitar, după vorba ce-au avut. Şi, mai încolo, au venit şi Sotir, cu Tănase după sine, iară acela, făcându-se a avea altă treabă, au dat în altă odaie, de s-au pus cu ochiul la gaura cheii şi-au văzut pe Smaranda

Iubiri

Şarkan cum au stat tolănită pe divan şi cu capul sprijinit pe braţe.

Au fost dânsa, după cum au zis Tănase, îmbrăcată numai în văluri străvezii, cât i se vedeau bine ţâţele. Şi la cap au fost legată cu un turban de voal sângeriu şi cu diamanticale ce fulgerau când prindeau lumina lumânării-n ele. Şi la gât au avut multe şire de mărgăritare, iară peste braţe au mai avut un văl cusut pe margeni cu ţechini. Poate să fi fost acolo ca la o mie de ţechini, zicea Tănase frecând din deşte de parcă-i număra. Şi în mână au ţinut un şirag de mătănii de mărgean roşu, legate în aur, ale căror boabe le prefira printre deşte: ţac-ţac, ţac-ţac... Pesemne s-au trudit dânsa mult, să fie cât mai plăcută pitarului, c-au fost sulemenită bine cu gogoşi de ristic, şi unghiile-au avut roşite cu laosonia, c-au fost, se vede, grabnică la aşternut.

Şi-au zis de Sotir c-au cuprins-o-n braţe cu patimă multă, iară dânsa aşijderea l-au cuprins şi-i vorbea cu răsfăţuri, zicându-i greceşte:

— Atâta mă arz de dorul tău, că mă podidesc lacră-mile!

Şi se lipea de el şi, pentru ncredinţare, au început a suspina şi-a ofta, de gândeai c-are să se prăpădească de tot. Iară dumnealui, pitarul, lepădându-şi straiele de pe dânsul, s-au întors pe divan şi cu priceperea lui şi cu vrerea dânsei mult nu i-au trebuit s-o dezgolească, că, după cum au putut vedea desluşit cărturarul, numai aşa-i făcea dânsa trebuinţă, că s-au dat în petrecere destrăbălată.

Şi-au povestit Tănase pre amănuntul cum au

frământat-o pitarul, de-au fost îngrijat c-are să-i rupă mindirul. Numai că muierea au fost vicleană şi, cum se va fi meşterit dânsa, că acolo n-a văzut bine, au scăpat de sub Sotir şi-au năvălit ea asupră-i, fiindu aprigă ca o leoaică flămândă, c-au pătimit, se vede, de năbădaică, şi l-au muncit pe pitar de gemeau acela şi-i clenţăneau dinţii-n gură, că i-au făcut şiretlicuri greceşti, să-l aţâţe mai tare. Şi mai

Iubiri adăuga Tănase de la sine, spre a-şi împodobi zicerea, şi neşte vorbe groase, ce nu le mai spunem, dară le potrivea cu rânduială, să fie cu-nţeles legat de cele ce povestea. Şi-au zis de greacă să fi fost foarte harnică, fiindu-şi trainică, de-au ţinut bine, măcar că pitarul au fost îndârjit rău. Şi-au spus amănunţit totul ce-au făcut aceia, că dânsul au stat să vază tot. Că se şi cam văita către Grigoraş de durere de şale de cât au şezut cu ochiul la clanţă. Şi-i părea rău că, într-un timp, au suflat aceia-n lumânări şi numai din icnete se vădea fapta lor, că-mpreunarea s-au săvârşit nevăzut.

Din acea-ntâmplare, pesemne, i-au venit şi lui Tănase poftă de trup cald de muiere şi-au mers, după cum l-au sfătuit Grigoraş, la o pezevenghe ce-au fost pe la Putu cu zale, că i-au zis să fi adus aceea o unguroaică. Şi, pe spusa lui Grigoraş, au mersu de s-au tocmit cu aceea până s-au ajuns din preţ, măcar că, şi mai în urmă, s-au plâns dumnealui să-i fi luat cam multicel.

Şi, dacă i-au numărat banii-n palmă, c-au fost o vineri, zi cu sloboziri pentru faptele ibovniceşti, cumu au fost rânduială râmlenilor cei de demult, l-au luat codoaşa de l-au dus în altă odaie, unde-au fost o muiere mândră ca o cadra şi-mbrăcată numai în mătăsuri. Iară Tănase, plăcându-i mult acea muiere, i-au dat vutca să bea cu păhâru, fiindu băutura plătită. Şi-au zis c-au îmbătat-o de nu mai putea vorbi neam, şi s-au dat la dânsa s-o dezgolească. Iară aceea, măcar că abia s-au mai ţinut pe picioare, cându l-au văzut ieşind din nădragi borţos şi flocos, nu s-au lăsat, ce tot voia să fugă din odaie, şi s-au văitat ungureşte:

— Ioi! Ioi! Iştenem!

Pentru care s-au mâniat cărturarul, fiindu-şi aprins de poftă, şi au bătut-o tiraneşte pe dinapoi cu toiagul, de au luat-o aceea la goană prin odaie, numai că, fugind prea iute, s-au împleticit şi-au căzut de i-au venit toate poalele-n cap şi s-au arătat spre dânsul cu dosul gol. Şi.

Iubiri venindu-i bine, au răstignit-o pe macat de s-au drăgostit cu ea în voia ce-au avut. Drept e că muierea n-au vrut şi l-au blestemat şi l-au afurisit, rugându-se pe la toţi sfinţii oteţi şi ocărându-l turceşte – *chiorpec dormuz*, care româneşte ar veni porc de câine. Iară după ce-au isprăvit, fiindu sleiţi în desfătări şi-n păcat, i-au ajuns rău băutura şi-au adormit în toate părţile. Însă dimineaţă, venind Grigoraş pe la dumnealui, l-au găsit legat la cap turceşte şi scoţând limba la Marankate, doftoroiul italian, că-l chemase Tănase, ce se tot văita către doftoroi de durerea cea mare a capului. Dară l-au tămăduit acela, că i-au dat de-au făcut clistir, măcar că Tănase n-au prea vrut, zicându că-l doare în partea de sus, iar nu-n partea de jos. Şi, poate din clistirul acela să fi fost, s-au liniştit mult Tănase şi o vreme nimica de seamă n-au mai făptuit, cât părea c-au fost altul.

Mult însă nu l-au ţinut acea cuminţenie, că l-au înnădit pe lângă sine pe Dumitrăchiţă Turnavitul, ce umbla fudul de când ajunsese dascăl lui beizadea Petrache, şi tot ieşea cu acela prin târg, la cârciuma unui Constantinică, care-au fost feciorul unei tălăniţe, dar avea cârciumarul un pelin bun, de Dealul Mare. Şi făcea dânsul şi cârnaţi de oaie, de aceia usturoiaţi şi cu mult ardei iute pus bucăţi prin ei, care merg bine cu pelinul. Dară Dumitrăchiţă nu prea lua din acei cârnaţi, că pătimea de trânji şi iuţi-mea ardeiului mai rău îl răscolea, şi tot înghiţeau dânsul în sec, privind la Tănase cum golea câte-o tipsie întreagă, că de poftit ar fi poftit, dară frica de usturimi îl făceau de se păzea.

Şi, ieşind iară Tănase cu Sotir şi cu Grigoraş la hanul lui Agop, că i se cam urâse cu pelinul lui Constantinică, au prins a le spune multe de Dumitrăchiţă. Şi-şi înţepenea

gâtul Tănase, împungând cu nasu-n văzduh, şi flutura din mâini şi mierloia vorbele în felul lui Dumitrăchiţă de râdeau aceia cu lacrimi, că făceau Tănase întocmai. Şi, zicându-le de cum îl perpeleau dânsul mâncându din

Iubiri cârnaţii aceia iuţi, iarăşi se închipuia ca Dumitrăchiţă, înghiţind în sec şi belind ochii la talgerul de pe masă, care-au fost cu cabap turcesc, cum făcea Agop.

Şi le-au zis Tănase să fie cu luare-aminte, că are să-şi schimbe starea Dumitrăchiţă, pentru care, să ştie dumnealor, nu se poate să nu vie ceva – ntâmplări, să mai petreacă şi dânşii puţin, că n-au mai avut prilej cam de multişor şi l-au năpădit urâtul, simţindu apa vremii cum au băltit. Că numai Vodă ce ne-au mai rămas a ne aţinti ochii, să vedem ce alte isprăvi au mai făptuit, iară-ncolo, nemica.

Şi-au povestit Tănase de Dumitrăchiţă că şi-au pus în cap să se-nsoare, că şi Vodă l-au întrebat: nu-i pare lui că destul au stat flăcău? Şi-au fost îngrijorat Dumitrăchiţă de ce i-au venit lui Vodă acel gând, şi-l tot întreba pe dânsul: n-au auzit ceva? Că şi el are să-i spuie dacă va zice cineva şi de dânsul, că aşa se-ajută oamenii-ntre ei: o mână pe alta spală şi amândouă obrazul!

Şi, dacă i-au zis că n-au auzit nimica, s-au mai liniştit niţel, zicându că poate să fie o toană de-a lui Vodă, dară, dacă tot i-au zis aşa, s-au gândit că nu-i rău, că, însurându-se, poate să-şi mai îndrepte starea, c-ar lua una mai pricopsită, de s-o pune Vodă pentru dânsul. Dar au fost nedumerit, că l-au întrebat:

— Cum cugeţi, arhonda, c-ar fi mai brodit să fie muierea: urâtă, dar neumblată la zăvoare, au frumoasă, măcar şi cu zăvoarele desferecate?

Şi dânsul i-au zis că-i pare mai înţelept lucru să mănânci o sarailie cu mai mulţi decât un căcat singur! Şi-au spus Dumitrăchiţă c-aşa s-au cugetat şi el, că s-au gândit s-o ceară pe Calipso, fata lui Iani plăcintarul, măcar c-au mai ţinut-o şi-un Panaioti, ciohodar, dară s-au nemerit că tocmai au lepădat-o acela, c-au prins-o că se ţinea c-un turc, Cipili. Ar fi putut mai lesne s-o ia pe Manda lui Hagi Caraboi, că şi-aceea are zestre bună, dă-i prea de tot

urâtă, avându şi-un ochi scurs, că-i chioară. Şi-i vine mai bine cu Calipso, că Iani e grec de-al lui, simpatriot.

Iubiri

Şi, ascultând Grigoraş, au râs şi-au zis că dânsul îl ştie pe acel Iani, care-au adunat multă avere vânzând plăcinte. E om mărunt la trup, negricios la piele şi peltic la vorbă, că are limba scurtă. Şi-au zis şi de fie-sa, de Calipso, că-i frumoasă muiere şi focoasă, parc-ar mânca jeraăgai, dară e şi cam prostană, măcar că-i darnică foarte. Că, din ce i-au dat Dumnezeu zestre, dă la oricare o-ntreabă de vorbă, grec să fie, turc să fie au altă naţie de om, măcar şi ţigan, numai banii să-i puie-n mână, c-are patimă după chilipir.

Şi s-au adeverit curând vorba ce-au zis Tănase. Că i-au spus, pasămite, Dumitrăchiţă lui Vodă, de l-au poftit pe Iani la Curte şi-au mijlocit pentru Dumitrăchiţă, ba s-au făgăduit că însuşi are să le fie nun mare. Şi cu grabă s-au pregătit toate şi-au pornit nunta, c-au fost zorit Dumitrăchiţă, măcar că Iani au tot zis să lase mai încolo, să nu ia bani de pe la zarafi, ce să adune de-ai lui de pe unde-s băgaţi în negoţuri. Dară nu s-au învoit Dumitrăchiţă, c-au zis să nu-l supere pe Vodă, că n-ar fi bine.

Şi-au venit Dumitrăchiţă cu plosca de l-au poftit pe Triglava la nuntă şi pe Tănase, încă rugându-l şi oraţia să o zică, după obicei, că nu e altul decât dânsul mai iscusit. Şi, fiindu acolo şi Grigoraş cu Sotir, i-au poftit, dac-or găsi cu cale, să fie lângă dânsul când o intra-n rândul lumii, că i-ar face mare cinste să aibă aşa oameni de vază, să-n-ţeleagă şi neamurile lui Iani că nu-i oarecine, măcar că pân-acu nu prea s-au pricopsit, că i-au fost împrejurarea neprielnică, dar are la cine deschide uşa la o adică…

Au rămas, ce-i dreptul, vestită nunta ce-au făcut Dumitrăchiţă, c-au fost cu multe-ntâmplări şi foarte veselă, cum nu ştiu să mai fi fost de-atunci alta la fel. C-au căpătat Dumitrăchiţă de la Vodă cal de ginere, ce i-au adus la poartă cu meterhaneaua şi cu arnăuţi ce chiuiau şi dădeau din pistoale, dară nu cu plumbi, ce numai cu iarbă şi cu

fultuială, să nu vatăme pe careva. Şi-au venit însuşi vlădica, după cum au dorit Vodă, şi le-au schimbat inelele.

Iubiri c-au fost logodnă mare, măcar c-au avut ceva necaz Du-mitrăchiţă la acea logodnă, dară l-au dat la spate, c-au fost bucuros. Întâmplarea au fost aşa: Au venit Dumitrăchiţă la casa lui Iani călare pe armăsarul ce i-au dăruit Vodă, umblându fudul, cu nasul pe sus şi cu mâna-n şold, că armăsarul, ce-i dreptul, au fost frumos foarte, sur la păr şi pintenog la picioare. Şi-l tot juca Dumitrăchiţă prin ograda lui Iani, pe sub ferestre, că văzuse capete de muieri pe după perdele. Şi, pesemne, s-au lăsat pe armăsar un tăune de cei răi, că alta n-au putut fi, iară dobitocul, muşcându-l tăunele, de durere ce-au avut au sărit pe două picioare şi-au rânchezat, încât Dumitrăchiţă, luat fără veste, s-au prăvălit din şa într-un glod mare ce-au fost acolo, fiindu vremea ploioasă, de unde, ieşind cu mare greu, numai ochii i s-au mai cunoscut în cap, c-au închis ochii căzând.

Şi-au sărit slugile de l-au dus după casă, într-o cotineaţă, că-n casă n-au îngăduit Iani să-l ducă, că aştepta să vie vlădica Vodă. Şi-au avut Dumitrăchiţă atunci o grijă mare, că pentru nuntă numai un rând de straie-şi târguise, că n-au avut mai mult din ce. Şi i-au dat Iani neşte straie de-ale lui, numai c-acelea, fiindu Iani mic, nu prea-i veneau lui deloc, ce-i şedeau ca de bogdaproste. Şi-aşa l-au dus în casă de l-au arătat către vlădica, care şi-au făcut cruce, cam pe furiş, să nu-l vază. Şi-au fost norocul lui Dumitrăchiţă c-au venit pitarul, până să vie Vodă. Iară Sotir, avându patima fuduliei, au venit dichisit în halat siniliu, cu margeni ţesute-n fir de argint, şi pe cap gugiuman negru, de samur, cu fundul tot siniliu. Iară pe sub halat au avut o atilă, strânsă pe mijloc cu brâu lat de şal şi-mpodobită cu găitanuri, peste neşte nădragi năutii, strâmţi pe pulpe şi vârâţi în cizme ungureşti, cu pintenii de argint. Şi-avea diamanticale bătute prin bumbi, prin paftale şi-n plăselele hangerului ce-au avut la brâu întru care, lovind soarele, tot fulgere şi scântei scăpărau, de-ţi luau lumina ochilor. Şi, văzând-u pitarul starea-n care-au

fost ginerica, l-au tras de-acolo în altă odaie şi l-au înveşmântat cu ale sale, lăsându-se pe sine numa-n cămaşă şi-n nădragi, până i-au adus de-acasă altele, c-au zis că nu-i cu cale şi nu se cade, măcar ce va fi fost, să şază aşa în ziua aceea mare, să-l râdă slugile. Pentru care mult bine au zis în urmă Dumitrăchiţă de Sotir, că l-au socotit ca pe un frate ce nu l-au lăsat la greu şi la supărare.

Şi-au făcut la nuntă petrecere mare, c-au adus Dumitrăchiţă şi pehlivani de la Dii, ce-au căpătat de la Pasvan-toglu, şi-ntre aceia au fost unul foarte iscusit, care-au luat un ţigan de-al lui Iani şi, după ce l-au închis în butuc, i-au tăiat capul cu hangerul şi l-au ridicat de plete-n sus, măcar că acela, aşa tăiat, încă vorbea, tânguindu-se ţigăneşte:

— Hauliu, hauliu, cum m-au răpus pe mine şi mi-au rămas copilaşii…

Şi-au leşinat neşte muieri, fiindu mai slabe de inimă, de erau să lepede, c-au fost groase, iară dintre bărbaţi au fost unii de-au făcut zarvă, vorbind cu mânie asupra pehlivanului, că ce-au omorât degeaba bietul ţigan? Pentru care-au luat pehlivanul capul ţiganului şi l-au pus la loc, pe umere, de l-au stropit cu neşte ape tari şi l-au înfăşurat într-o năframă neagră şi-au zis asupră-i neşte vorbe ce nu s-au înţeles, că n-au zis româneşte, nici turceşte şi nici greceşte. Poate să fi fost ovreieşte… Şi-au ridicat apoi pânza şi au fost dedesubt ţiganul viu, dară cu ochii holbaţi de groaza morţii, numai i-au pus pehlivanul capul rău, c-au fost sucit cu faţa la spate. Şi iară i-au pus năframa-n cap şi, mai zicând alte vrăji, tot îi răsucea aceluia grumazul, ca un şurub. Dară, luându-i năframa de pe cap, s-au văzut că l-au făcut bun la loc încât, dacă l-au slobozit, au fugit acela de s-au pitit în podul casei, într-o puţină, şi nu mai voia să scoboare deloc şi, zice, au şezut acolo cât au ţinut nunta, dară mai încolo s-au tămăduit de spaima ce-au păţit.

Tot pehlivanul acela au mai făcut una, mai minunată, c-au pus de-au săpat o groapă lungă de doi stânjeni şi

Iubiri

Iubiri lată de un stânjen, dară numai de două palme

de adâncă, unde-au grămădit patru care de lemne şi le-au dat foc de-au făcut un jerăgai mare, de nu te puteai nici apropia de dogoarea ce-au fost. Iară acela nici habar n-au avut de dogoare, ce s-au dus gol, numai c-un şal înfăşurat pe lângă şale, de s-au aşezat în mijloc, cât vorbeau toţi c-au avut salamandră. Şi-au stat acolo o vreme după care, ieşind, s-au văzut că nice o urmă de foc n-au fost pe dânsul, de se minunau toţi. Şi s-au pus pehlivanul apoi pe mar-genea gropii şi-au poftit însuşi pe Vodă să treacă prin groapă. Şi, după ce s-au codit niţel, au trecut Vodă şi-au căpătat curaj de-au mai trecut şi alţii, iară mai în urmă au trecut toată nunta, cu meterhaneaua lui Vodă-n faţă, bătându tobele. Şi, dacă s-au dus pehlivanul de lângă groapă, au poruncit Iani şi-au pus la acel jar două ialo-viţe şi berbeci şi pui la frigare, ca să nu se piardă lemnele degeaba, că iarăşi se făcuse dogoare. Ci nu se dumirea nimeni cum au făcut acela aşa minune, cum nu s-au mai văzut, nice s-au mai auzit, de-a rămas de poveste la lume. Au fost la nunta-ceea şi-un harap urât, adus de Vodă de la Stambul, cu neşte dinţi rânjiţi ce te băgau în răcori cându priveai la el. Acela frângea o potcoavă numai din puterea mâinilor şi, punând de-l lega c-un lanţ peste piept, când s-au umflat odată harapul au căzut lanţul jos, că l-au frânt. Şi-au prins apoi harapul cu mâinile de brâu pe doi lăutari şi i-au ridicat de la pământ în sus, ţinându-i deasupra capului. Şi le-a poruncit acelora de cântau din scripcă iară dânsul juca din buric şi bătea geamparalele, cât era privelişte mare să-l vezi. Lăsându-i apoi pe aceia jos, au poftit să vie să se lupte cu el oricinese-ncumetă. Dară nimenea nu prea s-a-ncumetat să meargă la trântă cu di-hania, că cine să se prindă cu aşa o făptură de om ce-avea putere cât un taur de cei voinici? Numai Sotir, pitarul, văzând-u aşa, au lepădat straiele de pe sine, de-au rămas doar în nădragi, şi-au chematu întâi patru oameni de-au luat unul pe grumaz, cu picioarele călare pe umere, altul

Iubiri în spinare, cu picioarele peste şale, iară doi i-au ridicat la subţiori. Şi-au dat ocoliş prin bătătură cu toată acea povară pe sine, încă de-au rupt-o şi fuga, de se

minunau toţi, ba şi Vodă l-au lăudatu:

— Aferim, bre!

Care lucrare, dac-au văzut harapul, nu s-au mai prea veselit, că-l cam apucase frica, dară-şi ţinea firea, că nu s-au arătat. Dar s-au văzut desluşit că pitarul, cu oareş-care strădanie, îşi învăţase trupul de făcea multe fapte de minune, fiindu puternic foarte. Ci, luându-şi ibovnică pe acea Smarandă, s-au c-am lăsat dânsul de acelea, că-i plăcea mai mult a se dichisi, căzând-u, pesemne, la patima fuduliei. Şi tot punea pe dânsul straie scumpe, prin a cărora frumuseţe, să-şi sporească frumuseţea chipului, văzându-se bine că i-au plăcut a umbla cu amăgiri de acelea. Că punea pe dânsul multe pietre scumpe, umblându a-şi înmulţi frumuseţea straielor cu vederea acelor diaman-ticale. Dară straiele şi podoabele-s numai părere ce-nşală ochii, iară pe dedesubt şi cocoşat au strâmb poţi fi. Şi-au mersu Sotir, după ce s-au lepădat de aceia ce-i purtase, şi, încleştându-se cu braţele, au prins a se smuci cu harapul, să-şi frângă spinarea unul altuia, dară nu se dovedeau deloc, fiindu amândoi vânjoşi peste fire. Şi se scurgeau ochii muierilor tot cătând la pitar şi-şi dădeau coate şi glumeau, poftindu-l să se lupte şi cu dânsele! Care vorbe, auzind Sotir, le-au zis că nuse-ncumetă, că nu-i bizuit, şi mai bine rămâne de se luptă cu harapul. Pentru acele vorbe, de multe muieri am auzit şi bătaie să fi primit de la bărbaţi, care-au fost mai zuliari, măcar că nu erau decât vorbe de râs şi veselie, cum e pe la nunţi. Şi-aceia s-au mai smucit o vreme, până când, venindu-i bine pitarului, l-au ridicat pe harap din puterea braţelor şi l-au dat de pământ de i-au crăpat şalvarii şi brâul. Dar au fost voinic şi harapul, precum s-a văzut, că s-a ridicat de jos şi tot zicea să mai facă odată, numai n-au mai vrut Sotir, văzându-l că-şi ţinea cu mâinile nădragii pe dinapoi. Iară

Iubiri pitarului i-au trimis Vodă o cupă de aur, din care-au băut dânsul, că-mprumutase Iani anume de la Băltăreţu cupe pentru Vodă şi pentru Doamna, şi i-au zis s-o ţie, că-i vrednic să capete dar domnesc. Că era câteodată foarte darnic Vodă, dară nu cu den al său, ce cu den al

altuia. Şi nimica n-au cutezat Iani să zică, măcar că l-au jupuit în urmă Băltăreţu de i-au luatu cât nu făcea.

Şi, dacă s-au pus în scaun Sotir, au sărit Grigoraş şi-a prins a-ntreba către muieri – care se-ncumetă să vie la trântă cu dânsul? Şi, zicând aşa, se făcea a-şi descinge brăcinarul, să-şi lepede nădragii, cât îl ocărau acelea toate şi-l dădeau răilor. Iară Grigoraş, mai bând vin din cupă, s-au veselit şi s-au întors către Vodă întrebându-pe el de ce nu-l dăruie cu nimica? Că-i biruitor, dacă nimeni nu s-au aflat să-i stea-mpotrivă!

Şi-au zis Vodă:

— Adevăr grăieşti!

Şi-au luatu şi cupa Doamnei Mărioara, fiindu şi-aceea tot de aur, a Băltăreţului, şi i-au dat-o plină cu vin, de suspina Iani şi-şi frângea mâinile de cumătru ca acela, zicându către neamuri c-are să rămâie calic, să ceară la capul podului.

Pentru acel dar, au luat Grigoraş o cobză şi-au bătut în ea, făcându o frumoasă cântare, că şi glas avea bun. Au fost acela un cântec grecesc despre neşte voinici, *palicaria*, care-au fost patruzeci la număr, *saranda*, spus greceşte. Şi ziceau vorbele acelui cântec, care nu le mai ţiu eu minte, de cum s-au îndrăgit ei de-o fecioară, de tot frumoasă, şi-au prinsu a face care mai de care fapte vitejeşti, să-i ia-n seamă. Şi zicea de fiecare cum şi-a aflat moartea, că toţi au pierit, patruzeci, iară acea fecioară au rămas pe malul mării, jelindu-i şi tânguindusă.

Au fost tare frumoasă cântarea, că toţi pe la mese suspinau şi lăcrimau, iară mai cu seamă Doamna. Şi Iani, ca să nu s-apuce Vodă şi talgerele să-i dea, c-au fost tot ale Băltăreţului, au tras iute un lanţug de aur ce-au avut de

Iubiri gât şi-au dat lui Grigoraş, zicându-i să-l ţie de la dânsul pentru pomenire. Şi tot suspina greceşte, zicându de acea cântare că n-au mai auzit-o dânsul de mititel, că i-o cânta mă-sa, fiindu cântec vechi, de pe când au fost viteji şi stăpâneau marea, nu vindeau plăcinte-ntre străini. Şi l-au aşezat pe Grigoraş lângă sine, în capul mesei, de-i cânta greceşte la ureche, ca lăutarii. Iar

Grigoraş, măcar că multe cântece i-au cântat, tot deşerta la oale cu vin şi, cu viclenie, tot ciocnea şi-nchina către Iani, de l-au îmbătat curcă.

Şi l-au luat apoi, zicându că-l duce să-l plimbe niţel, să-i mai treacă damful, dar l-au dus de l-au dat la Calmata în grija unui Naftali, monah smintit, ce-au făcut după mintea lui Grigoraş şi l-au îmbrăcat călugăr. Şi, dacă s-au mai trezit Iani şi s-au pomenit călugăr, au prins a chirăi greceşte, că nemica nu şi-au adus aminte ce-a fost, şi tot zicea că:

— Bine, bre, dară cum şi când m-am călugărit eu? Şi-acel Naftali s-au făcut a nu şti nimic, ce-l tot întreba:

— Dară care-ţi este numele, cuvioase? N-oi fi vreun tâlhar străvestit?

Şi-atâta s-au tânguit Iani, de s-au făcut larmă-n curtea mănăstirii şi-au venit stareţul de l-au alungat pe poartă, măcar că Iani n-au vrut, zicându că nu poate ieşi aşa-n târg, c-or crede toţi că s-a smintit. Şi n-au plecat până nu s-au făcut stareţul cu toiagul către el, zicându-i că-l dă la Agie dacă mai stă.

Şi Dumitrăchiţă, prinzând de veste de la Grigoraş, au trimis pe unii de l-au adus aşa, că s-au văzut răzbunat, şi se făcea a nu pricepe ce-au fost pricina, zicându-i că l-au mâhnit mult apucându-se la bătrâneţe să umble-mbrăcat ca irozii, să-l dea-n gura târgului pe el, care-i finul lui Vodă! Şi-i pare rău, zicea, că n-au ştiut dânsul apucăturile ce are, că n-ar fi intrat în aşa neam! Ptiu! Şi l-au luat deoparte şi-au prins a se certa rău, că i-au zis Dumitrăchiţă

Iubiri să-i mai dea ceva, altfel sparge nunta, că l-au măscărit şi l-au făcut de ocară. Şi-au mai dat Iani zece pungi, că l-au spăimântat Dumitrăchiţă c-are să facă jalbă la Vodă. Şi-aşa s-au împăcat.

Dar tot au ieşit năcaz din acea nuntă, cându au fost a treia zi şi n-au mai venit Vodă, fiindu prins cu altele la Curte. Ca, fiindu nuntaşii la joc, s-au apucat Aga Manolache, ţapul acela bătrân, şi-au ciupit-o pe Catrina lui Barbălată, starostele işlicarilor. Şi, măcar c-au fost pe supt ascunsul, acela au văzut şi au tras-o de la joc şi i-au cârpit

palme-n vileagul tuturor, că-i punea vină ea de ce-a râs? Şi-a sărit Iani să-i domolească, să nu se spargă nunta şi să-i ruşineze casă, dar acel Barbălată, fiindu prea mânios, l-au cam împins niţel pe Iani de l-au dat îndărăt de-acolo. Dar i-au luat lui picioarele, c-au fost dinapoia lui un butoiaş cu vin, ca de vreo cinci vedre, adus pentru nevoile nunţii, şi-au căzut Iani pe spate, cu gaibaracele-n sus, de şi-au cam vătămat ţeasta. Şi-a sărit Dumitrăchiţă, răcnind ca un leu la acel Barbălată şi, apucând o tipsie de cele mari, i-au dat-o-n cap, strigând:

— Dai în tata, mă? De ce dai, mă, în tata?

Şi da cu pumnii-n toate părţile, ca orbeţii.

Care lucrare, văzând neamurile lui Iani, l-au lăudat mult pe Dumitrăchiţă, zicându de Iani că bun ginere şi-au căpătat, că-i voinic mare, palicar adevărat, ce mai... Şi-au sărit şi dintre aceia să-l ajute, numai că Barbălată au fost acolo cu şase fraţi din zece câţi erau, şi-au sărit şi-aceia să-l scape, că nu-l puteau lăsa, de-au ieşit bătaia mare, că s-au băgat şi slugile. Iară muierile, făcându gură, au prins a se părui-ntre ele, numai Catrina lui Barbălată au sărit la barba lui Aga Manolache şi-l tot trăgea, fiindu aprinsă de palmele ce i-au dat bărbată-su. Şi răgea Aga ca un bou ce-au simţit cuţitul casapului, c-a pătimit durere mare, că l-au gherăit aceea pe obraz să-i scoată ochii, dară n-au nemerit, c-au fost Aga cu işlicul pleoştit peste urechi. Şi

Iubiri muierea, dacă n-au nemerit ochii, i-au flocăit barba şi-au prins a-i sparge straiele.

Iară Tănase, fiindu-şi dânsul acolo, s-au dat pe lângă Ianache, stolnicul, şi i-au băgat vină că l-au călcat pe picior, pentru care, tot răcnind, au apucat o pulpă de berbec de pe masă şi-au prins a-l bate-n cap cu aceea, de l-au uns tot. Dară nici Ianache nu s-au lăsat, fiindu mânios că i-au stricat straiele, şi l-au înjurat turceşte, şi l-au făcut beţiv, şi numai nu l-au scuipat în obraz. Şi-au sărit oamenii de s-au pus între ei, să-i descaiere, dar au fost greu foarte, că Tănase şi Ianache tot săreau unul la altul, să-şi scoată ochii cu ghiarele, cât abia îi ţineau nuntaşii şi-i împingeau, zicându să nu mai facă de-acelea, că nu se cuvine...

Cu acea-ntâmplare s-au spart nunta şi s-au supărat rău Dumitrăchiţă, de-au făcut jalbă la Vodă în care s-au plâns de Barbălată, starostele, şi de Aga Manolache şi de Ianache, că i-au făcut pagubă şi ruşine. Şi l-au dus şi pe socru-su, pe Iani, legat la cap c-un ştergar, să-i stea dovadă. Şi-au zis Dumitrăchiţă, după cum l-au învăţat Tănase, că nu-i e de el şi de banii ce s-au cheltuit, dară-i mâhnit în cugetul lui c-au făcut aceia necinste chiar Măriei Sale, care-au fost nun mare…

Şi s-au aprins Vodă şi-au chemat pe aceia şi i-au probozit urât, şi-au poruncit să-i plătească lui Dumitrăchiţă câte pungi zece fiecare, măcar că stolnicul au vrut să se apere, zicându de Tănase c-au pornit pricina, iară nu dânsul, şi-arăta caftanul cum i-au fost plin de unsori. Dară Vodă nice într-o seamă n-au luat ce-au zis, ci numai s-au uitat urât şi l-au întrebat dacă mai e acolo? Aşa c-au făcut bun negoţ Dumitrăchiţă care, pe lângă ce-au căpătat zestre, au mai luat şi de la aceia, adică tocmai pungi treizeci. Ba şi cu Calipso s-au ajutat mult că, fiindu el curibovnic, n-au suferit de muiere, şi făcea aşa c-o tot da-n arendă pe la alţii s-o netezească, umblându cu fel şi fel de tertipuri.

Iubiri

Nu la multă vreme după acea nuntă, l-au chemat Vodă la Curte, în faţa boierilor, şi-ntâi l-au lăudat mult zicându că-i este Dumitrăchiţă supus prea credincios ale căruia osârdii îi dau foarte bune nădejdi, că e dintre aceia ce cu multă sârguinţă s-au zbuciumat pentru domnie încât, dac-au intrat şi-n rândul lumii, s-au socotit dânsul să-l boierească. Că Domnul ţării face neamurile şi Domnul le stinge…

Au fost zicerea din urmă adaos foarte potrivit, că o au pregândit Vodă să mai bage niţică frică-n boieri, măcar c-au fost privelişte mare acolo… Că, îmbrăcându-l Vodă cu caftan pe Dumitrăchiţă, în adunare de boieri ce-au fost, acela nu se putea ţine şi se tot uita pe dânsul – cum îi şade caftanul? ŞI-1 tot netezea, că n-au avut deprinderea, de-şi dădeau boierii coate-ntre dânşii, râzându-l în bărbi, şi se

dădeau pe lângă el, făcându-se a-i drege straiul, dară mai mult îi săltau poalele dindărăt!

Dar n-au fost cum s-au tot lăudat Dumitrăchiţă, că l-au boierit Vodă degeaba şi n-au dat parale, ca alţii, ce nu i-au mai plătit Vodă simbria ce-i datora, cât au rămas de-au slujit făr' de hac. Dară trecerea de-o căpătase-n târg i-au sporit, că şi Triglava de multe ori îl aşeza cu dânsul la masă, că-l tot căuta Dumitrăchiţă, să-l mai sfătuiască ce poveţe-nţelepte să-i mai dea lui Vodă, că-i era sfetnic de taină. Şi i-au dat Triglava bune poveţe, cum mai cu amănuntul vom arăta cându va veni şirul. Numai până să spunem de acelea, va să mai zicem de una ce-au mai fost, fiindu cu tâlc, cum mai târziu se va vedea. Că, acelui argintar din Sibiu, după cum l-au rugat Triglava, au scris Tănase răvaş, de care mai târziu s-au ştiut, cându au prins stolnicul hârtiile acelor lucrări. Mult nu s-au înţeles din acele şire, c-au scris Tănase cu fereală, după cum punem mai jos:

Eu, Tănase Harmozek, ftori logofăt, scriu domniei tale sănătate şi după aceasta vei şti că am o nevoie c-un

Iubiri pretin al meu, care mă rog pentru dânsul să-i şezi într-ajutor. Şi să-mi faci răspuns de ţi-i vrerea, au de nu vei putea să caut pe altul.

Şi, pentru credinţă, au dat către acela să-i arate şi inelul ce-l purta pe deget, fiindu lucrat de neamţ. Şi-au scos Tănase şi hârtii de trecere pentru Grigoraş, că pe dânsul s-au socotit a-l trimite într-acolo, unde-au şi plecat, de nici nu s-au mai văzut doo săptămâni încheiate. Cându s-au întors din acea călătorie, au povestit dânsul multe lui Tănase, ce-au păţit la drum, care nu le mai spunem toate, ci numai de una să zicem, fiindu plină de-n-văţături. C-au dat ocol Grigoraş, la cale-ntoarsă, pe la Mănăstirea Dintr-un lemn, avându şi-acolo a duce o scrisoare cuvioasei Evghenia, c-au fost aceea, până să se tragă la mănăstire, nevastă legiuită lui Tănase. Şi, fiindu vremea târzie, c-au ajuns pe la căderea nopţii, l-au îngăduit sta-riţa să mâie-acolo, măcar că nu se cuvenea, dară şi-au făcut milă, văzându-l ostenit de drum lung. Şi i-au întins masă de l-au

ospătat bine pe Grigoraş, care şi la slujbă s-au dus, cum n-au prea avut obicei, ce s-au arătat aşa cucernic numai ca să le vază mai bine pe măicuţe, că i-au plăcut lui una de-a fost mai nurlie, măcar că nu i-au văzut bine chipul, fiindu legată peste fălci, cumu-i datina lor. Şi-au zis c-au tot împuns-o cu ochii pân-au făcut-o de i-au luatu seama şi i-au dat oarecare-nţeles, că n-au putut grăi. Şi-au luat aminte de uşa pe care-au intrat aceea, cându s-au isprăvit slujba, şi-au mai lăsat de-au mai trecut o vreme şi-au dat furiş la aceea-n chilie, c-au fost uşa nezăvorâtă. Şi-aşa, pe-ntuneric, c-au fost luminarea stinsă, au prins a dibui pân-au dat de pat şi-au cunoscut carne moale şi caldă că, fiindu cald, se dezgolise cuvioasa mai toată. Şi-au lepădat straiele de pe sine de s-au pus în aşternuturi s-o dezmierde. Şi s-au deşteptat, se vede, din mişcarea ce-au fost, că el s-au dat la dânsa şi-o strângea-n braţe şi-o mângâia. Iară cuvioasa, de-ntâi s-au făcut a nu-i fi voia, că s-au tânguit:

Iubiri

— Vai de mine, ce faci?

Şi-a zis şi vorbă din care-au înţeles să-l fi bănuit a fi Necuratul ce-au venit s-o ispitească, că l-au căutat cu mâna pe dinapoi să vază dacă n-are coadă. Şi, dacă n-au aflat, s-au mai liniştit niţel, numai, cât au îmbiat-o şi-au ispitit-o, se temea a face păcat, de i-au şi zis:

— De-aş face aşa, sfânrul soare ar pune mărturie despre păcatul meu, ba şi osândă ar face lumii şi-ar bate pământul cu secetă!

— Aşa ar fi, nici vorbă, i-au zis Grigoraş umblând cu viclenii, dac-am făptui noi acestea la lumina zilei! Ci eu, anume, am venit numai după ce-am lăsat soarele de-au asfinţit şi nimeni nu va şti, că-ntunericul nopţii pe toate le acoperă.

Şi-aceea, fiindu neştiutoare şi trăită-n lipsă de bărbat, au crezut ce-au zis el, că cele pe-ntuneric făptuite nimenea n-are cum să le vază. Şi, fiindu încercată de ispită, nu s-au împotrivit, ce s-au dat de s-au potrivit a-i fi şi lui mai lesne să-mplinească ce-au poruncit Domnul cându i-au făcut lui Adam muiere, văzându-l trist. Şi,

măcar c-au fost beznă-n chilie, au luat el calea de-au nemerit în grădina desfătărilor, de-au fostu şi cuvioasa mulţumită, zicând:

— Când vrea cu tine norocul şi dormind îţi pică para-n gură!

Însă către zori, dacă s-au mai luminat, au văzut el c-a nemerit uşa rău, că n-au fost cine-au crezut el, ce una slută ca o iazmă, cum n-a mai văzut! Şi-aşa s-a-ngreţoşat de vederea ei, cât s-au năpustit pe uşă-mbrăcat numai cu pielea şi s-au încuiat la dânsu-n odaie, trăgând zăvorul. Dară, mai dezmeticindusă, au văzut că rău au făcut, fiindu fără straie, şi nici îndărăt n-au mai cutezat a se duce, c-au fost lumină şi sculate maicile. Şi-n starea aceea au şi rămas o vreme, pân-au aflat prilej sluţenia de i-au lăsat la uşă straiele adunate boccea că, se vede, la suflet au fost miloasă…

Iubiri

Şi-au râs mult Tănase, aflându multă desfătare-n păţirea lui Grigoraş, ce-au stat tot posomorât la chip şi scârbit, şi nici aminte nu prea a luat de cum i-au tâlcuit cărturarul acea faptă, zicând:

— Toată beleaua de-acolo vine, că n-ai ţinut învăţătura unei ziceri care spune că, pe-ntuneric, haină şi muiere să n-alegi niciodată, că s-ar putea pe lumină să nu-ţi mai placă! Nu ştii şi tu că noaptea toată vaca-i neagră şi toată muierea-i frumoasă?

Şi-au mai râs din nou, că i-au mai spus şi altele, dar au vorbit cu vorbe prea de tot slobode, însă pe-nţelesul că, să ştie dânsul, cumpătul nu strică umbletul! Dară Grigoraş nu prea au luat în seamă, fiindu cu gândul în altă parte, ci au oftat, au suspinat, au gemut şi-au zis:

— Nu ştiu eu ce-o fi, da-mi pare-a nu fi prea bine, că de la acea-ntâmplare parcă mi-ar fi clintit inima din loc şi nici după muieri nu-mi mai vine a umbla!

— Vezi? Să fi luat aminte, i-au zis Tănase, că minţile învăţate ştiu de Platon cum spune, pentru cine-l înţelege, că plăcerea nu-i decât cale spre durere. Şi, adevăr zic ţie, pe ce mădular ai făcut păcate, pe-acolo-i rânduită şi osân-

da! Aşa se-ntâmplă că, tot sărind garduri multe, îţi dă un par în cur! Bine ţi-a fi de te vei fi pricopsit c-o boală de cele lipicioase?

— Las' că nu m-a sfrenţit cuvioasa, să umblu cu leacuri şi spiţerii, numai sufletul mi-am zdruncinat de vederea acelei slute... La ce-o mai fi lăsat-o Dumnezeu în lume?!

— A avut Dumnezeu socoteli, să nu crezi! Că, de n-ar fi muieri slute, de unde să mai ştii care-s frumoase? Şi, de n-ar fi nebuni, cum să-i mai cunoşti pe-nţelepţi? Şi noapte de n-ar fi, cum să te mai bucuri de lumina zilei? Iacă, mult n-a trece la mijloc, şi-ai să iei iară drumul către Olerica...

Şi-au grăit cu dreptate cărturarul, socot eu, că-n curândă vreme au prins Grigoraş a umbla iarăşi pe la Olerica, măcar că după întâmplarea aceea zice să fi zis că

Iubiri dânsul, în afară de Bogorodiţa, altă vrednică de-nchinăciune muiere nu cunoaşte! Spasi nas Bogorodiţa! Şi-au mai făcut el, tot atunci, neşte stihuri ce le-au zis *Catihismul libovnicilor*, în care-au pus cu de-amăruntul toate câte se cuvine să facă omul cu muierea, ce noi nu le mai spunem, fiindu ştiute. Iară ca să zicem mai în scurt, să spunem acu de Vodă ce-au mai făcut, că ne vine aicea rândul s-arătăm ce s-au mai întâmplat după ce-au luat pitarul acele scrisori lui Ianache.

M CIÂRTVRaRII hv]

cete ce-av vrmmt din intru acea nuntă smintită ce-au făcut Dumitrăchiţă, mai aproape s-au tras dânsul de cărturari, că l-au îndatorat mult, Tănase mai cu seamă. I-au zis acela de umbletele ce-au avut Calipso, care nici măritată nu s-au aşezat, ce speriase târgul cât au curvăsărit. Că avea ibovnic pe un Panait sân Feştilă, papistaş-botezat, ce i-au zis aşa după meşteşugul taică-su, că făcea luminări. Acel Panait au ţinut zărăfie în dosul caselor lui Marmara şi-au strâns ceva stăricică prin multe dibăcii ce-au avut: pilea galbenii de le lua aurul, cântărea cu cumpene făcute cu meşteşuguri, înşela la socoteli cându avea schimburi de bani şi multe altele. Dară unde-au potrivit-o dânsul mai bine au fost sub Şuţu, că i-au dat bani

de s-au făcut mofluz şi-au mâncat averile multora…

Ci nu l-au îngăduit Dumnezeu, pentru lacrimile celor de-au calicit, şi l-au dat pe mâna lui Dumitrăchiţă de l-au golit bine, c-au făcut după cum l-au învăţat Tănase şi cu Grigoraş şi l-au prins în fapt, burtă peste burtă cu Calipso. Şi-au năvălit Dumitrăchiţă c-un iatagan de cele turceşti în mână să-l taie, dară s-au mai muiat, că s-au

P o v a tu i r i rugat acela cu lacrimi şi i-au dat şi înscris la mână pentru 80 de pungi cu bani, că mai puţin n-au lăsat Dumitrăchiţă, zicându că nu face! Şi, dac-au dat acela, l-au iertat de nu l-au mai bătut decât puţintel, să îi fie de-nvăţătură altă dată.

Apucând calicul la avere, se purta fudul, dar de departe se vădea că-i neam prost, ridicătură din gloată, măcar că-n negoţuri s-au arătat destoinic, de s-au vârât în daraveli cu Vodă şi cu Pasvantoglu, pentru care şedea mai mult pe la Curte. Şi Vodă-i arăta multă dragoste, c-au câştigat bune parale cu negoţurile lui Dumitrăchiţă, având oameni tocmiţi de umblau şi strângeau turme de oi, cirezi de vite, herghelii de cai pe care le mânau în urmă către târgurile turceşti, unde le şi desfăceau cu dobândă mare. Dar, pe-nvăţul lui Dumitrăchiţă, şi copii am auzit să fi răpit, care-i vindeau apoi turcilor pe câte pungi zece unul, să le fie pentru destrăbălări şi fapte-mpotriva firii.

Şi, dac-au luat aminte Triglava că i-au sporit lui Dumitrăchiţă trecerea, au zis să nu-l lase, că le poate fi şi de folos, cum le-a şi fost. Aşa, prin Dumitrăchiţă, l-au învăţat pe Vodă năravul de-a se închipui ca necunoscut, adică să umble tiptil, în strai schimbat, încât acela, rătăcind prin târg, pândea la gard printre uluci, să vază de fieşcare ce face şi ce zice – poartă-se cu credinţă către dânsul au ba? Şi ce afla însemna la răboj şi-n urmă trimitea slugile şi fieşcăruia îi rânduia ispaşă, după cum îi părea lui: care la ştraf, adică să dea gloabă, care la bătaie cu toiegele, care să-l ţintuiască de urechi, care să-l ridice-n furci. Şi-a prins a tăia mâini, nasuri, urechi au a-i schilodi pe oameni în bătăi rele, că ieşea prin târg numai cu Magaie, gealatul, după sine, purtându-l închipuit în neşte

straie de sârmă şi cu obrăzar de fier. Umbla Magaie tot cu sabia goală-n mână şi mereu l-arăta Vodă cu deştiul oamenilor, zicându să ia aminte c-acela-i însăşi pravila şi dreptatea. Iară de-n-găduinţă nimica n-au vrut să ştie, că nu s-au cugetat dânsul de oameni să greşească mai mult împinşi de-o suferinţă.

P o v ăţ un şi nu din firea lor cea rea. Însă, dacă cei greşiţi erau mai ajunşi, nu-i schilodea, nici viaţa nu le ridica, ce-i punea numai la gloabă, să dea ştraf, că aşa mai aduna parale. Dar mulţi şi-n ştreang au agăţat de straşină, mai fără nicio pricină, numai pe vorbe auzite pe pod, cându umblau străvestit popeşte, turceşte, călugăreşte au ca altă aia.

Fiindu hapsân la suflet, pe mulţi au năpăstuit Mavroghene şi-au vârât groază mare-n oameni, ce cu multe feluri de morţi îi stârpea, c-au fost, se vede, ispitit de asemenea îndeletniciri. Şi-ajunsese vremea de erau bisericile pline de oameni, care de frica morţii veneau, iar nu pentru dragostea lui Dumnezeu. Că s-au făgăduit Vodă şi foc să facă-n biserici, şi-au pus de-au zidit sobe, să fie pentru vreme de iarnă, ca să-i ţie pe oameni prin biserici, s-asculte vorbele popii, iară nu să vorbească ce nu se cuvine prin cârciumi. Ci, cuget eu, sufletul omului nu prin spaime şi-ngroziri va să se-ndrepte spre Dumnezeu, c-acelea-l smintesc întru minciună şi păcat, care de niciun folos nu-i sunt, ce prin iubire şi dragoste de aproapele, care vin din mulţumirea cea de obşte, dară nu cred eu să fi cugetat Vodă la acestea.

Ca să facă pe gândul lor, cărturarii au dat ocoliş mult, că de-ntâi i-au tot dat lui Dumitrăchiţă pilde din *Halima* de cele de zic despre sultanii din vechime cum umblau noaptea tiptil pe uliţi. Şi se făceau a vorbi-ntre dânşii, foarte lăudându-i pe aceia, cât Dumitrăchiţă, aflând prilej potrivit, au prins a-l descânta pe Vodă în ziceri de-ale înţelepţilor ce-au dat învăţ domnilor să privegheze însuşi mergerea lucrurilor şi starea supuşilor, zicându-i că asemine trebuie să facă, nu să şază-n odăi la Curte ca-ntr-o vizuină şi nemica să ştie de ce-i voia ţării. Că cu chipul

acesta, aflându însuşi mai multe, mai bine poate cârmui ţara şi supuşii. Iar lui Vodă i-au plăcut, se vede, pildele califilor de la Bagdad, de-au prins a face-ntocmai. Aşa că s-au apucat Vodă a ieşi în târg, făcându-se când popă, când mocan, când ţigan de şatră... Din care au avut

Povăţuiri multe-ntâmplăn, dară şi Perdicaru au avut o păţanie, care face s-o scriem.

Că-ntr-o noapte, făcându-se Vodă turc, l-au luatu cu sine şi pe venetic, iară ghicitorul n-au aflat alt lucru mai cuminte, ce s-au făcut dânsul cadână turcoaie acoperită la faţă cu iacmac. Şi-au mers la han, la Mărul roşu, într-un chervan cu coviltir, făcându-se negustori. Şi-au trimis Vodă-nainte, pe alte cărări, neşte galeongii în straie schimbate, că voia să prinză însuşi pe un tâlhar ce ho-ţea-ntre vii, unu Iancu Torojoi, ce se adunase cu cetaşi. Aceia i-au văzut intrând la han şi-au mersu după ei, socotind că-s negustori turci şi poartă parale cu ei. Şi-n zori, chibzuind să-i prindă-n somn, au dat la ei în odaie zugrăviţi cu funingine la chipuri, dar au sărit Vodă cu hangerul şi s-au înfruntat cu ei, ştiind că vor sări şi gale-ongiii să-i ia pe dindărăt, după vorba ce-o aveau. Şi-au dat Vodă din sabie cu vitejie, că fricos n-au fost, fiindu însuşi la tinereţe tâlhar, listopirat, şi-au vătămat pe unul la mână.

Numai Perdicaru, dacă n-au ştiut rândul războiului, că nu umblase la oaste şi nu ieşise-n bătăi, văzând cum se ciocnea Vodă cu lotrii-n oţele, s-au temut rău, că era şi locul strâmt şi n-avea cum să iasă, să apuce la lărgime. Şi, dac-au scăpat către dânsul unul dintre tâlhari, văzându-l aşa de negru la chip, mai tare s-au îngrozit, de-au făcut miros urât în odaie. Şi, din mirosul acela au stat din dat tâlharii şi s-au bulucit pe uşă, ţinându-şi nasurile cu mâna. Şi-au fugit şi Vodă după dânşii, strigând turceşte şi fluturând din iatagan. Şi, din zarvă mare ce-au făcut, s-au sculat slugile cu pari, cu furci, cu beldii, cu ce-au nement, încât ghicitorul, văzându-i, mai rău s-au temut, să nu-i ia aceia seama că nu-i muiere şi să-l crează tâlhar, că Vodă se depărtase mult. Şi s-au pus cu umerii-n uşă, să nu năvălească peste dânsul. Neştiind afară treaba ce e, ce

numai auzind larmă şi ţipete, au prinsu a clenţăni din dinţi, temându-se că-şi va pierde viaţa. Dară cărturarul

P o v a ţ u m şi nu era om să piară aşa, ce au stricat fereştile şi-au dat afară-n grădină, luând-o peste prăvălişul dealului şi sărind dânsul cu mare trudă peste uluci deasupra, au dat dincolo-ntr-o baltă, unde-au mai fost şi neşte bivoliţe. Pentru care-au avut el întâmplarea rea c-un taur, că purta strai roşu şi-acela s-au întărâtat. Dar au avut ghicitorul agerime la fugă, căci nu degeaba i-au zis lui Tănase „podas okis Ahilefs” că, pentru mântuirea lui, au fugit până s-au scăpat.

Şi stând dânsul sub o tufă, să-şi mai tragă sufletul, după ce l-au lăsat acea dihanie, s-au nemerit să-şi aibe drum pe acolo neşte haimanale de ţigani cărămidari care, văzându-l, l-au crezut muiere şi s-au vorbit să-şi facă râs de dânsa. Dară ghicitorul, înţelegând gândul cu care veneau asupră-i, iarăşi au fugit, că s-au temut să nu le vie chef să-l jugănească, aflându-l dăruit cu odoarele bărbăţiei şi nu muiere cum părea la strai. Şi-au fugit mult, cât şi gândea c-are să-şi dea duhul, că ţiganii nu-l slăbeau câtuşi, fiindu mai tinerei şi-ntărâtaţi de vederea feregelei ce purta. Dar noroc a avut, c-a scăpat într-un zăvoi şi i-au rătăcit urma, că altfel nu se poate şti cum s-ar fi isprăvit pricina. Acolo-n zăvoi au zăcut dânsul până-n seară, numai cu puţintel suflet într-însul, iară dacă s-au mai întunericit s-au tras şi el spre casă cum au putut. Şi, din întâmplarea ce-au avut, au şi zăcut dumnealui o vreme, dară mai în urmă s-au tămăduit de năravul de-a mai umbla cu Vodă-n ca-raulă noaptea şi străvestit, înţelegând că este lucru cu primejdie şi lesne-şi poate vătăma sănătatea din asemenea apucături care, cum i s-au vădit lui, nu-s tocmai cum se află scrise la *Halima*.

Nici lui Vodă nu prea i-au priit atunci întâmplarea că, până să vie galeongiii, au cam suferit parii slugilor, fiindu mai cu seamă un surugiu, Ciupăgel, ce-au bătut în el cu beldia ca-n snop, de-au rămas multă vreme cu-nvineţituri. Dar şi-au scos paguba că, prinzându-l pe acel tâlhar, Iancu Torojoi, l-au pus la munci rele de-au şi spus toată

Povăţuiri avuţia ce-au strâns şi unde-au avut-o-ngropată, fiindu mai bine de suta de pungi cu bani, ce pe toţi i-au păstrat Vodă numai pentru sine. Că şi ziua, umblând prin târg îmbrăcat ca necunoscut, dacă nemerea vreun neguţător să vânză cu ocaua mică, îndată poruncea de-l ţintuia de urechi la meidan. Şi, cându se-ntâmpla astfel, altă scăpare nu mai era pentru insaful vinovatului decât să facă starostele curama, adunând bani de pre la ceilalţi negustori să-i dea în mână lui Vodă ca să se milostivească şi să-l lase. Cu apucături de acestea, fiindu lacom de bani, au făcut multe paranomii, adică făptuiri alăturea cu pravila, că, întâmplându-se să moară câte unul mai avut, îi aduna pe toţi din casă înaintea lui şi, spăimântându-i, le răpea diresele lor de moştenire şi se făcea singur stăpân peste averile lor sau cerea bani mulţi ca să-i lase, fiindu eghemon şi prădător. Iară care cutezau să-i şază-mpotrivă, de frică să nu calicească, îi lua şi-i dădea-n ocnă, ca pe tâlhari, unde mulţi au şi pierit.

Şi-au mai făptuit şi altele, din care bine s-au văzut a nu avea nici ruşine de oameni, nici frică de Dumnezeu, că mai în cinste ţinea vitele decât oamenii. Ci să zicem noi de una, cându s-au cunoscut Vodă cu Sotir, pitarul. Cum au fost obiceiul la aşezare de domni, căpătase şi Mavro-ghene de la sultanul, cându l-au îmbrăcat cu caftan, un armăsar alb, misirliu, care, ce-i dreptul, era frumos foarte, fiindu cal împărătesc, tabla-başa, cumu-i zice turceşte. Calul acela, nu se ştie bine cum, au fost muşcat de un şarpe ce se va fi-ntâmplat, poate, prin paiele de-i aşterneau. Şi-atâta au prins a se umfla la trup, cât nimeni n-au mai crezut să scape, măcar c-au adus Vodă şi pe Maran-kate, doftoroiul, să-l tămăduiască, dar au plecat acela ruşinat, zicându că nu poate. Şi, dac-au aflat Sotir de la Tănase pricina cu acel cal, au zis să-l ducă la Vodă, că el îl scapă. Şi-au mers îndată la Curte de s-au înfăţişat lui Vodă, care-au fost mâhnit tare, că nicio nădejde nu mai trăgea, şi-au făgăduit Sotir să-l tămăduiască. Şi mai întâi au întrebat pitarul:

P ovăţuiri

— Cine-i stăpânul calului?

— Iaca vorbă, eu! s-au răstit Vodă.

— Dacă-i aşa, au zis Sotir, degrabă să ia Măria Ta un ulcior, să meargă la un izvor şi să mi-l aducă plin cu apă ne-ncepută.

Şi-ndată au bătut Vodă din palme de-au venit slugile şi le-au poruncit greceşte să-i aducă un ulcior cu apă neceputǎ, dară Sotir l-au oprit, zicându că nu e bine, că însuşi Măria Sa, fiindu stăpânul calului, trebuie să facă acea lucrare, că-n alt chip nu poate scăpa viaţa calului. Şi, dintru-nceput, s-au cam mâniat Vodă, zicându vorbă că ce-a fi aceea? Ce-i umblă lui cu farafastâcuri? Cum să meargă adică el, ca un om prost, să-i aducă apă de la fântână? N-are slugi pe care le-ngraşă pentru trebi ca acestea? Şi n-au mai stăruit pitarul, ce s-au temenit să se ducă de-acolo, dar nu l-au îngăduit Vodă, zicându c-are să meargă, dacă altă cale nu-i. Şi-au luat un ulcior de-au mers pe picioare tocmai la Izvoare, pe drumul Braşovului, dincolo de straja târgului. Şi au trecut aşa o bucată bună de vreme, măcar că Vodă au mersu tot fuga, dar au fost cale, că s-au întors asudat. Şi-au luat Sotir ulciorul de-au făcut o vrajă asupra apei, care nu s-au înţeles, c-au grăit cu fereală mare, fiindu Perdicaru tot pe lângă dânsul s-auză, dară degeaba au sârguit. Apa aceea, dac-au descântat-o, au dat-o Sotir lui Vodă s-o bea toată, cum au şi făcut, măcar că i-au venit anevoie, fiindu ulciorul cam mare, mai bine de trei ocale. Dar, dac-au băut-o, toţi câţi au fost faţă s-au minunat mult, că s-au ridicat armăsarul, de unde zăcea să-şi dea sufletul, iară Vodă au prins a se umfla şi-ase-ncolăci pe jos cu dureri mari, că se văita câtu-l ţineau bojocii, zicându arnăuţilor să-l taie, că l-au înveninat. Dar pitarul nice într-o seamă n-au luatu, ce au prins din nou a face o vrajă cu trei paie smulse din iesle, care singure s-au înnodat! Şi, dintr-odată, s-au uşurat Vodă, că l-au lăsat durerile şi-au izbucnit toată apa din el, însă şi pe dinainte şi pe dinapoi, de i-au udat rău

P ovăţuiri straiele. Şi s-au ridicat Vodă de jos, cam ruşinat de starea-n care-au fost, porucindu alte straie să-i aducă nezăbovit. Şi se minuna de pitar şi căta la dânsul

cam sfiit, că nemica n-au înţeles cum au făcut acela, măcar că Sotir i-au zis să nu fie chiar aşa un lucru mare, numai e o taină la mijloc care n-o ştiu decât geambaşii prea iscusiţi, cum au fost tată-su, pitarul cel bătrân.

Aşa drag ce i-au fost lui Vodă acel armăsar că, pentru mai multă fereală, după acea-ntâmplare, au pus de-au făcut den neşte blăni o-ngrăditură de grajd în tinda cea mare, lângă odaia lui, să-i vie mai la-ndemână să-l vază. Era, vezi bine, duhoare de vită-n palat, fiindu-şi nepotrivită priveliştea aceea, părându că-i şatră de lăieţi, şi mulţi străini, aflători în trecere pe la Curte, au şi rămas fără grai, că nu mai văzuseră nici pe unde Domn să-şi ţie vitele-n palat!

Luând aminte Triglava că lui Vodă i-au fost prea drag acel armăsar, i-au venit în cap să-l povăţuiască a-l boieri, cu gândul să s-auză-n lume că s-au apucat Vodă a-şi boieri vitele şi să-nţeleagă toţi ce Domn au căzut peste ţară. Şi-au început a-i da pildă lui Dumitrăchiţă de un împărat al râmlenilor, care şi-acela au fost ţicnit la minte, că şi-au boierit armăsarul, pre Incitatus, cugetând dânsul că, de-i vor da-nvăţătură, Dumitrăchiţă, ca să se-arete ştiutor, are să-i zică lui Vodă de-acel împărat, Caligula, cum i-au fost numele, să facă şi Vodă ca acela. Şi-aşa au fost. C-au mers Dumitrăchiţă la Vodă şi-au prins a-i spune cai verzi de acel Caligula, cum şi-au boierit adică armăsarul. Şi-au spus Dumitrăchiţă nu după cum au fost întâmplările, că n-au avut cum le şti, ce după cum i-au zis Triglava şi Tănase c-au fost, mai înfrumuseţate adică.

Atâta i-au trebuit lui Mavrogheni, c-a doua zi, adunând Divanul, au poruncit de-au adus pe tabla-başa în sala spătăriei şi-au pus pe el caftanul de mare clucer, al şaselea scaun în Divan! Şi-au rămas boierii ca scrişi pe perete de mirare şi de frică multă ce-au avut văzând aşa

Povăţuiri grozăvie, cum nu s-au mai auzit şi nice-n vise n-au visat! Care lucruri, vorbindu-se-n târg ce-au mai săvârşit Vodă, au făcut pe Rhigas Velestinul, stihoslovul, de-au zis de Mavrogheni că-i scursoarea lumii şi însăşi sminteala, că le face neamul de batjocură şi-i dă-n gura

Evropei! Şi iaca aşa l-au povăţuit de-au făcut ca împăratul Caligula cel nebun la minte. Bine măcar că nu l-au pus de-au dat foc târgului, c-au fost unul care-au făcut şi-aşa, dară poate să nu-l fi ştiut dânşii.

Cu tertipuri de acestea, slujindu-se de Dumitrăchiţă, au prins cărturarii a-l purta pe Vodă cum le era voia dar, după atâtea şi atâtea câte au făptuit isprăvi, multe semne rele au prins a se-arăta, venind mai întâi zgâlţâitură mare de pământ, mai mare decât au fost la anul 1771, c-au vrut Dumnezeu a-l face să ia aminte că prea s-au sleit dânsul tot în fapte necugetate şi-n închipuiri. Dară să spunem mai bine cum au fost acel semn.

Cându au împlinit Vodă un an de la ridicarea-n tron, la leatul 1787, au făcut ţeremonie mare, cum nu s-au mai pomenit, că au poftit la Curte boieri şi neguţători, care-au fost obraze mai alese, şi le-au dat vutci şi sorbeturi. Şi, mai înainte, au dat vorbă prin Dumitrăchiţă, pre care-l făcuse megas caminaris, şi prin Ianache, stolnicul, şi prin Sava Arnăut pe la toţi boierii şi pe la toptangii şi pe la insafuri şi către vlădica să se-nfăţoşeze cu peşcheşuri la Curte, să se facă plăcuţi lui Vodă. Şi-au mers toţi de-au dăruit plocon, după cum au putut au după câtă trecere socoteau a căpăta, că de fiecare-au scris Dumitrăchiţă-n condică cât au dat, să se ştie socoteala. Şi s-au făcut adunare mare la Curte, unde cânta muzica lui Vodă de te-a-surzea, că avea meterhanea turcească, şi dădeau tunurile cât să zici c-au fost răzmeriţă, de s-au desfundat mahalalele şi s-au adunat târgul pe la porţile Curţii, unde-au fost şeitari ce jucau chiocecurile şi pehlivani care-nghiţeau săbii şi aruncau vâlvori de foc pe gură şi alte minunăţii făceau pentru desfătarea gloatei.

Povăţuiri

Iară-n sala cea mare a spătăriei, unde-au stat Vodă cu boierii, întâi au făcut vlădica oraţie către Vodă, zi – cându mult bine de dânsul, după care-au mai zis şi alţii. Iară când au tăcut din ziceri, s-au făcut boierii cântăreţi de i-au cântat greceşte *polihronion*, adică la mulţi ani, că nu mai îngăduia Vodă să zică sârbeşte, *mnogaleta*, cum au fost

mai vechi. Iară dacă şi-aceia au isprăvit de cântat, au strigat ceauşii şi slugile turceşte la Vodă – *Aids*! care se tălmăceşte *viaţă lungă*. Şi-au stat până spre seară, c-au prins Vodă a le spune întâmplări ce-au avut pe cându călătorea pe Marea Albă, fiindu unele de-a minunea. Şi, cându au fost către seară, dacă s-au spart adunarea, s-au tras Vodă cu Condili, cu Scanavi, cu Ioniţă Papuc, cu Dumitrăchiţă şi cu alţii în casele lui Hortolan, c-au zis acela să fi pregătit petrecere mare pentru Vodă. Şi-au fost acolo şi Tănase cu Grigoraş şi cu Sotir, că-i poftise Hortolan şi cu Dumitrăchiţă cu făgăduiala să afle acolo de toate. Au făcut Hortolan, ce-i dreptul, cheltuială multă, c-au fost în odăi lumină ca ziua, fiindu în sfeşnice, cu-ngăduinţa lui Vodă, numai lumânări de cele bune, din ceară albă, aduse de la Beci. Şi peste tot au fost tipsii cu bucate şi cu pilafuri şi trei berbeci fripţi întregi, şi pui rumeniţi în unt, şi curcani fripţi la jar, şi fazani îmbrăcaţi în penele lor, şi pometuri, şi vin unguresc de cel bun, şi butelci păpurite cu mastică de Corint, şi toate bunătăţurile lumii. Şi-a mâncat fiecare din acele bucate şi-a băut vin în voia ce-a avut, de li se-nvineţieseră obrajii de la băutură, iar ochii începuseră să le-arate că ai dihăniilor, că le scăzuse lumina şi se-nroşiseră de sânge. Avându dânşii trupurile încinse de băutură multă, au prins a-şi lepăda caftanele, că se pătaseră rău de scursori de vin şi de unsori.

Din vinul acela unguresc li s-au tulburat rău minţile şi li s-au amestecat limbile, iară de ţinut pe picere se ţineau numai cu mult ajutor ce căpătau de pe la pereţi, că se tot propteau în ziduri cu mâinile să le ţie, părându-li-se lor că prea se cletinau să cază peste ei. Ba unii, care-au

P o v ăţ u în i fost mai şubrezi, se lăţiseră pe jos şi dormeau în toate părţile, c-au fost vinul tare. Dintru care, zic eu, să luăm aminte că rea e beţia, oameni, că toate mădularele omului le strâmbă şi le-am orţeşte şi de niciun folos nu i se mai arată, cât şi mintea o pierde. Cum au fost şi cu Sotir, pitarul, carele, dac-au băut vin, au lepădat giubeaua şi-au prins să joace jocuri din prostime, de acelea cu ziceri, că pe acelea le-au ştiut dânsul mai bine. Şi-au

adus Hortolan ţigani lăutari şi-aceia ziceau, iară pitarul sărea şi bătea din pinteni şi pocnea din deşte şi striga:

— Foaie verde tiriplic! Saltă, lele, din buric!

Dară acolo n-au fost nicio lele, fiindu adunare de bărbaţi, cum au fost voia lui Vodă, ce aşa i s-au năzărit lui, bag-seamă. Şi, dac-au mai ostenit Sotir şi s-au lăsat între perini, s-au pornit şi Tănase, cu ochii-n podina, să cânte-n veliglas şi cu chiuituri, ca la stână:

— Dragi îmi sunt oile lăi şi copilele bălai! Dragi îmi sunt oiţele când le cresc comitele şi la fete ţâţele…

Şi-au lăcrămat şi-au zis apoi Tănase către Vodă că el şi-au dorit toată viaţa lui să nu fie alta decât cioban la oi, fiindu aceea plăcută-ndeletnicire, cum au arătat în neşte prea frumoase stihuri un Horaţie al râmlenilor, poate să fii şi auzit şi Măria Sa despre dânsul. Şi-au prins a zice letineşte, dară n-au putut de Vodă, c-au luat altă vorbă, începându a spune de când umbla pe Marea Albă, cum avea obicei. Şi, tot povestind cum au umblat prin lume, au zis de un loc frumos foarte care-au fost într-un ostrov mare. Şi, spunând despre acela, au zis să fi fost acolo-şa o baltă mare, a căreia lăţime era ca de patru

Po văţ un i ceasuri de mers călare! fără Grigoraş nu şi-au putut ţine limba ci, măcar că l-au luatu mai pe departe, i-au dat înţeles că n-au alăturat bine vorbele, nemerind rău părţile. Că l-au întrebat, făcându-se nedumerit, cum au făcut Măria Sa de-au mersu călare pe apa bălţii?

Şi s-au cam încruntat Vodă, c-au priceput să-i fi vorbit subţire, de l-au şi-ntrebat pe Grigoraş că ce-i vorbeşte din cur şi nu se aridică să-i facă temenea, precum cere cuviinţa? Şi apoi, mai şezând şi cugetând, i-au zis că nici n-au mers câtuşi, să ştie şi Grigoraş, că numai Mântuitorul au făcut asemenea minune, ce au zis aşa socotind dânsul acea lăţime după câtă cale ar fi putut bate călare şi-au pus apoi una peste alta!

Înţelegând Grigoraş s-o cam fi greşit cu Vodă, s-au ridicat dintre perini şi, apucând o cobză, s-au temenit întrebând de nu i-ar fi voia Măriei Sale s-auză un cântec

mai de petrecere.

— Ba că chiar! au îngăduit Vodă.

— Şi cum ar vrea Măria Sa? au mai întrebat Grigoraş, cam fără cuviinţă, că-şi răşchirase picioarele şi-şi sălta nădragii, fiindu-i, pesemne, cam largi. Mai cu perdea au fără?

— Ba să zici fără, slobod adică!

Pe-ngăduiala lui Vodă, au prins Grigoraş a bate-n cobză o cântare turcească ce n-o mai scriem aicea, că-ntr-atâta au fost de plină de măscări că şi-un măgar de l-ar fi auzit s-ar fi ruşinat. Au fost, pesemne, cântec de şatră, de-acelea de le joacă ţiganii din buric…

Pe cându erau ei acolo, întru aşa dezmăţată petrecanie, au prins a se zgâlţâi pământul şi-a tremura cu urlet mare, că s-au cletinat pe ţâţâni de-au pârâit pereţii şi-au căzut icoanele. Pentru care-au fugit toţi pe uşă, numai Vodă, fiindu mai iute, au dat pe geam şi-au ieşit afară-n grădină. Şi-au fost spaimă mare-n tot târgul, că peste tot numai chilălăituri şi groază au fost, după cum bine-au văzut dac-au ieşit în uliţă. Că năvăliseră bieţii oameni din

Povăţuiri case, fiindu unii goi cum i-au făcut maica lor, dară nimeni nu lua seama, numai Grigoraş, unde vedea muiere goală, dacă era tinerică, se da mai aproape, să vază mai bine, iară ca să lege vorbă se tot văita de sperietură. Şi-au căzut atunci şi s-au prăvălit multe case, vâtămându-se din scutură tură.

Şi, dac-au abătut acea nevoie peste ţară, Vodă n-au luatu aminte, ce au mai sporit dările, c-au scos atunci bir şi pe ţigani, ţigănitul, câte galbeni cinci de sălaş. Îşi mâna dânsul zapciii şi-arnăuţii în toate părţile, să strângă banii de pe la birnici şi care nu dedea îl puneau aceia la afumat şi cu multe cazne şi bătăi îi canunea până săreau neamurile şi satul ca, punând mână de la mână, să-mplinească ce-aveau de dat şi să-i mântuie. Şi se boceau muierile şi copiii şi jeleau şi blestemau să s-aleagă praful de greci şi de Vodă şi de neamul lui, şi se tânguiau de munculiţă lor cum se duce pe apa Sâmbetei. Şi peste tot în hotarul ţării era atâta plânset şi strigăt de-ţi părea că piere

lumea, că-n toate părţile roiau arnăuţii să-mplinească banii birului, venindu ca o pedeapsă de la Dumnezeu… Dintru acele cazne mulţi şi cu sufletul au plătit, cum sau şi văzut cându l-au adus neamurile pe unul la Curte, ţeapăn şi plin de bube. Au trasu aceia carul la poartă, că nu i-au lăsat străjile să intre, şi-au prins a se tângui pân-a ieşit Vodă-n pridvor şi-au întrebat că ce-i pricina? Şi, dacă i-au spus aceia, au zis Vodă să dea ei banii, că nu-i va mai omorî nimeni! Şi le-au făcut semn să se ducă şi să-l lase, fiindu adică prea-nglotat de treburi ce-avea ale ţării, care aceia nici n-aveau cum le pricepe.

Şi-n urmă au venit foamete multă-n ţară, c-au fost iarnă şi era scumpete mare, că adunase Vodă bucatele să facă zaherea de 15 zboi turcilor, cât şedeau în ger bieţii oameni tot pe la uiile dughenelor, s-aducă neguţătorul marfa şi s-apuce şi ei ceva de mâncare. Şi, dac-aducea, fiindu puţin, se-ncăierau ca câinii şi smulgeau unul altuia din mână, că răpea fiul din mâna tatălui şi-a maicei sale, care l-au purtat la sân. Că se făcuseră ca jivinele codrului

Povăţuiri şi nici ruşine nu mai aveau, fiindu cu ochii tot rătăciţi de foame. Şi, tot stând lumea gloată pe la uşile dughenelor, nici treabă nu mai făcea nimeni, de nimic nu sporea, că-şi părăseau lucrul lor, fiindu cu gândul tot la burtă, ce să mai bage-n ea? C-am auzit să fi fost unii, de n-ar fi aşa, care şi paie mâncau şi rădăcini, ca vitele…

Ce cui să zici toate acestea şi cui să te tânguieşti decât către Dumnezeu din cer carele, pentru păcatele noastre, nu ne mai aude. Că Vodă de durerea ţării nemica n-au luatu aminte, că trăia-n berechet şi-n huzur şi petrecea-n petreceri dezmăţate pe la casele negustorilor cugetând, poate, că, dac-aceia aveau, toţi aveau, că pe toate le cârciumăreau pe ascunsul, dându-le cu preţ îndoit şi-n-treit, fiindu lipsă mare, pentru care mulţi au adunat averi şi bogăţii din lacrămile săracilor. Că Mavrogheni numai pe neguţători s-au răzimat, însuşi vânzându-le boieriile ca pe măsline şi, dacă pe cei mai pricopsiţi i-au boierit şi n-au mai fost din rândul lor cine să le cumpere, le da mai ieftin, pentru cei de vindeau cu paralâcul, de-au

mersu veste despre boieriile mavrogheneşti.

Au făcut Vodă şi Divan de cupeţi, oameni noi, să aibă, glasuri, cât boierii cei vechi un cuvânt nu mai cutezau să zică, că, avându Mavrogheni pandalii şi fiindu bolnav de pedepsie, pentru un cuvânt ce-i părea lui că n-au fost cuviincios, ca un lup turbat sărea şi-l bătea pe acela cu topuzul peste fălci, de-i fărâma dinţii şi-l da apoi gelatului de-l ridică-n jbilţ ca pe-un câine. Pentru care umblau aceia ca fără sine, râzând-u când le poruncea Vodă şi jelindu tot când le poruncea, nu când le era lor a râde sau a jeli. C-au fost Mavrogheni om trufaş şi fără-nsuşire a fi Domn, că-ntre cărţile ştiinţei n-au zăbovit, nice vreun meşteşug de folos n-au deprins, ce numai la-ndeletnici-rea tâlhăriei s-au dedat dintru care alta decât ucideri şi jafuri ce-au putut deprinde? Cu aşa fel de otcârmuire lacomă de avuţie şi măriri s-au spart rău ţara şi s-au stricat, că-n urma tuturor neamurilor am rămas, măcar că-n

Po văţuiri anii mai de demult au fost şi la noi începere de deşteptare prin mulţi ale cărora umblete au fost către lumină, au tălmăcind cărţi, au înseşi scriind, au făcând scoale, au tiparniţe spre a lumina norodul. Iară sub Mavrogheni rău au fost, că cel mic şi sărac toate trebuia să le dea, făr’ de-a mai rămâne şi pentru sine cevaşi, ca unuia ce-au muncit şi-au asudat. Ce, spuneţi, oameni, cu dreptul a fi lui nemica să-i rămâie? Că ajunsese bietul român de umbla cu spinarea goală, că toţi din spinarea lui apucau. Aşa au ajuns de s-au spart ţara şi s-au pribegit oamenii, care de la bine n-au plecat, că n-or fi fost atâţia nebuni în hotarul ţării, ce cuget eu să-i fi covârşit scârba.

Şi n-au mai răbdat Văcărescul, pe care-l pusese Vodă vistiernic mare, şi-au zis în Divan către Vodă să sloboază prostimii zahereaua din jignitele serhatului, că-i foamete mare şi prea au calicit toţi. Şi-au zis că nu-i bine să fie-aşa, că s-au înmulţit tâlharii şi-i neaşezare, din care şi răzmeriţă poate să plodească, cum s-au făcut la Ardeal, că foamea e nenorocire mai mare peste toate nenorocirile, ajungându oamenii de se mănâncă-ntre sine şi mai rea fac neunirea moşiei.

Dar Vodă n-au vrut să dea din jignite şi-au zis să facă aceia cum or şti, că pentru tâlhari el are ţepe şi furci, c-au venit vremea să mai rabde şi ei niţel şi să mai ţie post, că face bine la sănătate. Şi-au zis că n-o să-i ţie dânsul pe sarailii, că însuşi destul au răbdat până s-au căpătuit de-au ajuns Domn.

Pentru aceste vorbe s-au mohorât Văcărescul şi-au zis că-i lesne cu burta plină să predici de post, dară să ia seama că sărăcia strică domnia, cum e o vorbă din bătrâni, şi nu-i dreptate să-i laşi fără pâine pe cei ce cu năduşeala lor au udat ogorul. Din care vorbe s-au mâniatu Vodă şi l-au surghiunit peste Dunăre, la turci, c-au mai intrigarisit şi Dumitrăchiţă. I-au adus acela aminte că numai Ienăchiţă n-au vrut să-şi scoată işlicul de pe cap dinaintea lui Vodă, măcar c-aceasta au fost o pricină mai

Po văţuiri veche, de cându s-au tras Ienăchiţă din Divan, că luase năravul Vodă şi-i punea pe boieri să-şi descopere capul dinaintea lui, ca nişte oameni proşti, cum n-au fost obicei. Numai Ienăchiţă s-au făcut bolnav şi n-au vrut, zi-cându că dânsul şade-aşa, că pătimeşte de măsele! Şi-au mai zis şi Ianache, stolnicul, de moşul Văcărescului, de Ianache, c-au fost Capu-kehaia la Poartă al Brâncoveanului şi i-au tăiat capul la Geli-Kiosk cându i-au tăiat turcii şi pe Brâncoveni.

Dară pe uliţi n-au mai cutezat Vodă să iasă tiptil, cum avea năravul, ba-n două rânduri, dacă s-au adunat prostimea pe la porţile palatului de-au făcut gură, cu jelete şi tânguiri, au poruncit de le-au mai datu câte ceva de mâncare, socotindu dânsul, pe bună dreptate, că de flămânzi fac zurbă şi săturându-se vor tăcea. Pe acea iarnă au adus Dumitrăchiţă, printr-un negustor neamţ, un soi de cerbi care nu le cădeau coarnele şi-nvăţaţi la ham. Acelora au pus el de le-au aurit coarnele şi i-au dăruit lui Vodă dimpreună c-o târlie ce-au avut ferecaturi de argint. Şi-au prins a ieşi Vodă prin târg numa-n acea târlie, cu pază mare de într-armaţi şi dinainte cu şeitari călări, purtându pe cap căciuli din blană de tigris. Iară dinaintea alaiului călărea un harap urât ce suna din trâmbiţă, să se ştie că

trece Vodă şi să slobozească podul, de se-aduna lumea pe la porţi pentru privelişte, fiindu Vodă poznă de om şi făptuire anapoda firii.

Pentru acele fapte, iară au mai dat Dumnezeu semn către Vodă că, pe acea vreme, l-au lovit c-o nevoie mare cându-i s-au bolnăvit lui una dintre domniţe, c-o bântu-iau diavolii şi, fiindu îndrăcită, făceau aceea mulţime de grozăvenii, că ba lătra ca dulăii, ba rânchecza ca un armăsar şi se-ncura prin odăi, prăvălind toate la pământ, ba câte altele. Şi-a umblat şi cu doftori, şi-a adusu şi descântătorese şi bobărese şi muieri bătrâne, pricepute, de-au afumat-o acelea şi-au tras-o cu unsori, dar au fost într-un zadar. Şi-au poruncit Doamna de-au venit vlădica să-i

Povăţuiri cetească slujbe, mai dându-şi acatiste pe la biserici. Acela, venindu, l-au dojenit niţel pe Vodă, dară nu tare, că zice să-i fi zis că pentru faptele noastre ne bate Dumnezeu, că prea au fost şi Maria sa aprig şi nice milă n-au prea avut către săraci, c-au ajuns mănăstirile de-s pline de calici, cerşitori, veniţi după milostenie. Şi nici mănăstirile nu mai au de unde da…

Şi-au răbdat dojana Vodă, cum n-avea obicei, şi-au prinsu a se-ndrepta din vorbe zicându:

— Am face milă, ci nu ne dă mâna, că n-avem de unde, fiindu noi cu nevoi multe şi casă grea şi copilaşi cam gloată şi multe plocoane de dat la Poartă pe la paşale, că toţi ne cer şi, de n-oi mai da, mă leapădă aceia din domnie… Şi-au zis către vlădica, avându-şi lacrămi în ochi, că nu-i e de dânsul, dacă l-or lepăda, dară biata ţară ce s-a face?

Şi, dacă s-au legat către vlădica să ridice-o biserică nouă, cu bolniţă şi toate ale ei, au făcut acela sfeştanie şi i-au cetit molitfe domniţei de-au zgornit Necuratul şi i-au dat tihnă, numai n-au fost tămăduirea desăvârşită, că i-au luatu aceleia picioarele de-au rămas oloagă. Şi-au fost aceea pedeapsă la casa lui Vodă, c-o dădeau pe mâini de colo-colo că, fiindu cu oasele moi, nemica nu mai putea să se mişte, rămânându ca o râmă.

Din acea-ntâmplare Vodă, temându-se de mânia lui Dumnezeu, s-au mai căit niţel, că şi milostenie au ajunsu de-au mai dat săracilor, dară mai mult gologani de aramă, să mai urnească urgia cerului de la dânsul. Şi biserică s-au apucat a face, cum s-au făgăduit, ca să se mai spele de păcate. Dară s-au întâmplat de i-au cetit Dumitrăchiţă din *Hronograful* lui Moxa de cum au făcut Enia cându au ridicat Albalungă din care i-au venit şi lui gust de-a face aşijderea. Şi-ntocmai ca acela au adus o purcea, care-a fost să fete, şi-au prins a o alerga pe uliţi cu şeitari şi cu arnăuţii lui Sava Căminar. Şi-au fugărit-o de la Curtea Veche pe Uliţa Mare, care-i mai zice şi-a Lipscanilor, pe lângă

Povăţuiri hanul lui Şerban Vodă către biserica Sfeti Nicolai din Lipscani până la cafenea la Patru harapi unde, fiindu trecere multă de oameni, erau adunaţi mulţime de simigii, bragagii, salepgii, alunari şi vânzători de sorbeturi, îmbrăcaţi frumos, cum e rânduiala insafului lor, în cămăşi albe de borangic prin a cărora pânză, fiindu străvezie, li se vedeau braţele şi pieptul scrise cu slove, în felul ienicerilor. Şi, dac-au năvălit scroafa şi călării în mulţimea aceea, s-au făcut dârdoră mare, că le-au vărsat vedrele cu braga şi-au răsturnat şi tăvile cu plăcinte şi cu simiţi şi cu alune pe pod, iară unora, luându-i în pieptul cailor, şi capetele au spart. Şi-au prins aceia a fugi pe uliţi cât sau şi făcut zarvă mare şi frică în tot târgul, crezând-u unii şi zicând c-au dat turcii peste ei. Că însuşi Vodă, călărind cu acei dezmăţaţi, striga din goana calului turceşte c-a luat târgul foc:

— Iangân Vaaar!

De-acolo, dacă s-au slobozit locul, au scăpat purceaua din acea viermuiala de oameni şi-au dat spre Sfântul Sava, de unde-au mai fugit niţel până la Sărindar, unde-au vrut să şază, dară de zbieretele nebunilor ce-au fost în bolniţa mănăstirii iarăşi s-au speriat şi-au fugit până dincolo de biserica lui Creţulescu, către Puţul de piatră, care-i pe lângă Podul Mogoşoaiei, aproape de locul unde-au fost mai-nainte vreme straja târgului. De-acolo, dac-au mai sunat-o şeitarii din zurgălăi, s-au mai târât un pic,

trecându spre capul podului, unde-au căzut şi-au stârpit, lepădându dintr-însa o izină de purcel.

Şi-au cam intrat Mavroghene la grijă, înţelegându că nu-i semn prielnic, că de purceaua Enii au zis Moxa c-au făcut treizeci de purcei. Dară tot n-au băgat în seamă, ce şi-au dus gândul mai departe şi-au chemat pre Meimar-başa, căruia Vodă-i zicea greceşte, arhitecton, şi i-au poruncit să-i facă acolo un şadârvan, cum are şi sultanul la saraiul lui, la ce i-a fi trebuit?! Că şadârvanul acela-i ca un aleşteu, numai mai mic, zidit pe margeni cu piatră, iară pe mijloc are un meşteşug nemţesc de aruncă apa-n sus ca de doi-trei stânjeni. Şi au zis către boieri să-i dea bani s-aducă meşteri să-i facă şadârvanul, că-ncolo pe toate le isprăvise şi numai fântână de-aceea cu apă săritoare n-au avut târgul! Cheltuind Vodă parale multe cu zădărnicii de acelea, iară au mai sporit dările, că şi-au pus în gând să mai cheltuie cevaşi spre a face şi-un lucru văzut, că s-au socotit să-i rămâie numele peste veac pentru multe binefaceri ce-au făgăduit a făptui. Dară mai mult cu vorbe i-au îndestulat pe oameni, că numai făgăduiala ce-au făcut către vlădica şi-au ţinut, punându tălpile bisericii acolo unde-au făcut şi şadârvanul. Şi, pesemne, nu i-au plăcut lui Dumnezeu să-i zidească Vodă lăcaş de slavă din lacrămile săracilor, c-au venit multe semne rele. Aşa, mai întâi, s-au iscat din chiar senin o vijelie mare, cu tunete şi cu trăsnete de foc, dintru care şi-o casă s-au aprins în mahalaua Scaunelor, dară n-au stârnit pojar, c-au venit în urmă multă cădere de apă, cât sau şi temut oamenii c-are să fie înec mare, cum au fost la leatul 1775. Din vântul acela mare multe dughene s-au supiberat şi case de oameni au descoperit şi orice lucru mic ce-au rătăcit au ridicat în văzduh, c-a fost şi vârtej mare, de la pământ până la cer, chiar unde-au săpat Mavrogheni să puie tălpile bisericii.

Iară cându au fost 24 deni mai 7297, isprăvind Meimar-başa de făcut acel şadârvan cu ape săritoare lângă care-au mai zidit şi-un chioşc, cum au poftit Vodă să aibă unde bea cafea, au mersu acolo cu toată boierimea şi cu alai pentru priveală. Şi, pe când au ajunsu, au venit

întunecime mare de soare, eclipsis, că l-au mâncat vârcolacii, şi-au ieşit oamenii cu tingiri, cu oale, cu ce-au avut, şi-au băut în ele, şi-au sunat din tălăngi, şi-au dat din pistoale, iară pe la biserici au tras clopotele şi abia-abia, după ceasuri de vreme, l-au lăsat aceia de s-au mai luminat. Şi-atâta au rămas de pe Mavrogheni, acea biserică ce-au ridicat-o-n capul Podului Mogoşoaiei, făcându bolniţă alături şi

P ovăţu în

P ov ăţ u în i cimitir, ba şi-o cişme au zidit. Şi-au îngrădit locul în jur să se ţie târg acolo, pentru care-au ridicat lui şi un foişor în mijlocul meidanului, unde, şezând pe tron, făcea ziceri către oamenii de dădeau jalbe la domnie. Aşa au făcut şi-ntr-o duminică, cându au fost adunare mare de oameni în târgul mavroghenesc, obşte venită de prin satele din Vlaşca. Fiindu sobor, au venit Vodă să şază-n foişor şi aceia, avându foamea scrisă cu galben pe obraji şi fiindu-şi cam rupţi la straie, au prins a se văicări de biruri, zicându:

— Aoleu, aoleu, că nu mai răzbim cu dările că sunt grele şi nu mai avem de unde c-am rămas goi!

Şi, dacă i-au tălmăcit Tănase, au făcut Vodă semn din mână c-are să le cuvinteze şi, dac-au tăcut mulţii, au prinsu a zice greceşte, iară Tănase au tâlcuit cu glas mare, c-avea glas foarte bun, care se auzea de foarte departe:

— Ce vă tânguiţi de biruri, oameni buni? Şi ce vă jeliţi c-aţi rămas goi? Că pentru nechibzuinţa voastră sunteţi dezbrăcaţi. Ia să ne mai şi cârpim, că nu putem să ne tot înnoim! Că banii ce se strâng din dări se dau la-mpărăţie, iară din ce-au mai prisosit iată câte binefaceri am săvârşit! Ori oţi fi orbit de nu vedeţi toate câte s-au ridicat? Uite, colo, cişme! Pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi? Şi tiparniţă pentru mine făcut-am au pentru voi? Şi biserica-ceea, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi? Şi bolniţă, iată colo, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi? Şi cimitir de-ngropăciune, care-l vedeţi, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi?

Şi, dac-au auzit aceia şi de cimitir, au priceput

gâcitura ce-au fost că, fiindu în jurul foişorului mulţime mare de arnăuţi într-armaţi, şi-au luat seama umbletelor şi-au tăcut din jelete, ca să nu mai aibă a-şi boci şi morţii, că le venea cimitirul lui Vodă cam peste mână…

Tot într-acea vreme, umbla Dumitrăchiţă şi-i dădea îndemn lui Grigoraş să cânte viaţa şi faptele lui Vodă, zicându de Vodă cum s-au tânguit către dânsul c-are să rămâie necunoscut vremilor din lipsa cărturarilor, c-ar fi vrut a-şi avea pe un Virgilie al său, să-l scrie-n cartea vitejiei şi s-ajungă în toată lumea vestit şi cunoscut. Şi, ca să-l înduplece, tot stăruia zicând de Vodă să-l ţie-n dragoste şi-n cinste, care-s vădite. Nu l-au dus odată însuşi Vodă cu rădvanul în preumblare până la grădinile bănesei An-cuţa, unde-au şi petrecut?

Şi s-au pus Grigoraş şi-au închipuit, cu multă trudă şi sfărâmare de cap, că nu puţin au asudat să afle ce nu era, neşte stihuri în care l-au proslăvit pe Vodă. Curgeau în ele laudele ca gârla, măcar că vorbele ce le zicea pe nemica nu se rezemau şi nici într-o băgare de seamă nu se ia. N-au avut el greaţă a minţi pentru pricina c-au fost cântecul cu chichiţe, că unele vorbe, desfăcându-se, alta ziceau, nu laude. Dară atunci nu s-au cunoscut acel ascunziş, că nu i-au pătruns meşteşugul, cum au fost făcută cântarea-n două părţi, care făţiş ziceau una iară dosiş alta, ce toţi au crezut să fie cântare de laudă. Au slăvit el pe Vodă nu fiindu lacom de câştig, că lăudător plătit n-au fost, măcar că i-au datu Vodă o mie de bani de argint, ruble ruseşti cu chipul împărătesei Catrina, câte unul pentru fiecare stih. Numai n-au vrut Grigoraş să primească, ce i-au trimis îndărăt, zicându cuvânt către Dumitrăchiţă că nu face, că nu-s de aur, şi i-ar aduce necinste lui Vodă de i-ar primi, că ar fi înţelesul că s-au străduit dânsul prea puţin! Acea cântare de slavă, pentru care nu s-au îndurat Vodă să-i dea aur, oricât de groase le-au spus Grigoraş şi le-au go-goneţat, nu i-au părut prea mult lui Mavroghene, cum au şi zis Perdicarului, că prea au zis în scurt Grigoraş şi cu grabă, de n-au stăruit el să le spuie mai cu de-amăruntul.

Acel Perdicaru, ghicitorul, auzind aşa, însuşi s-au pus

şi-au scris un pomelnic lung, greceşte, pe-nţelesul că era Vodă lumina lumii şi călăuza noroadelor, apărător ai dreptei credinţe şi ziditor de biserici întru slava lui Dumnezeu cel adevărat. Şi-au datu şi el acele stihuri lui Vodă, nădăjduind răsplată mare să capete, presmaranda Şarkan de nevastă. Şi cu umilinţă i-au zis că s-au încercat şi el, iară

Po v a tu în i

Povăţuiri dacă pe undeva n-are să-i placă, să-i spuie locul ca să le mai dreagă şi să le mai îndrepteze. Şi-au cititu Vodă toată acea scrisoare, fiindu zece feţe, dară nu i-au plăcut, zi-cându Perdicarului c-au fost prea multă zeamă şi dumicaţi cam puţintei! Şi-au luatu condeiul şi-au ştersu tot, numai numele unde i-au fost au lăsat, Maurocenus, zi-cându că atâta face să rămâie peste trecerea timpului!

Auzind acelea, Perdicarul au stat năuc şi numai niţeluş au mărunţit din buze, dară vorbă n-au zis, că-i luase graiul, socotind, poate, c-ar putea să pară şi vreun necaz. Aşa s-au descotorosit Vodă de dânsul şi nimica nu i-au mai dat, însă cântecele le-au dat la tiparniţă de le-au scris cu slovă şi-adeseori poruncea lui Tănase să-i mai cetească.

Tot pe acea vreme, trecând către Stambul un neamţ, sol de-al împăratului, l-au primit Vodă la Curte cu multe ţeremonii de-au grăit în Divan. Şi-au povestit Tănase, care-au fost tâlmaci, c-au vorbit acela cu multă-nţelepciune, vrându a-i da de-nţeles că-mpăratul are grija celor de sunt în ţară şi, dac-o fi nevoie, poate stărui la Poartă pentru durerile ţării, ce-or fi. Însă Vodă n-au prea luat aminte, ce tot lăuda pe sultanul şi stăpânirea turcească, zicându că-s foarte bune, iară în ţară, s-au fălit către solul, altă mai bună potrivire decât ce-au făcut el nici au fost, nici este, nici poate fi. Şi-acestea se cunosc şi pe dragostea supuşilor, că-l ţin în slavă şi-n cinste, au mai zis Vodă, că are sfătuitor duh trimis de la Dumnezeu. Şi, pentru dovadă, au făcut semn lui Tănase de-au citit către solul stihurile Perdicarului, că spuneau acelea răzvedit. Dintru acel sfat, întorcându-se solul nemţesc lampăratul, multe

vorbe rele-au zis de Mavrogheni, c-au mai aflat de prin unii de isprăvile şi făptuirile sale, zicându-şi de cum umbla în caretă trasă de căpriori, care nu prea-i firesc lucru, că nici împăraţi n-au fost cu aşa apucături…

La vremea iernii, până să se întâmple aceste de le-am spus, Sotir, pitarul, se adunase cu Hortolan tot şezând la jocul de faraon, că ştia bate bine cărţile, avându, pesemne, şi dibăcii, că-i lua banii franţuzului şi-i golea punga de

Povăţuiri parale mai de fiecare dată. Şi-ncepuse-a fi lipsă şi-n casa lui Hortolan, că-i dăduse împrumuturi lui Vodă. Şi, dac-au fost iarna grea şi frigul mare, şedeau mai mult pe lângă tandur, care-i un meşteşug turcesc de-a face cald fiindu un fel de tingire în care arde mangal, sub o mescioară, acoperită c-o velinţă. Şi oamenii şed târcol sub velinţă, de numai capul şi mâinile ţin afară. Şi sub velinţă s-adună căldură de la mangalul acela, care-o ţine cu velinţă, să nu se risipească, de te-ncălzeşti bine la mădulare, numai, ieşind, nu ţi-e tocmai îndemână, dară cu vremea te mai de-prinzi, fiindu-şi lipsă mare de lemne. Că, tot vânzând Vodă vitele, n-au mai fost cu ce-aduce lemne-n târg şi erau scumpe foarte, câte taleri doozeci un car.

Din acele împreunări cu Hortolan s-au ales pitarul cu mult folos că, adunându-se la sfaturi la boier Triglava, dimpreună cu Tănase şi cu Grigoraş, au spus o veste ce prinsese dânsul de la franţuz care, fiindu netreaz la minte, n-au avut nici strajă la gură. Şi-au zis să se fi ajuns moscalul cu neamţul de-şi cam dau coate şi pun la cale război asupra turcului, pentru care-i caută aceluia pricină. Şi-au întrebat pe Triglava: nu le-ar fi de vreun folos acea-m-prej urare?

Şi, cugetând Triglava, au zis să fie bine de s-ar porni amândouă împărăţiile, că niciunul pre altul n-are să-l sufere să apuce ţara, că singur şi-ar pune ghimpe-n coastă. Şi-au zis să scrie cărţi tot deodată şi către moscali şi către nemţi, să ceară ajutor împărătesc, că, făcând aşa, poate s-or trage de sub turci, dară nici sub aceia să nu-ncapă. Pe acel sfat, au scris pitarul răvaş către moscăliţa lui, care s-au găsit mai în urmă, cându au cercetat stolnicul casele lui

Triglava. Şi-acel răvaş au fost aşa:

Noi, Sotir Mogoşanu, pitarul ot Glavacioc, scriem domniei tale carte la amară vreme. Şi mai întâi nu lipsesc a-ntreba de scumpă nouă sănătatea domniei tale, ţină-ţi-o Domnul în paza lui cea mare. Iară despre noi află că suntem sănătoşi, măcar că-n ţară e durere şi-ntristare multă.

Povăţuiri c-au pus turcii peste noi Domn prea lacom şi tiran, care ne-au stricat ţara şi-au risipit-o. Şi-au ajuns viaţa grea foarte, de umblăm tot cu zilele-n mână. Şi-am gânditu noi mai mulţi, boieri de-ai ţării, să-ţi facem rugăminte să cercetezi pe lângă-mpărăţie de n-ar fi vreo cale să se pună-mpărăţia pentru noi. Şi mai bine-a fi de-ar trimite de la-mpărăţie pe cineva, cum au mai trimis slăvita-m-părătească, mai în urmă vreme, pre Nazare Carazin, că noi putem ridica ţara şi face oaste de volintiri, să ieşim de sub turci şi să ne tragem şi noi între creştini, dacă vom căpăta în ajutor ceva oaste să ne fie de ajutor în contra turcilor. Şi mai află de mine că, pentru aduceri aminte, de multe ori cu suspin mă poartă gândul spre domnia ta, tot trăgând nădejde la Dumnezeu să ne-ncrucişeze căile…

Şi-au pus acea scrisoare într-un toiag sfredelit, în găunoşitura aceluia, şi l-au trimis pe Varahia, că le-au fost om cu credinţă. Şi-au lipsit acela luni cinci, avându cale de străbătut. Pe Varahia l-au învăţat şi altele să mai spuie prin grai şi-au făgăduit, dac-or veni oşti, şi zaherea s-adune pentru nevoile oştii.

Şi-au trimis şi Triglava răvaş la nemţi, către un sfetnic de-al împăratului, c-au stat cu-acela la-nvăţătură la Şor-bona şi la Beci, de se-aveau foarte bine. Şi s-au plâns şi Triglava de pacostea ce-au abătut peste ţară, c-au zis de Vodă că este om fără neam şi fără credinţă că, grec fiind, şi-a zis italian, dar a venit la noi, între valahi, aducându apucături turceşti, că mai mult între turci şi-au dus traiul. Şi, creştin fiind, se poartă legat la cap cu cealama şi umblă să poarte război asupra creştinilor. Şi este el primejdie mare pentru ţară, că i-au dat sultanul hatişerif de Domn pe viaţă, cu drept, după moarte, să-şi suie-n scaun prăsila.

Cum s-au vădit, este el Domn tiran şi prădător, c-au stricat obicelele şi-au spart Divanul şi-au risipit ţara, care nu-i bine, că din acestea şi răzmeriţă se poate stârni, cum au fost între românii din ungurime. Şi s-au rugat Triglava să stăruiască pe lângă-mpăratul, fiindu acela duh

P o v ăţ ui r i luminat, să ne izbăvească, că nu mai poate răbda ţara şi prea mulţi boieri s-au pribegit.

Acele scrisori ce s-au trimis n-au fost strigare-n pustiu, ce-au stârnit împărăţiile şi le-au dat cuvânt a spune că se ridică pentru durerile celor apăsaţi de turci, că nu mai pot suferi dânşii acele năpăstuiri ale creştinilor, că putere a răbda nu le-au mai rămas. Şi tot strigau vorbe c-or să ridice prapurii oştirilor în semn de război. Au fostu pe-atunci multă vânzoleală de olăcari şi vorbe umblau fel şi fel, fiindu semn de neaşezarea vremilor.

Şi, înţelegându Mavroghene că rău i-au ieşit alcătuirile, umbla a se pune bine cu ţara. Şi cu făţărie se făcea a se căi, dară plânsetul ca al corcodelului i-au fost, mincinos, că nu l-au muncit cugetul c-au făcut fapte năpăstuitoare, ce-i punea vină turcului că e lacom, şi de Divanul ţării se tânguia că l-au adormit. Dară numai din vorbe se-ndrepta, că-n cugetul lui nemica nu s-au clintit, cum s-au văzut şi pe aceea că, făr-a lăsa să treacă multă vreme, s-au apucat de altele, de s-au văzut bine adevărul ce e-n zicătoarea veche care zice de lup că-şi schimbă părul, iară năravul ba. Au fost la mijloc şi multe urzelile stolnicului Ianache Drakinos, de care iarăşi trebuie să spunem, căci ne vine rândul s-arătăm ce s-a-ntâmplat de-au ieşit iară acela ca uleiul pe faţa apei.

(Urzeli)

În ca Re se pare aR₃TaRe & despre cvm au URM a? VRzekike şi & e cvm au th-CÂklli kvCRVRM DVMNS – aiivl STOkNICVk diskinos cu sgvspoRVB ce-av & e ka iontH

Îndu i-au luatu Sotir acele scrisori lui Ianache, l-au cam dat la mâna Doamnei Mărioara, care-l juca cum se joacă mâţa cu şoarecele, de nici rost de strânsură n-au mai avut, că lua Doamna toate. Şi, fiindu-şi cam sărăcit, că-i luaseră cându l-au călcat mai bine de-o sută de pungi cu

bani, başca scule şi odoare ce-au mai fost, fierbea rânza-ntr-însul şi singur se-nve-nina de necaz. Dară, neputând grăi, şedeau ca năpârca ce, neputând muşca, singură-şi rumegă veninul. Pe lângă ce-au fost, mai tare s-au uscat şi s-au sfrijit, iară la obraz arăta el cam verde-pământiu, că-l scurmau pizma cu ghearele de-i răsucea şi-i strica măruntaiele-ntr-însul. Şi, multă vreme, nici mintea nu i-au mai fost bună, că nemerea mai mult pe-alăturea, de era gata să-l lepede Vodă, că nu prea i-au mai fost de niciun folos.

Înţelegându c-au abătut năpasta asupra lui, au prins Ianache de la o vreme a-ncleşta din dinţi până şi-au mai limpezit mintea şi-au ticluit o cale-ntortocheată ce s-au socotit a-l sui-ndărăt, de unde s-au prăvălit. Şi s-au înţeles cu Perdicari, avându alcătuiri cu-acela, de-au meşteşugit dânşii neşte stihuri, cam aducând cu ce făcea Grigoraş.

Urzeli c-au fost pline de măscărălâcuri, în care ziceau cu multe vorbe slobode c-ar fi ceva – ntre Ioniţă şi Doamna lui Vodă. Şi zicea acolo că d-aia l-au îndrăgit Doamna c-avea deprinderea de-o dezmierda grecul şi după năravul turcesc, adică împotriva firii.

Şi-au scris pe o foaie acelea şi-au dat stolnicul lui Ioniţă, zicându să ia seama că are, precum se vede, pe cineva care umblă să-l piardă, că n-au scris acelea ca să-l laude. Şi, ce-tindu Ioniţă, s-au făcut la faţă-n coaja lămâiei de spaimă ce-au avut în el. C-au priceput şi singur că, din ce-au fost acolo, n-ar mai fi stat Vodă pe gânduri, ce l-ar fi atârnat în ştreang. Şi-au şi fugit de s-au prăvălit la picioarele Doamnei şi s-au tânguit de duşmani, că vor să-i răpună zilele. Şi tot spunând şi lăcrămând i-au datu foaia de-au cetit şi Doamna, de au luat-o şi pe dânsa răcorile. Dar au fost mai dârză, c-au poruncit de-au adus pe Aga Manolache şi i-au zis:

— Pentru ce, ticăloase, mănânci pita stăpânului tău? Au cu ştirea-ţi am fost făcută de ocară? Şi i-au dat de-au cetit, că Aga s-au jurat să nu fi ştiut nimicuţa de-acele. Şi i-au zis Doamna că nu vrea să-i strice inima lui Vodă cu asemenea ticăloşii, ce şi viaţa dumnealui ar pune în mare

primejdie, ce să-şi împlinească slujba, că pentru el va alerga şi pentru zilele lui, şi să i-l afle pe nemernic, azi încă, iară nu mâine. I-au fost cu grabă Doamnei c-au fost Vodă plecat la Giurgiu cu Dumitrăchiţă, avându da-raveli de rostuit cu Pazvantoglu, şi toate s-au cugetat a le spăla până să vie Vodă.

Şi s-au dus Aga pe uşă, mergându tot de-a-ndărătelea şi făcând la plecăciuni şi făgăduind toate să-mplinească precum i-au poruncit şi altfel nu. Dar au rămas biet Aga cu ochii aţintiţi pe foaia-ceea de-au învăţat-o pe de rost şi tot cugeta cine-ar putea fi în spatele acelor şire, că nu se dumirea deloc. Şi s-au socotit dânsul c-ar putea fi Văcărescul, mai ales că-l surghiunise Vodă-ntre turci. Dară fiindu acela tocmai la Stambul, nu putea face stihuri aici.

Urzeli că nu era vrăjitor! Şi, neputându-se el dumiri, au mersu de s-au văitatu la Ianache, stolnicul, să-l povăţuiască, fiindcă mai făcuseră ei multe-mpreună. Dară Ianache, fiindu mare vulpe, au săltat din umere, că la stihuri n-are pricepere, numai Perdicaru i-ar putea fi de ajutor, avându-şi mare ştiinţă la ghicit, c-au avut dascăli de cei mai mari şi mai vestiţi. Şi-au mersu Aga la ghicitor de i-au spus pricina, iară zodierul au şi luatu neşte pilitură de fier ce-au pus pe foaia de-o adusese Aga. Şi-au prins a plimba foaia pe deasupra unei pietre negre, care-i zice magnit, mai zicându el şi neşte vorbe letineşti, dintru care n-au înţeles Aga nimica. Iară pilitura juca de parc-ar fi avut spiriduş, cât s-au cam temut Aga, dar cruce n-au îndrăznit a-şi face, să nu strice farmecul cum au fost. Şi-au cetit Perdicari semnele, tot scriind câte-o buche pe o foaie ce-au dat-o apoi lui Aga. Şi-au aflat Aga scris acolo: Grigoraş. Şi pe loc s-au făcut o lumină mare-n mintea lui, înţelegându că numai aşa putea fi, că s-au încredinţat a aduce bine cu cântecele aceluia. Şi, plecându, au şi trimis de l-au adus arnăuţii, că l-au aflat la hanul lui Agop, în odaie la Olerica.

Iară când s-au înfăţişat Grigoraş dinainte-i, fiindu cam tehui de cap că petrecuse cu neşte lipoveni, i-au şi datu Aga foaia, fără alte vorbe, ce zicându-i numai să cetească. Ci au zis Grigoraş că nu poate, că n-au prea fost

el dat la slovă şi să cetească Aga. Şi, cetind acela, l-au întrebat:

— Ascultă, bre, cine-au scornit acestea?

Şi Grigoraş, poate din rachiu mult ce băuse, au cam vorbit cu nebăgare de seamă, că zice să fi zis că n-au făcut dânsul, dară au fost întocmite cu bun meşteşug! Din care s-au mâniat Aga, zicându c-au vorbit necuviincios, şi-au chemat arnăuţii şi l-au dat să-l ducă-n beciuri, să-l mustre pân-o spune. Acolo, i-au dat aceia bătaie cu to-iege la spate încât, după cum s-au tânguit Grigoraş, o pomeni-o şi pe ceea lume. Şi din bătaia ce-au căpătat s-au

Urzeli mâniat rău Grigoraş, când i-au venit vreme de-au putut, cum vom spune mai încolo, unde ne ţine şirul vorbei.

Dar, prin Tănase, care-au prins a bate târgul, s-au auzit în prostime de Grigoraş, că l-au dus arnăuţii la Agie, şi, fiindu acela om cu faimă, s-au desfundat mahalalele şi-au prins a se aduna prostime pe uliţă. Şi-au fugit călare Aga de-au spus Doamnei, c-au zis nu cumva şi, Doamne fereşte, să se-ntâmple vreun pericolon! Şi-au poruncit Doamna Marioara să-l sloboază, că nu face să-nceapă zurbaua-n târg, şi-i şi pricină gingaşă, care nu e bine să intre-n gura târgului, ce să se facă Aga c-au fost numai o socotinţă greşită la mijloc. Şi-au mersu Aga de i-au vor – bit lui Grigoraş, zicându să fi făcut dânsul doară ipotesis, prepus adică, şi l-au mâniat c-au vorbit necuviincios…

— Şi cu toicgele cum om face? au întrebam Grigoraş.

Şi-au prins Aga a-şi face cruci şi l-au rugat a socoti şi bătaia ce-o primise ca fiindu hotărâtă de la Dumnezeu. Că trebuie să fi avut un rost mai adânc în socotelile lui Dumnezeu, ale cărui drepte rânduieli nu le putem noi pătrunde, mai ales când se-ntâmplă de se mai şi smintesc. Că, uneori, se mai face şi-aşa…

Şi, dacă l-au slobozit, i-au potolit pe zurbaşi, între care şi muieri erau multe, fiindu-şi mai rele de gură, că tot strigau asupra arnăuţilor, că-s bune unelte grecilor şi, cum se ştie, coada securii face răul pădurii. Văzându-l pe Grigoraş, s-au mai potolit şi-au plecat de-acolo, purtându-l

cu mâinile pe sus şi rugându-l să le cânte. Dară au avut Grigoraş glasul gâjâit, că răguşise strigând la arnăuţi în beciuri, şi nu prea nemerea cântarea. C-au fost dânsul precum greierele a căruia putere toată îi e-n glas…

Şi n-au ştiut Grigoraş de ura ce-au căpătat Doamna pe dânsul, că nu s-au arătat spre el, de-au fost încredinţat că numai Aga au fost amestecat în acea pricină. Şi-au mai venit atunci şi-o-ntâmplare rea, de l-au amărât atâta cât nici n-au mai cumpănit ale lui. C-avea un prieten, popă la biserica Enii, ce i-au zis pe nume Ioan sân Firea.

Urzeli

Era acela un bărbat ca de patruzeci de ani, oacheş la piele, vorbăreţ şi cu prea puţini dinţi în gură că, fiindu săritor la bătaie, stârnise multe pricini în care nu totdeauna biruise. I se-ntâmplase lui, pe câte am auzit, şi alunecări, în mai multe rânduri, mai ales pe la nunţi şi pe la cumetrii că, dac-apuca să bea, îşi ridica apoi anteriul în brâu şi juca mireneşte, mai abitir decât toţi nuntaşii, cu chiuituri. Aşa răcnea cuviosul, când îi venea lui gust, de te lua cu fiori. Minte-au avut dânsul multă, c-au ştiut carte tare, numai nu i-au fost toată bună, de-au făcut ce-a făcut.

Toată beleaua ce-au avut cu Vodă de la Hortolan i s-au tras aceluia că, fiindu odată la drum cu Hortolan, au datu la han la Găieşti. Şi popa au mâncat de post, c-au fost o vineri, în ziua Răstignirii, iară Hortolan, fiindu papistaş iretic, au mâncat de frupt. Şi i-au venit lui Hortolan a glumi, şi-au zis popii să-i boteze un ogar ce-au avut cu dânsul. Iară popa Ioan, bine pricepând vorbele neguţătorului, că-i era voia a-l batjocori, au zis că nemica nu-l ţine a-i face cumu i-au zis, numai nu ştie dânsul de-i e cu voia dulăului a se face creştin credincios. Şi mai bine-ar fi de l-ar ispiti, să afle. Şi-au luat două blide şi-au pus în unul bucate de post, ce-au mâncat dânsul, şi-n altul bucate de dulce, ce-au mâncat Hortolan, şi-au dat dulăului. Şi-amuşinând acela blidele, nu i-au plăcut bucatele de post, ce au apucat din blidul cu cele de frupt. Şi-au zis popa Ioan că nu-i dulăul de legea lui şi nu-l poate boteza, că-i e voia, precum s-au văzut desluşit, să rămâie păgân varvar.

Şi, fiindu la han acolo mulţime de oameni călători, au râs aceia de pilda popii, iară Hortolan s-au mâniat rău că l-au rămas popa şi l-au ruşinat în vileagul obştii, fiindu mai dibaci ca dânsul. Iară dac-au ajuns Hortolan să aibă taine cu Vodă, au pândit şi-au aflat prilej de l-au pârât, zicându că s-au hainit. Că luase obicei popa de nu-l mai pomenea pe Vodă-n biserică la ectenie. Care lucru.

Urzeli auzind Vodă, au poruncit de-au adus la Curte pe Ioan şi l-au întrebatu că:

— Adevăratu-i, popo, că nu mă pomeneşti?

Şi-acel Ioan şi-au pus credinţa-n Dumnezeu şi-au mărturisit că-i adevărat. Şi-au zisu şi că de aceea nu-l pomeneşte, c-au pus biruri grele peste ţară şi nu mai poate ţara să dea, că-i scăpătată rău. Aşa au zis, măcar că vătaful de spătărie l-au buşit pe spinare cu pilul, că au vorbit necuviincios. Iară lui Vodă zice să-i fi venit furie, că s-au răstit la dânsul:

— Cată-ţi de liturghie, popo, şi grijeşte de sfinţi, că de biruri grijesc eu. Şi să-ţi iei seama umbletelor şi nu te mai vârî cu nasul în trebile Domnului, că de nu te păzeşti pun să ţi-l taie! Şi să mă pomeneşti în biserică pentru sănătate, iară de-i face altfel am eu un duh ce mi-au zis că scurte-ţi vor fi zilele!

— Scurte au lungi, au zis Ioan, de la Dumnezeu sunt şi nu e om să aibă putere peste ele. Că cele vremelnice or fi sub puterea lui Vodă, dară cele veşnice sântu ale lui Dumnezeu. Iară cele veşnice le cuprind şi le calcă pe cele vremelnice, cât şi Măria Ta nici cât firul de pulbere nu eşti înaintea lui Dumnezeu! fără de pomenit, eu nu te-oi pomeni, că nu mă lasă cugetul.

Şi s-au minunat mult Vodă de acele vorbe, c-au cunoscut în ele o tărie cu care n-au fost deprins a se măsura. Că nu s-au putut dumiri cum de i-au zis acela-n faţă aşa vorbe pentru care şi viaţa-i putea lua. Şi-au zâmbitu a râde, cum nu i-au fost obicei, şi l-au întrebatu că pentru care pricină nu l-ar pomeni, măcar cât de mari biruri ar pune, că ştie dânsul bine năravul ce-l au ei deşi pe dracu-l pomenesc şi tot nu-i mai munceşte cugetul, iară

pe dânsul de ce să nu-l pomenească?

— Bună desluşire am căpătat, zice să fi zis Ioan după ce-au şezut de-au cugetat niţel, şi mult s-au luminat priceperea mea dintru aceste vorbe. Şi-oi face de-acu precum ţi-e voia.

Urzeli

Şi l-au lăsat Vodă să se ducă, socotind, pe acel cuvânt, că l-au domolit şi l-au adus la ascultare. Numai n-au ne-merit dânsul în cine să-şi puie-ncrederea, c-au datu popa răspuns viclean după cum, curândă vreme, sau şi văzut. Că, viindu duminica şi ieşindu popa să ţie predică, au prins a spune de Vodă că nu-i unsul lui Dumnezeu şi nici făptură a Domnului nostru cel din cer, ce-i însuşi Satana care s-au împieliţat şi-au luat chip omenesc spre a strica mai bine dumnezeieştile zidiri. Că, întocmai Satanei, e stăpânit de trufie şi vrea să prefacă lumea, dară nu spre a o duce către mai bine, ce numai spre a-şi mări sieşi faima şi-a-i rămâne pomenirea-n veac. Că nu din iubire de oameni face ce face, ce din iubire de sine şi de arginţi, care-s uneltele Diavolului. Şi l-au anatemisit şi l-au afurisit cu blesteme mari, răsucind făclia cu lumina-n jos. Că partea lui pe ceea lume au zis să fie-ntunericul şi bezna cea mare. Şi singur s-au pus apoi de şi-au cântat slujba morţilor, fiindu biserica cam de tot goală, că oamenii, temându-şi pielea, auzindu acea predică, câte unul câte unul se tot dădeau pe uşă şi se răzleţeau, ca să poată apoi zice, după cum venea-mprejurarea, şi c-au fost şi că n-au fost.

De la acea predică smintită ce-au zis, i-au scornit vină însuşi vlădica, după cum i-au poruncit Vodă, c-au furat odoarele bisericii de le-au vândut unor ţigani căldărari. Că, plătind bani, s-au găsit un Dinică Baban ce s-au jurat să-i fi vândut popa o cruce de aur s-o facă inele. Şi, pe jurământul aceluia, l-au luat de l-au închis într-o cotineaţă la Curte vreme de trei zile, şi i-au dat mâncare tot peşte sărat, iară apă nici picătură. Şi-n urmă l-au scos la maidan, cu odoarele bisericii de gât, tot bătându-l cu toiege ca să zică însuşi:

— Cine-o face ca mine, ca mine să pară!

Dară nici popa n-au vrut neam, măcar că i-au făcut cazne mari şi cu multe munci l-au muncit, că şi cu custura l-au crestat şi i-au dat sare. Şi marţi, 7 deni, leatul de la facerea lumii 7296, l-au ridicat în furci lângă zidul

Urzeli

Curţii Vechi, la locul osândei. Şi, cându l-au luat Magaie, gâdea, au strigat popa:

— Dreptatea nimeni n-o poate lua, că-i a oamenilor lăsată de Dumnezeu!

Numai nu s-au auzit bine, neputându dânsul vorbi, c-au avut limba umflată şi dinţii smulşi. Şi, dac-au mai vrut să zică ceva, i-au pus gâdea mâna-n gât şi l-au sugrumat să tacă.

Acea cutezanţă a popii au cam speriat-o pe Doamna Mărioara, auzindu că i-au fost pretin lui Grigoraş. Şi-au hotărât să facă mai iute ceva să se descotorosească de dânsul, că-i sta la inimă ca un ghimpe-nveninat. Şi-au chemat pe Mamunos, un spiţer grec învăţat în solomonii ce i-au fost sfetnic de taină, c-o-nvăţa meşteşuguri vrăjitoreşti, cum să facă aur din tinichea, fiindu mare pezevenghi, că şi pe acel Ioniţă zice să-l fi robit Doamna tot cu farmece de-ale spiţerului. Că l-au pus pe Mamunos de-au făcut o păpuşă de ceară în care, omorând o vrabie, au vârât inima aceleia la subţioara dreaptă. Închipuia acea păpuşă un bărbat al căruia mădular era mult” mai mare decât se cuvenea şi putea să fie de la Dumnezeu, care toate le-au făcut cu măsură şi potrivire, numai ale măgarului le-au greşit niţel, că poate să le fi făcut mai târziu, cându au fost ostenit. Dară tocmai pilda aceluia n-are omul de ce-o ţine, c-au mai lăsat Dumnezeu şi altele, mai înţelepte. Iară Doamna, luând acea păpuşă, tot mângâia mădularul ruşinii şi vrăjea letineşte, cumu au învăţat-o spiţerul, zicându:

— *Per ipsum, et cum ipso et în ipso*!…

Că-n acea parte a trupului s-au cugetat dânsa a sta tot rostul vieţii pe acest pământ!

Şi, venind Mamunos, i-au destăinuit pricina cum e,

zicându-i să-i afle o cale de-a se scăpa de cărturari, iară mai cu seamă de Grigoraş.

— Treaba-i gingaşă, zice să fi zis Mamunos, şi trebuie lucrat cu skepsis, că, dintâi, trebuie făcuţi de ruşinea lumii, să nu se mai uite nimenea-n gura lor şi nicio trecere

Urzeli să nu mai aibă, nici crezământ. Iară după ce-au şezut o vreme de-au cumpănit, au tuşit a-şi drege glasul şi-au spus c-ar fi o cale.

— Vorbeşte! au spus Doamna, umflându-şi guşile de mânie.

— Socot că trebuie făcut aşa ca acei netrebnici în de ei să se facă de ocară faţă de Vodă şi de boieri prin necuviincioasă purtare. Cunosc eu un farmakon, ce se poate da şi-n cafea, care i-ar aduce-n stare să nu se mai poată ţie-n faţa lui Vodă şi să-nceapă a vântui. Osânda ar veni asupră-le chiar de la Măria Sa şi cu deplin temei, fiindu în vileagul obştii. Iară Măria Ta, nefiind faţă, cum şi mai bine-ar fi, nici bănuială n-ar fi la mijloc, cum ar fi mai înţelept lucru. Şi trebuie lucrat numai prin baş-cafegi, să nu ştie mulţi, iară de ne va face trebuinţă să putem repede şterge toate urmele lucrării, c-am aflat taina unei ape, *aqua toffana*, care-o ştiau numai oamenii din vechime, fiindu cea mai tare otravă, mai bună şi decât săricică.

Şi zice c-au zis Doamna să le dea de aceea, numai n-au vrut Mamunos, spunând în urmă să se folosească de apă, după ce le-or face ruşine, dându-i în priveliştea întregului Divan de s-a putea. Să aibă glasuri apoi, care să zică de cărturari c-au fost căzuţii căzuţilor.

— Că cine vrea să omoare un câine îi scoate întâi că-i turbat!

Şi Doamna Mărioara, plăcându-i urzeala grecului, au făcut după cum o au povăţuit şi-au trimis de-au adus pe baş-cafegi cu care-au uneltit dânsa-n taină mare şi-au pus la cale lucrătura. Şi-a doua zi, avându Vodă a ţine Divan, i-au poftit şi pe cărturari – pe boier Vlăşceanu, pe Grigoraş şi pe Tănase – c-au stăruit Doamna, lăudându-i mult şi zicând să facă cum au auzit dânsa să fie pe la alte curţi, că unde-s cărturari e şi strălucire mai multă. Pentru

stăruinţele Doamnei s-au înduplecat Vodă şi i-au poftit şi pe-aceia de i-au amesticat printre veliţii boieri, de s-au adeverit şi vorba ce zice că numai apa, focul şi muierea orişipeunde răzbesc. Şi-au venit Tri-glava, măcar că nu prea i-au fost voia, dar fiind poruncă

Urzeli domnească s-au supus. Iară Grigoraş, care-au fost mai plăcut lui Vodă, că amândoi erau oameni închipuiţi, au venit şi cu coşcodanul în cârcă, după năravul ce-avea. Pe el l-au poftit Vodă să şază lângă dânsul pe macat, că-i era voia să vază cum trage maimuca ciubuc. Şi-au poruncit de-au dat la toţi cafea şi ciubuc şi se minuna Vodă de-nvăţătura ce-i dedese Grigoraş la acea jiganie ce trăgea din ciubuc întocmai ca un om, şezând-u turceşte. Şi-au prins Tănase prilej, fiindu vorba de învăţătură, şi-au zis că de pe acea maimucă se poate cunoaşte de cât preţ e-n-văţătura unui om. Că, dacă o jiganie ajunge-a fi ca un om, omul învăţat se ridică mai presus de sine. Şi-au prins şi Triglava a spune că otcârmuirile cele cuviincioase sunt care năzuie a da mai la lumină, făcându scoale pentru norod, să-l deştepte şi să-l deprindă cu mai bune obiceiuri, că măreţia omului stă-n înţelepciune, care vine din învăţătură.

Dar Vodă n-au luat în seamă, c-au zis să fie prea mare cheltuială cu acelea. Că nici nu-i trebuinţă prea mare de scoale, că pentru om, cum se ştie, cel mai bun dascăl e păţania. Iară slava omului nu din învăţătură-i vine, c-aceea-l moleşeşte şi-l dezvaţă a mai fi cutezător.

Şi s-au ridicat Grigoraş, s-au temenit şi-au întrebat cam ce cugetă Măria Sa a fi măreţia? Pentru care vorbe au stat Vodă niţel pe gânduri, au tuşit şi-au zis:

— Măreţia-i atunci când… de-o pildă eu… adică, uite Alexandru cel Mare care d-aia a fost vestit, c-au făptuit lucruri de seamă, fiindu cel mai cutezător războinic…

Şi-au prins a povesti de Alexandru Machidon cum au ajuns de s-au luptat şi cu Por împărat şi de calul aceluia, Bucefal, cam amestecându cu-ntâmplări ce-avusese însuşi pe când au umblat dânsul cu catarga pe Marea Albă. Numai că, schimbând vorba, au strămutat şi noima, de nu

prea s-a dumirit nimeni ce-a vrut a spune, fiindu cam încurcate. Şi, poate pe cându au cuvântat Vodă acelea, tot

Urzeli făcând coşcodanul giumbuşuri, se vede c-au schimbat felegeanul lui Vodă şi i-au dat lui Grigoraş, şi n-au cunoscut, fiindu asemine lucrate, din farfuriu de China şi cu zarf de argint. Iară fiertura ce-au ştiut-o Mamumos spiţerul s-au vădit a fi cu putere mare, căci iată cum au venit întâmplarea:

După oarecâtă trecere de vreme, că vorbeau ei de-ale ţării, au simţitu Tănase o tulburare-n măruntaie. Şi, ca să nu săvârşească vreo necuviinţă, au datu să se scoale de pe divan cu gând să scape la umblători. Din mişcarea ce făcu, pesemne, de cum se urni din loc o duhoare grozavă răbufni în juru-i, încât ulea toţi câţi se brodiră în preajmă năvăliră către geamuri, mai la larg, să răsufle văzduh curat. Copleşit de nenorocire şi năucit, cărturarul încremeni locului, cu graiul pierit, ce numai de sub anteriu s-auzea ca cum ar fi făcut un buhai.

Şi s-au mâniat Vodă că i-au stricat sindrofia şi l-au zgornit în ogradă, poftindu-l, cu vorbe nu prea alese să şază-ntre dihănii, adică mai potrivit cu starea lui şi cu o aşa lipsă de hristoitie. Singur Triglava au încercat sfiit să ridice cuvânt întru apărarea nemernicului, dară au spus cam rău, zicându către Vodă că vinovatul numai în stare de beţie ajungea să săvârşească asemenea fapte stricăcioase şi necuvenite:

— Iartă-l, Avthenta, că nu i-au fost cu voia! zice să fi zis Triglava şi, după ce s-au temenit, s-au sprijinit în toiag, cum avea meteahnă. Dar temeneaua se vede c-au fost nenorocirea lui, că, din apăsare asupra pântecelui, îl prinse durerea şi, până să bage de seamă, măcar că se ţinu cât putu, păţi şi el întocmai.

Răzbit de duhoare, Vodă, astupându-şi nasul cu mâna, se trase-n geam. Şi-atunci au trăsnit peste ei nenorocirea! Că, de sub poalele caftanului domnesc, porni un bubuit de parc-ar fi dat tunul ce arăta seara că nu mai era slobod nimenea să umble pe poduri. Ceea ce auziră boierii, făcându-se că n-aud, se-nsoţea cu un miros greu,

spurcat.

Urzeli ce aşa-i trăsni că erau să se-năbuşe, măcar c-au bătut Vodă-n talanca şi-au venit buhurdangiul de-au fluturat din căţuie fum de odagaciu, să mai primenească aerul. Şi şedeau toţi trei în spătărie, că nici Tănase n-au mai apucat să iasă, şi nu mai conteneau, de gândeau cinstiţii boieri că se află la o-ntrecere de acelea cu pehlivani. Că Vodă, pre câte au zis unii, făcea mai puturos ca toţi, cât se-nvâr-toşase aerul, iară, precum au zis alţii, doară mai cu răsunet făcea, că-i asurzise.

Şi-apoi s-au pornit coşcodanul lui Grigoraş a face duhoare rea de i-au zgornit Vodă pe toţi de la Curte şi până seara zice c-au umplut odăile Curţii de duhoare, fiindu Vodă, cum se ştie, bărbat voinic la făptură. Şi le-au venit greu tare cărturarilor că, ieşind în uliţă, fiindu careta lui Triglava dusă, i-au luat lumea-n seamă că prea făceau larmă şi putoare şi i-au cam huiduit pentru ce făptuiau. Dreptu-i că Grigoraş nu făcea, dară făcea coşcodanul, de nici nu-l mai putea duce-n cârcă de miros urât, şi-l ducea pe jos, agăţat în lanţug. Şi-au avut noroc dânşii că, sosind careta, s-au suit cum au putut de s-au dus acasă la Triglava, unde s-au pitit prin grădină. Şi-au zis Triglava:

— Nu e bine ce e, că iarăşi cred să-şi fi vârât stolnicul coada! Bine că n-au fost otravă, că grecii aceştia aşa lucrează. Şi i-au părut rău că n-au fost şi Sotir să se sfătuiască, fiindu pitarul dus acasă, la Glavacioc, că avea de pornit cinci sute de cai către nemţi, după cum îşi avea-n-ţelegerile cu aceia. Şi-au fost lucru desluşit că pentru dânşii au fost pregătită acea cafea cu dresuri şi s-au nemerit de-au băut Vodă a lui Grigoraş, schimbându coşcodanul felegenele. Şi s-au cugetat c-are să priceapă şi Vodă cum au fost pricina…

Şi-au întrebat şi Tănase de n-ar fi mai brodit să ia dânşii drumul Braşovului, c-or să mai vină şi altele, dar Triglava n-au vrut, zicându că locul lor e să rămâie acolo, cum s-au vorbit. Şi-au rămas, măcar c-au fost cu inima-ndoită, tot aşteptând pe Sotir să vie. Că n-au avut dânşii cum şti că.

Urzeli în acea vreme, la Curte toate erau răsucite cu fundul în sus, fiindu Vodă Dunăre de mânios. Că, dac-au dat poruncă să vie la dânsul baş-cafegi, s-au aflat că acela pe nicăieri n-au fost, de s-au încredinţat Vodă în prepusul ce-au avut. Dară nu târzie vreme, tot scotocind să-l afle, au dat peste dânsul o slugă într-o cămară tainică din harem, la catul de sus. Au fost acela strâns covrig sub un covor, fiindu mort, otrăvit.

Şi-au chemat Vodă pe Aga Manolache şi pe Sava Căminar de le-au poruncit, tot ţipând, să-i afle făptaşul că, de unde nu, are să le şază capetele unde le şed picerele. Căci vrea el numaidecât să ştie cine i-au făcut acea ocară spre a-l răsplăti după cum i se cuvine! Şi n-au sfârşit bine vorba c-au năvălit în odaie un olăcar de la Stambul, plin tot de pulberea drumului, zicându c-aduce veste grabnică. Şi-au dat scrisoare cu pecete în mâna lui Vodă care, cetind, s-au făcut la faţă alb ca varul şi s-au prăvălit între perini.

Au fost acea scrisoare, cum s-au aflat apoi, de la Husein-paşa, capudanul, ce-i da ştire că banii peşcheşului, care i-au trimis la dânsul, sunt toţi calpi! Şi-au zis turcul că el nu-l poate bănui, fiindu prieteni vechi, dară să cerceteze cu grabă pricina, să afle ce-au fost. Şi să grăbească cât o putea să trimită alţi bani, fiindu primejdie mare asupra lui. Şi să fie cu priveghere să nu mai fie bani de aceia!

Şi, dacă şi-au mai venit în fire Vodă, i-au venit pandalii, că-l mai strica şi duhoarea ce făcea, şi-au prins a alerga ca un nebun prin odaie, răcnind de parc-au fost apucat. Şi-au tras de pe perete un iatagan şi s-au pus cu acela asupra unei mescioare, de acelea încrustate cu sidefuri, de-au hăcuit-o şi-au făcut-o ţăndări. Şi-au prins apoi a bate şi-n alte lucruri ce-au fost, pân-au ostenit şi-au lepădat iataganul, că i-au fost lama ciobită toată. Aşa, dacă şi-au mai sleit mânia, s-au mai domolit, şi-au poruncit de l-au chemat pe cumnată-su Condili, c-acela au trimis banii la Stambul, şi i-au dat scrisoarea de-au cetit.

Urzeli

Şi grecului, tot cetind, mai greu îi venea, c-au zis el că se tot încălecau şirele unele peste altele de-i venea

anevoie să mai desluşească slova cum au fost. Şi-au rămas cu ochii zgâiţi pe slove, neputându a-nţelege, c-au rămas ca trăznit. Şi, măcar că-l îneca duhoarea, nici spre geam nu s-au mai putut trage, că parcă-i butucise picioarele. Şi-i tot da bold Vodă să-i spună ce fel de bani au trimis el la Stambul?

— Însumi i-am numărat şi i-am socotit, au zis Condili, şi-au fost aur curat! Eu nu pot înţelege şi mă tot gândesc să nu fie vreun meşteşug de-al turcului…

— Ba acela nu, s-au mâniat Vodă, că mi-au fost întotdeauna cu credinţă! Şi mai degrabă voi… Că nu vă mai săturaţi de aur! Unde-i aurul?

Pentru întrebarea aceea, cu care-l punea Vodă sub prepus, au zis Condili să se fi mâniat, că dânşii s-au ştiut de mici, şi i-au zis:

— Cu urât gând vii asupră-mi, Mavrogheni, uitând tu multe care-au fost…

Dară, cum au zis, mai bine limba şi-ar fi înghiţit, că s-au înfuriat rău Vodă şi-au prinsu a răcni cum că se cunoaşte bine a-i fi duşman, că de-atâtea ori i-au zis, ca să ţie minte bine, cum că numele lui nu-i Mavrogheni, ce Maurocenus, Maurocenus, Mă-u-ro-ce-nus! Că ce vrea el a spune? Că-i om de rând? Au se face a uita că spiţa lui din Morosini au scoborât, care-au fost oameni nalţi între cei nalţi! Viţă de-mpăraţi! Şi el, măcar că-i e cumnat, umblă să-i surpe slava numelui? Să-l prăvălească-n gloată?

Şi pe loc l-au lepădat din orice dregătorie şi i-au poruncit să lipsească din hotarul ţării, că nu-i vrednic a mai rămâne pe lângă sine. Şi nu-i ia şi viaţa, cum i s-ar cuveni pentru ocara ce i-au făcut, numai de hatârul nepoţilor, să nu-i cază tot lui pe cap! Şi-au pus slugile de l-au dat pe uşă afară. Iară Vodă au prins a umbla turbat prin odăi, strigându:

Urzeli

— Maurocenus! Maurocenus! Maurocenus!

Şi, din acele umblete, s-au lăţit duhoarea-n toată Curtea!

Şi-au fost vremea târzie, către seară, cându s-au mai

liniştit şi-au zis să vie la sine Dumitrăchiţă. Şi-au povestit aceluia, pe amănuntul, toate cum au fost, zicându că-i prea mâhnit în sufletul lui pentru a mai cugeta ce trebuie, ci să descâlcească dânsul pricina, fiindu lucru grabnic. Şi-au stat Dumitrăchiţă de-au cugetat o vreme, tot socotind pe deşte, şi-au zis apoi că trebuie lucrat cu rânduială, că mai întâi şi mai întâi trebuie alţi bani să trimită Măria Sa la Stambul, s-astupe gura paşalelor pân-a nu-ncepe să umble cu vorbe către sultanul. Şi-au zis c-are să fie greu foarte să adune iarăşi atâţia bani, c-abia ce s-au adunat şi n-au avut când să mai intre alţii, fiindu-şi negoţurile scăzute. Şi n-ar fi nădejde decât la Băltăreţu să afle.

Şi-au trimis Vodă pe Sava Arnăut de l-au adus pe Băltăreţu cu grabă mare, de-au fost acela îmbrăcat precum nu se cuvine, cu giubeaua peste izmene, că din somn l-au luat şi nu l-au îngăduit nici nădragii să tragă pe el. Şi-au cuvântat Vodă, arătându-i pricina pentru care l-au adus, de s-au îngrozit neguţătorul, măcar că Vodă i-au zis c-are să fie doară împrumut, cu înscris la mână. Şi-acela se văita de atâta sumă de bani, zicându că n-are şi nice poate aduna în aşa scurtă vreme, că nu-s bani în ţară, că şade cu sipeturile pline de amaneturi ce nimeni nu vine să le mai scoată, că n-au pe ce.

— Ba să faci cum oi şti şi-n soroc de trei zile să aduci banii, s-au răstit Vodă. Şi-o să-ţi dau otcupul ocnelor fără mezat.

— Ba că n-am cum, Avthenta! Măcar şi vămile de mi le-ai da! Că nu-s bani! Nu-s!

Şi-au mai stăruit Vodă o vreme, că tot dedea-ndărăt Băltăreţul, zicându că n-are cum, până au sărit Dumitrăchiţă asupra-i de i-au dat câteva toiege la cur, că ţinea mânie pe dânsul pentru camătă mare ce-i luase lui Iani, socru-su, când cu nunta. Şi-au strigat la el:

Urzeli

— Pentru ce, ticăloase, nu să-i pentru Domnul tău, care şi viaţa poate să ţi-o ia! Şi tot dedea cu toiagul pe unde nemerea, că nu se uita, deşi tidva i-au spart şi-i curgea sângele şiroaie pe faţa obrazului. Şi s-au făgăduit

Băltăreţul să dea oricât, numai să scape, c-au zis să topească scule de aur şi odoare, ce-s amaneturi la dânsul, şi să dea la tarapana să le bată cu tura de mahmudele, că altă cale nu-i. Şi pe vorba aceasta i-au dat drumul să se ducă, de-au prins acela a fugi cu caftanu-n vine, că n-au mai avut nădejde să mai scape viu de toiagul lui Dumitrăchiţă. Că umbla acela ca pe vremea patriarhilor, în toiag greu, din stejar, întărit prin şedere în apă.

Şi-au făcut bani la loc nu fără osteneli, că n-au ajuns ce-au adunat Băltăreţul şi-au mai dat şi Vodă ceva scule de aur din cele ridicate cându au luat averile Câmpineanului. Şi-au rămas pomenirea acelei întâmplări, c-au pus Băltăreţul de-au scris-o pe-o candelă de argint ce-au dăruit-o bisericii Stelea, alăturea de care i-au fost casa: închinatu – s-au această candelă sfintei biserici Stelea pentru mulţămită ce-au dat slavei lui Dumnezeu Kir Ştefan Băltăreţul cându i-au scăpat zilele de urgia lui Dumitrăchiţă Turnavitul, megas kaminaris.

Şi, fiindu încă Mavrogheni cu grija banilor de peşcheş, au primit veste de la vizirul că-i vremea spre război şi să-ngrijească de zaherea pentru oşti. Şi s-au grăbit Vodă de-au dat porunci tari, ce mai rău au îngenuncheat biata ţară, că şi vitele le-au murit sărmanilor creştini tot cărând zaherele-n cetăţile turceşti. Şi birul au pus să-l mai plătească o dată, sub cuvânt că vine vreme de război şi s-au cugetat să facă oaste, să fie de apărarea ţării. Şi-au prins a striga oameni la oaste, măcar că grecii i-ar fi zis că nu-i bine, că o să-nveţe gloata a da cu armele. Dar nu i-au scos din cap, c-au zis că ce fel de Domn e el dacă n-are oaste?

Şi-au făcut o adunătură de felurimi de oameni fără căpătâi, neşte blestemaţi, arnăuţi, turci, greci, ba şi români au fost mulţi, tocmiţi în simbrie cu cheltuială mare din vistieria ţării. Şi-au fost mulţi care nici puşcă n-aveau.

Urzeli nici sabie, ce numai ciomege, parcă mergeau să pască oile! Acea adunătură o au numit-o el oastea ţării şi i-au strâns sub bairac, că le-a făcut prapur cu sfeti Gheorghe, omorâtorul de balauri, care-l duceau în suliţă

denaintea lor. Ci, făcându el acea oaste de haimanale, s-au văzut că era nevoie s-o păzească cu străji de arnăuţi, să nu fure şi să nu-i omoare pe bieţii români, că umblau lefegiii în toate părţile după tâlhării, furându ei mai cu seamă găini de prin ogrăzi.

Iară cându au fost iulie 20 deni, în ziua de Sânt-Ilie, au adus oastea în câmpia Teilor, lângă lac, undese-ncură caii în sâmbăta lui sfeti Toader, că, fiindu bâlci la Drăgaică, au vrut a face priveliştе cu vederea acelei oştiri. Dară s-au arătat iarăşi semne rele că, ducând denaintea lor prapurul, au căzut din suliţă jos şi s-au făcut îmbulzeală, dându unii peste alţii, cât nu se mai ştia ce-i acolo, laie de ţigani au oaste tocmită? Şi chiuiau oamenii ca la urs şi râdeau, zicându de Vodă că şi-au făcut oaste pe potriva lui, cum spune şi la zicătoare: cumu-i turcul şi pistolul! Şi-au luatu seama Vodă că-i râdeau aceia oastea, tot făcându gură şi chiloman, şi s-au mâniat rău, de sau şi jurat atunci să facă acel neam de oameni clevetitori să-i pupe şi ţucalul, să le fie spre ruşine deplină. Şi, având un ţucal de argint, l-a dat unui argintar şi i-a poruncit aceluia să-i facă ferecătura unei icoane ce-au pus-o-n biserică la Zoodochos Pighi. Şi n-au spus nimănui nimic de acea faptă, că-şi râdea-n sine de cei ce mergeau şi se-nchinau la sfânta icoană, zicându c-aşa li se cuvine, să-i cinstească şi să-i pupe ţucalul. Şi, de pe aceasta, s-a văzut bine că Vodă, pătimind de acea grozavă boală trupească care-i pedepsia, nici la minte n-au fost întreg de-au făcut acelea. Pentru care s-au mâniat Dumnezeu şi-au dat peste el boală rea, că i-au legat udul de nu mai putea face, au făcea cu sânge, pătimindu dureri mari. C-aşa se văita şi ţipa şi blestema, de-l ştia tot palatul cându-se trăgea la umblători. Şi somnul pierduse, că era bântuit de vise rele şi, sculându-se noaptea din pat.

Urzeli umbla ca strigoii, numa-n cămaşă, de şedea Marankate, doftoroiul, mai mult pe la Curte.

Pentru acele semne au intrat la grijă şi, după cum l-au sfătuit Ianache, l-au chemat pe Perdicaru să-i cetească-n stele şi să-i spuie care-i pricina de-i merg lucrurile alandala şi nu poate să dea-nainte? fără veneticul, venindu

seara, după asfinţit, s-au uitat cu ochianu-n stele, au clătinat din cap şi-aşa au cuvântat de nici el nu crez să fi priceput ce-au zis, iară lui Vodă i-au părut c-au zis armeneşte, cât sau şi răstit:

— Spune, bre, mai desluşit, să poci pricepe!

Şi Perdicari iarăşi au clătinat din cap şi-au zis că i s-arată lui semn neprielnic, fiindu steaua lui întunecată de a altuia. C-au cetit urzeli viclene şi vreme de cumpănă pentru Măria Sa, că umblă un duşman să-l surpe şi însuşi să se ridice pe tronul ţării, de trebuie să-şi păzească viaţa şi umbletele, c-au făcut acela vrăji tari. Şi s-au pus de-au topit cositor şi l-au vărsat într-o tingire cu apă şi, dac-au cetit semnele, l-au dus pe Vodă-n fundul Curţii, spre apa Dâmboviţei, unde-au săpat niţel într-un loc şi-au scos o ulcică cu farmece, zicându-şi altele să mai fie, care nu le poate sparge acuma, că şi acela-i mare vrăjitor. Şi i-au arătat c-au fost în ulcică o inimă de pasăre, o piele de şarpe, o broască avându gura cusută cu arnici şi neşte cârpe ce-au cunoscut Vodă să fi fost rupte dintr-un caftan mai vechi, care-l lepădase. Şi boala, i-au zis ghicitorul, trebuie să i-o fi aruncat asupra-i tot cu farmece, de l-au legat şi nu-şi mai poate slobozi udul în chip firesc, c-aşa se face împlântând un cârlig în perete. Şi l-au luat cu sine de-au dat ocol Curţii şi-au aflat un cârlig înfipt în peretele despre asfinţit, pe care l-au şi tras Perdicari. Şi Vodă se tot da la el să-i spuie cine-i acela, dar Perdicari au spus că nu poate şti, că nu-i scrie-n stele numele. Dară s-au făgăduit să mai socotească dânsul şi să cerceteze mai adânc, cu alte dibăcii. Şi, măcar că Vodă au stăruit să-i spună, n-au lăsat deloc Perdicari, c-au avut înţelegere, pesemne, cu stolnicul de cum trebuia să facă, să-l mai aţâţe.

Urzeli

Cu vorbele acelea l-au întărâtat şi l-au asmuţit, că toate le-au crezut Vodă, fiindu-şi de-ntâmplări adeverite, care vădeau urzelile cum lucrau împotrivă-i. Şi i-au pus Perdicari soroc peste şapte zile, fiindu atunci aşezarea stelelor prielnică acelor treburi, numai s-au cam târguit cu Vodă c-au zis de numele uneltitorilor că altfel nu le poate

afla decât făcând vrăji să cheme duhurile-ntunericului să le spuie. Şi, măcar că dentâi Vodă n-au prea vrut, l-au încredinţat ghicitorul că-i bine-aşa, c-au deschis *Scriptura* şi-au cetit la *Samuel* despre Saul, cumu au mersu la vrăjitoare-n Endor, care-au făcut vrajă şi i s-au arătat umbra lui Samuel de l-au sfătuit cum să facă-mpotriva filistenilor:

„Atunci Saul a zis slujitorilor lui: căutaţi-mi o femeie care să cheme morţii, ca să mă duc s-o-ntreb. Şi slujitorii lui i-au zis: iată că-n Endor este o femeie care cheamă morţii. Atunci Saul s-a schimbat, a luat alte haine, şi a plecat cu doi oameni. Au ajuns la femeia aceea noaptea. Saul i-a zis: Spune-mi viitorul chemând un mort şi scoală-mi pe cine-ţi voi spune...”

Şi, dac-au înţeles Vodă că-i meşteşug sfânt, cum scria la *Scriptură*, s-au învoit şi, cându au venit sorocul, au mersu noaptea cu Perdicari în casele Câmpineanului, care-s în spatele cimitirului de la Sfeti Gheorghe, fiindu acelea goale, că-l surghiunise Vodă pe Câmpineanul. Şi s-au coborât dânşii-n beciuri unde i-au datu lui Vodă de-au îmbrăcat o cămaşă cusută cu slove necunoscute şi cu neşte chipuri diavoleşti, zicându c-are să-l păzească de vrăji, niciun rău să nu-i căşune. Şi l-au povăţuit pe nemica să nu puie mâna din ce-o vedea, fiindu primejdie foarte mare. Că i-au povestit Perdicari de-un boier franţuz cum a murit din farmece. Au avut acela duşman care-au făcut cu Necuratul şi, lăsându-i în drum un caftan, acela s-au dat de l-au luat dară, de cum l-au atins, au păţit moartea că, ridicându-l, i s-au strâns mânecile caftanului în jurul gâtului de l-au sugrumat.

Urzeli

T

Şi ghicitorul, tot povestind, au tras acolo pe podea un cerc cu cărbune, zicându c-are să-l cheme pe însuşi Zagan, demonul calpuzanilor, să-l întrebe Vodă de numele uneltitorilor. Şi-ntr-un ungher, pe o poliţă, au pus ghicitorul o ulcică cu apă descântată, care-o adusese cu sine între alte calabalâcuri, şi de mănuşa aceleia au legat o sfoară

ce-o ţinea-n mână. Şi, intrând cu Vodă-n cercul acela făcut cu cărbune, au zis mai întâi un descântec după care-au suflat în lumânare şi, trăgând de sfoară, au doborât ulcica de s-au spart şi s-a risipit apa printre lespezi. Şi iară au mai zis Perdicari un descântec din care s-au aprins o flacără între cioburile ulcelei. Şi s-au auzit un glas dinspre flacără-ntrebând:

— Ce ţi-e voia, Mavroghene?

Şi-au întrebat Vodă, măcar că i-au fost glasul cam pierit, care-i duşmanul de-l sapă? Şi-au zis glasul acela din flacără, ce părea că vine din mormânt, de Sotir, pitarul ot Glavacioc, că umblă cu farmece şi urzeli, dimpreună cu Triglava, boierul, şi cu alţii…

Dară, cuget eu, glasul au fost al lui Perdicari, fiindu vrăjitor de aceia ce le zic grecii *engastramytbos*, că vorbesc din burtă, măcar că nici buzele nu mişcă şi nu se arată a vorbi ei. Şi-au zis de Sotir pentru pricina că umbla veneticul s-o ia pe Smaranda, să intre-n neamul lui Vodă, c-aceleia şi farmece i-au făcut, de-au închis-o la partea firească, să nu mai poată avea-mpreunare cu bărbat. Numai nu-l suferea Smaranda deloc să-l vază-n ochi că, avându nasul subţire, zicea de ghicitor că pute! Şi l-au spus şi pe Tănase, că-i făcuse acea ocară, cum am scris, de-l bătuse-n dugheană la Memer Hogea cându cu Sultana Zamoris. Iară de Triglava au zis după cum l-au învăţat Ianache, stolnicul, umblând acela să-i apuce averile. Că s-au bizuit ei, cându au pus la cale urzeala, pe-ntâmplarea ce-au fost cu armăsarul lui Vodă, de s-au vădit atunci Sotir a fi mare vrăjitor, care-au ţinut minte bine Vodă, că l-au făcut pitarul de ruşinea târgului.

Pierind acea flacără, au bătut ghicitorul din amnar şi-au aprins luminarea, aflându-l pe Vodă cam schimbat la faţă, că şi din dinţi clănţănea. Şi-au zis Perdicari:

— Avthenta, de-mi vei porunci, fac vrajă tare să-i sting puterea acelui Sotir, măcar că-i iscusit vrăjitor, cum însumi n-am mai întâlnit…

— Să faci îndată, s-au repezit Vodă, şi-au zis că rău a făcut el că n-a luat în seamă un semn mai vechi ce i s-au

arătat lui. Că, fiindu la vânătoare, unde-au fost şi acel blestemat, că-l adusese cumnată-sa, Smaranda, s-au ivit un coroi de cei mari ce tot zbura pe deasupra pitarului strigându-i turceşte:

— Taie-l! Taie-l! Taie-l!

— Că nici acu nu-i târziu, au zis Perdicari, numai să fac să-i iau puterea. Şi i-au desluşit lui Vodă că trebuie să facă vraja-n trei colţuri, că, fiindu şi-acela vrăjitor, poate s-o-ntoarcă asupra lor, care nu-i bine.

Şi-a făcut o păpuşă de ceară în care-au înfipt neşte cuie ruginite ce zicea să le fi scos dintr-un coşciug dezgropat. Şi-au scris pe acea păpuşă cu acul: *Alif*, *Lafeil*, *Zazobit*, *Mei*, *Meltat*, *Levatem*, *Lentace*. Şi-au luat o tingire de-au umplut-o cu apă ne-ncepută, să cadă vraja asupra aceleia, dacă o va-ntoarce pitarul. Şi-au pus păpuşa într-un ungher, tingirea în altul, iară el cu Vodă s-au tras în cercul făcut cu cărbune. Şi-au văzut bine Vodă că pitarul era mare vrăjitor că, descântând Perdicari, au prins apa a bolboci-n tingire şi bulburucii aceia, tot spărgându-se la faţa apei, făceau miros urât, de pucioasă. Dar au luatu Perdicari făclia şi, apropiind-o de tingire, au izbucnit flacără verzuie ce-au ars multă vreme până s-au istovit. Şi au oftat Perdicari, zicându că multă putere i-au luat duşmanului, măcar că nu toată, că desăvârşit va fi acel lucru numai de-i va ridica Măria Sa şi viaţa, că poate. Şi-au mersu amândoi de-au îngropat acea păpuşă într-un mormânt din cimitirul bisericii de la Sfeti Gheorghe, rostind acolo Perdicari şi descântec de pieirea duşmanului.

Urzeli

Urzeli

Şi, măcar c-au stăruit mult Perdicari, la-ntorsul acasă, povăţuindu-l îndată să trimită arnăuţi să-i adune pe acei uneltitori, nu s-au învoit Vodă, c-au zis dentâi să se sfătuiască şi cu Ianache, să facă cum e mai bine, după ce-o dormi niţel, că somnul aduce tihna cugetului. Şi, pentru că n-avea somn, l-au întrebat pe ghicitor de n-ar şti vreun leac şi pentru aceasta? Şi i-au scris Perdicari un răvaş cu vorbe vrăjite, în care-au pus şi puţintel afion, şi i-au dat să-l

înghită până să se culce, că are să doarmă dus.

Dară a doua zi, către prânz, cându s-au sculat Vodă, au şi trimis după Perdicari să i-l aducă, zicându c-au avut un vis al căruia înţeles nu-l prinde. C-au visat Vodă un şarpe mititel ce ieşea dintr-o gaură, din pământ, asupra căruia s-au năpustit calul său, să-l sfarme cu copita, dar şarpele, tot zvârcolindu-se, au scăpat, ba au mai şi muşcat calul încât acela, după ce s-au umflat, au murit. Şi i-au tâlcuit Perdicari să fie şarpele acela Ianache, stolnicul, care-i înţelept pentru că e scris în zodia lui cu semnul şarpelui, iară calul are să fie turcul, c-au primit Măria Sa calul de la turci. Şi-are să se-nfrunte Ianache cu turcul curândă vreme în chiar pricina lui Vodă şi-are să-l biruie pe turc, după cum i-au dat Dumnezeu acel semn.

Şi s-a văzut bine că nimica n-au ştiut Perdicari de tâlcurile viselor, că şarpele-nseamnă copilul locului, al pământului, cum e lucru ştiut, iară calul înseamnă vrăjmaşul locului, care-i venit din afară. Ce să lăsăm de Perdicari şi să luăm iară vorba cum spuneam de Doamna Mărioara, ca să nu lăsăm vreun cusur, să nu se-nţeleagă-ntâmplarea cum au fost. Că, pe cându avea Vodă acele alcătuiri cu Perdicari, nice Doamna n-au stat, ci au făcut înainte după mintea ei. Şi toate faptele acestea s-au ţesut şi s-au amestecat unele cu altele de anevoie le-am descâlcit să le spunem care cine o au făptuit.

n vremea aceea, Doamna Mărioara, dacă i-au ieşit rău urzelile, au fost la grijă mare, că s-au temut de Vodă să nu afle pricina cu acel Ioniţă Sikeliotis, de sau şi adeverit vorba ce zice că, unde e muiere, nu mai are dracul treabă. Că l-au chemat pe Mamunos şi i s-au jeluit, arătându-i cusurul cum este, şi cu mare ce au suspinat către dânsul să-i afle o cale de-a se scăpa de Grigoraş. Şi tot stăruia Doamna, zicându-i: – Atâta trecere n-am şi eu la dumneata, să-mi faci hatârul?

Şi i-au făcut, c-au dat bani, de zice să se fi schivernisit cu acela de-au înveninat o baclava şi-au lăsat-o lui Iani să i-o dea lui Grigoraş, c-avea obicei de lua de la el măcar că nu-l uita grecul pentru ruşinea ce i-au făcut la

nunta fie-şi, pentru care şi bani au dat lui Dumitrăchiţă. Au fost şi supărarea lui Iani la mijloc că lui Grigoraş îi cam plăcea să-şi tot facă de lucru cu grecul şi, zicându că-l purică, îl gâdila până leşina, că nu suferea Iani la gâdilitură. Şi, învoindu-se Iani, că şi-acela au fost poama iadului, au pândit prilej de i-au dat baclavaua numai că, fiindu Grigoraş cu coşcodanul, acela i-au luat-o din

Cercetări mână şi-au mâncat-o el, de l-au înjurat Grigoraş în toate limbile pământului câte-au ştiut. Dar, până-n seară, s-au căit Grigoraş, că i-au murit coşcodanul cu chinuri mari, măcar că s-au străduit în toate chipurile să-l scape, că şi iarbă de vărsături i-au dat şi lapte dulce cu albuş de ou, dar au fost într-un zadar, că n-au putut face nimic, fiindu, pesemne, otrava prea tare.

Şi-au mersu peste Iani, de se uita acela ca la un strigoi şi, oricât l-au bătut, s-au jurat că n-au făcut el şi că nu ştie nimic, numai, Doamne fereşte! să nu fi fost tava coclită, măcar că la dânsul nu se-ntâmplă aşa ceva, că e cu priveghere mare! Şi s-au întâmplat să vie şi gineri-su, Dumitrăchiţă, care s-au pus pentru Iani, să-l scape din mâinile lui Grigoraş. Dară şi el au căpătat câteva de-au rămas năuc, că tot întreba:

— De ce dai, bre? De ce dai?

Pentru moartea acelui coşcodan, care i-au fost lui prea drag, au căzut Grigoraş la o mânie mare, că nu-i mai suferea deloc pe greci, ce tot într-un blestem o ţinea, vorbindu fără nicio fereală. Şi au mai făcut şi Vodă unele, cum i-au zis Tănase, că s-au apucat Mavrogheni, fiindu cam supărat că niciun stihurgos nu s-au aflat să zică despre dânsul cum i-ar fi fost vorba, şi-au făcut însuşi o zicere, la praporul oştirii, dară nu din capul lui, ce au luatu de pe la alţii şi-au alăturat, numai n-au netezit-o bine şi-au ieşit cu râcâieli. Şi, dac-au auzit Grigoraş de ce-au făcut Vodă, au zis o pildă din care s-au înţeles că s-au apucat scopitul să caute de cinstea fetelor! Şi iute-au închipuit neşte stihuri luatoare-n râs pe care le-au dat să le joace cu păpuşile de caraghioz la cafeneaua lui Hagi Moscu. Numai Hagi Moscu nu s-au pus la mintea lui, că n-au vrut deloc

să-l lase să le joace cu păpuşile, zi-cându că se teme să se pună-n contră cu-mpărăţia. Că Cezarului dă ce-i al Cezarului, după învăţătura veche.

Văzând-u împrejurarea că-i neprielnică, au făcut Grigoraş atuncea neşte versuri căialnice în care s-au jelit de

Cercetări

Vodă şi i-au băgat vină că pentru ce-au făcut el au ajuns ţara de-au căzut şi s-au risipit. Şi, zicându de necumpătul vremilor, s-au tânguit:

că românul n-are soare, nice zi de sărbătoare…

Şi-au zis dânsul multe care, din neţinere de minte, nu le putem înşira toate, că nu mai ştiu vorbele cum le-au zis, măcar că şi pe-o foaie le-am avut scrise, ce n-o mai găsim că, bagseamă, s-au rătăcit. Dară, pe câte-mi aduc aminte, rău tare au zis de Vodă-n acel cântec, că se-nţelegea a fi însuşi Antihristul ce-au venit pentru coneţul lumii, cum scrie la *Apocalipsis*, la Ioan, şi zicea:

Ieşiţi, morţi, să intrăm noi, Că e vremea de apoi!

Şi-au mai făcut una, mai lungă, în care-au spus o-ntâmplare de zicea s-o fi păţit însuşi. C-au zis, într-o noapte, să fi-ntâlnit o nălucă, ce el îi zicea greceşte, fantasma, care venea pe drum cântându turceşte-n gura mare:

Cine mi se va-nchina Aur şi tot va avea Dar în rai nu va intra!

Şi-au zis Grigoraş că, fiindu netreaz la minte, s-au înţeles cu aceea, ce va fi fost, că, de-i va face dovadă, el îşi vinde sufletul, cu tocmeala să-i arate ce vor păţi unii la iad, după ce le-a fi moartea. Şi năluca aceea, au ce va fi fost altceva, l-au luat în cârcă şi l-au dus de i-au arătat rânduielile cum sunt pe ceea lume. Şi zicea Grigoraş, dară pe de-amăruntul, cum l-au văzut pe stolnic stând pe un tron înroşit şi mâncând scârnă, iară pe dinapoi ieşeau din el tot bani de aur. Şi-au fost mai încolo şi Doamna Mărioara, în aşternuturi de smoală încinsă, şi-un drac de-i

Cercetări tot vâra un ţăruş aprins în partea cea firească. Şi-alăturea au fost şi Vodă, ferecat în lanţuri într-

o groapă cu spurcăciuni, dară avându denainte toate bunătăţile lumii pe-o masă, dintru care nemica nici atinge n-au putut. Ce sta acolo şi-l sugeau şerpii şi lipitorile, şi-l năpădiseră viermii cei neadormiţi. Şi tot venea la el încornoratul şi-i dedea dinapoia să i-o pupe, c-au fost poftitor de slavă netemeinică. Şi-au prins Dumitrăchiţă o foaie de-acele cu cântece, că umblau prin tot târgul, şi-au dus Doamnei, că la Vodă n-au cutezat, zicându-i şi altele să mai fie. Şi-au zis de Grigoraş să fi făcut acelea, că şi pe dânsul l-au bătut, aşa fără nicio pricină, că s-au smintit pesemne.

Din acele vorbe, au luatu Doamna-nvăţătură, că au poruncit către Aga Manolache de l-au luatu pe Grigoraş cu arnăuţii şi l-au închis la balamuc, în curtea mănăstirii Sărindar. Şi-acela, de inimă rea, au căzut la pat, de zice că nici apă n-au mai vrut să bea. Şi Doamna, chemându pe Mamunos, i-au dat poruncă să-i facă o fiertură tare de laur şi să vie la dânsa Marankate, doftoroiul italian ce-au fost al Sărindarului. Şi, dacă l-au adus, zice să-i fi zis Doamna să-i dea leacuri lui Grigoraş, să-l strice la cap şi să-i ia minţile.

— Nu pot, zice să fi zis Marankate, că mă tem de Dumnezeu. Nu pot eu face asta!

— Aşa pare câteodată, i-au zis Doamna, dară sileşte să poţi!

Şi, dacă s-au ajuns din preţ, au putut acela, că i-au făgăduit Doamna să-l facă şi arhiiatros au, cumu-i mai zice, protomedicos, c-au şi stăruit pe lângă Vodă de-au dat nizamul de paza ciumei şi l-au tocmit pe Marankate cu simbrie mare din vistieria ţării. Iar Grigoraş, din fiertura ce-au făcut Mamunos, şi-au pierdut minţile şi vorbea numai alandala şi râdea degeaba şi căta-n jur cu ochi rătăciţi. Şi cu mare greu, dându Triglava multă sumă de bani, i-au îngăduit Doamna de l-au luat la dânsul acasă unde l-au îngrijit ca pe un copil. Dară, după trecere de trei zile, într-o noapte, au pierit Grigoraş din odăi şi, cât au cercetat şi-au răscolit boierul, dimpreună cu Tănase, nimica de dâra lui n-au aflat, măcar c-au făgăduit răsplată mare cui le-ar fi dat de ştire de urma lui. Ce se va fi făcut

au ce se va fi-ntâmplat cu el nu cunosc, că nici scris, nici pomenit de alţii n-am aflat. Că toate aceste mai târziu s-au ştiut, cându au murit acel Mamunos de dalac au, cumu-i zice greceşte, *anthraxis*, care-i jbilţul Satanii. Că, la ieşitul sufletului lui celui negru, au mărturisit ce-au făcut lui Grigoraş. Şi bine s-au văzut că Dumnezeu nu zice cu băţul, dară de osândă pe nimenea nu iartă, că şi Marankate n-au sfârşit bine, ce, la doi ani, au murit de ciumă, care de el să se ţie şi de cine-o mai face de-acelea!

Pe cându au venit acea năpastă peste Grigoraş, care nu pot spune dacă n-au fost mai bine aşa, umblau Sava Căminar şi cu Aga Manolache-n toate părţile să-i afle pe calpuzanii ce schimbaseră banii peşcheşului. Că tot striga Vodă la ei că-s netrebnici şi le făcea necinste, că, în auzul tuturor, le tot zicea turceşte: *siktir*! Şi-au avut noroc Aga Manolache c-au venit la dânsul de s-au plâns un zaraf, Moişă Dubaragea, zicându că l-au înşelat o muiere de i-au dat un galben împărătesc care-au fost calp, ce cu atâta meşteşug au fost făcut că nice dânsul n-au luatu seama decât mai în urmă. Şi-au zis că galbeni împărăteşti n-au schimbat în acea zi decât doi: unul Tereziei nemţoaica, sticlăreasa, şi-altul au adus Olerica de la hanul lui Agop, armeanul.

Pentru vorbele zarafului s-au luminat la chip Aga Manolache şi, cu grabă mare, au trimis de le-au adus pe acelea la dânsul şi le-au luatu la depănat fir cu fir. Şi-au mărturisit Terezia nemţoaica să fi primit acel galben, împreună cu alţi patru, arvună pentru o prăvălie ce-au vândut, în mahalaua Scorţarilor, lui kir Luca Skipetar, boiangiul. Şi-au arătat şi înscrisul ce-avea şi galbenii ce-au primit, care-au fost galbeni împărăteşti buni, cum au mărturisit

Cercetări

Cercetări zaraful după ce i-au cercetat cu amănuntul şi i-au sunat pe piatră.

Iară Olenca, dentâi, n-au vrut să spuie, ţipându că umblă zaraful cu videşuguri, că doar o ştie Aga câte slujbe i-au făcut şi cu câtă sârguinţă s-au străduit dânsa pentru

stăpânire ori de câte ori i-au cerut Aga. Şi umblă acu s-o înşele şi să-i ia banii pentru bănuiala unui zaraf? Dară Aga nu s-au înduplecat, zicându de alea c-au fost pe altă tocmeală, iară acu-i alta. Că, pentru calpulzani, osânda este ştreangul, iară pentru cine i-au tăinuit, ocna. Şi mai bine să-i spuie, să n-o pună la cazne, că şi la obraz o poate strica ţiganul, fiindu păcat, că-i muiere frumoasă. Că, dacă-i spune drept, ca popii la spovedanie, o să se pună pentru ea, s-o scape, că-i tânără şi nu face să putrezeas-că-n ocnă.

Cu vorbe de-acelea au spăimântat-o bine, de-au spus Olerica toate. Şi-au zis că, fiindu la han cu Grigoraş, au venit un neamţ, călător, avându acela neşte desagi de piele, care-au fost grei foarte. Şi-au fost cunoscut lui Grigoraş, nu ştie ea de unde, destul că au scos-o din odaie, de-a rămas numai cu neamţul. Iară dânsa, făcându-se-a coborî scara, s-au întors cu băgare de seamă şi-au pus ochiul la gaura cheii, că vorba nu le-au înţeles-o, grăind ei nemţeşte. Şi nici de văzut n-au văzut bine, fiindu cu spatele către dânsa, dară poate să spună că s-au numărat acolo bani mulţi, poate să fi fost un schimb, că şi Grigoraş au dat tot bani neamţului.

Şi-au avut, pesemne, o neînţelegere, că s-au cam ciorovăit, iar Grigoraş i-au părut a-ncuviinţa ce i-au cerut neamţul, c-au tot zis de Cozia, iară neamţul s-au învoit, zicând gut, care ştie şi dânsa că-nseamnă bine pe limba lor. Şi alta n-au mai prins nimic din vorba ce-au avut, că neamţul s-a dus cu grabă mare către Sibiu, în caretă. Şi, cându s-a dus acela, însoţindu-l Grigoraş, au mersu dânsa de-au căutat prin odaie, că neamţul n-au mai avut desagii cu el. C-au fost pitiţi la căpătâi, sub macat, şi, dacă

Cercetări au dezlegat baiera unuia, cât pe ce a fost să-şi piardă minţile, că erau plini de aur, avându două despărţituri: una, mai mare, plină cu mahmudele, alta, mai mică, cu galbeni împărăteşti.

Au luatu ea din cei împărăteşti, că i-au plăcut mai mult, având şi aurul mai bun, dară numai treizeci, care nu fac mai mult de o mie şi două sute de taleri. Că tot omul strânge câte-un ban alb pentru zile negre! Dară i-au părut

ei să fie vreo drăcovenie cu acei bani, că, de cum s-au întors Grigoraş, i-au luat şi s-au dus, nu ştie unde, c-au plecat călare. Şi, după ce s-au cugetat mult, că sunt de-atuncea două săptămâni încheiate, au zis să schimbe unul la zaraf, să vadă dacă-i bun. Şi-aşa au fost norocul ei! Şi se tot blestema să-i sale ochii dac-au ştiut ea c-au fost aceia bani calpi!

Şi-au făgăduit Aga s-o scape, c-au dat-o pe-un divan de-au dezmierdat-o niţel, măcar c-au stăruit mult Olerica şi cu tot felul de dibăcii, de-au şi zis în urmă că mai bine-o punea la cazne, c-au fost Aga, cum se ştie, om bătrân, ca de şaizeci de ani, la care este anevoie de-a fi aşa lesne-n stare de bărbăţie. Dară poate să fi zis aşa că i-au venit furia pe Aga că acela, isprăvind, au luat-o de i-au dat şi galbenii ce-au mai fost zicându că-i trebuie dovadă tare-n faţa lui Vodă.

Prinzând-u Aga acel capăt al firului, au şi mersu la Vodă, c-au fost grăbit a-şi arăta destoinicia-n slujbă. Dară nici acum nu prea l-au lăudat Mavrogheni, că i-au zis a fi acelea-n zadar, că Grigoraş, fiindu cu minţile rătăcite, după cum au auzit, poate, şi Aga, că-l vede să aibă urechile destul de lungi, de niciun folos nu le mai este, cât se pierde iarăşi acel capăt de fir ce-au dibuit dânsul. Şi i-au făcut semn să se ducă, zicându să mai caute prin alte părţi, că e zorit să capete desluşirea şi să-l afle pe ticălos.

În acea zi, fiindu Tănase la Curte, au aflat de Ianache stolnicul, c-au venit cu Dumitrăchiţă şi cu Perdicaru de-au stat în sfaturi tainice cu Vodă. Şi, după cum au mărturisit

Cercetări mai târzm, s-au socotit dânsul că n-au scăpat prilejul Ia-nache să-l vâre sub prepus, dimpreună cu Triglava şi cu Sotir, ca pe unii ce-au fost ştiuţi a umbla dimpreună cu Grigoraş. Că, din auziri, aflase vestea ce-au adus-o Aga. Şi, măcar că pârile stolnicului pe nimic nu se puteau răzima, ştiindu bine că nemica doveditor n-aveau, s-au pus de-au ticluit o urzeală într-a căreia încâlcitură să se prindă stolnicul. Şi-au urcat în harem de i-au vorbit Smarandei, zicându să fie viaţa lui Sotir în mare primejdie din partea stolnicului. Şi, dacă vrea dânsa să-l scape, să

facă după sfatul lui, chemându-l la dânsa-n odaie, cându merge Ia-nache la Doamna, după obicei.

Şi-au făcut Smaranda după sfatul cărturarului că, venindu Ianache la dânsa, şi-au spart straiele ce-au avut pe sine şi au ţipat, făcându-se c-au vrut stolnicul s-o ruşineze cu de-a sila, precum nu se cade. Şi, dacă s-au făcut larmă, au venit şi Vodă, de-au năvălit în odaie, rămânând stolnicul ca scris pe perete, că nici minte de gândit, nici glas de cuvântat n-au mai avut, fiindu cu gheaţa-n spinare de spaimă. Că ştia dumnealui bine de Vodă că, într-o împrejurare ca aceea, văditu neprielnică lui, iute făcea judecată şi punea osânda a fi-mplinită pe loc.

Iară Smaranda, fiindu-i straiele sparte, şi-au acoperit ţâţele cu mâna şi, cu aşa părută sfiiciune, s-au tânguit către toţi de stolnic şi-au spus multe lucruri lui Vodă, care dumnealui, marelui stolnic, nice aminte nu i-au venit a le făptui. Dar nici stolnicul nu s-au lăsat, c-au prins a se jeli, zicându că-s pârile mincinoase şi au fost urzeală făcută să-l piarză pe dânsul, care cu nemica nu se ştie greşit la sufletul lui, cum ar putea, dacă face trebuinţă, să şi dovedească.

— Dovedeşte! s-au răstit Vodă, care-au fost cu hangerul în mână.

Şi-au pus stolnicul mâna-n brâu, de-au lepădat nădragii jos, şi s-au văzut bine cum c-au fost urzeală şi videşug ce-au pus la cale Smaranda, dară au fost lucru netemeinic

Cercetări chibzuit. C-au avut noroc mult stolnicul, fiindu jugănit dumnealui precum Pierre Abélard, şi, dacă n-au avut deloc odoare bărbăteşti, s-au înţeles că nu putea dânsul face păcate cum l-au pârât Smaranda. Aşa că, fiindu stolnicul fără nădragi, s-au uitat bine Vodă, de i-au văzut dreptatea, şi s-au mântuit Ianache de la moarte. Că i-au făcut Vodă semn să se ducă, pentru care-au şi ieşit stolnicul, tot în acea clipă, mergându de-a-ndărătelea şi foarte zorit, măcar că-i venea cam anevoie din pricina nădragilor, că n-au mai stat să-i tragă, ce numai cu poalele caftanului s-au acoperit. I-au fost lui aşa cu grabă că Vodă

l-au împuns niţel cu hangerul dinapoi la şezut, însă fără primejdie.

Au fost întâmplarea aceasta cu înţeles adânc, dară cine să-i prindă tâlcul nu s-a găsit, fiindu toţi prea orbiţi de cele vremelnice ale lumii. C-au fost rânduită anume, cuget eu, spre a se vădi lumii adevărul celor ce s-au scris la *Ecleziast*: ce-a fost o să mai fie şi ce-o mai fi au mai fost. Că, ce-au păţit stolnicul, aidoma i s-au întâmplat şi sfântului Grigorie, a cărui viaţă s-au scris la *Ani*, să le rămâie spre pildă oamenilor. Dară Tănase poate să nu fi citit *Vieţile sfinţilor*, dintru care desluşit se vede că pricina tuturor greşelilor neştiinţa este şi va fi. Căci vremea, curgând, altele noi nu săvârşeşte, ce tot pe-acelea de-au mai fost le-ntoarce şi le pune iarăşi în lume, numai şi numai spre a le vădi oamenilor lipsa de-nţelepciune întru care vieţuiesc.

Poate să-l fi-nşelat pe Tănase şi-o oarecare-ncurcătură ce-au fost cu feciorii lui Kâzâl, care numai după acea întâmplare s-au risipit. Că de Teofan, călugărul, au vorbit lumea să-l fi prins un bragagiu grec la muierea lui, de l-au lipsit, pentru coarnele ce i-au pus, de mădularele bărbăţiei, sub cuvântul că nu i-au dat Dumnezeu acelea spre a pune altora coarne pe frunte. Întâmplarea aceea, însă, n-au fost cu Teofan au, cum i-au zis mireneşte, Theodoros, fiindu acela, pe atunci, călugăr în munte, la

Cercetări

Sfeta Gora, ce cu Ianache căruia, fiindu desfrânat, i-au plăcut a-şi tocmi dascăli şi pentru alte-nvăţături decât ce-au fost la şcoală.

Ci, ca să nu uităm vorba, să ne întoarcem îndărăt, că trebuie să spunem şi de ce-au mai fost cu Smaranda în urma acelei întâmplări. C-au înţeles Vodă să fie şi-aceea vârâtă-n urzelile ce s-au făcut în juru-i, pentru care s-au mâhnit mult de o aşa rubedenie. Şi, alungându-l pe Ianache, au făcut Vodă semn şi către ceilalţi să se ducă, de s-au bulucit toţi pe uşă, să nu-i înţepe Vodă cu Hangerul. Şi-au închis uşa, de-au rămas numai cu Smaranda-n odaie, dară ce-au zis s-au aflat, c-au rămas slugile de-au ascultat

la uşă. Şi zice să-i fi zis Vodă Smarandei:

— Scorpie, muiere vicleană! Pentru ce-ai făcut aceasta? Crezi tu că nu ţi-am aflat umbletele? Te-am îngăduit până azi, că-mi eşti cumnată şi văduvă, şi te-am iertat, măcar c-ai curvit şi mi-ai spurcat numele şi neamul mi-ai făcut de ocară cu urâciunile tale! C-ai fost muiere prea curvă şi ţi-au plăcut să-ţi arăţi goliciunea către ibovnici, umblându fără ruşine după trupuri de cele pline de vlagă, dar ai să cunoşti urgia mea şi-ai să mori cu cazne!

Şi-au vorbit şi cu vorbele lui Alexandru-mpărat, că-i tot cetea ispràvile cum le-au scris la *Alixăndria*, şi i-au zis:

— Blestemat să fie acela ce va hrăni pe curva din casă şi pe vânzătorul de cetate! Am să poruncesc să-ţi radă capul şi să te-mbrace-n trenţe să te poarte pe uliţi. Şi moartea are să-ţi fie-n văzul tuturor, cu plumb topit ce-are să-ţi toarne gâdea pe unde-ai curvit!

Şi-au lăsat-o şi s-au dus, măcar că Smaranda au plâns amarnic, şi-au dat pe brânci să-i pupe papucii, şi-au ţipat, şi-au leşinat jos. Iară Vodă, ieşind cam fără veste, au aflat pe un Iordache ceauşul ce asculta cu urechea la uşă. Prins asupra acelei urâte fapte, au rămas Iordache stană de piatră, că lui Vodă i-au venit pandalii şi-au prins a-l bate cu pumnii la fălci de i-au stricat toţi dinţii. Şi, pentru că

Cercetări l-au prins cu urechea la uşă, au poruncit de l-au spânzurat de ureche c-o frânghioară împletită din arnici, să ţie la greutate.

Cât l-au dus pe-acela-n curte, să-i facă osânda, s-au rotit Vodă ca un leu turbat prin odăi şi tot striga, să-l auză toţi ca să-i rămâie vorbele pentru ţinere de minte:

— Blestemat să fie acela ce va hrăni pe curva din casă şi pe vânzătorul de cetate!

Tot zicând acele vorbe, cuget eu că i s-au luminat mintea, c-au chemat la dânsul pe Sava Arnăut şi i-au zis de banii peşcheşului c-au plecat din casă de la Condili, care va să fi fost, cu voie au fără voie, vânzătorul de cetate. C-acela-i frate bun Smarandei, curva din casă! că mai mult la Condili şedea, umblând ea cu urzeli şi viclenii, după cum s-

a dovedit fără putinţă de tăgadă. Banii cei calpi, şi asta se ştie cu deplin temei, i-au căpătat Grigoraş smintitul de la un neamţ, fiindu, cum se poate vedea desluşit, o amestecătură de-a nemţilor ce umblă să-i strice domnia şi să-l surpe! Şi i-au zis să-i afle legătura ce-au fost între acel Grigoraş şi Smaranda, că slobod e şi la cazne s-o puie de va fi trebuinţa lucrării.

Şi-au trimis Sava-n harem să i-o aducă pe Smaranda, dară au găsit-o arnăuţii tăvălindu-se pe jos şi cu spume la gură că, după cum am aflat mai în urmă de la Fatma Huzum, şi-au băgat iarăşi Doamna Mărioara coada, făcându altfel. Că, aflând ce-au zis Vodă, că voia să-i toarne plumb topit pe unde-au făcut păcate, i s-au făcut milă de Smaranda şi-au otrăvit un sorbet ce i-au datu Smarandei cu vorbe dulci, făgăduind s-o scape de moartea cea rea de i-au hotărât-o Vodă. Şi-o dezmierda Doamna, tot căinând-o greceşte:

— Karmeni, karmeni, însemnându acele vorbe sărăcuţa, sărăcuţa, şi-i dedea cu paharu apă de-aceea ce căpătase de la Mamunos.

Aşa i-au fost moartea, nu cum s-au zis în urmă, că singură au înghiţit otrava de şi-au curmat zilele şi n-au mai

Cercetări îngăduit vlădica s-o-ngroape în pământ sfinţit, că s-au lăsat amăgit de vorbe, măcar că n-aş putea spune dac-au crezut acelea au numai s-au făcut a crede.

Fiindu prins între acestea toate, şi-au adus aminte Vodă ce i-au profeţit Perdicari, că-ntâmplarea cu Smaranda au fost după noaptea cându au făcut vrăji, de-au avut şi acel vis. Că însuşi chemase pe stolnic şi pe Dumitrăchiţă, să se sfătuiască cum e mai bine să facă, că nu-şi afla liniştea cugetului, c-au fost la suflet ca apa, de nu are chipul ei, ce ia al vasului în care şade. Şi, văzându-l tulburat, tot umblase Ianache cu vorbe, să-i aţâţe mânia, zi-cându că au obrintit buba rău şi s-au făcut rană mare cu carne rea care, dacă n-o s-o taie, şi osu’ are să strice. Şi-au prins a ceti scrisori tainice cu veşti de pe la iscoade, că peste tot în hotarul ţării roiau oameni ce erau ochii şi urechile lui Vodă, plătiţi cu bani grei de Ianache din

vistierie. Că-l învăţase Ianache zicându-i vorba veche care spune că pe Ciobanu fără câine lupii-l lasă fără pâine. Pe acea-nvăţătură îi dăduse Vodă-n grijă să tocmească cu simbrie o grămadă de haimanale, oameni fără niciun căpătâi, nişte socarici, care, nefiindu buni a lucra cu mâinile, umblau numai şi iscodeau peste tot. Şi-avea şi-o seamă de muieri podărese, tălăniţe pe la hanuri, cărora, cându avea stolnicul prepus pe câte cineva, le dedea-n seamă să-i afle tainele, fiindu ţinute să şază tot cu urechea-ntinsă la vorba oamenilor. De pe la acele iscoade adunase stolnicul fel şi fel de veşti despre multe vorbe răzvrătitoare ce-ar fi vorbit cărturarii asupra lui Vodă, zicându el să fie acelea semne că umblă să facă răzmeriţă şi să scoale gloatele, cum s-au făcut şi la românii din ungurime. Şi zicea de Sotir, pitarul, că umblă c-un răzvrătit, fugar de la Ardeal, ce şi capul are pus la preţ. Şi stăruia stolnicul mai cu seamă pentru boierul Vlăşceanu care, fiindu din neamul Brâncovenilor, este foarte avut „că-n doi ani i-au venit lui cinci moşteniri, toate mari, iară averea lui bine-ar prinde-n vistierie s-ajungă, că-i face trebuinţă mare pentru plata oştilor, că nu s-ajunge ce s-au strâns.

Cercetări

Şi-au zis cuvânt şi Dumitrăchiţă despre Sotir, că au umblat pitarul prin ţară de-au strâns mulţime de cai pentru nemţi, stricându-i şi negoţurile, c-au datu mai mult, fiindu vădit că unelteşte cu nemţii! Şi-aceştia, amândoi, ba şi Tănase, ritorul să nu uite Măria Sa c-au fost pretinii lui Grigoraş smintitul, care multe rele-au făptuit, umblându tot pe căi rătăcite, de i-au şi luat lui Dumnezeu mintea!

După acel sfat, dac-au venit întâmplarea cu Smaranda, s-au încredinţat Vodă că legătura dintre Grigoraş smintitul şi Smaranda numai Sotir putea să fi fost, că-l întâlnise însuşi în casele lui cumnatu-su Condili. Şi-au chemat presava Căminar de i-au poruncit să-i afle pe Sotir şi, unde l-a prinde, să-l şi puie la cazne şi să-l spovedească de toate nelegiuirile ce-au făptuit şi despre ce amestecuri are dumnealui cu nemţii. Iară pentru Triglava şi pentru Tănase i-au rânduit Vodă lui Ianache să le facă

cercetare, zicându-i stolnicului:

— Fă tu, Ianache, cum ştii mai bine şi rânduieşte-le toate, numai vezi să nu prindă de veste şi să se răzleţească din hotarul ţării.

Pe acea vorbă, după ce s-au liniştit pricina cu Smaranda, care-a ţinut, că toată ziua a fost huiet la Curte, au mers însuşi Ianache de i-au cuprins curtea lui Triglava cu arnăuţii, năvălindu pe la miez de noapte, de l-au luatu pe boier din somn, numa-n cămaşă. Ce, intrându-n odaie, au aflat neşte hârtii arzând în tingirea cu mangal şi-au pus stolnicul o perină peste ele de le-au stins. Acelea au fost spre nenorocirea boierului, fiindu cărţile ce-au trimis dânşii pe la-mpărăţii, care nu pot eu înţelege la ce le-au ţinut în casă?

Pentru acele hârtii, au prinsu Ianache a scrie toate averile câte-au aflat în condică şi-au încărcat zece care mari cu sipeturi, cu covoare, cu scule scumpe şi cu ce odoare-au mai aflat de le-au trimis toate la Curte. Iară jupânesei Maria au luatu Ianache tot, că şi cerceii din urechii i-au smuls, care-au plătit mai bine de douăzeci de pungi unul, şi numai în cămaşă şi-n meşi au zgornit-o să plece din

Cercetări casă în puterea nopţii. Şi s-au dus biata jupânească, fiindu veche de aproape ani şaizeci, la soru-sa Sultana, văduva boierului Răducanu Branişte, care, măcar că s-au temut să nu s-abată şi asupra-i mânia lui Vodă, au luat-o-n casă, unde tot în lacrămi şi suspine şedeau, că nu ştiau ziua de mâine ce-a mai fi cu dânsele şi cu bietul boier.

Ce să lăsăm de acelea şi să zicem de Ianache ce-au mai făcut, c-au prinsu pe Mitache Ciurez, de-au fost logofătul boierului, şi, spăimântându-l că-l va pune la munci, i-au zis să-i arate ascunzătonle casei şi gherghirul unde e. Şi-acela, de frică, i-au coborât într-o tainiţă, sub beciuri, printr-o bute al căreia fund se ridica, fiindu dedesubt scară spre alte pimniţe, unde-au fost gherghir zidit în piatră şi cu uşă grea de fier. Şi-au fost acolo sipetele cu odoare între care-au fost unul cu bani: pungi cu mahmudele şi cu galbeni împărăteşti, dară mai mult ruble

cu chipul împărătesei Caterina. Şi-ntâi s-au pus Ianache să cerceteze şi tot lua din acei bani şi-i da pe piatră să-i sune, de i-au găsit calpi. Dară, cum s-au aflat în urmă, aceia n-au fost din sipet, ce din galbenii aflaţi de Aga Mano-lache la Olerica, pre care i-au luatu stolnicul şi, ţinându-i pitiţi în palmă, cându lua din pungă c-o mână, făcându-se a-l da pe piatră, schimba din ceilalţi. Şi-au pus şi galbenii cei calpi în sipet şi, trăgând capacul l-au pecetluit de l-au dus lui Vodă, zicându c-au aflat pe calpuzan.

Iară pe boier, după ce l-au pus arnăuţii s-alunge slugile casei, ca să nu facă zurbă, l-au luatu numai în cămaşă cum au fost şi l-au dus la Curte de l-au închis în beciurile puşcăriei într-o cotineaţă ce nici lumină n-au avut, numai un mindir de paie putrede pe jos. Acolo l-au ferecat în fiare şi-n lanţuri şi de mâini, şi de picioare, şi de gât. Şi-au mersu Ianache şi la curţile lui Tănase de l-au ridicat şi pe-acela cu multe turtii ce-au fost în casă, între care un vraf întreg au avut cu cântece de-ale lui Grigoraş.

În ca Re se pare aRă TaRe & despre ce-av acei caisprzam câw>v i-au închis vo & a în e porunca ce-au primit de la Vodă au pornit Sava Arnăutul cu zece neferi de-au urcat la deal, pe apa Glavaciocului, trăgând ei la mănăstire, la Teofan – egumenul, c-au ajuns târziu, pe la scăpătatul soarelui. Şi, după ce-au tăinuit cu grecul, au luat Sava neşte straie călugăreşti de s-au îmbrăcat călugăr şi-au pornit pedestru, cu armele ascunse, către conacul pitarului. Acolo au intrat în curţi, făcându-se călător şi cerând să-i dea de mâncare, căci aflase dânsul de la egumen că Sotir e-n târg la Găieşti după daraveli de-ale lui. Şi, după ce-au mâncat ce i-au dat, şezând-u pe lângă scară, c-au zis să fie ostenit, au prins a face vorbă c-o copilă de-a pitarului, mai micşoară, de ani vreo cinci, că se făcea a o-nvăţa jocuri. Pe cându aceea râdea, şezându-i în poală, s-au auzit tropot de cal şi copila au dat să se ducă, zicându că

— Vine, tata!

Dară Sava au ţinut-o bine la piept, măcar c-aceea au scâncit, şi-au tras pistolul de sub anteriu, zicându greceşte

pitarului, care se descălărase-n curte:

— Dă-te prins, pitare, că am poruncă de la Vodă să i te duc!

Mărturisiri

Şi, pe cându spunea acestea, au năvălit şi arnăuţii, ce-au fost pitiţi prin tufe, ţinându-l în bătaia armelor, gata să dea foc. Şi-au înţeles Sotir că scăpare de-a avea era peste putinţă şi s-au scârbit rău de fapta lui Sava, către care-au şi zis:

— Te-am crezut altfel de om! Lasă copila că mă dau.

Şi-au aruncat armele, lăsându-i pe aceia să-l lege-n fiare, măcar că i-au venit femeia şi, tot încleştându-l de gât, se tânguia să i-l lase. Au fost Sotir cu nebăgare de seamă, după cum au spus chiar el Fatmei Huzum, pentru un vis ce-au avut, de l-au tulburat foarte, că i s-au arătat lui Grigoraş, zicându-i să nu-l uite şi să-i aprindă lumini, ca el se duce tocmai pe cealaltă lume, să se-nfăţişeze cu jalbă la Dumnezeu pentru amarul lor. Că nicio nădejde nu mai e pentru bieţii oameni. Şi-au şi pornit, arătându-se grăbit, c-au zis să fie calea lungă până-n cer. Şi l-au văzut multă vreme călcând drumul cu spatele către dânsul şi bocănind din toiag pe cale. Şi-alăturea de el tot sărea coş-codanul şi se-ntorcea făcându-i semn de rămas bun turceşte, că-şi ducea laba la inimă, la buze şi la frunte. Era acela un semn care-l învăţase Grigoraş să-l facă, dară numai către cei de-i socotea pretini.

Povestise visul acela şi lui Varahia, că-i stricase inima, socotind a fi semn rău, şi grăbise să se ducă-n târg la Găieşti să pornească spre hotar o herghelie de cai ce mai avea, că voia să-şi facă apoi drum spre Bucureşti. Şi toată ziua au stat întunecat, de l-au pus şi pe Varahia pe gânduri. Şi-n vremea mesei, mergându ei la han, au prins ungureanul a-i spune cum le zicea popa de la ei din sat despre cealaltă lume, cum are să-i întrebe Dumnezeu pe oricare el ce-au făptuit pe lume? Dară Sotir zice să fi zis că nu face să-şi stâlcească mintea cu ce n-au putut răzbi omenirea toată, că ce-o fi dincolo au să vază când o fi. Da, acu, e aici şi nu-i place cum e. Că viaţa asta e lucru scurt şi

trecător şi nu poate dânsul suferi altuia să-i răpească ce i-au dat Dumnezeu. Să se bucure adică de ce se poate

Mărturisiri bucura omul: de căldura soarelui şi de zăpada iernii, de mirosul florilor, de gustul vinului şi de frumuseţea muierilor. Şi-au zis de Vodă că nici gândul nu ne-au mai lăsat slobod, că ni l-au înlănţuit cu spaime şi cu griji pentru ziua cea de mâine, că nimica nu au mai rămas stătător, iară nădejdea şi făgăduinţele nu ţin de saţ. Iar Varahia a ridicat de umeri în sus şi i-au zis că Domnul, precum se ştie, nu se pedepseşte decât de cugetul său şi de Dumnezeu…

— Aici e pricina, a zis şi Sotir, că peste-o ţară nu se cuvine-a stăpâni om, ce numai legea, că omu-i pătimaş, şi-nţelept de-a fi au învăţat, şi-ajunge de-şi asupreşte supuşii. Iară cei tocmiţi să privegheze cumu-i ţinută legea să stea cu soroc, hotărâtă vreme, şi, scoţându-se din dregătorie, fieşcare să fie ţinut a da răspuns de ce-au făptuit.

Cu gânduri de-acele, Sotir, dacă n-au avut stare, l-au lăsat pe Varahia să rânduiască plecarea acelei herghelii, iar el au pornit către casă, că-l trăgea aţa spre nenorocire. De-acolo, prinzându-l, l-au dus Sava de l-au închis la mănăstire-n beciuri, cu picioarele-n butuc şi cu lanţuri la mâini că, fiindu vremea către seară şi caii osteniţi de drum, au zis să plece-n zori. Aflând egumenul de la Sava porunca ce-avea Vodă, au stăruit să facă-ntocmai şi-au poruncit de-au adus un mangal. Şi-un arnăut, Ienciu, care-au fost bună coadă de topor grecilor, au şi pus un fier la-ncins. Şi-au mers egumenul lângă pitar de l-au întrebat: Plăţi-vă ca lupul cu pielea pentru ce-au tâlhărit? şi-i da cu piciorul în şale, de-au gemut Sotir şi au scrâşnit dinţii, zicându-i că, de-a scăpa, de mâna lui are să-i fie moartea! Şi-n urmă au tăcut şi nimica n-au mai zis, că s-au tras în sine ca melcul în găoace, numai gemea când i-au pus Ienciu fierul încins pe piept. Văzându-l dârz, au mânat Sava pe acel Ienciu cu doi arnăuţi să i-o aducă pe copila pitarului, cum au şi făcut, c-au furat-o din braţele maicei sale. Şi, intrând aceia, au luat Teofan copila, că Sava îi tot zicea pitarului să spuie ce-au făptuit, iară pitarul râdea, că

pentru nimic în lume nu poate el să vorbească.

Mărturisiri

I

— Pentru nimic în lume? l-au întrebat Teofan care, cu multă blândeţe-i mângâia copila să tacă din plânsete. Nici pentru lacrimile acestei copile? Şi-au zis că, dacă aşa-i vrerea lui, au s-o lege să o ardă cu fierul…

La acele vorbe, zice să fi răcnit Sotir ca o fiară, tot încercând să-şi sfarme lanţurile încât, aşa legat, patru arnăuţi abia-l stăpâneau. Şi, înţelegând el că-i e zbaterea-n zadar, s-au potolit într-o vreme şi i-au zis lui Sava:

— Lumea asta-i a viermilor şi-a sufletelor spurcate! Lasă-mi copila că spun.

Şi-au trimis Sava un arnăut să-i ducă copila, măcar că Teofan n-au prea vrut, zicându s-o mai ţie, că poate are-n gând să umble cu-nşelăciuni. Dară Sava nu s-au învoit, zicându că-l ştie şi-are să facă după cum s-au tocmit. Şi, cându s-au mai liniştit, au zis Sotir să-i scoată pe arnăuţi de acolo, că nu e bine să ştie oameni mulţi cele de s-au făptuit. Şi numai egumenul au rămas, s-aştearnă pe hârtie spusele pitarului, şi Sava Căminar, fiindu el omul lui Vodă. Şi-au mărturisit Sotir cum că el au schimbat banii peşcheşului, în casă la Condili, noaptea, c-aşa s-au cugetat să fi fost sfatul ce-au primit de la un vescov, Macarie, ce-şi are conacul lângă biserica din pădurea Zidurilor, pe apa Argeşului – spre Potlogi…

Şi-au tăcut Sotir, iară Sava au fugit pe uşă afară, că au fost în curte larmă mare şi-mpuşcături. Şi-au fugit şi Teofan, avându frica scrisă-n ochi, că s-au temut să nu se fi sculat satul cu oamenii pitarului să dea peste ei. Şi-apoi au năvălit în beci Varahia, care n-au mai stat de s-au cugetat, ce au şi pus lanţul de la mâinile pitarului pe butuc şi-au dat c-o secure de l-au fărâmat, trăgându-l din obezi afară şi punându-i un pistol în mână, să aibă cu ce da. Şi-amândoi s-au tras pe lângă uşă, Varahia cu securea, iară Sotir cu iataganul lui Sava, că-l lepădase de la brâu. Şi-apoi s-au auzit paşi mulţi care s-apropiau şi uşa s-au izbit de perete, năvălind în beci arnăuţii lui Sava, gata să dea din pistoale.

Dară s-au abătut asupra lor şi iataganul şi securea.

Mărturisiri prăvălindu doi cu ţestele sfărâmate, de s-au făcut îmbulzeală şi au dat rău din pistoale, că nu i-au vătămat. Şi iară s-au abătut securea şi iataganul, de-au mai căzut doi, ba, până să ia seama ce se întâmplă, şi pe Sava l-au sângerat Sotir la o mână, de-au prins a striga la arnăuţi să se tragă-ndărăt şi să ţie uşa-n bătaia armelor. Dară Varahia, până să se tragă aceia după ziduri, au şi dat din pistol de-au mai culcat unul la pământ, care-au fost chiar acel Ienciu. Şi-au apucat Varahia pistoalele arnăuţilor, cercetându care-s pline, şi-au schimbat ale lui, fiindu seci, tot întrebându-l pe Sotir dac-au numărat câţi arnâuţi au fost? Şi-au zis Sotir că zece, cu Sava unsprezece, iară Varahia, socotind, au zis să mai fi rămas doi, cu Sava, care-i sângerat, trei. Că unul, care i-au adus copila, l-au tăiat în faţa porţii; doi, care făceau de strajă la poarta mănăstirii, i-a căsăpit cu securea; patru au doborât la uşă; unul a căzut de plumb. Şi-au zis Varahia să facă năvală asupra celor de-afară, c-aici stau ca şoarecii-n capcană şi pot trage asupra lor prin gârliciul beciului au să-i înăbuşe cu fum, ca pe vulpi. Şi-au tras zeghea de pe el ei, agăţând-o-n secure, au arătat-o pe după uşă, de i-au găurit-o aceia cu plumbi.

Şi nu le-au mai lăsat vreme să-ncarce iară, ci, urlând ca lupii, au şi năvălit pe uşă, de-au luat-o la goană arnăuţii prin curtea mănăstirii şi, aruncându-se pe cai s-au bulucit pe poartă. Dară Varahia, dând foc din pistoale, au mai prăvălit unul. Numai n-au luat ei aminte că acel Ienciu n-au fost mort, ce numai o mână au avut sfărâmată de glonte, şi, fiindu Varahia cu spatele către el, au dat din pistol de l-au răpus, măcar că l-au căsăpit apoi Sotir, c-au fost ca turbat. Iar asupra lui Varahia plecându-se, au cunoscut că şi-au dat sufletul către Dumnezeu şi i-au închis ochii şi şi-au făcut cruce peste piept. Şi n-au mai zăbovit că, auzind tropote de cai ce veneau pe drum, au sărit şi dânsul pe un cal arnăuţesc şi-au pornit în goană de s-au mistuit în pădurea ce-i dincolo de mănăstire de unde-au putut el vedea, fiindu lună, că-i ţineau

Mărturisiri aceia urmele. Dar nu l-au putut afla, că i-au rătăcit pitarul, ştiindu el bine locurile, de-au orbecăit Sava până-n zori când, pe lumină, s-au putut întoarce la mănăstire rupţi de oboseală şi fără nicio izbândă.

Iară lui Varahia, întorcându-se Sava, i-au tăiat capul de l-au dus cu sine la Curte şi l-au înfăţişat lui Vodă care numai n-au turbat cându i-au zis că i-au răpus aceia nouă arnăuţi. Şi-au poruncit Mavrogheni de i-au pus capul ungureanului într-un par la poartă, spre Sfânta Vineri a lui Aga Niţă, şi i-au şezut multă vreme capul acolo, ca să-i mai îngrozească pe cei ce-ar fi avut de gând să facă ce-au făcut acela. Iar pitarului au pus de i-au strigat numele cu crainici pe la răspântii şi-au dat veste că i-au pus capul la preţ mult.

Şi-au poruncit Vodă, dacă i-au dibuit pe calpuzani şi-au prins stolnicul şi hârtiile acelor lucrări ce-au făptuit, de i-au închis în fundul Curţii, în pimniţele puştilor, sub pază mare şi cu poruncă straşnică nici pasăre măiastră să n-ajungă la dânşii. Şi-i ţineau osebit, pe fiecare-n alt beci, să nu poată vorbi-ntre ei, şi ferecaţi în lanţuri grele, pentru mai multă pază. Şi Aga Manolache au căpătat dezlegare de la Vodă să se folosească de gâdea după cum va găsi de cuviinţă, numai să-i facă să spuie tot şi cu grabă, că nu e vreme de gingăşii.

Şi-au coborât Aga-n beci la Tănase de-au poruncit, fără altă vorbă, s-aducă un butuc mare de lemn peste care l-au lungit cu burta, fiindu gol şi strâns cu lanţuri, să-l poată bate pe dinapoi cu fişca. Şi-au venit şi gealatul, Magaie, un ţigan buzat şi cu ochii galbeni, de fiară, foarte voinic la trup, care ajunsese vestit pe-atunci c-au făptuit multe lucrări pentru domnie. Acel Magaie, gâdea, fără de care nu umbla Mavrogheni cându ieşea cu halai, era mai bogat şi decât un boier, că primea mulţi bani de pe la neamurile celor osândiţi, să le facă moartea mai uşoară. Cându l-au văzut Tănase pe Magaie, zice să fi închis ochii de groază ce-au avut, să nu-l mai vază, dară de auzit tot îl

Mărturisiri auzea, că-şi tot zdrăngănea sculele meşteşugului, cleşti, custuri, tigăi de fiert ceara, vârtejuri

de strâns buricele deştelor, obezi şi altele multe.

Poftind Aga să-i aducă un scaun, s-au aşezat la capul cărturarului şi l-au întrebat dac-are să spuie, fiindu mai bine aşa, după cum lesne-i a pricepe, că de spus, tot are să spuie, pentru asta-l încredinţează dânsul, care atâtea au văzut cât nici nu le mai ţine minte. Şi-aceia erau tâlhari de codru şi ucigaşi, foarte voinici, nu cărturari subţiri la nas, ca dumnealui. Şi-l tot văitau Aga, zicându:

— Karmene, karmene! care, aduse din greceşte, ar veni sărace, sărace! Ce ţi-au trebuit să faci de acestea? Să ştii că am poruncă să-ţi fac oricâte cazne, până spui. Ci tu mai bine spune!

Şi-au zis Tănse că spune, dar să vie Vodă, că numai către Măria Sa are să spuie, fiindu tainele de le cunoaşte dânsul cu primejdie pentru oricare altul. Şi, dac-au mersu Aga de au spus, au coborât Vodă-n beciuri, unde l-au aflat pe Tănase zăcându gol şi ferecat în fiare pe butuc. Şi l-au întrebat Vodă:

— Greu ţi-e?

— Greu tare, au suspinat Tănase, c-au vrut să pară cufundat în pocăinţă.

— Ba lasă, c-abia-ncepurăm şi, pân-acu, nu văz să-ţi fie-aşa greu!

— *Colai* se *senda ghel*! s-au semeţit deodată cărturarul, că vorbele ce-au zis s-ar tâlcui din turceşte: *dacă-i lesne, vino şi tu*!

— Ia-ţi seama vorbelor, s-au mâniat Vodă, că pun de-ţi ia viaţa!

— O *ghe mi eho pos an lavis*? s-au uimit Tănase schimbând limba, şi de la vorbele acestea, care greceşte-nseamnă *cum ai putea să-mi iei ceea ce n-am* f, au făcut apoi, măcar c-avea sabie asupra capului, o frumoasă zicere către Vodă, spunându că de-aceea au făcut dânşii toate câte au făcut, căci tocmai plăcerea vieţii le-au răpit dânsul, de-au

Mărturisiri r ajuns, din oameni cum i-a lăsat Dumnezeu, să trăiască precum vitele!

— Şi pentru aceea ai ajuns tu de coţăi butucii? Că-mi

pare să nu şezi tocmai bine!

— Ba nu, că şed bine, s-au sumeţit Tănase, dară mai bine mi-ar fi venit mie de-ar fi acu sub mine cine ştiu eu! Că mi-au plăcut meşteşugul ce-avea!

— Şi cu cine-au fost, bre, aceea? l-au ispitit Vodă, c-au crezut s-audă vreo-ntâmplare mai măscăroasă.

— Uite că nu ţi-o spui, că nu se face! şi-au rânjit dinţii Tănase cu veselie mare. Dară poate s-o cunoşti, că-i albă la piele şi fierbinte, fiindu ea mai grăsană un pic, iară pe burtă, cam spre buric, are-o pată roşie, mare cât o năramză, c-au poftit mă-sa, fiindu grea. Şi are bărbat bătrân, care nu mai poate…

Dară nu şi-au mai isprăvit Tănase vorba că Vodă, într-o clipeală de ochi, au tras hangerul şi cu iuţimea unui fulger i-au tăiat capul. Şi-au prins apoi a-l hăcui în fel şi chip, parcă turbase.

Ce-nţeles au avut fapta-ceea nu se poate şti bine, că nimeni nu s-a dumirit, dară eu, mai întrebând, cuget să-i fi cam prins tâlcul, care-ar fi putut să fie-aşa: Tănase, la vremea-ceea, s-au ţinut şi c-o Maria Câmpulungeanca, de-au fost băieşiţă la Curte, şi pesemne să fi aflat de pe la dânsa semnul ce-au avut pe trup Doamna Mărioara. Că celelalte se potrivesc: au fost mai tânără ca Vodă şi grăsună la trup. Şi, cu vorba ce-au zis-o, făcându-l pe Vodă a crede ce nu era, s-au arătat a-i fi cu priinţă meşteşugul ritoricesc, că s-au scăpat de caznele cu care voiau să-l canunească, să spuie urzelile lor, c-au murit iute, spre îndestulă uşurinţa lui pe această lume. Că pe cealaltă are să-l judece Dumnezeu pentru păcatul ce-au făptuind grăind minciună.

Şi-aşa i-au fost moartea cărturarului, măcar că n-au fost după lege, că nici judecat n-au fost după pravilă, nici osândă asupra lui nimeni n-au rostit. Că, măcar şi-adevărat

Mărturisiri să fi fost ce-au dat el de-nţeles, care eu nu cred să fie, nu se cuvenea tocmai Vodă să facă precum un om prost. Ce şi Aga Manolache zice să-i fi zis, cându s-au mai domolit, că nu s-au cugetat bine ce-au făcut, de-i acuma Tănase mort, tăiat ciozvârte, şi nimica nu mai poate

vorbi, c-au dus cu el taina. Şi-au zis pe boierul Vlăşceanu să-l lase pe dânsul a-l cerceta, c-au mai făcut de-acestea şi cunoaşte rostul.

Dară Vodă n-au luatu în seamă, fiindu foarte mânios, ce au şi trecut la cealaltă tainiţă, la Triglava, de i-au făcut vă pros să-i spuie dacă din capul lor au făcut au de alţii au fost învăţaţi? Că gândul i-au fost mai încâlcită urzeala să fie cu ceva amestecături moschiceşti, cum au fost şi cându l-au trimis împărăteasa pe Nazare Carazin de-au făcut răzmeriţă cu volintirii polcovnicului Ilie. Şi Triglava zice să fi zis că nu poate spune de alţii, să-i năpăstuiască, că se teme de Dumnezeu. Şi-au zis că singur au pus la cale toate. Şi, decât să spuie ce nu e, mai bine mâna cu fierăstrăul să i-o taie şi limba să i-o smulgă cu cleşti înroşiţi.

Dacă l-au văzut aşa dârz, zice să se fi făcut Vodă mânios foarte, de-i sclipeau fulgere din ochi şi tunete-i ieşeau din gură iară de pe limbă tot săgeţi arunca, blestemându-şi zicându că:

— Ştiu eu multe feluri de-a te face să vorbeşti, cum ai să vezi îndată!

Dar şi boierul zice să-l fi-nfruntat:

— Sufletul meu s-au pregătit şi pentru aceasta. Dar, apoi, zice să fi hulit, c-au zis letineşte: *Quem eram diligit Dominus câştigat*, care vorbe le-au zis apoi şi greceşte, că n-au înţeles Vodă letineşte: *On gar agapa Kirios, pedevi*. Înţelesul acelor vorbe, româneşte, este aşa: *căci Dumnezeu chinuieşte pe acela care-l iubeşte*. Şi i-au adus aminte dânsul şi de Mântuitor că, până să-l răstignească pe cruce, l-au căznit cu multe munci. Ce, cuget eu, au fost în acele vorbe trufie, c-au dat el a-nţelege să fie asemănare cu ce-i era voia lui Vodă şi dânsului a-i face.

Mărturisiri

Aşa, trufindu-se şi hulind, au sporit mânia lui Vodă, care l-au dat lui Magaie, gealatul, ce cu aşa chinuri l-au muncit, cât limbă de om nu poate povesti, că l-au ars cu foc şi l-au căznit bătându-l cu bice şi opărindu-l cu smoală clocotită şi cu alte chinuri de iad. Că şi fitile de pucioasă i-

au vârât pe la subţiori şi le-au aprins. Şi-au răbdat Triglava canon mare, că şi ţepuşe i-au bătut pe sub unghii şi i le răsuceau apoi şi i le smulgeau cu cleştii, de se făcea covrig de durere, urlând cât îl ţineau bojocii, să se mai uşureze. Iară cându-se prăvălea fără sine şi scăldat în sudori, venea Magaia de-l trezea picurându-l din tigaia cu ceară fiartă, tot făgăduind către Vodă că are să spuie.

Şi-aşa l-au zobit şi l-au fărâmat, cât s-au închegat sângele pe dânsul ca o cămaşă pe sub care au fost plin de bube şi puroaie, ba şi viermii zice să-l fi năpădit, măcar c-au avut încă sufletul într-însul. Dară vorbă n-au mai vorbit, ce numai gemea şi ofta şi suspina, pentru care, mâniindu-se gâdea, l-au luat şi i-au tras limba c-un cârlig de peşte a căruia sfoară au fost petrecută pe un vârtej şi, trăgând de ea, îl făcea de se ridică-n sus, pe vârful piciorului. Şi-l ţinea aşa, agăţat de grindă, ceasuri de vreme, numai într-un picior, că celălalt era prins în butucul de stejar, care nu-l putea urni, şi-l bătea cu biciul să spuie. Şi tot n-au vrut, au n-au mai putut, că i se umflase limba de nici gura n-au mai putut închide. Şi s-au văzut bine c-au fost boierul din neamul Brâncovenilor, că şi Constantin Vodă multe-au îndurat, ba şi coconii şi i-au privit pierind şi tot nu şi-au lepădat legea şi credinţa.

Socotesc eu că tare-au fost în cugetul lui boier Vlăşceanu, că nu s-au căinat, nice s-au lepădat de ce-au făcut. Şi de se lepăda, cându l-au muncit cu fierul, se lepăda sub cazne, din slăbiciunea trupului, iară nu a cugetului, cum s-au lepădat Petru de Mântuitor. Că poate să fi fost şi cum au cugetat dânsul, să fi murit adică numai spre a-l doborî pe Vodă, ce n-au înţeles că e şi felul acesta de moarte, care-au fost al sfinţilor mucenici de s-au scris la *Ani*.

Mărturisiri

Numai că nu pot eu crede c-au avut dânsul un aşa cuget de tare, să-şi fi cătat moartea pentru nişte închipuiri ce-au avut. Că, după ce l-au mai muncit multe zile, au rostit Vodă asupra lui osândă grea, zicându că aşa se cuvine, atât pentru a lui deşteptare, cât şi spre pildă altora să fie.

Numai au fost şi-acolo videşug grecesc şi păcat mare că, dacă s-au plâns Vodă către Ianache cum n-au izbândit nimica să afle de la acel calpuzan, l-au sfătuit stolnicul altfel să facă. Şi s-au ajuns c-un Rafail, de l-au făcut egumen la Cotroceni, şi l-au trimis de l-au spovedit şi l-au mărturisit, să-l gătească de moarte, dară acea unealtă a Satanei au mersu de-au spus lui Vodă ce-au fost taină către Dumnezeu! Ce, spuneţi, oameni! cum au îngăduit Dumnezeu de nu l-au trăsnit pe loc! Cum şi-au putut spurca sufletul, pângărind cele sfinte! Cu foc şi pucioasă, pentru ce-au făptuit, se cuvenea să-i ardă, încă şi aceea fiindu prea puţin!

Iară pe boier au îngăduit Dumnezeu de l-au copleşit cu ruşine! Că, dac-au fost sâmbătă, fiindu Târgul Moşilor, au poruncit Vodă să-l dea prin târg, pe unde este umblet şi mai mare trecere de norod ca, văzându-l, să fie pildă acelor ce au cuget de fapte netrebnice, să le fie spre deşteptare. Aşa că, avându dânsul picioarele zobite şi neputând merge, l-au pus într-o cotigă cu două roate la care-au înhămat un măgar, şi l-au dat prin târg cu cărţile vânzării la gât. Şi-au fost numa-n cămaşă, avându pe piept şi pe spate cusute hârtii unde-au fost scrise faptele ce-au săvârşit, zicându acolo c-au fost hain şi au umblat cu pâri mincinoase, ba şi bani calpi au bătut. Iară pe cap i-au pus coroană de tinichea ruginită, să se-nţeleagă c-au umblat s-apuce la tronul ţării. Dară, lovindu lumina soarelui în tinichea, lucea părându aur curat.

Şi l-au dus mai întâi, cu pază mare de arnăuţi, la Locul Osândei, pe lângă zidul Curţii Vechi, unde-au stat şi-au citit Iordache armaşul osânda, s-auză toţi care i-au fost faptele şi pentru ce au fost dat morţii. Şi-au mai citit, să-i

Mărturisiri fie mai mare ruşinea, şi pentru doi tâlhari de drumul mare, care-au fost în lanţuri legaţi, între neferi, dară mergându pe picioare, după cotigă. Şi i-au pornit apoi pe podul Târgului de Afară, tot bătând darabana, de se-mbulzea gloata după ei ca la nuntă, că s-au desfundat mahalalele, fiindu Triglava om vestit. Şi-au fost acolo atâta adunare de norod câtă nu s-au pomenit, fiindu amestecate

şi caftane şi sumane, ce deopotrivă suspinau şi lăcrămau. Că-l ţinea lumea minte de cându au fost domnia lui Ipsilante, c-au tocmit pravila şi-au scăzut birul, de le-au fost şi traiul mai înlesnit.

Şi s-au văzut cugetul oamenilor că, pe lângă ce cârciumă sau han treceau, ieşeau înainte muieri cu oale de vin şi le dădeau să bea, cum au fost datina veche, să nu-i cuprindă teama de moartea ce venea asupră-le. Iară către norodul adunat au privit lung Triglava şi-apoi au cerut:

— Iertaţi-mă oameni buni!

Şi-n mulţime s-au cam făcut huiet şi frământare, că toţi ziceau, încă mulţi lăcrămând:

— Să fii iertat, boierule, c-ai fost bun la Dumnezeu! Şi s-au zorit gealatul de i-au ridicat în furci, că-i da ghes Iordache, armaşul, avându el teamă de norodul cel mult, să nu facă vreun lucru ne-ngăduit, măcar c-au avut cu sine arnăuţi două sute, stându călări în jurul podiştii, să nu se-mbulzească gloata. Şi i-au lăsat sub pază de arnăuţi, să-i clatine vântul şi să-i privească ţara ca, spăimântându-se, să nu mai facă de acelea. Că, să fi fost cât de tare la suflet, nu-ţi venea-ndemână acea privelişte grozavă ce-au fost, atârnându acei osândiţi în juvăţ cu limba scoasă şi cu ochii boboşaţi, c-au murit cu silnică, nu cu firească moarte. Şi-aşa au rămas până către seară când, dac-au venit ploaie mare din cer şi cu trăsnete, s-au tras arnăuţii pentru adăpost sub poiata cârciumii lui Vlaicu Oargă, că crea-n dreptul furcilor.

Şi s-au văzut atunci un călăreţ, venindu prin ploaie cu gluga pe ochi, care-au dat drept sub spânzurătoare, unde

Mărturisiri s-au ridicat în scări şi-au dat cu iataganul de-au tăiat laţul de la gâtul cărturarului. Apoi, luându trupul aceluia pe cal, dinainte, au pornit în iureş mare, măcar că arnăuţii au fugit după dânsul şi-au făcut gură şi-au încercat să dea foc din flinte, dară n-au putut că, pesemne, le-au fost pulberea udă de la ploaie. Numai un Ludoglava cărăuş, bulgar puţin la minte, au sărit de sub coviltir c-un topor, să-l oprească, dară acela care-au fost, fiindu călăreţ iscusit, şi-au răsucit calul în loc, de-au

nemerit toporul în gol. Şi-au dat cu iataganul de l-au descăpăţânat pe acel Ludoglava după care, ducându-se, nu s-au mai văzut, nici s-au aflat cine să fi fost. Şi numai la trecere de câteva zile s-au înţeles c-au fost Sotir pitarul ot Glavacioc.

otir, dacă l-au scăpat Varahia din ghiara lui Sava Căminar lesne şi-au rătăcit urma, că ştia poteci ascunse prin păduri. Şi, cu îndrăzneală mare, s-au întors acasă la dânsul, la Glavacioc, unde şi-au încărcat pe cai muierea şi copiii, luând şi din lucruri ce s-a mai putut, de-au pornit cu grabă mare, ţinându-se tot prin păduri, şi-au trecut hotarul ţării şi s-au aşezat la Braşov. Acolo şi-au tocmit casa şi rosturile că, avându multe legături de negoţ, au căpătat ajutor de pe la aceia de şi-au rânduit toate câte-au fost de trebuinţă spre a-şi duce viaţa cu tihnă.

Dar n-au rămas acolo, că n-au fost dânsul făcut pentru viaţă aşezată, ce, la câteva zile după acele-ntâmplări de la mănăstire, s-au pomenit Fatma Huzum cu el în bătătura casei de-i dăruise Smaranda, pe Podul de Pământ, spre pădurea Cotrocenilor. Şi-aceea, de-ntâi, nu l-au cunoscut, c-au fost îmbrăcat ţigan căldărar, şi coada şi-au desfăcut de s-au lăsat cu laţe pe lângă obraji împletite cu bani de argint şi cu cordeluţe roşii, cum e năravul acelora. Şi-au fost uns pe faţă cu seu amestecat cu funingine, şi-mbrăcat în trenţe cu petice roşii, de-ai fi jurat

P i 1 d u i r i că era ţigan adevărat, că şi-o căldare ducea-n spinare, agăţată cu toarta de umăr. Şi i-au zis turceşte să-şi mâne sluga de-acasă, o muiere bătrână de-o ajuta la ale casei, că are să-i vorbească în taină. Pe vorba aceea au plecat, spunându c-are să vie către seară, dară nu prin uliţă, ce sărind îngrăditura dinspre livezi, aşa că să-l aştepte-n grădină, sub nuc.

Acea turcoaică, Fatma, care-au fost sluga cea mai de credinţă a Smarandei Şarkan, de copilă l-au ştiut pe pitar, de la Rusciuc, unde s-au aflat acela cu stăpână-sa. Au fost pentru ea un adevărat blestem că, la vremea când iarăşi s-a găsit Smaranda cu pitarul în Bucureşti, fiindu turcoaica fată mare, că nu i se-ntâmplase încă împreunare cu bărbat,

atâta s-a-ndrăgit de Sotir de umbla ca fără sine, măcar că nu era de legea ei, fiindu păcat foarte mare. Şi, avându mintea rătăcită de patimă, l-au ascuns la dânsa, măcar c-au ştiut bine că, aflându-se pitarul sub osândă, şi cu viaţa putea să plătească pentru acea faptă. Ba au mai umblat ea şi-au iscodit, după cum au învăţat-o Sotir, toate câte-au fost şi s-au întâmplat la Curte cât au rătăcit dânsul în daraveli ce-au avut cu nemţii.

Că zicea turcoaica să fi plâns pitarul şi să fi blestemat cu blesteme spurcate şi-nfricoşătoare auzind întâmplările cum au fost cu Grigoraş, cându s-au smintit, şi cu Tănase, când l-au tăiat însuşi Vodă. Şi-a priceput ea că punea dânsul ceva la cale, că se-adunase c-un Magalat, hoţ de cai dovedit care şi la ocnă au tăiat sare, avându umblete ascunse cu acela. Poate să fi avut în cap să-l scape pe boier, că-i tot pomeneau numele, dară ea, neştiind bine româneşte, nu le-au priceput sfaturile.

Nici cu turcoaica n-au rămas Sotir, cum se va fi socotit dânsa, că-ntr-o zi s-au întors acasă din târg, tulburat foarte, şi i-au povestit de boierul Vlăşceanu cum l-a ridicat gâdea-n spânzurătoare. Că, umblând cu căldarea-n spate, au întâlnit halaiul ce-au fost pe Podul Târgului de Afară şi s-au făcut el neştiutor, tot amestecându-se-ntre alţii şi-ntrebând ce e pricina cu acel boier? Şi-au zis să fi stat faţă cându l-au ridicat gealatul de l-au sugrumat în juvăţ. Dintru acea-ntâmplare, zicea Fatma Huzum, s-au făcut pitarul la suflet cum e cremenea, că nimic nu mai vedea pe lângă sine. Şi, cându au venit Magalat, i-au cerut pitarul să-i aducă arme şi cal, care să fie hrănit bine, că are cale lungă de făcut. Şi, aducându-i cal, au plecat, măcar că a fost ploaie de prăpădea pământul, zicându-i că altfel nu se poate, fiindu trebuinţă să isprăvească dânsul cusurul de-au mai rămas…

Ce-au vrut să spună cu acele vorbe numai a doua zi au înţeles, duminică, aflând întâmplarea cum s-a furat trupul boierului spânzurat de stăpânire. Şi, la câteva zile, cându s-au întors la dânsa Sotir şi l-a-ntrebat de ce s-a vârât în acea primejdie, au zis pitarul c-au făcut după cum

se cuvine, că nu putea-ngădui acea ruşine fără să dea o pildă. Că la ei, la creştini, nu-i păcat şi osândă mai mare decât să nu pui în pământ pentru odihna cea veşnică trupul cuiva care-au murit, ori şi ce va fi făcut acela-n viaţă. Şi-au fost mai mare păcatul şi osânda cu acel boier, că pentru alţii şi-au pus viaţa, nu pentru sine, de i-au fost moartea cu nedreptul.

Şi-au povestit cum i-au dus trupul, călărind el multe ceasuri de vreme, că i-au fost calea cu depărtare, tocmai la Ziduri, c-au vrut să-i facă slujba morţilor un arhimandrit, Macarie, al căruia nepot au fost boierul. Şi-au fost mâhnit că, fiindu împrejurare neprilenică, n-au făcut după rânduială, ce l-au coborât în groapă, pentru odihna cea veşnică, noaptea, cum nu se face, dară are nădejde la Dumnezeu, că vescovul acela-i om sfânt şi se iartă. Şi, cum i-au arătat Sotir, i-au dăruit lui acel vescov sabia Brâncoveanului, zicându că trebuie sabie-n ţară…

Dar dânsa nu prea au luat aminte ce spunea, fiindu îngrijată pentru el, că-i era viaţa-n primejdie, şi s-au tot rugat să fugă-mpreună din hotarul ţării, dară Sotir n-au vrut deloc, zicându că nu el trebuie să se ducă. Şi s-au

Pilduiri

…

Pilduiri cutremurat toată când i-au înţeles gândul, fiindu vădit că s-au smintit. I-au fost prepusul întemeiat, zicea Fatma, că, după ce-au stat el şi s-au cugetat o vreme, au mânat-o-n târg să-i cumpere câţiva calâpi de drojdie, de-aceea pentru pâine, de pe la mai mulţi băcani, nu doar de la unul. N-au bănuit ea ce i-au fost gândul, măcar că din sfatul ce i-au dat se vedea a nu fi lucru tocmai curat, dară i-au adus, socotind a nu fi vreun rău în acea faptă. Iar cându i-au dat traista cu calâpii l-au văzut zâmbind, cum nu-l mai văzuse demult. Şi ce-au făcut cu drojdia aceea însuşi i-au povestit, a doua zi, în zori, cându l-au aflat râzând în hohote, ca un nebun, sub nucul cel mare din grădină.

C-au plecat în puterea nopţii de-acasă şi, furişându-se pe uliţi, să nu-l întâlnească straja, a mers la Curte de-a

intrat pe portiţa cea dosnică, unde străjuia mutul Doamnei Mărioara, c-avea inel cu pecete dat de Doamna pe care, arătându-l, l-au lăsat de-a intrat. Şi-a luat-o-ntâi spre odăile slugilor, fiindu acelea-n spate, unde-au stat o clipă de-au amuşinat văzduhul apoi, urmând el dâra aceea de duhoare ce-o adulmecase, s-au zorit spre umblători. Acolo, fiindu noapte de vară cu zăduf, putoarea ce venea din jos, sporită de căldură, otrăvea aerul, dară n-avea el vreme de gingăşii muiereşti şi nici nu se-aştepta să-i miroasă a odagaciu! Ce şi-au tras de la şold traista, şi, cu multă băgare de seamă, căci lucrul trebuia făcut temeinic, a aruncat spre adânc jumătate din ce-au avut în traistă. Şi-a stat s-audă plescăitul cu care adâncul acela puturos îşi primea darul, c-au vrut să fie-ncredinţat că nicio piedică nu i-au zăticnit lucrarea.

Şi-au luat-o apoi, tot pe sub umbra pomilor, spre zidul din spate al palatului, că era acolo o uşă îngustă, din stejar ferecat în legături de fier şi întărită cu piroane care da spre odăile cămăraşilor şi-ale slujitorilor din casă. Uşa aceea, cum ştia el, nuse-ncuia pe dinlăuntru, ce numai c-un zăvor se zăvora a căruia limbă, de afară, se putea ridica vârând prin crăpătură tăişul unui cuţit. Şi-a deschis-o cu fereală, să nu scârţie, că dinadins nu-i ungeau ţâţânile.

Pilduiri luând-o pe scări în sus către privăţile din dos, care erau clădite în chipul celor turceşti, cu podele din lespezi de piatră albă.

Duhoarea ce se ridica din hazna era aici mai puţină, fiindu slugi anume rânduite ce spălau podelele de mai multe ori pe zi, şi ardeau în căţui uleiuri înmiresmate, să mai primenească aerul cel împuţit. Şi s-au pus cu spatele n uşă, să nu-l ia fără veste, şi-a golit traista spre adâncul duhnitor, şi-a ascultat scârna cum bolboroceşte înghiţind ce-i da el.

De-acolo, fiindu săvârşită lucrarea ce cugetase a fi spre pilda ticăloşiei, a şi luat drumul îndărăt, spre portiţă, unde i-a pus în palmă mutului un galben împărătesc şi l-a bătut pe spate cu mulţumirea celui ce are bună pricină şi altuia să dea din a lui. Şi-acela s-a temenit până-n pământ,

tot grohăind, fericit de bacşişul ce căpătase. Şi-a ajuns în livezi fără alte-ntâmplări pe când şi noaptea-ncepuse a se sparge. Şi n-a intrat în casă, i-a zis Fatmei, să nu-i strice somnul, ci a mers de s-a răstignit sub nucul cel mare din grădină, că lăsase acolo un ulcior cu vin. Şi s-a tologit pe un braţ de fin, fiindu acela-nmiresmat, că n-apucase să se usuce, şi-a băut prelung vinul din ulcior, cu înghiţituri mici, să-i simtă aroma.

Dară nicio plăcere n-a aflat în vinul acela, au mărturisit Sotir, c-au fost lucru nefiresc, de-i stăruia în nări iz puturos de scârnă, de-mpuţiciune… Şi-au socotit a fi, nu se putea altfel, o amăgire, o înşelăciune a simţurilor ce mai păstrau, poate, amintirea mirosului aceluia greu care, din lipsa vântului, stăruia în jurul umblătorilor de la odăile slugilor. Era, se-nţelege, lucru supărător, că nici vinul nu izbutea să-i alunge închipuirea aceea de duhoare ce răzbea prin mireasma tare-a finului şi-a frunzelor de nuc, stricând văzduhul cu miros de stârv. Şi i-au părut atunci a-l auzi pe Triglava cum îi zice:

— Vezi? Cine se ia după muscă ajunge la băligar, care, în lumea asta, e mult, că-n fiecare om şade un dobitoc.

Pilduiri

Şi în noi şade câte-o vită, să nu cugeţi altfel, măcar că noi altcumva ne vedem. Nu erai mai tihnit în cugetul tău pe când te aflai în neştiinţă? Atâta vreme doară alta n-ai simţit a-ţi lipsi decât muierea, vinul şi-o bucată de carne friptă hoţeşte, pe jăratic. De ce n-ai ţinut cuvântul cum au scris la *Scriptură*, că fericiţi sunt doar cei săraci cu duhul? Să ştii c-aceea-i adâncă-nvăţătură, ce numai cine-au pătimit mult au putut-o afla. Iară tu, dacă vei ajunge s-o desluşeşti, amarnic te vei căi, dară va fi târzie vreme…

Şi zice să fi oftat, că duhoarea haznalei îl podidea, grea şi vârtoasă ca un nor de ploaie. Şi i-au fost, pesemne, închipuirea aprinsă de vin, c-au prins să-i joace-n faţa ochilor o vedenie diavolească. Şi-au văzut desluşit, de parcă însuşi era acolo, cum cade calâpul de drojdie-n hazna, cum se topeşte-n scârna ce băltea puturoasă şi

clocită, răspândindu-şi duhorile ca nişte aburi verzui. Au văzut cum, în cloaca aceea puturoasă, mizeria omenească începe să colcăie, să dospească, să fiarbă cu bulburuci, umflându-se şi sporind în valuri ce se ridicau unele peste altele, tot mai sus, cum răbufneau prin găurile din podea, cum, în cele din urmă, împinsă din jos de valurile de scârnă, podeaua se sparge şi se surpă şi o magmă puturoasă, colcăitoare, se revarsă copleşitoare prin odăi, acoperind şi înghiţind scumpele covoare persieneşti, grelele tripoduri de argint şi talge-rele-ncrustate, aduse de la Damasc, şi besactele de abanos şi cufere grele, ferecate-n argint, şi ţesături veneţiene şi sidefuri de India şi arme de preţ şi giuvaieruri orientale şi mozaicuri greceşti şi toate acele comori îngrămădite pretutindeni de lăcomia aprigă a celor mai flămânde jivine ce se abătuseră asupra ţării, pustiind-o mai rău decât o hoardă de tătari. Trăsnind un miros greu de-ndurat, valurile acelea de scârboşenie năpădeau totul, revărsându-se domol, dară fără contenire, ca un blestem, prin odăi, năvălind pe uşi afară, copleşind scările de piatră albă cu spurcăciunea lor. Şi-au văzut puhoaiele acelea puturoase potopind grădina şi havuzul şi otrăvind văzduhul

P i 1 d u i r şi cu miasme atât de duhnitoare de parcă răbufnea-n ele toată necurăţenia altui tărâm. Şi-un nor de muşte verzi, spurcate, se adunase, jucând asupra Curţii, cât nici soarele nu se mai vedea…

Şi-n clipa aceea, zicea Sotir, au prins a hohoti, că, luată parcă de-un vânt, duhoarea ce-i stăruise-n nări se risipise fără urmă şi-n juru-i rămăsese doar mireasma fânului şi-a frunzelor de nuc, iar pe limbă au simţit iarăşi gustul binecuvântat al vinului din ulcior, ce şi el mirosea a proaspăt şi a lut ars. Aşa, hohotind, l-au aflat Fatma către care, cu ochii crunţi de sânge, măcar că râzând, au povestit ce-au făptuit dânsul. Şi, isprăvind, l-au văzut Fatma cuprins de-o tihnă mare încât, punându-şi mâna căpătâi, au adormit ca un prunc nou-născut după ce l-au scos din scăldătoare.

În ziua aceea, venind să-l caute Magalat, hoţul de cai,

au plecat cu dânsul, călări şi-narmaţi, umblând fără fereală, c-au fost în târg neorânduială mare din întâmplările ce s-au petrecut la Curte. Şi la dânsa nu s-au mai întors o vreme, ce doar din auziri a ştiut de el, pe unde i-au fost drumurile. Că, mai întâi, a călcat mănăstirea de la Glava-cioc şi i-au făcut judecata lui Teofan, egumenul. Au năvălit acolo pe porţi cu oameni înarmaţi şi-au bătut toaca de s-au adunat călugării, aducând în faţa lor pe Teofan, care tremura ca frunza plopului. Şi-a cuvântat Sotir către monahi, zicându s-asculte cum au fost pricina:

— Eu, cum se ştie, pe tot anul am dat mănăstirii, cu de la mine vrere, câte zece oi, zece saci de grâu, zece vedre de vin, başca ocă de ceară bună patru şi galbeni doisprezece. Pentru ce dar, ticăloase, ţi-au mai făcut trebuinţă să răpeşti al meu? îmbrăcat-ai haina sfântă ca s-o pângăreşti cu silnicii şi furaturi?

Şi, ascultaţi şi judecaţi, oameni, care sunteţi buni, că de acestea, poate, l-aş fi iertat, dară au vrut scursura lumii, pentru ce-am făptuit eu, pitarul Sotir ot Glavacioc, să-mi pună la cazne copila! Eu am venit anume să vă spun în

Pilduiri sobor că e acesta păcat de neiertat. Că şi fiarele codrilor îşi apără puii şi se pun pentru ei, urmând ele unor legi care-s de la Dumnezeu! Iată, ca să se ştie, în această lume, eu nu mai pot trăi alături de făptura Satanei! Azi e sfârşitul lui, care va fi ştreangul!

Şi cu mâna lui, l-au spânzurat de poarta mănăstirii, poruncind către monahi să-l lase acolo, să-l vadă bine lumea, că, de va cuteza cineva să-l dea jos, are să-l urce-n locul egumenului! Şi două zile au atârnat acela-n ştreang, pân-au venit însuşi ispravnicul cu arnăuţii de l-au luat de-acolo că, fiindu zăduf, se-mpuţise rău. Şi-au găsit mănăstirea aproape părăsită de monahi, ce-au fugit pe la alte mănăstiri, şi averile egumenului ridicate de oamenii pitarului. C-au zis Sotir că cele rău adunate se cuvine-a fi bine-m-părţite. Şi-au dat pe la văduve şi la oameni sărmani, de-au uscat multe lacrimi.

Şi-au început apoi a umbla vorbe despre pitar că s-au împreunat cu mai mulţi şi-au prins a bate satele, călări şi-

narmaţi, de adunau oamenii şi le cuvânta pitarul:

— Oameni, care sunteţi buni, pentru pricina că s-au arătat Vodă a fi tiran şi prădător, de-au ucis şi oameni cu nedreptul şi-au covârşit ţara de stricăciune, ajungându noi a trăi fără lege, ne-am sculat noi, pitarul Sotir Mogoşanu ot Glavacioc, şi-am ridicat armele asupra stăpânirii şi-a grecilor, că ne-au năpădit ca pecinginea.

Şi-aceia care vor să vie cu noi vor căpăta cai şi arme şi vor primi parte de pradă din averile grecilor. Iară cine mai are putere-a răbda să nu vie, că e pe viaţă şi cu jurământ care, de-l va călca cineva, oricine-a fi, se va osândi cu moartea.

Şi s-au aflat unii, de acei mai zburdaţi, ce-au mers cu el, de s-au adunat prin păduri, după cum s-au spus, poate şi două sute de oameni. Dară nu-i ţinea la un loc, aşteptându să se mai adune, că tot veneau, ce-i risipise pitarul pâlcun prin păduri, să nu-i afle poterele, că-i tot căutau. Dar, trimiţând ispravnicul ot Dâmboviţa, kir Alecu Buliga.

P îi d u i r i o roată de arnăuţi asupra lui, i-au înfruntat pitarul mai jos de Găieşti de i-au spulberat ca pleava într-o luptă ce n-au ţinut niciun ceas de vreme. Pe căpetenia acelora, serdarul Răducanu Fizlică, luându-l în prinsoare, l-au dus cu ei, dincolo de Sălcuţa, unde, făcând popas, au stat şi l-au judecat Sotir. Şi-au zis să fi făcut multe silnicii oamenilor, pentru care-au poruncit pitarul şi l-au spânzurat de-un pom, la marginea drumului, de-au şi rămas numele locului Serdaru, pentru aducere aminte.

Veştile despre nemaipomenita îndrăzneală a pitarului care, cu cetele lui, săvârşea necontenit tot soiul de fărădelegi în hotarul ţării i-au spăimântat rău pe greci. C-au fost multe călcări de conace de-ale grecilor, în Vlaşca mai ales. Cădea ca un trăsnet, unde nu te-aşteptai, spărgea porţile, jefuia, punea foc, spânzura, cât ajunseseră de-l pomeneau grecii cându-se rugau la Dumnezeu, zicându-şi ne apără pe noi, Doamne, de urgia lui Sotir celui răzvrătit.

Şi-au fost, la vremea-ceea, un Marinică Haita, cobzar în taraful lui Ocheşică, care, la o nuntă, au făcut un cântec

despre pitar, de l-au cam lăudat, că-l arăta să fie viteaz mare. Pe acela, dacă s-a auzit între greci, că s-a dus vorba, îl numiră nebun şi puţin au lipsit să-l închidă la Sărindar. Dar au pus de l-au dus la agie şi l-au bătut cu toiege, să-i bage minţile-n cap, şi el se văita şi ţipa cându-l băteau. Şi-au fost acolo mai mulţi greci care-l râdeau, zicându:

— Ia auză-l-ai ce glas are!

Şi ziceau să dea mai cu nădejde, să ia mai sus! Că, lăsându-l acum, nu se ştie mai încolo câte altele ar mai fi fătat despre nelegiuitul acela.

Şi tot vorbeau oamenii de pitar că şi-au pus pe cap gugiuman domnesc, cu fundul de postav alb, cum numai lui Vodă i-au fost îngăduit a avea, umblându cu sabia Brâncoveanului la şold. Spunea el că pe nimeni nu mai cunoaşte asupră-i, decât pe Dumnezeu din cer, iară legea nu, c-au stricat-o grecii, ce şi moşia ne-au răpit. Pentru acele fapte, fiindu vădită răzvrătirea, au pus Vodă şi i-au

Pilduiri strigat numele pe la răspântii şi-au dat ştire că i-au pus capul la preţ mult ce-are să-l capete oricine l-a aduce, viu sau mort.

Şi, fiindu toate aşa tulburi, au mai venit şi olăcar cu veste că s-au pornit oaste de moscali câtă frunză şi iarbă, de nu-i încape câmpul cât vezi cu ochii. Şi-au zis de Ipsilante, care era Domn la Moldova, c-au trecut la moscali, măcar c-au avut beizadelele în prinsoare la Poartă, pentru credinţă. Şi-au zis de acea parte de ţară, care-i spre hotarul Moldovei, c-au prins a se pustii, că fug oamenii de intră-n oaste la moscali cu lefe mari.

Şi n-au avut bine vreme Vodă a se lua cu mâinile de cap c-au venit veste că vin şi oşti de-ale nemţilor cei cu coadă, de se strâng la hotar, în Ţara Ardealului.

Şi, curândă vreme, s-au auzit de mulţi boieri c-au fugit noaptea să treacă la nemţi, de-au intrat Vodă la griji multe. Şi-au prins a făgădui că toate cele vechi le pune jos şi le calcă şi le dă uitării, numai ca să nu se băjenească boierii şi ţara. Că s-au temut să nu-i rămâie de la cinsă ia bir! Şi se tot îndrepta din vorbe, zicându că şi măruntaie-le-n om se mai gâlcevesc uneori! îi punea el vină Doamnei,

că l-au adormit, fiindu pe lângă dânsul mulţi vicleni, chiar neamuri ce i-au fost.

Şi s-au lepădat Vodă şi de Doamna Mărioara, c-au trimis-o surghiun la Stambul sub cuvânt că vine timp de război şi-s vremile neaşezate. Dară nu i-au făcut nici cazne, nici bătăi, că au avut copii cu dânsa, fiindu între-aceia şi de-ai lui. Şi-au plâns atunci Doamna şi-au zbierat şi s-au bocit, tăvălindu-se pe jos, ca copiii, tot vorbind cu plânset de mă-sa, că mai bine să n-o fi adus pe lume decât să-ndure atâtea câte-i face Vodă. Şi tot căta-n jur cu ochii rătăciţi, dară nemica n-au folosit cu căinţele şi cu lacrimile, că Vodă au stat ca de lemn. Numai i-au zis să strângă lucruri ce trebuie, c-a doua zi chiar are să plece la drum.

Aşa, toate mergeau spre izbânda stolnicului, că s-au curăţat de aceia ce i-au stat asupra. Dară n-au avut parte

Pildui îi să se bucure că, la puţină vreme, din voia lui Dumnezeu, i s-au întâmplat moarte. Că amândoi feciorii lui Kâzâl n-au murit bine, ce cu osândă şi cu ruşine mare. Întâmplarea când au murit dânsul a fost aşa:

Când au mânat-o Vodă pe Doamna către Stambul, avându calabalâc mult, au pornit-o cu chervanele prin Giurgiu. Şi au rânduit Vodă pe stolnic, avându cu sine cinzeci de arnăuţi, să-i fie pentru paza drumului, nefiind sigur din pricina răzvrătiţilor. Iar stolnicul, la drum întors, fiindu bizuit pe atâta sumă de oameni înarmaţi, au datu pe la Comana, unde-au avut moşie cumpărată, cu conac mare, boieresc de la Ivanciu Motila, biv vei vistier. De acea călătorie poate să fi prins de ştire Sotir cam târziu, au să nu fi avut oamenii adunaţi, că n-au lovit chervanele să le prade, ce-au pândit pe stolnic la întoarcere, izbind fără veste şi-mpresurându-i arnăuţii, de i-au şi spulberat. Dar, strângând stolnicul pe lângă sine vreo douăzeci dintre ei, s-au pus şi-au făcut năvală într-o lăture, de-au spart alcătuirea lui Sotir şi-au scăpat, izbăvindu-se. Şi-n goana cailor, că stolnicul şi-au lăsat careta şi s-au încălărat, s-au tras în curţi şi-au închis porţile, întărindu-se şi cu slugile ce-au mai fost. Fiindu feriţi după ziduri, oamenii stolnicului dădeau din puşti mai bine, cât au şi nemerit pe unii, măcar

că alergau aceia călări.

Şi, avându Sotir trei oameni stricaţi de plumbi şi văzând că nu răzbesc, au dat mai îndărăt, să nu fie-n bătaia puştilor, şi-au lăsat acolo numai o parte din oameni, pentru hărţuială, iară el s-au dus cu alţii şi-au adus de prin sate neşte care cu fân, de s-au pus în spatele acelora şi le-mpingeau cu mâinile. Cu meşteşugul acela, mergând în dosul carelor pân-la poartă, care-au spart-o cu iarbă de puşcă, au năvălit în curţi şi i-au căsăpit pe toţi câţi i-au aflat. Şi-au strigat Sotir spre oamenii lui pe stolnic să-l prindă viu, c-acela au stat în conac, de l-au şi căutat mult, c-au fost pitit în hornul vetrei, sus.

Pilduiri

Şi l-au omorât pitarul cu moarte grozavă, după ce i-au făcut judecata, zicând:

— Tu ai fost nu unealta, ce capul lui Vodă, c-acela, neavând minte, n-au putut prinde tâlcul faptelor. Că-i doar nebun ce trebuia închis la balamuc, dar, pentru păcatele noastre, au ale părinţilor noştri, ne-au osândit Dumnezeu de ne-au dat sub puterea lui, să ispăşim. Voi, amândoi, sunteţi făpturi de-ale iadului şi eu, dacă m-am ridicat în numele lui Dumnezeu, că cineva trebuia să fie, iată, vă trimit îndărăt la iad, c-acolo-i locul vostru, iară nu-ntre oameni!

Şi-au zis să-l ia de-acolo pe-acel vierme, că stolnicul, cu lacrămi în ochi, s-au rugat de dânsul şi-i pupau cizmele să-i lase viaţa, că n-are să mai facă. Dar au fost Sotir ca turbat, avându ochii crunţi de sânge, şi-au dat cu piciorul de l-au prăvălit, zicându să fie mai bine cum au cugetat dânsul, că n-are să-l mai poată face pe Vodă unealta lăcomiei lui. Şi l-au spânzurat de mâini în hornul vetrei, unde l-au prins, măcar că le-a venit greu, că stolnicul se tot arunca la picioarele lui Sotir, de se ferea acela zicând:

— Ia-te de pe mine spurcăciune, că şi aerul îl otrăveşti cu suflarea.

Şi, ridicându-l pe horn, au pus de l-au fript cu foc mărunt, cât s-au chinuit Ianache şi s-au bocit, tot rugându-i să-i ridice viaţa. Şi s-au îngrozit şi oamenii care-au fost, ai

pitarului, şi-au stăruit să-i facă sfârşitul şi să termine, că nu-i aceea faptă omenească ce fac ei, dar Sotir au stat neclintit, avându inima cum e cremenea, şi singur tot punea lemne pe foc. Iar când au fost semne c-au murit, au tras pitarul sabia Brâncoveanului şi l-au descăpăţânat de i-au înfipt capul într-un par, deasupra porţii. Şi, închinându-se, au zis c-are nădejde la Dumnezeu să nu-i puie pricină, cându a fi la judecata cea mare, pentru ce-au făptuit el acolo. Că nu şi-au încărcat sufletul cu moarte de om! Aşa au fost sfârşitul stolnicului şi osânda ce i-au dat Sotir.

desp Re spî Rşim aces*FOR

e Sava Arnăut, dacă s-au întors la Curte, după ce au murit Varahia, l-au mânat Vodă să facă cercetare şi de altele în pricina calpulzanilor. Că, dacă l-au spovedit acel călugăr blestemat, zice să fi zis Triglava neşte vorbe fără noimă, cum că pe Sotir, pitarul, l-au îndreptat la dânsul Macarie, arhimandritul, cel de l-au sugrumat turcii în vremea Brâncoveanului, că n-au vrut să spuie de comorile aceluia. Şi Aga Mano-lache, vezi bine, lesne-au înţeles că boierul, poate de la caznele cu care l-au muncit Magaie, îşi rătăcise minţile, că nu mai ţinea şir la vorbă şi grăia-ntr-aiurea. Că acelui Macarie, arhimandritul, i s-au întâmplat moartea cându l-au tăiat şi pe Constantin Vodă, fiindu de atuncea şaptezeci de ani trecuţi! Dară ceva, s-au socotit Vodă, tot trebuie să fi fost la mijloc, că şi pitarul, după cum au zis Sava, ar fi spus de un vescov, Macarie. Şi-au spus şi locul unde s-au aflat cu dânsul.

Din acelea, luând aminte Vodă şi fiindu-şi om bănuitor, au trimis pe Sava Arnăut cu o roată de lefegii călări să cerceteze ce-au fost întâmplarea? Au prepus dânsul că, vorbind aşa, calpuzanii umblau să-i ascunză pe alţii, cu

P i 1 d u i r i

Urmări care şi-au pus la cale urzelile. Dar aceia n-au putut fi aflaţi, dac-au fost, că Triglava alta n-au spus decât de acel arhimandrit, iară pitarul, dac-au fugit, n-au mai avut cum spune şi n-au mai fost de unde să afle. Şi arnăuţii lui Sava, dac-au mers la locul acela, la Ziduri, care-i pe

lângă Potlogi, unde au fost curţile Brâncoveanului, n-au aflat decât nişte ziduri vechi, o surpătură risipită şi mucedă, năpădită de buruieni. Era, au zis ei, şi un loc mai întins, rotund, de parcă l-ar fi jucat ielele, unde zidul acela, măcar că se surpase, se păstrase alb şi neacoperit de ierburi. Dară suflare de om n-au fost, ce numai pustiul. Şi-au aflat din oameni c-au fost acolo, dară demultă vreme, o biserică, zisă a Vescovului, care-au ars-o turcii pe vremea Brâncoveanului, iară pe vescov l-au spânzurat de poartă. Şi-au zis aceia că-s locuri rele, Doamne fereşte! că, uneori, i se mai întâmplă vreunuia de i se năluceşte vechea biserică, dară aceea nu-i decât o amăgire…

Acuma, cum va fi fost lucrul după adevăr, bine nu s-au putut şti. Au pitarului i s-au nălucit, fiindu om slab de înger, dară atuncea de unde-au luatu semnele? Au să fi scornit dumnealui, cu gândul ce-au avut, arătare amăgitoare, dară de unde să fi ştiut dânsul toată povestea cum au fost cu acel vescov, fiindu-şi scursoare de vreme la mijloc? Au să fi fost lucru necurat la mijloc iarăşi se poate zice, că urzeală diavolească au urmat, cum am scris mai den sus, dară, dacă stăm şi cugetăm bine, nici aceea n-au putut fi, că nu s-a pomenit să se-arate dracu-n biserică şi cu cruce la gât…

Noi, cum am aflat, am pus aice, iară mai multe nu ştim şi nu putem spune desluşit pricina cum au fost, ce fiecare, după cugetul lui, să caute un tâlc întâmplărilor am lăsat, că nu ne-au fost nouă dat a dezmărgini cele mărginite.

Ci noi să spunem şi de acea nălucire-a pitarului, de au povestit-o Fatmei Huzum, că s-au adeverit întocmai, numai au mai venit şi alt semn, de la Dumnezeu, că-i osândit Vodă să ispăşească-n iad, la matca focului celui

Urmări veşnic. Că-ntâmplarea au urmat aşa: potopindu-se Curtea cu scârnă, s-au făcut îmbulzeală mare şi spaimă, că alergau toţi în toate părţile şi nimenea nu-nţelegea, fiindu buimaci, cum au venit aşa pacoste peste ei, că nu mai pomeniseră aşa-ntâmplare, nici şi-ar fi închipuit. Şi, fiindu toate alandala, nu se ştie din a cui

nebăgare de seamă, au căzut pesemne o luminare din sfeşnic şi s-au aprins Curtea de-au ars averile Mavroghenilor, cât sau şi plinit vorba cea turcească: *har am gheldi*, *har am ghiti*, adică, adusă româneşte, rău au venit, rău s-au dus!

Din acea-ntâmplare au turbat de mânie Vodă şi l-au trimis pe Sava Arnăut cu poteră să-i caute urmele şi, viu sau mort, să i-l aducă de unde-a şti. Şi-acela au prins a umbla bezmetic, că pitarul punea foc la conacele grecilor, zicându c-aprinde lumini pentru Grigoraş şi pentru Triglava şi pentru Tănase, ba către Găieşti, ba tocmai pe la Horezu, ba către Dunăre, pe la Giurgiu, cât alergau aceia-n toate părţile, ca neşte oi de cele capii. Dar, avându Sava rânduite iscoade, i-au luat urma şi-au prins a-l hăitui prin păduri, unde-au mai fost adunat şi cu alţii. Şi-n trei rânduri i-au stat împotrivă lui Sava de i-au ucis oameni mulţi şi se-nfricoşaseră arnăuţii rău de tot, că nici nu prea voiau să-i calce urmele. Că umblau vorbe de pitar că-i dres, să nu-l strice glonţul, fiindu el vâlhovnic. Dar au fost cu Sava şi-un Caraghiorghi, român turcit, bată-l mâniile lui Dumnezeu, că ne-au măgărit neamul! că pe el l-au chemat Gheorghe Negru, dară şi-au schimbat numele, poreclindu-se turceşte, şi-au datu acela de i-au făcut un glonţ de argint, ce l-au dus unei babe pricepute să-l menească şi să-l descânte. Acel Caraghiorghi s-au jurat că din el are să-i fie moartea pitarului, că umbla tot cu gând c-are să-i numere Vodă banii-n palmă, cum s-au făgăduit.

Şi-ntr-un rând, fiindu la locul ce se cheamă Corbi, care e-n Vlaşca, dacă i-au stat pitarul împotrivă lui Sava şi arnăutul au avut oameni mai mulţi, i-au copleşit şi i-au

Urmări risipit pe-ai pitarului, ce-au prins a fugi călări. Şi i-au alungat arnăuţii iară pitarul, ca să-i scape, s-au răzleţit, ştiindu bine că pe dânsul umblau a-l prinde. Şi i-au lăsat Sava pe aceia şi s-au pus cu toată potera după pitar, că l-au cunoscut după gugiumanul cel cu fund alb, dară calul lui Sotir, fiindu mai bun, i-au rămas mult. Dar, ajungând el la apa Argeşului, au sărit pitarul să treacă Argeşul înot. Şi-au fost aproape să urce pe celălalt mal,

măcar c-au fost apa venită mare, că plouase mult, cându l-au ajuns arnăuţii. Şi-au dat aceia din puşti de cădeau plumbii ca grindina, dară nimica nu i-au stricat. Şi-au venit şi-acel Caraghiorghi, turcitul, şi-au pus puşca-ntr-un ciot de salcie şi-au dat foc în pitar. Şi poate să-l fi nemerit că, pe care povesteau aceia ce-au fost faţă, s-au văzut bine cum au aruncat Sotir mâinile pe spate şi-au căzut de pe cal în apă, de unde nu s-au mai văzut ieşind, ce numai gugiumanul s-au găsit, că plutea pe apă.

Pentru acea-ntâmplare, dacă s-au auzit, Fatma Huzum au leşinat de plâns mult, că l-au jelit amarnic şi s-au tânguit şi-au blestemat, măcar că Sotir n-au fost mort dovedit că, apa Argeşului fiindu iute, nu i-au aflat trupul, oricât l-au căutat arnăuţii. C-au rămas şi-a doua zi, tot căutându-l, ca să-i ducă la Curte capul pentru credinţă, dară cu nemica nu s-au întors în mână. Ba acel Caraghiorghi, temându-se să nu-şi capete banii, că-i putea pune Vodă pricină, nici noaptea n-au ieşit din apă, de-au rămas cu junghiuri în şale, mergându tot încovrigat. Şi se vede c-au cunoscut bine turcitul apucăturile lui Vodă, că nu i-au dat Mavrogheni pentru isprava de-o făptuise batâr o para găurită, zicându că umblă cu-nşelăciuni, de plângea acela ca un copil, văzând-u cum i-au luatu apa norocul şi cu nemica nu s-au folosit. Şi se jura pe toate cele către oricine că l-au răpus pe pitar, dară mai mulţi nu voiau să crează, zicându că nu putea el, c-au fost Sotir dres şi-au avut şi iarba fiarelor, dar eu nu cred să fi scăpat, c-au dat turcitul în el cu glonţ de-argint şi-acela strică farmecul…

Urmări

Iară Vodă rău fu, rău sfârşi că, fiindu de nărav rău şi ţinându el pravila cum un şi câinii vinerile de postesc, au făcut tot după cum l-au învăţat Satana, că minte la nebun cât glas la peşte. Numai că, fiindu norocul mutător, i-au înţărcat Diavolul umbletele şi-au curăţit lumea de sminteala lui, că toate le-au dărăpănat şi le-au stricat, fiindu şi-ntărâtat de mulţi şi deprins cu nărav rău. Că lingariile şi măgulelile, cum se ştie, ajung de-ntunecă dreptul simţ, iară el au fost, după cum bine-au zis Sotir, om

ne-nvăţat la minte şi smintit, să-l închizi în balamuc, nu să-l aşezi Domn în capul ţării. Că, dacă n-au avut însuşire a fi Domn, n-au putut pătrunde tâlcul faptelor, luându aminte la vremelnicia tiparelor în care se-aşază viaţa, că pe lume totu-i schimbător.

Şi n-au adus dânsul folos ţării nici cât e bobul de mei, ce numai pentru sine au umblat s-apuce, că i-au fost lui gându tot la răpiri şi furaturi, dintru care-au strânsu şi multă sumă de bogăţie, ce foarte ascunsă o ţinea. C-au îngropat bani mulţi cu robi ţigani şi-apoi pe toţi aceia însuşi i-au omorât, ca să nu-i vânză taina la nimeni. Că n-au ştiut cum au zis Luca: nu este nimic acoperit care nu va fi descoperit, nimic tăinuit care la iveală să nu iasă şi nu va veni la lumină.

Dară şi-au căpătat bună plată, că l-au tăiat turcii pentru câte-au făptuit. Şi bine i-au făcut, n-ar mai putrezi! după vorba ce zice să nu-i sapi altuia groapă, că singur poţi da-ntr-însa. Că prea au fost lacom s-apuce dară, dacă l-au tăiat turcul, şi averile ce-au mai scăpat i-au luat toate, cât ajunsese Doamnă-sa şi cu coconii de trăiau din milostenie ce căpătau de pe la alţii. Vezi că s-au întors roata şi i-au ajuns blestemele, că prea au fost iubitor a vărsa sângele oamenilor şi-a le face cazne şi bătăi rele. Că nu scăpau de el nici vlădică, nici opincă, că le lua tot, lăsându-i calici, să ceară la capul podului. C-au crezut a domni după cum i-a fi voia, nu după legi şi pravile şi obiceie ce-au fost rămase din bătrâni. Dară cu acele ce stăpânire au putut

Urmări tocmi dânsul? C-aşa au făcut de-au risipit ţara şi-au fugit oamenii, decât care rău mai mare nu-i şi nici poate fi. Că ţara-i un pământ pe care din moşi-strămoşi ni-i dat a-l păstra şi-a-l păzi şi nimeni nu va să-l părăsească, că neamul lui acolo odihneşte şi, dac-a pleca, cine le-a mai aprinde lumini şi-a le mai face pomeniri? Că omul nu-i vită să-l dai, dacă moare, la puţul sec. Încât zicem şi noi, după zisa *Scripturii*, că rătăcirile Domnilor cată să ne fie pildă, spre a nu mai face aşa!

Nefiindu noi vrednici de mai mult, am zis măcar să scriem aici, pentru ţinere de minte şi ca să se ştie, de-acele fapte, că lucrurile ce s-au întâmplat dau minte omului, că vremea tot aduce-napoi toate câte-au trecut şi-au mai fost.

Şi, la vremea-ceea, au venit în ţară oşti, cătane nemţeşti şi moscali, de l-au scos pe Mavrogheni cel nebun din domnie. C-au venit cu ostile şi români de aceia din ţară, care-au fugit de dări grele şi de trai rău şi de nevoi, cum am arătat la ftoro zacon. Se luptau aceia cu vitejie mare, zicându ei că se pun pentru ţară, şi, de unde mergea Mavrogheni a-i bate, cu multe oşti turceşti, mai de multe ori bătut s-au întors, că abia s-au scăpat peste Dunăre.

De unde se vede că poate să fi fost şi cum au cugetat acei calpuzani că, pentru pârile şi urzelile lor, au ajuns vremea de-au intrat turcul la bănuieli, că s-au hainit Mavrogheni, şi însuşi vizirul i-au pus vină c-au făcut mozavirie şi s-au muscălit. Că murise Hassan-paşa, capudanul, fiindu bătrân, şi n-au mai avut cine-l scăpa de urgie. Dară au fost şi nesocotinţa lui Vodă care, făcându moartea acelor cărturari, bună pildă au datu, că-n felul lor s-au sculat apoi şi alţii, fiindu-şi ţara neaşezată, sub cuvânt că se pun să moară pentru ţară. Şi cântau cântece ce-au făcut Gri-goraş, de acelea despre Vodă, în care zicea că numai atunci e slava statornică, cându toţi de obşte sântu mulţumiţi.

Vorbele acelea n-au fost fără temei, că nu din răutate şi netocmeală se ţine şi stă lumea, ce din acelea se strică

Urmări şi se risipesc ţările. Cum au fost şi sub Mavrogheni când, dacă au fost ţara apăsată de biruri, peste tot se plodea răzmeriţa, cât, auzindu-se că vin oşti străine, au ajuns oamenii de-şi ziceau:

— Să nu stăm cu Domnul, că ne-au stricat obicelele de am rămas săraci şi goi şi n-avem ce apăra, că averea o am vândut-o pentru năpăşule ce-au venit peste noi de la Vodă. Mai bine-ar fi Vodă să fugă, să se ducă-ntre turci, de unde-au venit, că vrăjmaşii i s-apropie. Iată, toate avuţiile ce-am avutu le-am pierdut, măcar sufletele să nu pierdem, că nu mai avem pentru ce le pune…

Socoteau dânşii, cum s-au văzut apoi, că vrăjmaşii Domnului nu erau şi vrăjmaşii lor, că de la ei nu mai aveau ce lua aceia şi nu mai aveau pentru ce se bate şi pentru ce să îşi puie viaţa. Că numai cu viaţa-i lăsase Vodă, pe care-i lăsase, dacă aceea, cum i-au zis şi Tănase, putea fi socotită viaţă. Aşa, pentru multe fapte stricăcioase, am ajuns mai rău şi decât albinele, c-acelea îşi apără al lor cu acuri înveninate şi-şi pun viaţa pentru matca lor şi pentru munculiţă lor, dară ei pentru ce să-şi mai puie viaţa?

C-au fost pricina pentru care s-au pornit acele urzeli ale cărturarilor prea adâncă, de nici moartea dacă li s-au întâmplat n-au pus capătul răzmeriţei. Că umblau vorbe fel de fel şi mulţi ziceau de pitar înşişi să-l fi văzut, umblând alăturea c-un monah bătrân, alb la plete, ce-avea de gât cruce de arhimandrit peste care-au mai avut şi ochiul unui juvăţ de frânghie. Pentru acele vorbe, după ce s-au tras ostile, aşezând-u împăraţii pace-ntre dânşii, au rămas sământă de zurbă, că mulţi s-au tras în păduri şi s-au făcut tâlhari şi-au prins a-i călca pe greci. Ba şi feciori de boieri, dintre cei mai zănateci, au luatu acest nărav rău şi vătămător, apucându-se să hoţească cu cetaşi la drumul mare. Şi-n prostime, pentru acele fapte rele, se scorneau fel şi fel de cântece între care, mai ales, au

Urmări fost unul ce zicea de pitar şi de vremile cele grele şi fără cumpănă când e trebuinţă să trimită Dumnezeu viteji în lume. Ce eu socotesc a nu fi bine-aşa, că stelele cerului numai când e-ntuneric se văd…

(sfârşitul lipseşte) *Bucureşti, ianuarie – septembrie 1985*

ÎN LOC DE POSTFAŢĂ

Al. Piru

FĂRĂ ARHAIZARE SILITĂ

Romanul pe care-l scrie Silviu Angelescu a apărut la sfârşitul anului trecut la Cartea Românească, sub titlul *Calpuzanii*. Cuvântul, de origine turcească, înseamnă falsificatori de bani. Ar fi vorba de o astfel de afacere întâmplată pe timpul domniei în Ţara Românească a lui Nicolae Mavrogheni (martie 1786 – iunie 1790). Există

numeroase relaţii despre acest domn bizar, originar din arhipelagul Cicladelor (insula Păros), care înainte de a veni la noi fusese dragoman al flotei turceşti în Marmara, unii zic pirat pe Marea Albă. Întâia, *Lauda sau viaţa celui preaînălţat între domni preacuvios şi preamăreţ Io Nicolae Mavrogheni, la 1786, care a domnit când era împărat Hamid şi Capudan-paşa Hasan Gazaerli*, în versuri rimate greceşti, aparţine dascălului Teodor şi este un encomion. A doua, tipărită în 1789, tot o laudă şi tot în versuri greceşti, se datorează medicului căminar Mă-nolache Persiano şi se intitulează *Scurtă expunere a bunătăţilor eroice ale preaînălţatului, preacucernicului şi triumfătorului domn al nostru şi stăpânitor a toată Ungrovlahia Io Nicolae Petru Mavrogheni voievod*. Aici Mavrogheni apare ca un nou Alexandru Macedon, autorul tânguindu-se că n-are darul poetic al lui Homer spre a cânta cum se cuvine pe noul Ahile sau talentul lui Voltaire din *Henriada*. În fine, cea de a treia, o satiră la adresa jafurilor şi abuzurilor lui Mavrogheni, grecească, de circulaţie anonimă, atribuită de Alexandru Odobescu

T

lui Iacovache Rizu, socrul lui Ienăchiţă Văcărescu, se cheamă *Mavrogheniada*. Pe Iacovache Rizu îl citează şi Dionisie Fotino în *Istoria vechii Dacii*, apărută la Viena în 1818-1819. Despre Mavrogheni scrie Ienăchiţă Văcărescu în a sa *Istorie a preaputernicilor împăraţi otomani*. Ar fi fost, după el, „omu’ prostu’ şi la fire, şi la gândire, şi la simţire”, „ictromă sau poznă a firii”, făcut din vornic vistier în 1787, dar pornind război nemţii la cerere, l-a lăsat să plece peste Dunăre. Mavrogheni jefuia mănăstirile de odoare şi vase sfinte, dar vindea dregătorii pe bani, întreţinea o armată de 6.000 de oameni lăudându-se că are 20.000 de ostaşi. Deşi numit seraschier, oastea nu i-a fost de folos: a trebuit să se retragă la Vidin în 1789 şi, prin apropiere de acest oraş, noul sultan, Selim III, i-a tăiat capul în 1790. Alte fapte ale lui Mavrogheni sunt relatate în *Hronograful Ţării Româneşti* de Dionisie Eclesiarhul. Era, după acesta, „om înalt, uscăţiv la obraz şi strâjnic”,

„umbla prin oraş travestit ca Harun al-Raşid pentru a controla târgurile şi bisericile, spânzura pe hoţi şi trăgea în ţeapă pe necredincioşi, lua satarale de 5 până la 60 de pungi de bani de la boieri pentru curtea lui, armata sa de mercenari ar fi ajuns de 100.000 de oameni. Deprinsese de la nemţi obiceiul de a merge cu caretă trasă de cerbi (există o gravură a alaiului său de P. Petritzis). La Vidin se afla în oastea lui ca odobaşă Pasvantoglu, viitorul paşă răzvrătit, rămas de pomină prin incursiunile în Ţara Românească. Dionisie crede că Mavrogheni voia să se apropie de nemţi, Naum Râmniceanu, în *Cronograful* său grecesc, îl dă drept partizan, al ruşilor. Detalii pitoreşti sunt în două cronici rimate în limba română, una anonimă negativă, şi alta cu titlul *Istoria faptelor lui Mavrogheni-vodă şi a războiului din timpul lui, pe la 1790*, mai pozitivă, de Pitarul Hristache. Anonimul îl descrie cu căutătură ghimpoasă, mersul sprinţar şi graiul tunător, presărat cu cuvinte turceşti, numind pe boieri vicleni, îndărătnici, asupritori, nesfiindu-se a-i ocărî cu câte un „chiorpec domuz” (porc de câine). Glasul lui, zice şi Pitarul Hristache, te făcea să încremeneşti sau să tremuri, te copleşea cu insulte greceşti şi turceşti. Îi plăcea să-şi povestească visurile şi să asculte delaţiuni, calomnii, însă numai dacă aveau un fond de adevăr. Rezultă că figura lui Mavrogheni a stârnit în vremea sa, şi mai târziu, reacţii diferite, rămânând până astăzi controversată de istorici. Observând că turcii se temeau de el, pitarul Hristache îi laudă măreţia, „grantul”, şi se întreabă de va mai sta vreunul de talia lui.

Toate acestea îi sunt cunoscute lui Silviu Angelescu, dar romanul său nu este nici de erudiţie, nici de fapte. Tema autorului, de natură filosofică, este conflictul dintre două atitudini existenţiale traductibile prin contrarii ca etern şi pasager, nemărginit şi limitat, aspirant şi suficient, înzestrat şi vanitos. Se zice că marii comici îndreaptă moravurile prin râs. Silviu Angelescu imaginează o mitologie a unui popor himeric, din a cărui limbă (paleosarmatica) ar fi tradus cartea sa, bizuită de două

cuvinte cheie „intrând în componenţa unui uriaş număr de expresii. Cuvintele sunt verbele *mâr* şi *câr*, primul cu sensul de „a râde, a lua peste picior” (a mârâi) şi al doilea cu sensul „a nega, a contesta, a întoarce pe dos, a răstălmăci” (a cârâi sau a cârti): „Adoratori ai substanţei monadice, veşnică şi fără sfârşit, paleosarmaţii dispreţuiau lumea formelor amăgitoare, finită şi efemeră, ce-i fragmentase unitatea şi-i distrusese armonia. Conflictul dintre cele două ipostaze ale sacrului – substanţa pasivă şi forma activă – trebuie să-l înţelegem de fapt ca pe o expresie a tipului psihic paleosarmat, pentru care râsul şi negaţia erau nu numai două atitudini existenţiale, ci şi elemente fundamentale ale sistemului lor ideologic, operând cu concepte sensibile. Râsul, al cărui resort profund trebuie să fi fost legat de sentimentul de participare mistică la eternitate şi nemărginire, era o posibilitate de eliberare pentru paleo-sarmaţi”.

Romanul, „traducere” din paleosarmatică într-o frumoasă şi încărcată de seve populare şi culte limbă română a secolului al XVIII-lea, fără o arhaizare silită şi fără nicio ostentaţie, de o perfectă coerenţă şi o mare savoare, cu echivalente doar în Păstorel Teodoreanu şi în Topârceanu, prezintă deci conflictul dintre insolitul domn şi un număr de supuşi recrutaţi mai cu seamă din tabăra cărturarilor, a celor care n-au pierdut încă sensul valorilor, ai dreptăţii şi al libertăţii, precum Grigoraş Zlătescu ot Zlata cu studii la Cracovia, doctor, poet şi cântăreţ purtând o maimuţă pe umăr, Tănase Har-mozek, dascăl la Academia grecească, judecător şi mare retor, şi mai simplul pitar Sotir Mogoşanu ot Glava-cioc, principalii iniţiatori ai loviturii aplicate răului, administrator şi jefuitor al ţării prin fabricarea de bani calpi. Nu e străin de afacere nici Neagu Vlăşceanu, poreclit din cauza isteţiei sale Triglava. Nu lipsesc din roman vestitul Dumitrache Turnavitu, personaj ce se însoară în scopuri strict materiale cu fata unui plăcintar (episod de haz). Ia-nache Drakinos, stolnicul, grămătic, prieten al doctorului Mihail Perdicari, astrolog, poet de curte, linguşitor, mincinos.

Tuturor autorul le face un portret artistic de o mare complexitate şi fineţe, începând cu Mavrogheni, ce se eredea din neamul veneţian al Morosinilor şi semna Maurocenus, fără să-şi dea seama că-şi poceşte naşterea. (O întrebare: Petre Mavrogheni, născut în Moldova la 1819, fost ministru de finanţe sub Mihail Sturza şi de mai multe ori după aceea între 1871 şi 1875, era un urmaş al lui Nicolae Mavrogheni?) Lăsăm plăcerea cititorilor de-a citi portretele excepţionale ale lui Silviu Angelescu. Alt remarcabil talent al prozatorului este, în materie de povestitor, comparabil în literatura universală cu Boccaccio, Rabelais, Balzac, la noi cu Negruzzi cel din *Scrisoarea VIII* (*Pentru ce ţiganii nu sunt români*). În întâmplarea cu cafeaua dreasă, umorul trimite la *Les Contes drola-tiques*. Altă anecdotă, cu cererea de botez a unui câine, o pune pe seama lui Mihai Apari, în *Istoria bisericii românilor*, Petru Maior. E vorba de motive de faceţii culte sau folclorice, unde ceea ce importă nu e subiectul, ci modul personal de relatare, naraţiunea, iar acesta este la Silviu Angelescu magistral. Nu neglijez aspectul moralist al prozatorului, în sensul marilor moralişti clasici. Văd în Silviu Angelescu, autor mai înainte al importantului eseu *Portretul literar*, pe unul din prozatorii de seamă ai literaturii române de mâine.

Suplimentul literar-artistic al „*Scânteii Tineretului*" 30 ianuarie 1988

Marian Papahagi

DIN VREMEA LUI MAVROGHENI

După un excelent debut în critică (*Portretul literar*, 1984), Silviu Angelescu apare acum, surprinzător, cu un roman (*Calpuzanii*, Ed. Cartea Românească, 1987), întărind astfel rândurile criticilor care scriu literatură (nu demult am putut citi foarte frumoasa carte a lui Mihai Zamfir, mai înainte încă, eseistul şi eruditul latinist care este Radu Albala se vădise un remarcabil povestitor). Iar dacă prozatorii de profesie, saturaţi de epic, se complac uneori într-un fel de estetism al propriului lor meşteşug şi îşi adâncesc preocupările în direcţia tehnicilor narative,

pierzând parcă gustul „tradiţional” pentru povestire, caractere, dialog, descriere, psihologie, evocare, portret etc. (tot atâtea cuvinte aproape intrate în desuetudine în metalimbajul literar), plăcerea povestirii se deschide la chiar teoreticienii literaturii. Şi aşa cum eseul sau critica scriitorilor sunt câteodată mai vii decât acelea ale „specialiştilor” tocmai pentru că autorii în cauză îşi fac mai puţin o preocupare din însăşi „specialitatea acestor genuri, şi proza poate câştiga uneori, atunci când devine obiect de interes pentru „neprofesionişti”.

Silviu Angelescu recurge la trucul romantic bine cunoscut al „manuscrisului găsit” şi ne încredinţează că a descoperit şi descifrat – nou Champollion balcanic (comparaţia ca şi ironia îi aparţin) – un text în limba paleo-sarmatică, referitor totuşi la întâmplări relativ apropiate de noi, petrecute anume la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în timpul celor câţiva ani ai domniei lui Nicolae Mavro-gheni. Prefaţa (*Deslușiri*) e o „erudită” incursiune în cultura şi în limba paleosarmatică, justificând „răstălmăcirea” cărţii (scris iniţial în română, manuscrisul ar fi fost tradus în „paleosarmatică”, ceea ce citim noi fiind o retroversiune, reconstruirea, „răstălmăcirea” autorului) cu argumente de structură profundă a înseşi populaţiei vorbitoare a acelei limbi: „Două verbe, *mir*, însemnând „a râde, a lua peste picior”, şi *câr*, al cărui echivalent aproximativ ar fi românescul „a nega”, dar şi „a contesta, a întoarce pe dos, a răstălmăci”, joacă un rol deosebit de important în sistemul limbii paleosarmatice, intrând în componenţa unui uriaş număr de expresii”; căci, spune autorul „[...] viaţa rituală a paleosarmaţilor pare să fi avut la bază acte de o mai mare complexitate, oscilând între atitudinile dualiste şi cele duplicitare”. La „tipul psihic” paleosarmat, „[...] *râsul şi negaţia* erau nu numai două atitudini existenţiale, ci şi elementele fundamentale ale sistemului lor ideologic, operând cu concepte sensibile. Râsul, al cărui resort profund trebuie să fi fost legat de sentimentul de participare mistică la eternitate şi nemărginire, era o modalitate de eliberare pentru

paleosarmaţi. Puteau astfel să se sustragă logicii imediate ce controlează realitatea practică şi reuşeau, la modul metafizic, să depăşească mizeria ontologică”. Prefaţa swiftiană a lui Silviu Angelescu conţine un *caveat lector*, pe care e bine să ni-l aducem aminte citind volumul: de altminteri, în chiar textul *adespoto* autorul îşi denunţă precauţiile („[nu am scris povestea limpede, ce-n grai ascuns, ca să-i pătrunză tâlcul numai cei înţelepţi şi învăţaţi, c-a ajuns vremea să nu se mai încrează omul nici în cămaşa lui”).

Scris într-o savuroasă, curgătoare limbă română arhaizantă (ceea ce presupune nu numai un superior mimetism, ci o cunoaştere profundă a întregii culturi române vechi, a regulilor retorice ale limbii cronicăreşti, a ticurilor auctoriale: pildele, formulele sentenţioase şi pline de înţelepciune, proverbele, „văicărelile” narative denotând participarea celui ce narează, el tinzând, altminteri, spre obiectivitate etc), romanul se adresează, bineînţeles, şi unor surse literare sau documentare de epocă (Pitarul Hristache, Dionisie Eclesiarhul) sau unor tratări moderne (N. Iorga, Al. Elian, C. Giurescu, G. Călinescu şi, probabil, mulţi alţii) şi amestecă, după formula consacrată a oricărei ficţiuni epice „istorice”, personajele istoriceşte existente (Mavrogheni, Perdicari, Dumitrache Turnavitu, chiar Ienăchiţă Văcărescu şi alţii) cu cele inventate, păstrându-se astfel şi în termenii unei reconstituiri de epocă, dar lăsând totodată spaţiu şi pentru extrapolări şi extinderi de sens, ficţionale sau nu. Silviu Angelescu are în comun cu Eugen Uricariu sau, mai ales, cu Ştefan Agopian, simţul pentru plasticitatea limbii, calitatea stilistică a evocării. Diferenţa substanţială stă în aerul de pastişă pe care îl îmbracă aproape programatic *Calpuzanii*, ceea ce face mereu să se presimtă jocul cărturăresc, fineţea erudiţiei, dar şi gratuitatea ei epică, drept care – ca să luăm un exemplu acut –, chiar dacă cruzimile apar înfăţişate aproape cu umor negru la Ştefan Agopian (în *Tobit* sau în *Sara*), ele au totuşi o altă greutate epică decât supliciile la care sunt supuşi aici, în finalul

romanului, complotiştii împotriva domnitorului. Dar se poate admira la Silviu Angelescu pasta evocării, pitorescul măsurat al „arătării” personajelor, frumuseţea limbii. Cartea e rezumabilă într-o frază: sătui de împilările, capriciile şi abuzurile lui Mavrogheni şi ale uneltelor sale (Ianache Drakinos, Dumitrăchiţă Turnavitu), câţiva boieri şi cărturari (Grigoraş Zlătescu ot Zlata, Tănase Harmozek, Sotir Mogoşanu ot Glavacioc), în frunte cu bătrânul şi eruditul urmaş brâncovenesc Neagu Vlăşceanu zis Triglava, pun la cale falsificarea unor mari cantităţi de galbeni ce urmează să fie trimise ca tribut Porţii, pentru a produce astfel căderea domnului; complotul e descoperit şi făptaşii sunt executaţi, cu excepţia lui Sotir, care devine haiduc.

Desenul personajelor e plin de culoare: domină, peste toate, malefica figură a lui Mavrogheni. Portretul lui e făcut în acord mai mult cu folclorul şi anecdotele ce circulau în epocă, şi nu cu judecata istorică obiectivă, ce apreciază la domnitor inteligenţa, curajul, iniţiativa instituirii unui fel de oaste naţională etc; dar părerea istoricilor e, poate, uneori, prea seacă. Prozatorul construieşte imaginea unui fanariot cinic, „om necărturar, sub a cărui stăpânire „înmulţirea legilor” nu duce decât la „înmulţirea lotrilor”, ahtiat după mărire şi adulări (adunase dânsul la curte fel de fel de haimanale greceşti să-i scrie isprăvile-n condică); în vremea sa „se sparg” satele şi oamenii fug, fug şi boierii peste munţi, au loc mari cataclisme, dar domnul umblă într-o caretă trasă de cerbi, îşi înalţă calul în divanul domnesc etc. Convenţia literară a portretelor de domnitori răi, aşa cum se formează ea în cronici, e mimată până la perfecţiune de scriitor; să nu uităm că un personaj e şi intermediarul său, anonimul autor al manuscrisului găsit, moralist şi conservator (ecourile de filosofie luministă ce ajung până în Valahia sunt înregistrate cu mare scârbă: „C-au fost oameni cărturari, vol-terişti, ce tot ziceau de Dumnezeu că nu e, arză-i matca focului! şi că toţi oamenii deopotrivă sunt”), iubitor de „moşie” şi narator „obiectiv” ce nu-şi poate

ascunde totuşi părtinirea faţă de personajele preferate.

Specialist în „portretul literar”, Silviu Angelescu se dovedeşte inspirat şi sugestiv în toate acelea pe care le cuprinde în cartea sa, precum şi într-o profuzie anecdotică alcătuind, de fapt, materia narativă. Dumitrăchiţă Turnavitu, pe lângă viciile şi ticăloşia lui, aspiră la mărire şi încearcă, de aceea, să deprindă „loghica”, pentru a putea ajunge şi el în divan; în consecinţă, alcătuieşte silogisme strâmbe şi compromiţătoare, de genul: „Boier Dudescul nu e Vodă. / Boier Dudescu e om. / Asadară Vodă nu e om”. Rabelaisianul Tănase Harmozek are o vocaţie pedagogică de tip nastratinesc şi e autorul unei năstruşnice teorii filozofico-lingvistice a cărei lectură va stârni, desigur, delectarea tuturor cititorilor; Grigoraş e trăsnit şi plin de duh; Ianache Drakinos îşi ilustrează numele etc. Este o anumită naivitate în toată această împărţire a personajelor în buni şi răi, şi ea, în fond, de aşezat într-o tradiţie a începuturilor naraţiunii literare româneşti, preluată odată cu limba cronicărească, după cum abundenţa scenelor boccacceşti sau groteşti (desfundarea haznalelor domneşti, accesul de flatulaţie al dregătorilor şi al domnului însuşi) dau nota unui comic gros, totuşi nu nepotrivit cu ansamblul, ba chiar dimpotrivă, de interpretat, dacă vrem, prin teoriile lui Bahtin despre râs. De fapt linia epică (şi etică) simplă, morala elocventă a fabulei, pitorescul sau culoarea descriptivă, liniaritatea personajelor, figuri date şi, evident, previzibile în toate gesturile lor, se încorporează toate unei retorici romaneşti voit mimetice, construite după modele. Toate aceste date de autenticitate trucată literar, formate în acord cu înseşi convenţiile impuse de epoca literară căreia ar trebui să-i aparţină şi convenţia „manuscrisului găsit”, funcţionează convingător în acest volum. Joc intelectual şi pastişă, amuzament cărturăresc şi parabolă, romanul lui Silviu Angelescu e o carte plină de umor şi de culoare, o reuşită.

România literară 25 februarie 1988

NICOLAE MANOLESCU

PARODIA BURLESCA

Modelul nemărturisit al lui Silviu Angelescu trebuie să fi fost Umberto Eco, autor al unui prea celebru roman pseudoistoric, savant şi de aventuri totodată, după ce a publicat studii teoretice şi critice: la fel cu el, autorul *Calpuzanilor*, roman parodic şi burlesc, a început prin a scrie un studiu doct despre portretul literar şi părea până deunăzi mulţumit cu o carieră universitară şi de cercetător literar. Titlul ne duce cu gândul la Gide: *calpuzan* este un turcism azi simţit arhaic şi care înseamnă *falsificator de bani*. Metoda este aceea din *Numele trandafirului* şi din altele, care se folosesc de motivul *manuscrisului găsit*. Căutând o monedă romană, rostogolită în fundul unui dulap în perete dintr-o clădire bucureşteană veche, autorul descoperă din întâmplare o cutie de abanos şi, în ea, manuscrisul unei cărţi de gramatică a limbii paleo-sarmatice, urmată de o cronică a unor întâmplări de la începutul domniei lui Nicolae Mavrogheni. Romanul este deci traducerea acestei cronici anonime sau, cum zice cu umor autorul, *răstălmăcirea* ei, adică „întoarcerea” în limba în care fusese scrisă iniţial, şi anume în română, din care fusese trecută în paleosarmatică în scopul de-a constitui o ilustrare a gramaticii. Datată (după filigranul hârtiei!) de pe la începutul secolului al XIX-lea, cronica e prefaţată de câteva fantezii erudite pe teme lingvistico-mitologice, menite a-i explica soarta bizară: ca şi manuscrisul de la Eco, şi acesta piere (într-o inundaţie accidentală), dar, norocul nostru, după ce traducerea lui fusese dactilografiată şi împrumutată unui prieten al autorului.

Am indicat aceste circumstanţe spre a da o idee de tonul întregului, amestec de erudiţie filologică şi de umor. *Calpuzanii* este o „jucăreaua”, ca şi *Ţiganiada*, o scriere parodică, glumeaţă, dar care a pretins autorului nu puţină bătaie de cap. În primul rând din pricina limbii. A inventa un idiom pentru începutul secolului trecut care să nu fie nici repetarea celui cunoscut din texte, nicio creaţie arbitrară, ci o pastişă plauzibilă, nu e deloc lesne. Nu sunt

istoric al limbii, dar am citit cu atenţie poezia epică şi proza de la 1800 şi cred că Silviu Angelescu s-a descurcat bine. Mai mult: el oferă cercetătorilor adevărate revelaţii lingvistice, pline de farmec şi de imaginaţie. La anumite pagini ale romanului îţi vine să pui creionul pe diferite cuvinte şi expresii folosite cu simţul limbii vechi, deşi, desigur, ca să zic aşa, apocrife. De la Eugen Barbu nimeni nu s-a mai îndeletnicit cu fabricarea unei limbi arhaice. De tot hazul sunt şi consideraţiile pseudoştiinţifice despre paleosarmatică. Ele amintesc de subsolurile lui Budai-Deleanu la epopeea lui. Întreagă comedia filologică pe care romanul o înscenează este foarte spirituală, în al doilea rând, oricât ar fi de cunoscută epoca fanariotă în care se plasează acţiunea, a broda o poveste atrăgătoare şi instructivă pe fondul documentar existent fără să-i trădezi spiritul, dar şi fără să copiezi mecanic oamenii şi faptele, înseamnă să umbli pe o sârmă la fel de subţire ca aceea a limbii. Cele mai faimoase episoade din timpul lui Mavrogheni sunt dinspre finalul domniei: ca să le evite, autorul romanului a situat acţiunea la începutul aceleiaşi domnii. Unele personaje sunt istorice (Dumitrăchiţă Turnavitu, Mavrogheni însuşi), altele, fictive (pitarul Sotir, care e protagonist). Informaţia, culoarea, atmosfera au putut fi găsite, în mare parte, în literatura despre ciudatul fanariot, socotit de unii contemporani foarte abil şi calculat, iar de alţii, nebun. Se vede că Silviu Angelescu a citit, de pildă, cele două cronici în versuri consacrate domnitorului, dintre care aceea a Pitarului Hristache este şi literar o operă de primă mână, sau paginile din *Hronograful* lui Dionisie Eclesiarhul, atât de concret-evocatoare şi de amuzante, sau acelea din *Istoria prea puternicilor împăraţi otomani*, pe care Ienăchiţă Văcărescu o scria tocmai pe vremea lui Mavrogheni, exilat fiind de acesta la Nicopole, sau, în fine, extraordinarul moment relatat de Ion Ghica în *Băltareţu*, în care domnitorul seamănă cu un Richard al III-lea teatral, „apucat” şi viclean. Şi, desigur, altele. Spre deosebire de Ienăchiţă, care-l considera pe fostul pescar din Păros ajuns domn la

Bucureşti, „om prost la fire, şi la gândire, şi la simţire” (adică simplu), care „nici a grăi greceşte sau turceşte nu ştia, rumâneşte nu era în viaţa lui cu putinţă ca să înveţe”, şi se întreba la ce bun să-i povestească „faptele şi lucrările” fiindu-i „ruşine să le ia în condei”, autorul contemporan găseşte tocmai în bizareria personajului motivul actualizării lui romaneşti.

Acţiunea este palpitantă, dar trebuie considerată un pretext. Adevăratul interes al cărţii este în straturile succesive din interior. Ca toate romanele parodice, *Calpuzanii* se pretează la mai multe lecturi. Una este aceea a cititorului naiv, care alege spectaculosul, aventura. Şi, trebuie să spun, el nu va fi dezamăgit. Va găsi lupte, enigme, spionaj, erotică – tot tacâmul. Pitarul Sotir ot Glavacioc este un viteaz ca la carte, mare băutor şi mare iubitor de femei pe deasupra. E când negustor de cai, când spion pe cont propriu, când calpuzan din raţiuni politice, când haiduc care bagă frica în arnăuţii domneşti. Prins şi torturat scapă cu bine şi-şi continuă faptele de bravură. Umblă deghizat, stă ascuns, se ia la întrecere cu un pehlivan de circ (aici modelul e Radu Popescu, primul care a povestit acest fel de spectacol, iubit, se pare, de domnitorii şi de boierii munteni) şi mai face multe alte minunăţii pe care nu vreau să le divulg, ca să nu stric plăcerea cititorilor. Al doilea nivel al lecturii este acela simbolic sau aluziv. Noi nu citim pur şi simplu romanele istorice ca nişte relatări de evenimente vechi, ci căutăm o paradigmă anumită prin prisma căreia epocile se asemănă. Sub acest unghi, *Calpuzanii* nu mai este doar o carte de aventuri, ci şi una esenţial burlescă. Faţă de cititorul naiv, acela tentat de aluzii este mai sensibil la comicul decât la seriosul lucrurilor, el percepe jocul intelectual. Dar, la un al treilea nivel, acest joc devine pur literar şi începem să vedem intertextualitatea, dezinteresându-ne complet de subiectul istoric şi de acela simi-liistoric. Este, cred, nivelul la care romanul lui Silviu Angelescu îşi dezvăluie adevărata savoare şi valoare.

Nu degeaba a scris mai demult autorul un studiu

despre portret: portretele din *Calpuzanii* sunt, probabil, latura cea mai rezistentă artistic. Invenţia e remarcabilă, deşi permanent controlată de textele anterioare. Aceste portrete sunt, în fond, de „gradul al doilea”, căci prototipul nu este de obicei direct real, ci imediat literar. Chiar dacă personajul este fictiv, modalitatea de construcţie a portretului rămâne aceeaşi şi impresia noastră la lectură nu se schimbă. Iată un exemplu: „Era acela om nalt, lat, borţos, gălăgios, fudul şi mare spuitor de lucruri ne-nţe-lepte. Obraji avea roşii, fiindu-şi lat în fălci, iară nasu-i era cârnit către partea stângă. Şi frunte avea naltă, că-ncepuse să-i cam cază părul, şi cu neşte umflături în părţi, de parcă sta să-i iasă coarne, cum au şi avut, că i-au pus muierea, de-au şi dat-o la călugărie la Mănăstirea dintr-un lemn”. La portretul fizic se adaugă acela biografic. Toată prima „glavă” (capitol adică) este o suită de portrete de acest fel: personajele se arată unul după altul în scenă, prilej pentru autor de a ni le înfăţişa. Biografiile abundă în elemente trăsnite, licenţioase şi groteşti. Nostimada e limba parşivă în care romancierul vorbeşte despre ce nu se vorbeşte. Celebrul Turnavitu (numele l-a ispitit până şi pe Urmuz) a fost făcut de „o pităriţă grecoaică.

Marusaki, cu ajutorul ce-au căpătat de pe la mai mulţi, dară mai cu seamă de la un Alexandru Turnavitis, dascăl la Sfântul Sava, care-au şi luat-o cu popă, la biserică”. Tonul naratorului imită apoi bine uluiala şi blestemele călugărilor povestitori de la 1800, confruntaţi cu dezmăţul şi necredinţa: „Acei credincioşi ai Satanei, arză-i-ar focul cel veşnic, se destrăbălau noaptea-n biserică, stându-şi bând vin pe sfântul altar şi-apoi, beţi fiindu, pupau dinapoia unei întruchipări de-a necuratului!” Povestirea revine la înşirarea întâmplărilor biografice: „Şi aga, mai în urmă, l-au dat (pe Turnavitu) lui Pasvantoglu, paşa din Vidin, care l-au îndrăgit mult, măcar c-au fost cam hărtănit, că suferise multă clacă turcească cât au umblat cu ordia”. În acest stil sunt toate: parodii de limbaj esopic sau de discursuri la Academia domnească despre meşteşugul reto-ricesc, descrieri, naraţiuni rapide ori

lente, scene politice, consideraţii lingvistice (etimologii îndeosebi) etc.

Aspectul burlesc fiind învederat, autorul e un temeinic cunoscător al babelului lingvistic de pe la 1800, în care se amestecau greaca, slavona, turca, rusa, germana, româna şi încă altele, ca şi unul al meseriilor, obiceiurilor, modei. Etnologic, romanul e construit cu aceeaşi grijă documentară ca şi lingvistic, fantezia luându-şi zborul de pe o bază solidă. Modelele de roman istoric sunt şi ele mai multe, toate conştiente, de la M. Sadoveanu la E. Barbu, tratate, fireşte, parodic. Oricâtă artificialitate (şi este destulă!) ar fi într-o asemenea scriere, ea se salvează prin umor, mai ales în ochii cititorului avizat. Fără să ştiu dacă promite un romancier, *Calpuzanii* este, în felul lui, o mică performanţă literară.

România literară 25 februarie 1988

Romul Munteanu

ROMANUL CA LIMBAJ

Istoria s-a insinuat întotdeauna în roman pe căile cele mai diferite. De la marile evenimente până la micile întâmplări de culise, istoria le-a furnizat scriitorilor cele mai variate pretexte pentru alcătuirea romanelor unor epoci. Dar opera romanescă nu este o simplă relatare de evenimente generale sau biografice grefate pe viaţa unui singur erou decât în cazuri extrem de rare. Scriitorul consemnează întâmplările dintr-un *unghi de vedere*, el caută adeseori sensul unor evenimente pe mari dimensiuni temporale, până izbuteşte să le descopere caracterul transistoric. Scoase din cronici sau din alte însemnări, personajele introduse în universul romanesc poartă în acelaşi timp marca unei epoci, dar şi o anumită pecete a eternităţii. Numele unor personaje le validează doar existenţa istorică, permit identificarea lor într-un câmp conflictual: comportamentul lor indică însă trăsături de caracter menite să dezvăluie aspectele arhetipale drapate nu numai în veşmintele, ci şi în habitudinile unui timp istoriceşte determinat. Concepute astfel ca „variante” umane ale unei perioade, asemenea personaje relevă

„invariante” eterne. Un satrap sau un alt tiran grec se aseamănă cu unii domnitori de odinioară din Ţările Române, aşa cum un doge luminat de la Veneţia sau un prinţ de la Florenţa poate să aibă trăsături comune cu unii voievozi români ca Brân-coveanu, Ştefan cel Mare şi alţii. Şi în planul existenţei umane invenţia caracterologică este mai mică decât repetiţia. Să nu uităm obsesia modelului. Complexele create de putere s-au transmis şi pe cale culturală. Câţi prinţi, regi şi împăraţi nu au dorit să semene cu Cezar, Alexandru Macedon, Ludovic al XIV-lea etc. Mecanismele de exercitare a puterii prin corupţie, tortură, credinţă, frică au fost şi ele asemănătoare. Până la o anumită limită civilizaţia le-a sporit, *legea* fiind aceea care, prin exponenţii ei, a fost menită să pună o măsură în actele de abuz sau să le anuleze, dar să nu uităm că şi legea a putut să fie manipulată prin diferite scopuri care... ar scuza mijloacele. De aceea, istoria este plină de *legi* şi *fărădelegi*.

Când Silviu Angelescu şi-a conceput romanul său *Calpuzanii* (Ed. Cartea Românească, 1987) era familiarizat cu o anumită filosofie a istoriei, care ne-a furnizat suficiente lecţii de *creştere* şi *descreştere* a imperiilor şi a domeniilor, ca şi despre mecanismele puterii, ale abuzurilor şi ale barării libertăţilor individuale. Substanţa ideatică a romanului său rămâne risipită într-o mulţime de nuclee epice disparate. Din păcate ele nu capătă relevanţă, fiindcă sunt drapate într-un superb limbaj de epocă, adeseori conjugat cu pitorescul excesului şi al violenţei.

Ne-am întrebat adeseori cum ar fi fost receptat romanul lui Silviu Angelescu dacă nu ar fi fost scris într-un limbaj cronicăresc, realizat cu erudiţia şi truda unui veritabil artist al cuvântului istoricizat? Cred că ar fi fost de o mare banalitate relevată de însăşi substanţa epică a cărţii sale. *Princepele* şi *săptămâna nebunilor* de Eugen Barbu au o patină lexicală de provenienţă istorică discretă, stilul este luxuriant, iar invenţia epică de-a dreptul uluitoare.

Silviu Angelescu a optat pentru o altă soluţie artistică, poate şi din cauză că suportul epic al cărţii sale este firav, romanul *Calpuzanii* neavând o mare tensiune evenimenţială. Autorul a preferat astfel să scrie un *roman de limbaj*. Faptul acesta nu înseamnă că în *Calpuzanii* nu ar exista *evenimente* sau *personaje*. Evenimentele sunt însă difuze, de o slabă consistenţă, iar personajele devin relevante prin descrierea de tip portretistic şi de comportament. Evocarea şi arta descrierii fac ca limbajul din roman să fie grefat în jurul unei *stări* sau al unei *fizionomii*. „Arătările” prozatorului sunt într-adevăr magistrale. Ele unesc darul portretistic cu incizia biografică, la fel ca în toate eposurile străvechi. Predilecţia pentru diform, monstruos şi grotesc rămâne mereu elocventă. Mavrogheni Vodă este recompus prin detalii diverse, destinate să releve profilul sufletesc prin semnele fiziologice avertizoare: „Era Vodă om nalt de statură şi mai mult uscat, şuieţ, negru la obraz, semuind harapilor, cu mişcări iuţi, ca nevăstuica, şi însemnat de Dumnezeu, că era chior de ochiul drept, pentru care nu căta oblu la om, ce numa dintr-o parte privea şi-ncruntat”. Aglomerarea de detalii fizice sporeşte, chipul încărcându-se cu răsfrângerile deghizate ale firii.

Galeria de portrete arată componenta umană a sistemului. Alunecările din Fanar îşi revarsă astfel în Valahia toate scursorile. Faţa mai bună a civilizaţiei fanariote ajunsă printre boierii români nu este scoasă în evidenţă. Silviu Angelescu descrie corupţia, lăcomia de bani, spiritul torţionar, lupta pentru putere. Mavrogheni are apariţii episodice în intriga romanului. El este însă mecanismul ce declanşează răul, dincolo de el sunt uneltitorii, acoliţii, profitorii, călăii, linguşitorii. Personajele sunt elementare, instinctuale, femeile gem de frică sau de plăceri erotice. Fructe de harem, femeile compun lumea ca decor, intrigă, poftă şi sexualitate, patima misterelor şi jocul straniu al vrăjitoriilor. Pregnanta lor portretizare este însă mai mică. Când penelul cade pe bărbaţi, culorile intră într-un adevărat dezmăţ de forme

groteşti. Descriptiv, urâtul capătă o anumită undă dinamică.

Silviu Angelescu stăruie asupra vieţii, înfăţişate ca un spectacol macabru. Torturile, ameninţările, intrigile de curte relevă o putere şubredă. Mavrogheni Vodă este un despot lacom şi sângeros, acţionat de un mecanism mai puternic decât el (sultanul). El trăieşte existenţa doar la modul cantitativ, dincolo de aceasta fiind doar frica şi neantul. Oponenţii lui sunt mai cu seamă intelectualii, oamenii şcoliţi şi deprinşi să creadă în puterea legii. Apelul lui Sotir la răscoală se face în numele legii şi ai dreptăţii.

Silviu Angelescu a situat acţiunea din *Calpuzanii* în epoca luminilor, când spiritul liberator se întindea peste Europa. Ecoul este evident şi în cartea sa, *calpuzanii* fiind intelectuali ce au uneltit, prin bani falşi, calea spre adevăr. Şi cum *romanul de limbaj* nu se putea susţine doar pe această cale, autorul l-a pigmentat cu detalii de o mare savoare, colectate din cultura lumii. Boierirea calului şi prăpădul pântecariei din divan sunt cele mai inocente. Ambele sunt însă de ordin livresc. Spectacol moral şi spectacol de limbaj, romanul lui Silviu Angelescu are însă un superb halou parabolic. Înzestratul „romancier-cronicar” nu este, aşadar, deloc inocent, cu atât mai mult, cu cât el priveşte viaţa ca o imensă repetiţie. De aceea romanul său capătă o tentă moralistă, exprimată de un „spirit libertin” al veacului nostru.

Flacăra

11 martie 1988

Şerban Foarţă

HRONICĂ LITERARICEASCĂ

Proscalisit, pohtit adică, iaste cinstitul cetitoriu să fie luator aminte la nou ieşita de supt teascuri bucoavnă zisă *Calpuzanii1* (care pre limba galicească, în a de-a scris şi alde Gide, să cheamă *Les Faux-Monnayeurs*) a unui logofăt dibaciu, măcar că nemaidat în stambă (într-un atare ipostas), anume Silviu Angelescu ot poliţia Bucuresci – unde romanţul să petrece; cât numai nu în vremea noastră, dară supt Vodă Mavrogheni, ce bine zisu-i-au Ianache

Văcărescul „poznă a firii” (latineşte *monstrum*); şi care i-au mai fost izvod, fie-n oraţie oablă, fie-n stihuri, lui Dionisie Eclesiarhul, lui Fotino i lui Docan, cum şi Pitarului Hristache (pre care-l ţine Călinescul drept prodrom al lui Urmuz); ba încă şi lui Thomas Hope, simpatriotis cu Lord Byron (carele, cică, ar fi plânsu că nu el scris-au *Anastasius*[2]), şi care fost-au musaipă, ce vra să zică mosafir, la curtea lui Maurocenus, pe unde-au dat şi Lady (Kera!) Craven, şicarea curte a mirare rămasu-le-au acestor nemţi.[3]

1 „Roman răstălmăcit pe româneşte dintr-o limbă necunoscută de Silviu Angelescu”, Ed. Cartea Românească, 1987.

2 Adică scrierea lui Thomas Hope, *Anastasius or Memoirs of a Modern Greek* (1819).

3 Nume de obşte pentru „evropean”. A să vedea şi Romulus Vulpescu: „Zic unii că are palaturi ca-n vis, / Că cântă-n şantanuri *la nemţi, la Paris*...” (*Carmen meretricis*, s.n.)

Cată a-i cereertăciune mai sus numitului singraf (adicătelea auctoriu) dacă-i schimonosim scrisura, faptă de care suntem culpeşi nu noi, ci singură aceasta: atât de însânuitoare fiindu-i şopotul şi cursul, cari, fără a băga de seamă, agiung de ne înrâuresc; cât vină alta nu ne facem, decât că nu ni-i la-ndemână a-i fi acesteia, scrisurei, oglindă tomna pe potrivă şi nefăţarnică icoană... Nu iaste dat fieştecărui, cum Angelescului de-o pildă[1], să glăsuie pre limba vechie ca cum ar face-o într-a sa: nepotihnindu-se şi fireş, sprinten şi cu desfătăciune, altminteri decât singrafii cei câţi, dacă arhaisăsc, cos vorbele cu aţă albă (ştiut fiind că e mai lesne a-ţi însuşi vohabulariul decât alcătuirea limbii, adică rostu-i dentăontru, şi care grecii-i zic syndaxis).

— La ce să nevoiesc aceştia a nu o da pre limba noauă pare că nimenea nu ştie; noi credem, însă, că cu gândul că, din bieţi proştii ce să află, s-ar face astfel evgheniţi; că nefiind ei din născare, măcar de-ar fi prin cătrănire: ci iată-i în caftanul limbii ca-n anteriul lui

Arvinte! Curată pierdere de vreme e a-i povăţui pre dânşii să puie mâna să cetească de-un „meşteşug ritoricesc”, cum ni s-a pliroforisăşte, adică desluşeşte, el în zisa carte, *Calpuzanii*, glava I, a V-a „arătare” (a lui Tănase Harmozek): şi încă mai zadarnic lucru, să le arăţi cum să cumperi, de la mezat, cu vivlioteca, din gros şi toptangeşte, cărţi, nu iaşte să te chemi sapient sofologhiotatos adică.

Să venim, însă la prochimen (care-i mai zice şi soget): *Calpuzanii* cei îndeaievea nu sunt aceia cari întru romanţ (al cărui tituluş urmează a să ceti ca antifrasis), anume Harmozek. Zlătescul, boier Triglava, Varahia au dumnealui, Sotir ot Glavacioc (numele căruia dentâi să tâlcuie Izbăvitoriul), s-apucă de calpuzantâc, chitind că dacă

1 Au cum, pe vremuri, Topârceanului, să zicem, în *Domnia lui Ciubăr-vodă*; ca şi lui alde Păstorel, în *Hronicul măscăriciului Vălătuc*.

s-ar trămite în galbeni calpi peşcheşul către Poartă, ar fi spre dauna domniei; ci ăi de călpuiesc historia şi cari, în cap cu Mavrogheni, să ţin de tagma care ştim cum i-au zis Domnul nostru Tudor…

Hronic al unor tărăşenii ba crâncene, ba măscăroase, ocarnice şi deşuchiate, dospit, încă, cu drojdia neagră a mâhniciunii şi obidei, acest opuscul, *Calpuzanii*, nu-i far de tâlc filosofesc, fiind paravolă cu skepsis, cum că „numai când e-ntuneric”, „stelele cerului […] se văd” 1.

Aferim, Silviu Angelescu!

Orizont

11 martie 1988

Mihai Ungheanu

1 V. a 238-a faţă.

SILVIU ANGELESCU: *CALPUZANII*

Romanul *Calpuzanii* de Silviu Angelescu poate fi asemuit pentru pastişa ostentativă cu *Hronicul măscăriciului Vălătuc* de Al. O. Teodoreanu, dar există dincolo de apropierile evidente şi câteva deosebiri. „Măscăriciul Vălătuc” vorbeşte în limba de altă dată

despre personaje ale unor timpuri apropiate nouă, pe când *Calpuzanii* lui Silviu Angelescu se petrec în timpul domniei lui Nicolae Mavrogheni. Înfăţişarea de roman istoric a *Calpuzanilor* îl detaşează de *Hronicul măscăriciului Vălătuc* cu care poate fi comparat pe linia comicului de situaţii şi a dexterităţii stilistice. Modelele *Calpuzanilor* sunt mai multe, cartea fiind de un răsfăţ lexical şi stilistic rar, dar interesul nu vine doar din jocul registrelor de stil. *Calpuzanii* este şi un roman istoric, sub haina desfăşurată a podoabei sale verbale fiind evocată o epocă cu tipologia ei şi cu personajele ei de primă mărime.

Precumpănitoare sunt însă fastul verbal şi jocul de-a literatura. În nişte *Desluşiri* ni se povesteşte cum pe 15 octombrie 1978 autorul a pierdut o preţioasă monedă antică, care s-a strecurat sub o mobilă; cum, aplecându-se s-o caute, a izbit fără voie un resort ascuns şi cum acesta a deschis o nişă tainică, unde era o frumoasă casetă orientală, de abanos. Cu greutate deschisă, caseta dă la iveală conţinutul ei: un pistol cu cremene aşezat peste un vechi manuscris. Este parodiată cu jucată seriozitate găsirea manuscriselor de către scriitorii romantici. Manuscrisul nu cuprindea însă, cinstit şi comun, o poveste de altă dată, ci în primul rând o gramatică a limbii paleosarmatice şi abia după aceea o cronică mavroghenească scrisă în necunoscuta limbă. Invenţia ţine de umorul rece al autorului care, fără să clipească, ne ţine un scurt curs de limbă paleosarmatică, „prebabelică, aglutinantă”, vorbindu-ne despre substantiv, verb, prefixe paleosarmate, desfăşurând o erudiţie ad-hoc despre *mâr*, care înseamnă „a râde”, şi dr. care înseamnă „a nega”. Autorul a „răstălmăcit pe româneşte textul dintr-o limbă necunoscută”, pentru că acesta a fost tradus din română în paleosarmatică, iar aducerea înapoi în limba română din vechea sarmată înseamnă a „răstălmăci”. Odată tradus, textul e înmânat unui prieten, originalul e distrus de o inundaţie la domiciliu şi copia ajunge la tipar. Vechiul motiv romantic este îmbrăcat în haina unei erudiţii ironice, vesele, debitate însă cu un fermoar perfect închis.

Glava 1, care înseamnă capitolul întâi, dublată de un subtitlu, *Arătări*, este de fapt o lungă distribuţie, o prezentare a personajelor romanului, cea mai lungă parte a cărţii. *Calpuzanii* este o carte de portrete şi pentru a o caracteriza ar fi suficient şi acest întins capitol static, plin de delicii lingvistice. Dacă Al. O. Teodoreanu punea în lucrare limbajul cronicăresc al lui Neculce, Silviu Angelescu nu are un singur punct de plecare. E pus mult la contribuţie Paharnicul Sion: „Şi n-au aflat nevastă, măcar că era dragoman, decât printre grecii mai de rând ai Fanarului, că pe Mărioara Doamna, cât se purta de ţanţoşă şi cu coada pe sus, nice dânsa n-au fost mai de soi, ce era fata unui scanavi, om de jos ce adunase ceva stă-ricică din daraveli de negoţ cu turcii. Au fost dânsa grasă rău şi purta guşă şi se jmălţuia ca brezăile, altfel era îndărătnică şi rea tare de muscă, cât nici ighemoniconul nu şi-au putut ţine”. Ecouri ale răutăciosului stil din *Arhondologia* sionească găsim peste tot în *Calpuzanii*.

Vechii cronicari sunt şi ei aduşi în pagină de cum începe „condica”: „Cumpănind noi cu mintea noastră zicerea înţeleptului aceluia care-au şi spus că urât lucru şi de mare sminteală este să nu cate omul la câte întâmplări toate urmează aici, în lume, o am socotit şi pe aceasta ce o vom scrie ca pe o pildă carile zisa aceea mai mult o adeverează”. Cercetarea textului ar scoate la lumină numeroase transporturi din vechi şi diferiţi autori români, bine însuşite şi asimilate, încât textul curge unitar şi compact, cu o fluenţă remarcabilă. Familiarizarea cu limbajul textelor literaturii române vechi este de excepţie, nemaifiind vorba de o simplă dexteritate, ci de o adevărată ştiinţă a limbii române ridicate la nivel artistic. Pentru că nu sunt însuşiţi numai cei „vechi”: „Şi cugetând că i-a fost destul cât au agonisit, s-au tras la casa ce i-au rămas la moartea părinţilor, casă mare, cu culă şi c-o sfoară de moşie în jur, care-i hotar cu moşia mănăstirii Glava-cioc”, trimite la *Kir Ianulea*, alte inflexiuni la Creangă ori la Sadoveanu, după cum anume vocabule descind din Eugen Barbu, de unde de altfel autorul n-a luat doar modelul

lingvistic. O baladă populară pusă pe seama unui Grigoraş, dintre „calpuzani”, este o contrafacere izbutită după unul din cântecele vechi la care apela Nicolae Densuşianu preocupat de Mănăstirea de Tămâie din ostrovul mării, indicată şi în *Calpuzanii* drept „Levki”, adică Leuce. Autorul nu e un simplu mânuitor de texte, pastişa lui vădind o comunicare mai adâncă cu sensurile scriitorilor parodiaţi. Un insert de limbă vie, aici funcţia nefiind exemplul modernilor asimilaţi, se poate citi în sinteza stilistică a romanului.

Dincolo de precedentele româneşti şi străine pe care *Calpuzanii* le încorporează graţios, modelul imediat este *Principele* lui Eugen Barbu. Dacă în romanul barbuesc „principele” n-are nume, urmărindu-se parabola, aici el este numit – Nicolae Mavrogheni –, iar aspectele caracteristice, ca şi unele evenimente ale domniei lui, trec în carte.

Domnia lui Mavrogheni a intrat în legendă şi în literatură. Un întreg tom de aproape 700 de pagini de *Istoria românilor*, III, i-a fost închinat de V.A. Urechea. În plus, Nicolae Mavrogheni este un domn controversat, văzut din unghiuri diferite complet opuse. Silviu Angelescu optează decis pentru unghiul negativ al receptării şi aici distingem linia care vine din *Principele*. De altfel autorul este mult prea câştigat de plăcerea de a manipula limba, de a înfăţişa situaţii ridicule în maniera lui Rabelais sau Balzac, din *Contes drolatiques*, pentru a-şi mai propune să facă şi justiţie unui personaj atât de colorat şi păstos cum a fost Mavrogheni. Optica lui antimavroghenească va fi deci aceea a boierilor pe care i-a înspăimântat Mavrogheni şi a ochiului comun, uimit de noutatea stridentă şi tăioasă a personajului. Sunt preferate situaţiile măscăricioase, degradante (iarăşi cu influenţe din Eugen Barbu când e vorba de inundaţia scatologică a curţii lui Mavrogheni), portretele tari, cu linii groase, manieră în care autorul se simte bine şi lingvistic. „Grecii” sunt rău încondeiaţi, conform unei tradiţii mai vechi, în mare bătaie de joc şi cu o răutate insistentă, cum numai la Paharnicul Sion mai

aflăm.

Dincolo de delectare apare însă şi un sens moral. Un grup de boieri mai învăţaţi, între care Triglava înseamnă Treicapete (adică intelectualul), pun la cale o conspiraţie. Silviu Angelescu nu este însă interesat de epic şi de conflict, ci de efecte. Nu ştim deci dacă falsificarea banilor (reminiscenţă livrescă) care-l duce pe Mavrogheni în pragul catastrofei le aparţine. Sigur este că bănuiţii vor fi arestaţi şi chinuiţi până îşi dau duhul. Ei vor fi răzbunaţi de kir Sotir, interesantă siluetă de boier autohton cu vocaţia libertăţii, care trece la acţiuni haiduceşti anti-mavrogheneşti, din care nu lipseşte fiorul solemnităţii, ca şi în povestea „vescovului” care ar fi murit demult, dar apare pentru a împuternici moral pe năpăstuiţi. Silviu Angelescu uită în asemenea momente că şi-a propus un simplu joc de registre stilistice, de modele literare, ceea ce dă cărţii o gravitate pe care ludicul joc de la început n-o promitea. Dar corectează această imagine prin întreruperea povestirii cu anunţul „sfârşitul lipseşte”, întorcându-ne deci la convenţie.

Calpuzanii nu este încă o creaţie, dar autorul are însuşiri în această direcţie.

Luceafărul 26 martie 1988

Al. Călinescu

FIREŞTE, UN MANUSCRIS

Începutul romanului lui Silviu Angelescu, *Calpuzanii* (Ed. Cartea Românească, 1987), parodiază pe faţă textul liminar al cărţii lui Umberto Ecco, *Numele trandafirului*: acolo, romanul era prezentat ca fiind versiunea italiană „a unei obscure versiuni neogotice franceze a unei ediţii latine din secolul al XVII-lea a unei opere scrise în latină de un călugăr german, pe la sfârşitul secolului al XIV-lea”; la autorul român avem a face cu o „răstălmăcire”, cu o traducere în româneşte (mai precis în limba din jurul lui 1800) a unui manuscris care, la rându-i, fusese tradus într-o limbă necunoscută, limba paleosarmatică. Trec peste avatarurile manuscrisului (finalmente, fireşte, pierdut, ca la Eco) şi peste consideraţiile filologice (manuscrisul fiind

însoţit de o gramatică a limbii paleosarmatice, autorul are posibilitatea de a-l descifra); reţin doar precizarea că această misterioasă limbă ar avea particularitatea de a dezvălui că tipul psihic paleosarmatic era caracterizat prin râs şi prin negaţie, adică prin comicul eliberator şi, respectiv, prin deriziune, contestaţie (situându-se aici mai degrabă în zona tragicului). Aceste fanteziste speculaţii, spuse de altfel cu tonul cel mai serios cu putinţă, oferă, se vede uşor, cheile de lectură a romanului: roman parodic, dar în acelaşi timp cu tâlc, însuşi pretinsul autor al manuscrisului neuitând a aminti că s-a servit de un limbaj, în fapt cifrat, „pentru paza vieţii noastre trecătoare.

[...] c-a ajuns vremea să nu se mai încrează omul nici în cămaşa lui”.

Deşi nu e vorba de ceea ce înţelegem îndeobşte prin „roman istoric”, câteva lămuriri sunt totuşi necesare. *Calpuzanii* se ocupă de prima parte a domniei lui Nicolae Mavrogheni (1786-1790); printre principalele surse de documentare ale romanului se află, aşa cum s-a arătat, Pitarul Hristache, Dionisie Eclesiarhul, Ienăchiţă Văcărescu, memoriile lui Anastasie. De la început domnitorul a produs contemporanilor săi impresii contradictorii: Văcărescu îl detestă, Dionisie şi Anastasie insistă asupra „străşniciei” şi severităţii lui, Hristache, mare amator de scene şi detalii pitoreşti, rezumă: „Unii zicea că-i om bun, / Cei mai mulţi că e nebun. / Alţii-l ţinea de prost / Şi nimeni nu-i da de rost”. Istoricii de mai târziu (Aron Florian, Fotino, Ionescu-Gion) preiau imaginea unui Mavrogheni aprig, tiranic şi nevropat, prima – şi cea mai masivă – încercare de „reabilitare” fiind aceea a lui V.A. Urechea, în tomul III (1892) din *Istoria românilor*. Opţiunea literară (subliniez: literară) a lui Silviu Angelescu se îndreaptă către Mavrogheni „cel rău”, portretul domnitorului fiind trasat cu o peniţă muiată în acid. Mavrogheni apare ca ostil culturii („Că nici nu-i trebuinţă prea mare de scoale, că pentru om, cum se ştie, cel mai bun dascăl e păţania”), făcând gesturi extravagante (îşi boiereşte calul, episod ce reia un motiv de largă

circulaţie). Greu de spus unde se opreşte adevărul istoric şi unde începe legenda: Mavrogheni a introdus, atestă documentele, interdicţia de circulaţie noaptea, se plimba, pare-se, într-o caleaşca trasă de cerbi cu coarnele aurite ş.a.m.d., pe scurt, Vodă era, spune cu mult spirit pretinsul autor al manuscrisului, „poznă de om şi făptuire anapoda a firii". Ar fi însă inexact să vorbim, în cazul portretului domnitorului, de „caricatură", fiindcă întreg romanul stă sub semnul enormului, al burlescului, al parodiei.

În prima jumătate a *Calpuzanilor* prioritate are atmosfera: sunt prezentaţi protagoniştii, e reconstituit cadrul, sunt înfăţişate faptele care vor provoca precipitarea acţiunii. E o proză de o rară savoare, autorul mânuind o limbă pe care o „simţim" verosimilă, o limbă expresivă, mustoasă, amestecând mierea cu veninul, surprinzându-ne prin subtile şi insidioase răsuciri de frază. Timpul e al suspiciunii generalizate, al delaţiunii legiferate: înfricoşaţi, oamenii se pârăsc unii pe alţii, iar agia plăteşte cu bani grei indivizi „ce erau ochii şi urechile lui Vodă".

Intră în scenă principalele personaje, prilej pentru romancier de a compune remarcabile portrete: Dumitrăchiţă Turnavitu, personaj atestat istoric, ca şi Perdicari, boierul Neagu Vlăşceanu, zis şi Triglava (onomastica nu e inocentă!), mare cărturar, Grigoraş, doftor bun la toate şi poet „boem" şi „nonconformist", Tănase Harmozek, profesor la Academia de la Sfântul Sava etc. în partea a doua, evenimentele se succedă într-un ritm tot mai rapid, acţiunea devine „senzaţională", sechestrările, anonimele, turnătoriile, răpirile, „lucrăturile", percheziţiile, crimele se ţin lanţ. Nu voi... răpi cititorului privilegiul descoperirii lor, ştiind totodată ca el va sesiza prezenţa parodiei, a jocului literar. Important mi se pare a nota că, dincolo de extravaganţa situaţiilor, reconstituirea istorică rămâne în continuare credibilă.

Roman parodic, pastişă stilistică, povestire presărată cu o sumedenie de istorioare „exemplare", una mai

savuroasă ca cealaltă, *Calpuzanii* reprezintă, aşa cum s-a spus, un briliant exerciţiu de virtuozitate. Poate fi asemuit cu *Princepele*, dar se distinge de acela prin masiva infuzie de umor, prin afişarea ironică a convenţiilor, prin stabilirea, de la început, a unei relaţii de complicitate între autor şi cititor. Acest prim roman al unui (fireşte...) universitar cunoscut până acum prin austere cercetări e o remarcabilă reuşită şi o foarte agreabilă surpriză.

Cronica

15 aprilie 1988

MIRCEA MIHĂIEŞ

RECONSTITUIRI

Nu ştii ce să admiri mai întâi în această *răstălmăcire* a lui Silviu Angelescu: performanţa lingvistică, cea tehnică sau plăcerea, pur estetică, a punerii în scenă a unei naraţiuni pline de savoare şi colorit istoric. Uzând de formula – convenţionalizată – a manuscrisului găsit, prozatorul o complică, sporind umorul cărţii cu un excurs plin de inventivitate în gramatica fantezistă a unei aşa-zise limbi paleosarmatice. O primă sfidare a convenţiei: Silviu Angelescu defavorizează *cine-le* romanului (cine e autorul manuscrisului?), pentru *ce-ul* său (despre ce e vorba în el?). Aşadar, nu investigaţie psihologică, ci re-facere istorică. Nu introspecţie, ci dezlănţuire a epicului. Abătând atenţia într-o primă fază de la conţinutul propriu-zis al manuscrisului, Silviu Angelescu încearcă să-i ofere – prin câteva scamatorii ştiinţifice – credibilitate şi autenticitate. Caracteristici pe care *Calpuzanii* le are oricum.

Principalul atu al scriitorului este, desigur, excelenta mânuire a limbajului de la sfârşitul veacului al XVIII-lea. Nu ştim cum vor fi vorbit personajele istorice de atunci. Ştim doar cum se scria în acea vreme. Silviu Angelescu a intrat atât de bine în paradigma acestui limbaj... livresc – fără a fi manierist, redundant, previzibil –, încât aproape ne îngrijorează pentru viitorul său de rolnancier; fi-va el în stare să iasă din chingile acestui parfumat, seducător limbaj defunct? Desigur, reconstituirea, neîntâmplătoare, a epocii lui Nicolae Mavrogheni (a domnit între 1786 şi

1790) este făcută cu toată fidelitatea. Personaje istorice îşi dau mâna cu personaje fictive, iar întâmplările au, în acest decor carnavalesc, girul adevărului istoric. Însăşi figura domnitorului – amestec de cruzime şi naivitate – respectă cele două imagini sub care ne-a fost prezentată de tradiţie.

Ponderea esenţială a cărţii o are romanul de aventuri şi cel de analiză morală. În acest punct Silviu Angelescu se sustrage pactului lingvistic iniţial, pentru a intra într-o parodie a romanului picaresc şi comic. Personaje care circulă cu o mare viteză, sporovăiesc, se întâlnesc, trec la acţiune, iubesc, urăsc, chefuiesc – o lume nebună, nebună, nebună – sunt elementele prin care istoria e proiectată într-un cerc al eternei reîntoarceri. Percepându-l ca pe un roman parodic, comic, buf, nu putem să-i ignorăm partea gravă. Figura austeră a naratorului poartă cu sine, în spiritul literaturii vremii, şi o anumită morală de ordin istoric. Doar că, în asemenea împrejurări, Silviu Angelescu ia prea în serios convenţia instituită de el, devenind propriul ei rob. Şi, se ştie, când stilul burlesc alunecă în grotesc – ca în multe din scenele romanului – sau într-o bufonerie vizând etica existenţei, deriziunea îşi pierde seninătatea, buna dispoziţie iniţială: ea virează înspre dramatic şi tragic. Din acest punct de vedere, *Calpuzanii* este un roman „cu cifru”, vorbind despre timpul circular al existenţei noastre.

Partea cea mai puţin rezistentă a cărţii este cea a epicului. Mult prea sedus de comedia limbajului, romancierul n-a mai avut suficiente resurse pentru elaborarea acţiunii propriu-zise. Personajele sunt, e drept, memorabile. Dar ele devin astfel prin arta de portretist a lui Silviu Angelescu (de altfel o somitate a genului!), însă şi ea expozitivă, stereotipă, statică.

Oricum, *Calpuzanii* rămâne o ciudăţenie a literaturii de azi (un echivalent pentru proză al *Alfabetului de tranziţie* al lui Ştefan Cazimir). O carte care, sfidându-şi titlul, tinde la respectarea absolută a autenticităţii. Iar performanţa autorului, înainte de a fi artistică, este tehnică şi intelectuală.

Orizont 13 mai 1988

MONICA LOVINESCU

SILVIU ANGELESCU: *CALPUZANII*

Chiar şi pentru cei care citiseră studiul său apărut în 1984, *Portretul literar*, romanul lui Silviu Angelescu, *Calpuzanii*, a constituit o surpriză. Nu e, într-adevăr, de ajuns să fii specializat în folclor şi în literatura veche pentru a putea mima cu atâta inteligentă dezinvoltură limba arhaizantă, a crea, după ce le-ai fost cercetător, memorabile portrete literare, a face din domnia fanariotă a lui Nicolae Mavrogheni prilej de burlesc, un burlesc ce pare cu atât mai natural, cu cât se bizuie pe o reală erudiţie.

Au fost mai ales discutate, de către criticii literari, deliciile lexicale, parodia şi pastişa, modelele şi intertextualitatea la îndemână. Comparaţiile, unele evidente (Umberto Eco cu *Numele trandafirului*, evocat pe drept cuvânt de Nicolae Manolescu ca o posibilă influenţă), altele, prea părelnice pentru a nu fi aproximative (Eugen Barbu cu *Princepele*), au abundat şi ele.

Dar, servindu-se de distanţa umorului, de punerea în perspectivă a grotescului, uneori chiar a bufoneriei, autorul nu s-a dedat doar la un exerciţiu stilistic, oricât de delectabil ar fi el, ci şi la unul istoric. Epoca fanariotă rămâne un teren privilegiat pentru evadarea în contemporaneitate şi alegerea controversatului Mavrogheni e semnificativă din acest punct de vedere. Aşa încât, încălcând recomandaţia lui Nicolae Manolescu (chiar justificată), ne vom opri dacă nu la nivelul prim al lecturii – romanul de aventuri –, cel puţin la al doilea, cel aluziv şi simbolic, şi nu doar la al treilea, pur literar, de intertextualităţi declarate, prin care „subiectul istoric” se transformă într-un pur pretext.

Nu credem în acest „pur pretext”, după cum n-o crede nici cronicarul secolului al XVIII-lea al cărui manuscris este regăsit, în zilele noastre, de autor. Cronicarul acela imaginar şi prudent (îşi tradusese mărturia în limba paleosarmatică, răstălmăcită apoi de

descoperitorul manuscrisului într-o românească arhaizantă) ştie bine de ce ia atâtea precauţii: pentru a lăsa viitorimii un document care să-i ajute a rezista la încercări grele. Deoarece cronicarul mai ştie, după Eccleziast, că istoria riscă mereu să se repete. Trebuie deci să se ţină seama de întâmplările de sub acea domnie a lui Mavrogheni, din legenda căruia autorul a ales versantul cel mai întunecat. Deoarece, scrie cronicarul: „C-au fost rânduită [întâmplarea aceasta, *n.n.*] anume, cuget eu, spre a se vădi lumii adevărul celor ce s-au scris la Eccleziast: ce-a fost o să mai fie şi ce-o mai fi au mai fost. [...] Căci vremea curgând altele noi nu săvârşeşte, ce tot pe acelea de-au mai fost le-ntoarce şi le pune iarăşi în lume, numai şi numai spre a le vădi oamenilor lipsa de-nţelepciune în care vieţuiesc”. Sau: „Nefiindu noi vrednici de mai mult, am zis măcar să scriem aici pentru ţinere de minte şi ca să se ştie, de-acele fapte, că lucrurile ce s-au întâmplat dau minte omului, că vremea tot aduce-napoi câte au trecut şi-au mai fost”.

Memoria deci nu doar ca o învăţătură, dar şi ca posibilă terapeutică. De aceea cronicarul alege din controversatul Mavrogheni nu doar laturile de umbră, dar şi pe cele de-a dreptul infernale. Sub el ţara zăcea mai mult decât turcită, vlăguită prin biruri, foame, frig şi frică. Bufoneria dominantă în tot romanul nu slujeşte unei distanţări faţă de istorie, ci devine istoria însăşi, unele epoci făcând din grotesc singurul camuflaj posibil al tragicului. Şi asta nu doar în limba paleosarmatică (al cărei sistem ideologic s-ar bizui, pentru autor, pe râs şi negaţie), ci toate răstălmăcirile ei posibile, nu numai lexicale, dar şi în timp.

Înainte însă de a-l vedea pe Nicolae Mavrogheni dedându-se numai la rele şi starea în care adusese Ţara Românească, să amintim, cât mai pe scurt, intriga, ca şi ţesutul ei parodic. Cartea începe, într-adevăr, cu o convenţie romantică atât de uzată, încât autorul îşi poate îngădui dintru început să se implice în jocul de-a seriosul pe un fond de derâdere sfătoasă. La 15 octombrie 1978,

Silviu Angelescu, vorbind la persoana întâi, descoperă, printr-un încâlcit hazard, un text scris într-o limbă necunoscută altora decât lui: paleosarmatica. Ceea ce nu înseamnă că manuscrisul e din mari vechimi, ci doar că autorul său, de frică să nu fie prins cu el, şi l-a tradus în paleosarmatica, iar Silviu Angelescu îl va răstălmăci în româneşte. Dar, pentru a respecta epoca în care mărturia a fost scrisă, cu două secole în urmă, traducerea va fi făcută într-o românească arhaizantă. Şi nu ştii la ce să te opreşti mai întâi: la parodic-savantele teorii ale autorului-narator, asupra necunoscutei sale limbi sau la transparenţa, naturaleţea acestui ton arhaizant. Deliciile lexicale există şi în prefaţă (denumită *Desluşiri*), şi în mărturia imaginarului cronicar; ele nu îngreunează niciodată lectura neiniţiaţilor în turcismele şi grecismele epocii. Aici credem că se situează şi deosebirea dintre *Princepele* şi *Calpuzanii*. În timp ce mimarea stilului cronicăresc era, la Eugen Barbu, atât de încărcată de pitoresc, atât de păstoasă încât lăsa impresia continuă de strădanie şi de copie, Silviu Angelescu ne învaţă s-o vorbim pe a sa cu uşurinţa pe care i-a dat-o, probabil, frecventarea asiduă a vechilor texte.

Ce aflăm din manuscrisul sarmato-român? Că mai mulţi boieri, unii cu reală existenţă istorică, alţii fictivi, împreună cu niscaiva cărturari, nemaiputând suporta fărădelegile lui Vodă Mavrogheni şi ale uneltelor sale de la curte, complotează pentru a-l răsturna, slujindu-se, printre altele, de un subterfugiu, şi anume falsificând galbenii pe care Vodă trebuie să-i dea turcilor spre a-şi menţine tronul. De unde titlul („calpuzani" în turceşte însemnând falsificatori de bani). Prinşi, boierii sunt puşi la cele mai teribile cazne şi ucişi, în afară de unul singur, Sotir, care se va haiduci spre a-şi răzbuna prietenii şi a-i hărţui pe arnăuţii domneşti. Din omorârea sa nedovedită (cadavrul pierdut în ape nu va fi niciodată regăsit) se va naşte o altă legendă, de parcă plaiurile acestea ar avea nevoie mereu de un Sotir Mogoşanu ot Glavicioc pentru ca fărădelegea să nu devină continua lor pacoste şi o a doua natură.

Rezumat astfel, subiectul pare într-adevăr tragic. Dar tragicul în vremea noastră se manifestă mai ales în straie de măscărici. Şi măscării vor părea a fi şi cele mai crunte întâmplări, de parcă nu sânge ar curge, din trupuri vii, ci doar vreun lichid colorat, din marionete. Tonul nu este, contrar a ceea ce s-a spus, acela direct comic al *Ţiganiadei*, ci împrumută şi el veşmânt de cronicărească seriozitate, pentru ludica desfătare a autorului şi a cititorului. De aceea, orice descriere nu se poate dispensa (dacă se vrea autentică) de a mima, la rândul ei, stilul mimat de autor. Spre a evita însă o parodie a parodiei, să încercăm a descrie firea lui Vodă şi starea ţării, mai ales prin citate.

Iată-l pe Nicolae Mavrogheni. Nu neapărat pe cel care a domnit între anii 1786 şi 1790 în Ţara Românească, ci pe acela compus din date, unele foarte reale, altele mai ipotetice, de Silviu Angelescu.

Vodă e deci bolnav de „megalopsihie”. Nebun şi fără de judecată, deoarece „minte la nebun cât glas la peşte”. Fălos, nevoie mare. La curtea lui curg „laudele cu gârla” şi ploconitorii sunt obişnuiţi cu „greaţa de a minţi”. Chiar şi Grigoraş, cărturar ce va face parte din complotul pentru răsturnarea lui Vodă, va scrie stihuri în doi peri: pe o faţă lauda, pe alta hulirea ascunsă. Cărturarii aleşi de autor spre a stârni revolta împotriva lui Vodă nu sunt duşi totdeauna pe la biserica Adevărului, şi nu ne dăm seama dacă această preferinţă a autorului pentru o oarecare duplicitate e inocentă sau nu. Dar să continuăm cu Vodă: fălos tare. Iată ce-i spune el lui Ianachi Stolnicu: „Când ajungi într-un loc înalt, trebuie să te ţii acolo-şa cum oi şti şi oi putea şi măcar ce-ai face, că altfel cum s-ajungi vestit în lume şi să rămâi pomenit în veac?”

Pentru a rămâne „în veac”, preaiubitorul de sine Mavrogheni, cu ajutorul soţiei sale, Marioara – nu mai puţin putredă poamă –, va supune ţara la neîncetate cazne. Biruri peste putinţă de grele (că Vodă e şi lacom, „s-a adunat nebunia cu lăcomia”), foametea cu cortegiul ei de oameni stând degeaba gloată la uşile dughenelor, „că

adunase Vodă bucatele să facă zaherea de război Turcilor”. Şi, insensibil la suferinţele oamenilor, Vodă zicea „c-a venit vremea să mai rabde şi ei niţel şi să mai ţie post, că face bine la sănătate”. Ţară jigărită de foame, ţară rebegită de frig. Tot din pricina lui Vodă care „tot vânzând vitele, n-au mai fost cu ce aduce lemne din târg”. Fălos şi temător. De norodul împilat şi batjocorit de luxul de la curte. Primind în dar un soi de cerbi învăţaţi la ham, dimpreună cu o târlie, „au prins a ieşi prin târg numai în acea târlie, cu pază mare de într-armaţi şi dinainte cu şei-tari călări, purtând pe cap căciuli din blană de tigris. Iară dinaintea alaiului călărea un harap urât ce suna din trâmbiţă, să se ştie că trece Vodă şi să slobozească podul, de s-aduna lumea pe la porţi pentru privelişte, fiindu Vodă poznă de om şi făptuire anapoda a firii”.

Vodă îşi boiereşte armăsarii. Vodă, pentru a-i rămâne numele peste veac, porunceşte unui arhitecton să-i facă o fântână arteziană, un „şadârvan”, cum se spune la turci, mărturie în piatră a făloasei sale domnii. Vodă pedepseşte aspru pe oricine grăieşte împotriva lui, o adevărată armată de spioni fiind însărcinată să tragă cu urechea la ce spun oamenii prin casele lor, pe uliţă, la cârciumă. Pedepsele nu constau doar în torturile din acea vreme, ci

I

prefigurează şi pe unele de peste timp. Grigoraş, cărturarul, e dus la azilul de nebuni şi acolo i se strică minţile cu fierturi. Tortură, temniţă, moarte şi exilul. Până şi Ienăchiţă Văcărescu este – adevăr istoric – exilat la Nicopole. Şi nu e singurul. Iată ce gândeşte un alt personaj: „Care lucruri, vorbindu-se-n târg ce-au mai săvârşit Vodă, au făcut pe Rhigas Velestinul, stihoslovul, de-au zis de Mavrogheni că-i scursoarea lumii şi însăşi sminteala, că le face neamul de batjocură şi-i dă-n gura Evropei”.

De asta l-a şi surghiunit Vodă pe Ienăchiţă Văcărescu, că i-a spus în Divan starea în care a adus ţara. Cronicarul o descrie astfel: „Cu aşa fel de orânduire lacomă de avuţie şi măriri s-au spart rău ţara şi s-au stricat, că-n urma tuturor

neamurilor am rămas, măcar că-n anii de demult au fost şi la noi începere de deşteptare prin mulţi ale căror umblete au fost către lumină, au tălmăcit cărţi, au înseşi scriind, au făcând scoale şi tiparniţe, spre a lumina norodul. Iară sub Mavrogheni rău a fost că cel mic şi sărac toate trebuia să le dea, făr' de-a mai rămâne şi pentru sine cevaşi, ca unuia ce-au muncit şi asudat [...]. Că ajunsese bietul român de umbla cu spinarea goală, că toţi din spinarea lui apucau. Aşa au ajuns de s-a spart ţara şi s-au pribegit oamenii care de la bine n-au plecat, că n-o fi fost atâţia nebuni în hotarul ţării, ce cuget eu să-i fi covârşit scârba".

Uneltitorii, calpulzanii, ajung să schimbe răvaşe şi cu nemţii, şi cu ruşii, să capete ajutor împotriva turcilor şi să scape de „lăcomia aprigă a celor mai flămânde jivine ce se abătuseră asupra ţării, pustiind-o mai rău decât o hoardă de tătari". Şi vin ostile străine, cătane nemţeşti şi moscali, şi cu ele români din aceia ce fugiseră, că nu numai bunurile se voise a li se lua, dar şi sufletele, iar uciderea boierilor nu pune capăt răzmeriţei.

Scapă ţara, în sfârşit, de Mavrogheni, dar mitul haiducului rămâne viu în cântecele prostimii ce pomenesc de „vremurile cele grele şi fără de cumpănă, când e trebuinţă să trimită Dumnezeu viteji în lume". Şi scrie cronicarul în ultimele rânduri: „Ce eu socotesc a nu fi bine aşa, că stelele cerului numai când e-ntuneric se văd..."

La care autorul, ca pentru a ne reinstala în convenţie (prea fusesem pe punctul de a aluneca în real), adaugă doar atât: „sfârşitul lipseşte".

Într-adevăr.

28 iunie 1988

(emisiune radiofonică; text reprodus din voi. *Unde scurte*, V.

Humanitas, Bucureşti, 1995, pp. 60 – 65)

MIRCEA IORGULESCU

ISTORIA CA FICŢIUNE

Deşi n-a avut, la apariţie, ecoul cuvenit, romanul *Calpuzanii* de Silviu Angelescu, ieşit în librării la începutul acestui an, este una dintre puţinele cărţi ale momentului

cărora li se poate prevedea un lung şi, de ce nu, fericit destin literar. Autorul, puţin cunoscut şi numai în calitate de cercetător (a publicat, între altele, un excelent studiu despre portretul literar în urmă cu câţiva ani), se arată a fi unul dintre cei mai subtili şi mai profunzi prozatori contemporani, un eminent creator de limbă şi un rafinat arhitect narativ. *Calpuzanii* este un roman aşa-zicând istoric, scris într-o limbă al cărei arhaism rămâne mereu funcţional, aşadar ferită de ispita decorativismului, în acelaşi timp ironic şi serios, mai mult poematic decât echivoc. Anumite clişee literare sunt parodiate fin, dar nu în scopuri distructive, ci – probabil – pentru a se consolida acel aproape-departe specific imaginarului controlat. Manuscris găsit, cum se demonstrează într-o încântătoare prefaţă, *Calpuzanii* ar fi cronica unor evenimente petrecute în epoca domniei fanariotului Nicolae Mavrogheni, personaj bizar şi sinistru, rămas în istorie ca atare. Exactitatea documentară a faptelor relatate este mai presus de orice îndoială; dar autorul nu romanţează istoria, ci îi conferă aspectul unei ficţiuni integrale, modelul său real nefiind nici *Numele trandafirului*, nici *Prince-pele*, ci – mai degrabă – romanul istoric sadovenian. La fel ca în *Zodia Cancerului*, de pildă, în *Calpuzanii* este creată o atmosferă puternic sugestivă, suprasaturată de un simbolism ce conferă cărţii dimensiunea unei surâzătoare şi totodată melancolice reflecţii asupra istoriei. Nu este, fireşte, o „carte de vacanţă” în înţelesul oarecum stupid al acestei expresii (ca şi cum tocmai în vacanţă timpul lecturii ar trebui aservit facilului, prostioarelor aşa-zis relaxante etc): este o carte de vacanţă numai dacă socotim vacanţa drept cel mai bun sezon pentru lecturile importante. Fiindcă romanul lui Silviu Angelescu este, cu siguranţă, una dintre cărţile importante ale momentului literar actual.

Vatra iulie 1988

MIRCEA VASILESCU

SFÂRŞIT DE VEAC FANARIOT

Una dintre cărţile care în vechiul sistem (editorial,

se-nţelege...) au avut un destin nefiresc este originalul roman al lui Silviu Angelescu, intitulat *Calpuzanii* (Ed. Cartea Românească, 1987). Sper ca epitetul *original* să fie citit aici nu ca unul dintre termenii „consacraţi" până la banalizare şi desemantizare de limbajul critic curent, ci ca o încercare de a califica succint o carte care, în proza noastră actuală, n-are a se revendica de la vreo direcţie, ci îşi impune o personalitate aparte, pe cât de şocantă în aparenţă, pe atât de complexă la o analiză atentă. Cele câteva cronici care au fost publicate la apariţia cărţii au fost nevoite să evite, din capul locului, o latură principală a lecturii; sesizarea multelor şi transparentelor „aluzii" la năravurile contemporane (e vorba de contemporaneitatea noastră de până mai ieri; cel puţin în principiu...). Criticii care au apucat să scrie despre *Calpuzanii* (până la retragerea cărţii de pe piaţă, pe motiv că e depăşit „mercurialul" ideologic) au fost obligaţi să se prefacă a nu pricepe subtextul unor fraze care se potriveau ca o mănuşă realităţilor „de aur" prin care am trecut cu toţii. Pe de altă parte, pentru că în perioada pe care ne-am şi obişnuit s-o numim – *faute de mieux* – „de tristă amintire" funcţiona, în unele cazuri, şi un curent de opinie de circulaţie cvasifolclorică (vreau să spun orală), cititorii mai mult sau mai puţin avizaţi ai cărţii în cauză schimbau, la ocazii, impresii de lectură „subversivă" (de fapt o lectură pe care contextul politic o constrângea să devină subversivă), sesizând că orice asemănare cu persoane, fapte şi situaţii reale *nu* e întâmplătoare.

Este de la sine înţeles că lectura romanului *Calpuzanii* prin prisma unor elemente conjuncturale, în ciuda „deliciilor" ascunse pe care le putea provoca, nu era decât o lectură parţială şi deci insuficientă (chiar dacă necesară). Nu e mai puţin adevărat că însuşi textul romanului funcţionează în acest sens, orientând lectorul spre o asemenea perspectivă. Chiar din primele pagini apar „semnale" de genul: „[...] altă dată, poate, a fi altcum, dară acu e cum e şi, scriind noi întâmplările aici la condică, cugetăm că poate or folosi cu ceva, măcar sub

acele vremi s-ajungem fără a mai trage după noi atâta ruşine câtă spre fala noastră nu-i”. Sau: „Scriu şi eu aice cât îmi va fi putinţa spre a da în lumină şi la vileag adevărul, că, dacă unul nu tace, mai vorbesc apoi şi alţii, luând aminte la durerile moşiei şi la răsipa ţării”. Ori: „Încă şi-acuma, pentru paza vieţii noastre ticăloase, n-am scris povestea limpede, ce-n grai ascuns, ca să-i pătrunză tâlcul numai cei înţelepţi şi învăţaţi, c-a ajuns vremea să nu se mai încrează omul nici în cămaşa lui”. Deşi aceste fraze, conform jocului cu măşti pe care îl propune romanul, aparţin unui fictiv autor de la începutul secolului al XIX-lea şi se referă la situaţii ale acelor vremuri, cititorul român contemporan, „înţelept şi învăţat” pe propria-i piele, avea darul (spun *avea*, pentru că e vorba, nu-i aşa, de un trecut fără perspective de viitor) de-a intra uşor la o idee, trecând apoi direct la faza de „şi nimica mişcă”, mai ales când era vorba de poveşti „despre Vodă, fiind el precum ţâţâna ţării”, spune naratorul prepus de Silviu Angelescu între noi, bieţi cetitori creştini, şi vocea sa auctorială. (Este aproape de prisos să mai spun că „născocirea” unui narator şi a unei istorii din îndepărtatul în timp, dar atât de apropiatul în unele moravuri veac fanariot funcţiona ca mijloc de perturbare a obişnuinţelor de lectură care se adresa nu atât nouă, cetitorilor creştini ortodocşi, ci „cititorilor” avizaţi şi patentaţi ai forurilor culturale, care când era vorba de principii erau mai catolici decât papa.)

Frazele pe care le-am citat mai sus îndeplinesc, fără îndoială, o funcţie de semnalizare: anunţă codul de lectură, care trebuie să fie unul de tip parabolic. Dar tocmai de aceea receptarea romanului nu trebuie limitată la un context strict. Savoarea lui trece cu mult de bucuria ascunsă a descoperirii unor „chei” prin care ficţiunea se poate suprapune peste o tristă realitate trăită. (Deşi această firească pornire constituie, în sine, unul dintre rosturile existenţei romanului în discuţie şi un pas obligatoriu spre desprinderea unei semnificaţii.) Structural, cartea se organizează în funcţie de un impuls iniţial, căruia substratul ludic nu-i este străin. Cum s-a

observat, romanul porneşte de la bine cunoscutul motiv al manuscrisului găsit: romancierul descoperă întâmplător un manuscris vechi, conţinând o istorisire în limba paleosarmatică, scrisă însă iniţial în română. El nu face, aşadar, decât s-o „răstălmăcească pe româneşte”, şi anume în limba veche şi-nţe-leaptă a răscrucii secolelor al XVIII-lea – al XIX-lea. Subiectul are tensiune, urmărind niscaiva „urzeli ale cărturarilor” împotriva domnitorului Nicolae Mavrogheni. Linearitatea aparentă a unei acţiuni cu intrigi şi aventuri de tot felul este însă doar un suport pentru înţelesuri mai adânci. Cu mare meşteşug Silviu Angelescu construieşte personaje care, prin psihologie şi comportament, prin datele morale şi prin atitudinile în faţa istoriei, încep de la un punct încolo să fie, iertată-mi fie vorba, tipice în situaţii tipice (de pildă, Vodă şi apropiaţii săi). Picarescul acţiunii şi întorsăturile spectaculoase ale situaţiilor sunt proiectate pe un fundal în care pitorescul limbajului, senzaţia de autenticitate a naraţiunii de tip cronicăresc târziu, caracterul de stampă a sfârşitului de ev fanariot nu sunt decât iţe anume întinse pentru a „complica” mecanismul parabolei. Reconstrucţiajimbii vechi are, categoric, un farmec indiscutabil, *y compris* comentariul paremiologic care însoţeşte naraţiunea. *Calpuzanii* este şi un roman de atmosferă; autorul risipeşte o întreagă erudiţie pentru a conferi consistenţă formelor unei lumi apuse, reconstituite cu minuţie. Ceea ce amplifică valoarea romanului este însă nota de firesc a acestei lumi recompuse pe cale scripturală. Decurge de aici un statut paradoxal al romanului, în directă relaţie cu complexitatea de care vorbeam la început: deşi totul porneşte de la un demers livresc, de la o înscenare voit complicată, bazată pe un abil joc al măştilor, cartea susţine în mod convingător o aparenţă de firesc şi accesibilitate care, departe de a compromite ţesătura subtextuală rafinată, contribuie în mod esenţial la relevarea straturilor succesive ale interpretării.

Desprins de contextul care impunea, în primul rând, ipostaza de protest abil deghizat (dar cu atât mai puternic)

împotriva unei realităţi politice şi sociale, romanul *Calpuzanii* apare şi ca o meditaţie amară asupra istoriei, cu un accentuat substrat simbolic şi integrând o poetică personală. Pe de altă parte, valoarea acestui prim roman al lui Silviu Angelescu ne îndreptăţeşte să aşteptăm apariţia celui de-al doilea, scris încă sub vechiul sistem (cum ziceam, editorial...) şi chiar citit de publicul cel mai avizat care exista pe atunci: serviciul specializat al fostului C.C.E.S., căruia se pare că i-a plăcut atât de mult, încât l-a păstrat pentru sine...

Contrapunct 30 martie 1990

Gabriela Omăt

„EROI-COMICO-SATIRIC" CONTRA „DELECTATIO MOROSA".

Puţină lume a reuşit, pe la începutul lui 1988, să-şi procure, şi numai prin desăvârşită confidenţă, un opuscul pe a cărui copertă, stilizând o ilustraţie mâniată de secol XVIII târziu, stătea scris: Silviu Angelscu, *Calpuzanii*, roman, C.R. (Ed. Cartea Românească, 1987). Se şoptea prudent, numai în aparteuri amicale, despre hazul cărţii, irezistibil, antrenând fără scăderi de nivel lectura, despre muşcătura aluziei politice, nebunesc de îndrăzneaţă, răcorind o clipă, ca prin farmec, năduful înveninat, pe atunci aproape pietrificat al cititorului. Un ocult scandal ideologic ar fi atras interzicerea cărţii şi alte măsuri represive. Despre carte – un debut după cât ştiu – s-a scris prin urmare infim, aproape incognito. (Cronica *României literare* a izbutit să apară.) 1

Cine deschidea romanul era instalat pe dată într-o *comedie a cuvântului* „ieroglific", într-o humorescă filologică de genul *drolatique*, dezlănţuind ca să zic aşa, prin transcrierea interpretativă a unor texte cronicăreşti celebre de la răscrucea ultimelor două secole, un haz exasperat şi, ca atare, descătuşat: hazul lipsei extreme de soluţii, *bucuria curativă a jocului eliberator într-un spaţiu simbolic*. De regulă, rezistenţa literară n-a practicat la noi în deceniile din urmă comicul şi regimul ludic. De aici s-ar putea crede că oamenii socoteau a mai avea ceva de

pierdut. A

1 Vezi *supra*, pp. 237 – 241.

lucrat probabil şi cenzura unei optici dezolate de neseriozitatea românească, după ce câţiva ani mai nainte proliferaseră bancurile, anecdotele şi cimiliturile politice. Fusese, acum se vede bine, o reacţie în exces la presiuni în exces, care în cele din urmă sau şi dovedit de natură să juguleze apetitul comic. Când a apărut *Calpuzanii*, glumele muriseră. Cu atât mai mult frapa brianta replicii pe care o primea *Princepele* lui Eugen Barbu – scris acesta în vremuri, nu-i aşa, fericite! dar stăpânit de o sfidătoare *delectatio morosa* sub obsesia politicului, a puterii, a alchimiei resentimentului. Îşi afla acum un pandant (şi *Calpuzanii* pare un roman cu măşti) generat evident de un etos al libertăţii cugetului, al bucuriei spiritului ca *soterie*. Textul nu e un alambic al amarelor licori, ci o oglindă poliedrală cu răsfrângeri voiase, care „întoarce" sarcasmul sub antidotul voii bune, grotescul sub stilizare decorativă, coşmarul domolit prin oglindire.

Arătările din carte se petrec pe timpul unui Nicolae care a pustiit ţara. E un... fanariot de acum două secole, Mavrogheni, spoliator şi megaloman, deşi nu lipsit de o impură temeritate. Suit în slăvi într-o prodigioasă encomiastică a boierimii de limbă greacă (putem reflecta pe tema oportunismului nomenclaturii), pe vodă Mavrogheni l-a memorat copios şi literatura română: Ion Ghica, Dionisie Eclesiarhul în *Hronograf*, Pitarul Hristache într-o *Istorie* rimată *a. faptelor lui Mavrogheni vodă şi a răzmeriţii din timpul lui, pe la 1790*, şi încă un predecesor anonim, din al cărui text s-a pierdut începutul. Consecvent jocului răsturnării în oglindă, şi naratorul intermediar din *Calpuzanii* declară a fi dat de un manuscris de secol XIX timpuriu, dar lipsit de sfârşit... Insistentele *Deslușiri* preliminare apasă tema translării sensurilor peste timp, a „tâlcului surpat şi răsturnat", jucându-se a echivala la tot pasul tâlcuri în marile limbi de dominaţie politică şi intelectuală (greacă, latină, slavonă, turcă), spre a vădi permanentele omologii ale lexicului culturii, înscrierea

idiomurilor într-un scenariu universal. Textul găsit ar fi fost scris într-o fabuloasă limbă apocrifă „prebabelică”, şi anume „paleosarmatica” (metaforă a permanenţelor unui destin şi a unei viziuni a lumii). Se vădeşte a fi o românească travestită, nu sub somaţia vreunei oprelişti, ci aşa, din *pur pariu cultural*, a unui gramati-cian poliglot. Acesta e fascinat de *vocaţia contestaţiei prin râs*, suită de arhaica „limbă” la treapta metafizică. Chiar în infrastructura ei morfologică verbele auxiliare (echivalente lui „a fi” şi „a avea”) erau *mâr şi câr*, adică „a râde” şi „a nega”!

Ce aflăm din manuscrisul în „paleosarmatica” retăl-măcit într-o truculentă *imitatio* cronicărească? câţiva cărturari ce nu fuseseră străini de celebrarea deşănţată a domnitorului cu cântece mincinoase şi nici de alte diversiuni culpabile săvârşite cu vorba, „sucind minţile cu cugetări sofisticeşti”, urzesc compromiterea aceluia la Poartă. Scop în care substituie galbenii haraciului în monedă calpă. Descoperiţi, represaliile ating culmi de perversitate a atrocităţii. Cărturarii calpuzani ispăşesc păcatul de a fi tăcut îndelung – deşi ştiau că „şi o cetate poţi sparge cu gura” – sau de a fi minţit îndelung, „rostind făţiş una şi dosiş alta”. Plătesc pentru defecţiunea morală de a fi preferat protestului răspicat căile intrigii şi perfidiei. Eroismul lor e împuţinat, viciat. Simbolistica mone-tei false şi cea a cuvântului cu două feţe se asociază. Tema „cuvintele sunt ca banii” a şi dominat de altfel literatura noastră veche, atestând conştiinţa caracterului contractual şi, la o analiză riguroasă falacios, al comunicării. Era nevoie, în mediul moral al textului, de un agent care să întreţină idealuri, crezuri, valori precum dreptatea şi adevărul.

Aura eroică, într-un abur de legendă, se ţese în jurul unui participant – necărturar la complotul calpuzanilor, viteaz, răzbunător al martirilor ambigui, pentru a propaga ideea de justiţie imanentă. În ce-l priveşte, preferă insurgenţa faptelor subversiunii retoriceşti. Este pitarul Sotir Mogoşanu ot Glavacioc, personaj construit cu

procedee împrumutate basmului, baladescului eroic şi romanului popular cu haiduci. Dar el are şi înaintaşi de elaboraţie intensiv cărturărească, tandru-parodică: Romândor sau Slobozan din *Ţiganiada*. Despre semnificaţia numelui Sotir – salvatorul, eliberatorul – se face precisă desluşire. Personajul chiar apare în scenă asemenea lui Iisus călare pe măgar, intrând în Ierusalim. Fireşte, secvenţa e transcrisă în registru burlesc, aidoma celei imediat următoare, o bătaie a pitarului cu câţiva călugări greci, dusă cu mare tapaj şi parafrazând nu doar izgonirea cămătarilor din templu, ci şi încăierările lui Don Quijote când i se profanează viziunile. Livrescul se declanşează în cascade, resuscitând duhul „poemationului eroi-comico-satiric” al lui Budai-Deleanu, cu *phantazii* aventuroase, dublate de o ilariantă sarabandă a gloselor pedante.

Cartea e, fără îndoială, vertebrată de o etică a responsabilităţii intelectualului într-o lume a kakofaniei – urîtul şi murdăria infinit ofensive. Speculez, în chiar spiritul cărţii, o *figură etimologică*, spunând, apropo de kako-fanie, dar şi de pilda cărturarilor, că puţini au cutezat să exploateze, necăzând în trivialitate, binecunoscuta metaforă scatologică a îngurgitării cu polonicul, aplicată celor ce-şi prostituează vorbele dincolo de orice margini îngăduite. Silviu Angelescu o face şi, fără a cădea în trivialitate (ceea ce dovedeşte cunoaşterea mecanismelor poetice), dezvoltă pe câteva pagini, către finalul cărţii, o fantezie sarcastică asupra unor latrine domneşti care, tratate cu o enormă cantitate de drojdie, dospesc şi debordează apocaliptic, în fond, romanul propune o joacă de-a judecata. Este judecată *pragma* cuvântului, forţa lui instauratoare, şi mlaştina insalubră în care ticăloşirea ei cufundă lumea.

Textul determină două atitudini: una subjugată plăcerii, cealaltă reflexivă, tâlcuitoare. Identic a procedat

Umberto Eco, tot într-o proză – *violon d’Ingres*, cum pare *Calpuzanii* deocamdată –, *Numele trandafirului*, unde o intrigă detectivă palpitantă şi o hermeneutică erudită se

întreţin reciproc *sub specie ludi*. Lectura primă e curioasă, nerăbdătoare, purtată de *apetitul consumator imediat*, continuu înteţit de abilitatea spectacolului povestirii, de pitorescul cu totul cuceritor al limbii care evoluează ca un personaj, prestidigitator, ivind colorate iluzii de epocă. Dar intervine şi spiritul unui nastratinism antonnpanesc, ştiind să deguste nu doar plăcerea frustă a pehlivăniilor, ci şi gratuitatea... eficientă a pildelor din *Sindipa*, *Alexandria* sau *Fiziolog*. Deci cealaltă lectură pe care textul o *provoacă* e una secundă, iscoditoare, solicitând zăbava şi memoria tiparelor, a cifrurilor şi, în secolul lui Borges, reveria semiozei nelimitate. Într-un cuvânt, tipicul cărturăresc. Figura retorică centrală în text este a tâlcuirii şi tălmăcirii, iar figura scriptorului pe care o sugerează e a unui – hâtru – hermeneut, consemnând tâl-cuirile cu o – înşelătoare – caligrafie vetustă.

Spunând că textul *provoacă*, m-am referit la strategia pragmatică, nesuprapusă în cazul de faţă cutărei insolenţe morale, care „insolitează" textul mai mult sau mai puţin după codul „scandalos" al dandismului şi se expune ca un *caracter al discursului*. Aşa se întâmplă la Mateiu I. Caragiale sau la Eugen Barbu, alţi doi artizani de limbă-personaj, degajând aceasta o frigiditate mizantropică, o *morbidezza saturniană*. Dincoace suntem, cât priveşte caracterul discursului, în plină volubilitate a rostirii joviale. Modelul sadovenian al unei limbi hieratic-jubilante, impregnate de etos sapienţial şi filantropic e mai activ decât s-ar crede în *Calpuzanii*, care, ce-i drept, nu trimite la blajinul Neculce, ci la un neastâmpărat Pitar Hristache şi, în general, aţâţă sucurile vezicante din limba cronicarilor munteni.

Deşi e greu de prezis dacă (emancipându-se eventual de întortocheatul travesti adaptat de data asta) autorul va confirma o vocaţie de prozator cu lungă respiraţie, *Calpuzanii* va rămâne. Ca o poznaşă şi savantă „jucărea" plăcută nu doar la vreme de restrişte. Dacă tot a revenit azi spiritul luminist, însă dominat de o umoare mohorâtă, chiar sumbru-belicoasă, de ce n-aş spune că se resimte

carenţa râsului dezinteresat, iubitor de oameni, care decontracta literele şi filosofia politică a luminilor?

România literară 12 iulie 1990

CVPRIHS

La preţul de vânzare se adaugă 2%, reprezentând valoarea timbrului literar ce se virează Uniunii Scriitorilor

din România.
Cont nr. 45101032, B.C.R. Filiala sector 1, Bucureşti
Redactor RODICA PÂNDELE
Apărut 1999 BUCUREŞTI – ROMÂNIA
Tiparul executat la Regia Autonomă „Monitorul Oficial”.

Literatură / Artă Alte apariţii 1998/1999

HENRI TROYAT *Rasputin*

Nume cunoscut amatorilor de romane istorice de bună calitate, Henri Troyat a fost tradus la Humanitas în mai multe rânduri. Noua sa carte e dedicată unui personaj părând să încarneze însuşi misterul sufletului rus, minat de contradicţii şi tinzând spre exces.

Povestea lui Rasputin nu şi-a pierdut nici astăzi fascinaţia. Mujicul semianalfabet, născut în a doua jumătate a secolului trecut într-un sat din Siberia, ajunge la Sankt Petersburg, unde strânge în jurul său o curte de adoratoare din societatea aristocratică. Devine protejatul ţarinei Aleksandra Feodorovna, convinsă că rugăciunile lui îi vor salva fiul hemofilic şi, odată cu el, întregul imperiu. În 1914, la izbucnirea războiului, ura şi co. iploturile împotriva «stareţului» impostor, bănuit că dirijează din umbră destinul Rusiei, culminează într-un asasinat atroce, care va precipita prăbuşirea imperiului.

VLAD 20GRAFI *Viitorul e maculatură* în *Viitorul e maculatură* – prima din cele trei piese de teatru reunite în noul volum al lui Vlad Zografi –, diavolul în persoană se hotărăşte să viziteze România. Vine sub înfăţişarea unui jurnalist elveţian – de origine română, desigur, din moment ce vorbeşte impecabil româneşte. E însoţit de doi drăcuşori, la fel de elveţieni şi la fel de români, împreună cu care urmează să facă un film despre România de azi. Nu-i trebuie mult timp să descopere că aici se simte ca acasă. Asta îi dă frisoane. Misiunea lui e deja îndeplinită – n-are pe cine să prăbuşească, n-are ce să surpe. Şi atunci, pentru că se teme să lenevească, începe să ţină lecţii de morală. *Sărută-mă* este o piesă cu un singur personaj, un lepros care-şi trăieşte boala ca pe o revelaţie. *Creierul* e o

meditaţie scenică despre nebunie şi răul pe care chiar şi un singur om îl poate săvârşi în lumea de azi. Primele două piese urmează să fie puse în scenă în această toamnă la Bulândra, respectiv la Odeon.

VICTOR I. STOICHIŢĂ *Scurtă istorie a umbrei*

Adept al adagiului potrivit căruia pictura ţine de gândire, Victor Stoichiţă – profesor de istoria artei la Universitatea din Fribourg, Elveţia – a încercat în aproape toate cărţile sale să recompună destinul artelor vizuale pornind de la explorarea unor detalii semnificative, integrate în contexte culturale relevante, de mare amplitudine. *Efectul Don Quijote* (Humanitas, 1995) îşi începea peregrinarea picturală de la ideea transformării imaginii în reprezentare. *Scurtă istorie a umbrei* porneşte de la un motiv fundamental al artei europene: umbra ca origine şi însoţitoare permanentă a demersului de reprezentare a chipului uman. De la operele de artă antice până la Picasso sau la fotografia artistică din zilele noastre, de la *Istoria naturală* a lui Pliniu şi mitul peşterii din *Republica* lui Platon până la povestea lui Adelbert von Chamisso despre Peter Schlemil, omul care şi-a vândut umbra diavolului – urma imaterială lăsată de om şi de lucruri pe pământ a însoţit constant arta şi, deopotrivă, reflecţia asupra ei. Un fastuos labirint de imagini completează şi susţine, pe fiecare pagină aproape, fascinanta demonstraţie a lui Victor Stoichiţă.

TALON DE COMANDĂ Carte Humanitas prin poştă

Citiţi pe verso despre avantajele utilizării serviciului nostru direct de distribuţie şi despre procedura de comandă.

Nr. crt.	Titlu, autor	Preţ (lei)	Nr. ex.
1	Acompaniatoarea / Boala neagră /… NINA BERBEROVA	27 900	
2	Cleopatra sau Visul neîmplinit BENOIST-MECHIN	33.900	
3	Levantul	44	

	MIRCEA CĂRTĂRESCU	900	
4	Nostalgia MIRCEA CĂRTĂRESCU	49 900	
5	O tolbă plină cu săgeţi JEFFREY ARCHER	24 900	
6	Plugarul şi Moartea JOHANNES VON TEPL	24 900	
7	Povestiri cu final neaşteptat JEFFREY ARCHER	29 900	
8	Viitorul e maculatură (teatru) VLAD ZOGRAFI		

CARTE HUMANITAS PRIN POŞTĂ

cu plata ramburs / la primirea coletului

Avantajele dumneavoastră: 10 % reducere din preţul de librărie, indiferent de cantitatea comandată taxe poştale gratuite / suportate de Humanitas materiale promoţionale la zi privind apariţiile noastre.

Cum comandaţi: Bifaţi pe TALONUL DE COMANDĂ precedent titlurile care vă interesează Adăugaţi, dacă e cazul, alte titluri Humanitas Indicaţi, pentru fiecare titlu, numărul de exemplare dorite Ţineţi cont de faptul că lista de titluri disponibile şi preţurile înscrise în TALONUL DE COMANDĂ erau valabile la data trimiterii în tipografie a

cărţii de faţă Pentru informaţii la zi privind titlurile disponibile şi preţul lor, sunaţi la tel. 01/ 223 15 01.

Cum transmiteţi comenzile: prin poştă, telefon, fax, e-mail sau Internet (căutaţi pe site-ul nostru bonul de comandă).

Editura Humanitas
Piaţa Presei Libere 1
79 734 Bucureşti – România
Tel.: 01/ 222 90 61, Fax: 01/224 36 32
E-mail: editors agora. humanitas.ro
Internet: www.humanitas.ro

Datele dumneavoastră

Nume

Adresă

Telefon, fax

Informaţii suplimentare (completaţi aceste rubrici pentru a fi inclus în baza noastră de date destinată unui viitor direct-mail)

Profesia.

Data naşterii

Preferinţe de lectură / domenii de interes.

Semnătura

Data

Sub aparenţa romanului istoric, în *Calpuzanii* se ascunde un roman de aventuri cu intrigi, revolte şi confruntări tragice. Dar romanul istoric şi romanul de aventuri disimulează, la rândul lor, un roman politic acut al anilor ’80, denunţând alterarea valorilor şi disoluţia vieţii sociale. O discretă alunecare în fantastic, adăugată ambiguităţii personajelor, are ca efect noi oferte de lectură prin conversiunea *Calpuzanilor* într-un roman fantastic şi, totodată, într-un roman filosofic. Cărţii lui Silviu Angelescu i s-a decernat premiul «Ion Creangă» al Academiei Române.

În pregătire, de acelaşi autor Comoara calpuzanilor

ISBN 973 – 28 – 0986 – 8